ΒΕΡΝΟΝ ΡΙΤΣΑΡΝΤΣ

ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Ελεύθερος Τύπος

ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

«Θά 'πρεπε να προσπαθήσουμε να αντλήσουμε τα διδάγματα της Ισπανικής Επανάστασης με βάση μια αναρχική οπτική αλλά και με μετριοφροσύνη και κατανόηση, δίχως να εμποδιζόμαστε από ένα ψευδές αίσθημα αφοσίωσης ή από καιροσκοπικές ερμηνείες,. Είμαι πεπεισμένη ότι το κίνημά μας θα χάσει το ηθικό του και θα εξασθενίσει περισσότερο από τον τυφλό και άκριτο θαυμασμό, παρά από την παραδοχή των σφαλμάτων του παρελθόντος.»

ΜΑΡΙ-ΛΟΥΙΖ ΜΠΕΡΝΕΡΙ

LIBERTAT
F.A.

Στη μνήμη του
ΚΑΜΙΛΛΟ ΜΠΕΡΝΕΡΙ
1897-1937
και της
ΜΑΡΙ ΛΟΥΙΖ ΜΠΕΡΝΕΡΙ
1918-1949

ΒΕΡΝΟΝ ΡΙΤΣΑΡΝΤΣ

ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (1936-1939)

Μετάφραση: *Σπύρος Κοτρώτσιος*

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ:	Lessons of the Spanish Revolution
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ:	Βέρνον Ρίτσαρντς
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ:	Σπύρος Κοτρώτσιος
ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ:	Βίκτωρας Τσακίρης
ΕΚΔΟΣΕΙΣ:	ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ
	Βαλτετσίου 53, ΑΘΗΝΑ
	τηλ. 3802040
ΧΡΟΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ:	Σεπτέμβρης 1996

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΩΝ ΑΓΓΛΩΝ ΕΚΔΟΤΩΝ (1972)

Η έκδοση αυτή δεν αποτελεί ανατύπωση του ομότιτλου έργου που εξέδωσε ο εκδοτικός οίκος FREEDOM PRESS το 1953. Είναι μία σε σημαντικό βαθμό ανεπτυγμένη εκδοχή του έργου εκείνου, την οποία ο συγγραφέας ετοίμασε το 1957 για μια Ιταλική έκδοση με τίτλο *INSEGNIAMENTI DELLA REVOLUZIONE SPAGNUOLA* και η οποία εξεδόθη προσφάτως στο Παρίσι σε Ισπανική μετάφραση με τίτλο *ENSENANZAS DE LA REVOLUCION ESPANOLA*. Στο Πρώτο Μέρος, που περιλαμβάνει τα πρώτα δεκαπέντε κεφάλαια, δεν έγιναν αλλαγές εκτός από μερικές ελάσσονος σημασίας διορθώσεις και ορισμένες προσθήκες. Το Δεύτερο Μέρος αποτελείται εξ ολοκλήρου από νέο υλικό, εκτός από το 18ο Κεφάλαιο και το πρώτο μέρος από τα Συμπεράσματα.

Αυτή η επηυξημένη έκδοση -με την αρχική Εισαγωγή και ένα Βιβλιογραφικό Υστερόγραφο, στο οποίο ο συγγραφέας αναφέρεται σε ορισμένα έργα που εμφανίστηκαν μετά το 1957, τα οποία ο ίδιος θεωρεί ότι αξίζει να διαβαστούν από το σοβαρό μελετητή της Ισπανικής Επανάστασης -εκδίδεται τώρα για πρώτη φορά στα Αγγλικά.

Βαρκελώνη, 19 Ιουλίου 1936

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΑΓΓΛΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

Ο αγώνας στην Ισπανία (1936-1939), τον οποίο προκάλεσε η ανταρσία των στρατιωτικών, που υποστηρίζονταν και παρακινούνταν από τους πλούσιους γαιοκτήμονες και βιομηχάνους, καθώς και από την Εκκλησία, έχει εν γένει θεωρηθεί από τους προοδευτικούς κύκλους εκτός Ισπανίας σαν ένας αγώνας ανάμεσα στον φασισμό και τη δημοκρατία, με την τελευταία να εκπροσωπείται από την κυβέρνηση του Λαϊκού Μετώπου, η οποία κέρδισε τις γενικές εκλογές του Φεβρουαρίου του 1936.

Την εποχή εκείνη μια τέτοια ερμηνεία της κατάστασης ίσως να εξυπηρετούσε κάποιο σκοπό, σαν ένα μέσο για να εξασφαλιστεί η υποστήριξη των Δημοκρατιών (αν και στην πραγματικότητα, το μόνο που κατάφερε ήταν να κερδίσει τη λαϊκή συμπάθεια ενώ οι δημοκρατικές κυβερνήσεις απομόνωσαν εσπευσμένα τη Δημοκρατική Ισπανία από την Ευρώπη με την πολιτική τους της Μη Επέμβασης). Ομως μια τέτοια απλοποίηση των ζητημάτων δεν αντέχει σε εξέταση υπό το φως των γεγονότων. Υπάρχουν άφθονα αποδεικτικά στοιχεία που καταδεικνύουν ότι, αν η κυβέρνηση του Λαϊκού Μετώπου αφηνόταν να κάνει ό,τι ήθελε, δε θα προέβαλε καμία αντίσταση στον Φράνκο. Πράγματι, η πρώτη της αντίδραση απέναντι στην ανταρσία ήταν να επιδιώξει να «κλείσει μια συμφωνία» με τον Φράνκο και όταν αυτό απορρίφθηκε κατηγορηματικά, η κυβέρνηση προτίμησε να ηττηθεί παρά να οπλίσει το λαό. Αν λοιπόν, σ'εκείνες τις πρώτες ημέρες του αγώνα, ο Φράνκο ηττήθηκε στα 2/3 της Χερσονήσου, πρέπει ν'αναζητήσουμε αλλού τις αιτίες γι'αυτό.

Το επαναστατικό κίνημα στην Ισπανία -η συνδικαλιστική οργάνωση C.N.T. και ορισμένοι τομείς της Σοσιαλιστικής U.G.T.- ήταν αυτό που απάντησε στην πρόκληση του Φράνκο στις 19 Ιουλίου του 1936, όχι σε υποστήριξη της κυβέρνησης του Λαϊκού Μετώπου αλλά στο όνομα της Κοινωνικής Επανάστασης. Σε ποιό βαθμό μπορούσε το κίνημα να προχωρήσει και να θέσει σ'εφαρμογή τις κοινωνικές και οικονομικές του αντιλήψεις εν παραλλήλω με τη διεξαγωγή ένοπλου αγώνα κατά του Φράνκο, αυτό είναι ένα ζήτημα που απαιτεί ξεχωριστή μελέτη και τα κεφάλαια στα οποία έχω πραγματευθεί τις αγροτικές και

βιομηχανικές Κολλεκτίβες δεν αποσκοπούν παρά στο να κάνουν μια απλή νύξη γι'αυτήν τη σημαντική και παραγνωρισμένη πλευρά της Ισπανικής Επανάστασης. Ίσως κάποια ημέρα τα πολυάριθμα ντοκουμέντα γι'αυτό το θέμα να συγκεντρωθούν όλα μαζί και να εκδοθούν.

Στην παρούσα μελέτη ενδιαφέρομαι περισσότερο ν' αναζητήσω τις αιτίες για την ήττα της επανάστασης κι όχι για τη στρατιωτική νίκη του Φράνκο. Διότι μια επανάσταση μπορεί να ηττηθεί τόσο λόγω εσωτερικής διάσπασης όσο και λόγω της υπεροχής του εχθρού σε οπλισμό. Αληθεύει ότι η νίκη του Φράνκο ήταν εν μέρει αποτέλεσμα της παρέμβασης της Γερμανίας και της Ιταλίας υπέρ αυτού, παρέμβασης που συμβάδιζε με την πολιτική της μη επέμβασης, η οποία είχε δυσμενή επίδραση μόνον στις Δημοκρατικές δυνάμεις. Αληθεύει επίσης ότι η διάσπαση των «Δημοκρατικών» δυνάμεων ήταν απόρροια των Μοσχοβίτικης εμπνεύσεως τακτικών που εφαρμόστηκαν με αντάλλαγμα ρωσικό στρατιωτικό οπλισμό. Και πάλι όμως αυτό είναι ένα μόνο μέρος της αλήθειας. Διότι υπάρχει η αναμφισβήτητη πραγματικότητα ότι στη διάρκεια των πρώτων εβδομάδων του αγώνα ούτε η Γερμανική, ούτε η Ιταλική, ούτε η Ρωσική επέμβαση είχαν επηρεάσει την έκβαση με τόσο αποφασιστικό τρόπο, όσο θα το έκαναν λίγους μήνες αργότερα.

Σε ποιό βαθμό, λοιπόν, ήταν το επαναστατικό κίνημα υπεύθυνο για την ήττα του; Ήταν άραγε υπερβολικά αδύναμο για να πραγματοποιήσει την επανάσταση; Σε ποιό βαθμό η αγορά οπλισμού και πρώτων υλών από το εξωτερικό εξαρτιόταν από την τυπική ύπαρξη μιας συνταγματικής κυβέρνησης εντός της Δημοκρατικής Ισπανίας; Τι πιθανότητες είχε ένας βιαστικά συγκροτημένος στρατός «ανταρτών» ενάντια σε ένα τακτικό στρατό; Αυτά ήταν μερικά από τα πρακτικά προβλήματα που αντιμετώπισαν το επαναστατικό κίνημα και οι ηγέτες του. Όμως στην προσπάθειά τους να λύσουν αυτά τα προβλήματα, οι αναρχικοί και οι επαναστάτες συνδικαλιστές ήρθαν επίσης αντιμέτωποι με άλλα ζητήματα, τα οποία ήταν θεμελιώδη για το σύνολο των θεωρητικών και ηθικών βάσεων των οργανώσεών τους. Σε ποιό βαθμό μποιρούσαν να συνεργαστούν με τα πολιτικά κόμματα και την U.G.T.(το Σοσιαλιστικό αντίστοιχο της C.N.T., στο οποίο είχε ενταχθεί το ήμισυ των οργανωμένων εργατών της

Ισπανίας); Υπ' αυτές τις συνθήκες έπρεπε άραγε να υποστηριχθεί μια μορφή κυβέρνησης ενάντια σε κάποια άλλη; Η επαναστατική ορμή των πρώτων ημερών της αντίστασης έπρεπε άραγε να ανακοπεί προς «όφελος» του ένοπλου αγώνα ενάντια στον Φράνκο, ή έπρεπε να αναπτυχθεί μέχρι εκεί που οι εργάτες μπορούσαν και ήταν προετοιμασμένοι; Ήταν η κατάσταση τέτοια ώστε να μπορεί να θριαμβεύσει η κοινωνική επανάσταση και, αν όχι, ποιός έπρεπε να είναι ο ρόλος των επαναστατών εργατών;

Το πέρασμα του χρόνου δεν κατέστησε τα ερωτήματα αυτά απλώς ακαδημαϊκά. Για τους Ισπανούς εργάτες που συνέχισαν τον αγώνα ενάντια στον Φράνκο μέσα στην Ισπανία ή από την εξορία, τα ζητήματα αυτά είναι άκρως χειροπιαστά και αμφιλεγόμενα. Κι ωστόσο θα περάσουν πολλά χρόνια μέχρι να γραφεί μια πλήρης κι αντικειμενική ιστορία της Ισπανικής Επανάστασης. Πληθώρα ντοκουμέντων είτε είναι θαμμένα στα αρχεία οργανώσεων είτε διεσπαρμένα και οι προσωπικές μαρτυρίες όσων έπαιξαν πρωταγωνιστικό ρόλο δεν έχουν ακόμη καταγραφεί. Μεταξύ των άλλων δυσκολιών, δεν είναι μικρότερης σημασίας η ριζική διαφορά οπτικής τόσο στην Ισπανία όσο και στην εξορία, ανάμεσα σ' εκείνους τους Ισπανούς αγωνιστές που θέλουν να οδηγήσουν το επαναστατικό κίνημα στην αρχική παραδοσιακή του αντικυβερνητική, αντισυνεργασιακή θέση και σ' εκείνους που η εμπειρία των γεγονότων των ετών 1936-39 τους εδραίωσε την πεποίθηση ότι το επαναστατικό κίνημα πρέπει να συνεργάζεται με την κυβέρνηση και τους κυβερνητικούς θεσμούς, διαφορετικά θα εξαφανιστεί. Η παρούσα μελέτη προσφέρεται έτσι σαν μια πολύ μετριοπαθής απόπειρα διασαφήνισης και ερμηνείας ορισμένων από τα πολλά ζητήματα της Ισπανικής Επανάστασης.

Για τα γεγονότα που αναφέρω βασίστηκα σε επίσημα ντοκουμέντα. Λόγω στενότητας χώρου ήταν εντελώς αδύνατη η πλήρης παράθεση των ίδιων των ντοκουμέντων, αλλά έκανα ό,τι μπορούσα ώστε να μη διαστρεβλώσω το νόημά τους με τα αποσπάσματα που παραθέτω. Και για να είμαι δίκαιος απέναντι σε κριτικές Ισπανών συντρόφων μου, αναλαμβάνω πλήρως την ευθύνη για τις απόψεις που εκφράζονται εδώ. Ορισμένοι μου άσκησαν κριτική ότι παριστάνω τον σοφό εκ των υστέρων, μετά τα γεγονότα και ότι γράφω για γεγονότα τα οποία δεν έζησα παρά μόνο ως θεατής εκ του μακρόθεν. Μνημονεύω τις κριτικές αυτές

σαν μια προειδοποίηση για τον αναγνώστη, αναφορικά με τις περιορισμένες μου δυνατότητες πραγμάτευσης ενός τόσο περίπλοκου θέματος. Προς υπεράσπισή μου, όμως, νομίζω ότι πρέπει επίσης να επισημάνω πως, στην πλειονότητά τους, τις κριτικές που εμπεριέχει αυτό το βιβλίο τις είχα διατυπώσει κατά το χρονικό διάστημα 1936-39, από τις στήλες της εφημερίδας **SPAIN AND THE WORLD**. Αυτό δεν με εμπόδισε και δεν με εμποδίζει, να ταυτιστώ με τον ηρωικό αγώνα των Ισπανών εργατών ενάντια στο καθεστώς του Φράνκο.

Μου καταλόγισαν επίσης ότι η μελέτη αυτή προσφέρει επιχειρήματα στους πολιτικούς εχθρούς του αναρχισμού. Πέρα από το γεγονός ότι μια προσπάθεια εδραίωσης της αλήθειας ασφαλώς και δεν ζημιώνει την υπόθεση της αναρχίας, η βάση της κριτικής μου δεν είναι ότι οι αναρχικές ιδέες αποδείχθηκαν ανεφάρμοστες από την Ισπανική εμπειρία, αλλά ότι οι Ισπανοί αναρχικοί και συνδικαλιστές απέτυχαν να δοκιμάσουν στην πράξη τις ιδέες τους, υιοθετώντας αντίθετα τις τακτικές του εχθρού. Κατά συνέπεια δεν βλέπω με ποιόν τρόπο μπορούν οι πιστοί του εχθρού- δηλαδή της κυβέρνησης και των πολιτικών κομμάτων- να χρησιμοποιήσουν την κριτική αυτή εναντίον του αναρχισμού, χωρίς αυτή να στραφεί εναντίον τους.

Το βιβλίο αυτό ίσως να μην γραφόταν ποτέ αν δεν είχαν εκδοθεί στην Τουλούζη οι δύο πρώτοι τόμοι του έργου *Η C.N.T. στην Ισπανική Επανάσταση*. Το έργο αυτό περιλαμβάνει εκατοντάδες ντοκουμέντων αναφορικά με το ρόλο της C.N.T. στον Ισπανικό αγώνα και θά' θελα να εκφράσω εδώ τις ευχαριστίες μου τόσο στον συγγραφέα του έργου αυτού, τον Χοσέ Πεϊράτς, όσο και στους εκδότες, την πλειοψηφούσα πτέρυγα της εξόριστης C.N.T. Οσο για τις πολλές άλλες πηγές που συμβουλεύτηκα, ειδική μνεία πρέπει να γίνει στο ειλικρινές και συναρπαστικό έργο του Ντ. Α. ντε Σαντιγιάν *Γιατί Χάσαμε τον Πόλεμο* και στο έργο του Τζέραλντ Μπρέναν *Ο Ισπανικός Λαβύρινθος*. Για τον αναγνώστη που δε γνωρίζει πολλά για τη νεώτερη πολιτική και κοινωνική ιστορία της Ισπανίας και ιδιαίτερα για τον σημαντικό ρόλο του επαναστατικού συνδικαλισμού και του αναρχισμού, συστήνουμε ένθερμα προς μελέτη το εμβριθές και εξαιρετικά αξιόλογο βιβλίο του Τζ.Μπρέναν.

Βέρνον Ρίτσαρντς (Λονδίνο, Ιούλιος 1953)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΟΥ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ ΤΟΥ 1936

Από την ίδρυσή της, η C.N.T. ήταν ανεξάρτητη από κάθε πολιτικό κόμμα στην Ισπανία και απείχε από τις κοινοβουλευτικές ή άλλες εκλογές. Ως στόχους της είχε τη συνένωση των εκμεταλευόμενων μαζών στον αγώνα για την καθημερινή βελτίωση των εργασιακών και οικονομικών συνθηκών και την επαναστατική καταστροφή του καπιταλισμού και του κράτους. Ως σκοπό της είχε τον Ελευθεριακό Κομμουνισμό, ένα κοινωνικό σύστημα βασισμένο στην ελεύθερη κομμούνα, ομοσπονδοποιημένη σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο. Η πλήρης αυτονομία συνιστούσε τη βάση αυτής της ομοσπονδίας και οι μόνοι δεσμοί που ένωναν το μέρος με το όλο ήταν οι συμφωνίες γενικής φύσεως που ενέκρινε το Τακτικό ή Έκτακτο Εθνικό Συνέδριο.

Στις 6 Ιανουαρίου του 1936, η Περιφερειακή Επιτροπή της C.N.T. στην Καταλωνία συνεκάλεσε ένα Περιφερειακό Συνέδριο για να συζητηθούν δύο ζητήματα: το πρώτο, «Ποιά θέση πρέπει να πάρει η C.N.T. αναφορικά με τις οργανώσεις εκείνες οι οποίες, αν και δε συμμερίζονται τους στόχους μας, έχουν μια εργατική βάση;» και το δεύτερο, «Ποιά συγκεκριμένη και σαφή στάση πρέπει να τηρήσει η C.N.T. στις ερχόμενες εκλογές;». Λόγω της εσπευσμένης του σύγκλισης αλλά και του γεγονότος ότι τα περισσότερα συνδικάτα ήταν ακόμη παράνομα, το Συνέδριο ήταν ελάχιστα αντιπροσωπευτικό και ορισμένοι αντιπρόσωποι έφθασαν ακόμη και στο σημείο να προσάψουν στην Περιφερειακή Επιτροπή την κατηγορία ότι πραγματεύεται τα ζητήματα αυτά κινούμενη από προσωπικό συμφέρον. Ωστόσο, η πλειοψηφία των αντιπροσωπειών, μεταξύ των οποίων ήταν κυρίαρχη η άποψη ότι

η αντιεκλογική θέση της C.N.T. ήταν περισσότερο ζήτημα τακτικής παρά ζήτημα αρχής, επιθυμούσε να συζητηθούν αυτά τα ζητήματα.
Ο ιστοριογράφος της εξόριστης C.N.T[1] δε μας λέει πως εξελίχθη η συζήτηση αυτή, αλλά παραθέτει ένα έγγραφο της Γραμματείας της I.W.M.A. (της Διεθνούς Ένωσης Εργαζομένων, της οποίας είχε γίνει μέλος η C.N.T. από το 1922), που είχε τον τίτλο «Η I.W.M.A. και η Κρίση της Δημοκρατίας, οι Εκλογές και ο Κίνδυνος του Μικρότερου Κακού». Το έγγραφο αυτό αποτελεί μια καλά τεκμηριωμένη υπεράσπιση της παραδοσιακής θέσης της C.N.T. για εκλογική αποχή και μια επισήμανση της αναποτελεσματικότητας του πολιτικού Λαϊκού Μετώπου ως απάντηση στην απειλή των φασιστών και των αντιδραστικών. Το έγγραφο αυτό προκάλεσε μεγάλη εντύπωση στο Συνέδριο και εστάλη μια απάντηση στην I.W.M.A., που επαναβεβαίωνε τη θέση της C.N.T. για εκλογική αποχή και περιείχε ένα σχέδιο απόφασης για την προώθηση μιας αντιπολιτικής και αντιεκλογικής εκστρατείας στις ερχόμενες εκλογές.
Οταν τον επόμενο μήνα ήρθε η ώρα των εκλογών, «η C.N.T. είχε ολοκληρώσει μια αντιεκλογική εκστρατεία που πέρασε απαρατήρητη λόγω της ατολμίας της».[2] Ο Πεϊράτς δεν προσθέτει

1.Στο *La CNT en la Revolución Española*, του Χοσέ Πεϊράτς, τόμ. 1, Τουλούζη, 1951.

2. Σύμφωνα με τον αντιπρόσωπο από το Hospitalet de Llobregat, που συμμετείχε στο συνέδριο της CNT στη Θαραγόθα τον Μάϊο του 1936: «Στην Καταλωνία η CNT συνεργάστηκε με την Esquerra [Το κόμμα των αριστερών εθνικιστών της Καταλωνίας] στις πρόσφατες εκλογές τηρώντας απλώς σιγή και η *Solidaridad Obrera* δικαιολόγησε τον θρίαμβο των αριστερών κομμάτων, αποδίδοντας έτσι μεγάλη σημασία στην ψήφο, την οποία έχουμε πάντοτε αρνηθεί, γνωρίζοντας ότι αυτό είναι δεδομένο. Στην προπαγανδιστική εκστρατεία που προηγήθηκε των εκλογών η CNT υιοθέτησε μια στάση τόσο συγκεχυμένη, ώστε κάλλιστα μπορεί να θεωρηθεί ότι είμαστε υπέρ της μαζικής προσέλευσης στις εκλογές. Κάτι τέτοιο συνεπάγεται μια τόσο μεγάλη ευθύνη ώστε δεν πρέπει να ξανασυμβεί. Πρέπει πάντως να τονίσουμε το γεγονός ότι οι αποφάσεις που έλαβε το Συνέδριο δεν

ότι, στην πραγματικότητα, τα μέλη της C.N.T, ψήφισαν μαζικά στις εκλογές του 1936. Ο Τζέραλντ Μπρέναν υποστηρίζει[3] ότι, σε σύγκριση με τα αριθμητικά στοιχεία των εκλογών του 1933, η αύξηση κατά 1.250.000 των ψήφων που έλαβε η Αριστερά «μπορεί να αποδοθεί σε μεγάλο βαθμό στην ψήφο των αναρχικών».

Ο Λάργκο Καμπαγιέρο, ο σοσιαλιστής ηγέτης, σε μια ομιλία που έκανε τον Οκτώβριο του 1937 στη Βαλένθια, δικαιολόγησε τη συνεργασία του με τους αναρχικούς σε κυβερνητικό επίπεδο και απαντώντας σ' εκείνους από το κόμμα του που τον επέκριναν και οι οποίοι ήταν σε μεγάλο βαθμό υπεύθυνοι για την παραίτησή του από πρωθυπουργού, επεσήμανε τη σημασία της ψήφου των αναρχικών στις εκλογές του Φεβρουαρίου:

Και κατόπιν ήρθαν οι εκλογές και όταν είδαμε ότι οι υποψήφιοι της Αριστεράς κινδύνευαν [να ηττηθούν], δεν είχαμε κανέναν ενδοιασμό να καλέσουμε τη Συνομοσπονδία [C.N.T.] και τους αναρχικούς και να τους πούμε: «Ελάτε να μας ψηφίσετε». Όταν όμως μας ψήφισαν κι εισήλθαμε στο Κοινοβούλιο, σχηματίζοντας κυβέρνηση, τους είπαμε: «Δεν μπορείτε τώρα να συμμετάσχετε στην πολιτική ζωή, έχετε εκπληρώσει τις υποχρεώσεις σας».

Κατά την άποψη του αναρχικού Σαντιγιάν, δεν υπήρχε καμιά αμφιβολία ότι οι αναρχικοί ψήφισαν και μάλιστα σωστά κατά τη γνώμη του. Σύμφωνα με τον Σαντιγιάν[4], οι μάζες ψήφισαν με το «σύνηθες αλάθητο ένστικτο» τους για ορισμένους συγκεκριμένους σκοπούς: για να ρίξουν την κυβέρνηση των πολιτικών δυνάμεων της φασιστικής αντίδρασης και να πετύχουν την απελευθέρωση των 33.000 πολιτικών κρατουμένων (θυμάτων της βάρβαρης καταστολής που ακολούθησε την εξέγερση των

εφαρμόστηκαν, αφού οι εισηγήσεις της Ponencia αποτελούσαν μια επανεπικύρωση του αντιεκλογικού αγώνα του 1933».

3. Στο *The Spanish Labyrinth* (Λονδίνο, 1943).

4. Στο *Por qué Perdimos la Guerra*, του Ντ. Α. ντε Σαντιγιάν, Μπουένος Άιρες, 1940.

Αστουριών τον Οκτώβριο του 1934). Δικαιολογεί τη θέση αυτή με το πρόσθετο σχόλιο ότι «Δίχως την εκλογική νίκη της 16ης Φεβρουαρίου, δεν θα είχαμε ποτέ μια 19η Ιουλίου». «Δώσαμε τη εξουσία στα κόμματα της Αριστεράς, πεπεισμένοι ότι στις συνθήκες εκείνες αντιπροσώπευαν το μικρότερο κακό» (σελ.37). Πρέπει να ειπωθεί ότι ο Σαντιγιάν ήταν ηγετικό στέλεχος της F.A.I., οργανωτής των αντιφασιστικών Πολιτοφυλακών στην Καταλωνία και μετέπειτα ένας από τους «αναρχικούς» υπουργούς στην κυβέρνηση της Καταλωνίας.

Έχοντας δικαιολογήσει τη συμμετοχή των αναρχικών στις εκλογές, ο Σαντιγιάν συνεχίζει λέγοντας ότι «είδαμε τα κόμματα της Αριστεράς, που επέστρεψαν στην εξουσία χάρη σ'εμάς, να επιδεικνύουν την ίδια έλλειψη κατανόησης και την ίδια αδιαφορία απέναντί μας. Ούτε οι βιομηχανικοί εργάτες, ούτε οι αγρότες είχαν κάποιους λόγους να αισθάνονται περισσότερο ικανοποιημένοι από πριν. Η πραγματική εξουσία παρέμενε στα χέρια ενός ανυπότακτου καπιταλισμού, της Εκκλησίας και της κάστας των στρατιωτικών» και οι στρατιωτικοί συνέχιζαν τις προετοιμασίες για το πραξικόπημά τους «για να στερήσουν τους ρεπουμπλικάνους κοινοβουλευτικούς από αυτό που νόμιμα κέρδισαν στις εκλογές της 16ης Φεβρουαρίου». Η νίκη της Αριστεράς είχε ως αποτέλεσμα το άνοιγμα των φυλακών το Φεβρουάριο του 1936 και την απελευθέρωση των περισσότερων πολιτικών εχθρών της Δεξιάς.[5] Τέσσερις μήνες αργότερα, στις 20 Ιουλίου, όταν οι εργάτες της Βαρκελώνης κατέπνιξαν την ανταρσία, το πρώτο που έκαναν ήταν ν' ανοίξουν τις πόρτες των φυλακών, οι οποίες, με τα λόγια του Σαντιγιάν, ήταν «ασφυκτικά γεμάτες από τους συντρόφους μας»- τη φορά αυτή θύματα όχι μόνο των κομμάτων της Δεξιάς αλλά και της Αριστεράς. Επιπλέον ο Σαντιγιάν παραδέχεται ότι μια αλλαγή κυβέρνησης στην πραγματικότητα δεν συνεπάγεται μεταβίβαση

5. Ο νέος πρωθυπουργός Αθάνια... «εξέδωσε αμέσως ένα διάταγμα για την απελευθέρωση των περίπου 15.000 ατόμων που ήταν ακόμα φυλακισμένα μετά την εξέγερση του Οκτωβρίου. **Σε πολλά μέρη οι φυλακές είχαν ήδη ανοιχτεί δίχως οι τοπικές αρχές να τολμήσουν να αντιταχθούν σ' αυτό»** (Η έμφαση δική μας). (Τζ. Μπρέναν, *The Spanish Labyrinth,* σελ. 301.)

της «πραγματικής εξουσίας» και γνωρίζουμε από έγγραφες μαρτυρίες ότι οι στρατηγοί είχαν αρχίσει να προετοιμάζουν το πραξικόπημά τους πριν από τις εκλογές του Φεβρουαρίου. Η C.N.T. εξέδωσε ένα μανιφέστο πριν από τις εκλογές, με το οποίο προειδοποιούσε τον Ισπανικό λαό για τις προετοιμασίες που έκαναν οι στρατηγοί -κατονομάζοντας το Ισπανικό Μαρόκο ως επίκεντρο των δραστηριοτήτων- και καλούσε τους επαναστάτες εργάτες να επαγρυπνούν και να είναι έτοιμοι για δράση. «Φασισμός ή Κοινωνική Επανάσταση», ήταν η κεντρική ιδέα αυτού του ιστορικού μανιφέστου.[6]

Η κυβέρνηση του Λαϊκού Μετώπου αγνόησε τις προειδοποιήσεις αυτές. Με τα λόγια του Υπουργού Πολέμου, αυτές ήταν «φήμες» οι οποίες μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως «ψευδείς και εντελώς αβάσιμες», που αποσκοπούσαν να ενσπείρουν «ανησυχία στο λαό, να εκθρέψουν μια διάθεση εχθρική προς τους στρατιωτικούς και να υπονομεύσουν, αν όχι να καταστρέψουν, την πειθαρχία, η οποία είναι θεμελιώδης για το Στρατό. Ο Υπουργός Πολέμου έχει την τιμή να δηλώσει δημοσίως ότι ο Ισπανικός Στρατός, από την ανώτερη εως την κατώτερη βαθμίδα, διατηρεί την πιο αυστηρή πειθαρχία, έτοιμος πάντα να εκτελέσει κατά γράμμα τις διαταγές... Ο Ισπανικός Στρατός, που αποτελεί πρότυπο αυτοθυσίας και αφοσίωσης, αξίζει την ίδια εκείνη εκτίμηση, συμπάθεια και ευγνωμοσύνη των συμπολιτών του, την οποία απολαμβάνουν εκείνοι που, στη διάρκεια της θητείας τους και υπερασπιζόμενοι τη Χώρα και τη Δημοκρατία, προσέφεραν τη ζωή τους όταν το απαιτούσε η ασφάλεια και η αξιοπρέπεια του έθνους», και άλλα εμετικά.

Στη διάρκεια των λίγων αυτών μηνών, στο χρονικό διάστημα ανάμεσα στις εκλογές του Φεβρουαρίου και την ανταρσία των στρατιωτικών τον Ιούλιο, ολόκληρη η Ισπανία βρισκόταν σε αναβρασμό. Πραγματοποιήθηκαν 113 γενικές απεργίες και 228 τοπικές, πολλές απ'αυτές ως διαμαρτυρία ενάντια σε εγκληματικές ενέργειες των Δεξιών. Στις συγκρούσεις με τις δυνάμεις της «δημόσιας τάξης» και ανάμεσα στις πολιτικές παρατάξεις,

6. Μία φωτογραφική αναπαραγωγή αυτού του μανιφέστου εμπεριέχεται στο έργο του Πεϊράτς, τόμ. 1.

τραυματίστηκαν 1287 άτομα και σκοτώθηκαν 269. Και όπως επισημάναμε νωρίτερα, οι φυλακές γέμισαν με αναρχικούς αγωνιστές.

Η Ισπανική ιστορία -και μάλιστα η πρόσφατη ιστορία- απλώς επαναλαμβανόταν. Το 1931, όταν ανακηρύχθηκε η Δημοκρατία, σχηματίσθηκε μια Σοσιαλιστική-Ρεπουμπλικανική κυβέρνηση, η οποία ήταν πολιτικά ανίσχυρη πέραν, όπως το θέτει ο Σαντιγιάν, της χρησιμοποίησής της από τους παλαιούς μοναρχικούς πολιτικούς για να επιτελεί το σύνηθες έργο της καταστολής του επαναστατικού κινήματος[7]. Στις εκλογές του 1933, η Αριστερή κυβέρνηση ηττήθη από τη Δεξιά, σε μεγάλο βαθμό λόγω της μαζικής αποχής, από τις εκλογές, των εργατών εκείνων που πρόσκειντο στη C.N.T. Ο Πεϊράτς περιγράφει με τούτα τα λόγια αυτήν την «εκλογική απεργία» της C.N.T.

Ο αντιεκλογικός αγώνας ήταν δυναμικός και συνεχίστηκε σε όλη τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου τελειώνοντας με μια τεράστια συγκέντρωση στο Μνημείο της Πλάθα ντε Τόρος της Βαρκελώνης, όπου οι ομιλητές της C.N.T., Παβόν, Χερμινάλ, Ντουρούτι και Ορομπόν Φερνάντεθ έριξαν το σύνθημα: **FRENTE A LAS URNAS, LA REVOLUCION SOCIAL** *(δηλαδή, ότι η εναλλακτική λύση απέναντι στις εκλογές ήταν η κοινωνική επανάσταση). Η C.N.T. και η F.A.I., έχοντας επίγνωση της επιρροής και του υπέρτερου της θέσης τους, διακήρυξαν σ'αυτήν τη συγκέντρωση ότι, αν η ήττα των κομμάτων της Αριστεράς συνοδευόταν από τη νίκη της Δεξιάς, θα απελευθέρωναν τις δυνάμεις της κοινωνικής επανάστασης.*

---

7. Στο *Histoire des Republiques Espagnoles*, ο Βίκτωρ Άλμπα περιγράφει την κατάσταση μετά από 18 μήνες Δημοκρατίας: «οι προκλήσεις της Δεξιάς και η αναποφασιστικότητα της Αριστεράς είχαν ως αποτέλεσμα τον θάνατο 400 ανθρώπων, οι 20 από τους οποίουςήταν αστυνομικοί. 3.000 άτομα τραυματίστηκαν, 9.000 φυλακίστηκαν, 160 εκτοπίστηκαν· έγιναν 30 γενικές απεργίες και 3.600 τοπικές· απαγορεύτηκε η κυκλοφορία 161 περιοδικών, 4 από τα οποία ανήκαν στο χώρο της δεξιάς.»

Αν συγκρίνουμε τη θέση αυτή με εκείνη που υιοθέτησε η C.N.T. το 1936, τότε δεν χωρεί καμιά αμφιβολία ότι, αν και προσποιείτο πως σέβεται την αρχή της αποχής από τις εκλογές του Φεβρουαρίου, η ηγεσία της C.N.T. δρούσε παρασκηνιακά, προσφέροντας στους πολιτικούς της Αριστεράς τη δυνητική ψήφο που αντιπροσώπευε η C.N.T. με αντάλλαγμα, ίσως, εγγυήσεις ότι θα απελευθερώνονταν οι πολιτικοί κρατούμενοι σε περίπτωση νίκης του Λαϊκού Μετώπου. Αυτά απέχουν πολύ από το να είναι παράλογες εικασίες, Το σίγουρο πάντως είναι ότι στους κόλπους της C.N.T. υπήρχαν ανέκαθεν ισχυρές προσωπικότητες που, όπως συμβαίνει πάντα με εκείνους που μεταχειρίζονται βάναυσα τις βασικές αρχές, παρουσιάζονταν σαν πρακτικοί άνθρωποι, σαν οι ρεαλιστές του κινήματος. Και όπως ακριβώς χρησιμοποίησαν τη δυνητική ψήφο της C.N.T. σαν διαπραγματευτικό όπλο στις συζητήσεις με τους πολιτικούς (συχνά δίχως καμία εξουσιοδότηση από την οργάνωση), έτσι χρησιμοποίησαν και τους χιλιάδες πολιτικούς κρατούμενους της C.N.T. ως ένα επιχείρημα για να δικαιολογήσουν τη ρεφορμιστική και, ολοφάνερα, αντι-C.N.T. πολιτική τους και για να εκβιάσουν τα μέλη της οργάνωσης ώστε να την αποδεχθούν[8].

Θα μπορούσε ίσως να ειπωθεί ότι υπερτονίσαμε την αμφιταλαντευόμενη στάση της ηγεσίας της C.N.T. στις εκλογές του Φεβρουαρίου του 1936, αν ληφθεί υπόψη η εν γένει

8. Ο Πεϊράτς, ό.π., παραθέτει μια ομιλία του Χουάν Πεϊρό, ενός ηγετικού μέλους της CNT, στο συνέδριο της CNT που έγινε το 1931, στην οποία αμφισβητείτο ο ρόλος της Συνομοσπονδίας στα πολιτικά γεγονότα που οδήγησαν στην ανακήρυξη της Δημοκρατίας. Σ' αυτή την ομιλία ο Πεϊρό αποκάλυψε τα πιο απίστευτα «παρασκηνιακά» παζαρέματα που έγιναν με τους πολιτικούς και τα δικαιολόγησε όλα. Ο Πεϊρό ήταν ένας από τους σχισματικούς συνδικαλιστές (τους *Treintistas*) που αργότερα επανεντάχθηκαν στη CNT, στο συνέδριο που έγινε τον Μάιο του 1936. Έγινε υπουργός στην κυβέρνηση Καμπαγιέρο. Μετά την ήττα πήγε στη Γαλλία, όπου την περίοδο της γερμανικής κατοχής συνελήφθη από την Γκεστάπο η οποία τον παρέδωσε στην αστυνομία του Φράνκο. Η κυβέρνηση του προσέφερε εργασία, την οποία αρνήθηκε με αποτέλεσμα να εκτελεστεί.

περιφρόνηση που έδειχναν σ' όλες τις κυβερνήσεις οι Ισπανοί εργάτες, οι οποίοι προφανώς θα ενέκριναν τη συμμετοχή της C.N.T. στις εκλογές αν αυτό θα οδηγούσε στην απελευθέρωση των πολιτικών κρατουμένων, δίχως να σκεφτούν ότι μια τέτοια ενέργεια θα διακύβευε παντοιοτρόπως τις επαναστατικές αρχές της Συνομοσπονδίας. Αν το ζήτημα αυτό μπορεί να απομονωθεί κατ'αυτό τον τρόπο, τότε ο ανθρώπινος παράγοντας που υπεισέρχεται σ' αυτό μπορεί εύκολα να παρακάμψει τις αντιρρήσεις για θέματα αρχών. Ομως δεν συνέβαινε αυτό. Η τακτική είναι σαν μια παρτίδα σκάκι, που απαιτεί κάθε κίνηση να εξετάζεται όχι μόνο σε σχέση με τα άμεσα επακόλουθα αλλά και με όλες της τις συνέπειες στις επόμενες κινήσεις. Τη στιγμή που η ηγεσία της C.N.T. ετοιμαζόταν να εγκαταλείψει τις αρχές χάριν της τακτικής (και, όπως θα δούμε, δεν ήταν ούτε η πρώτη ούτε η τελευταία φορά που το έκανε αυτό), θα έπρεπε, πέρα από τον αρχικό παράγοντα που είχε να κάνει με την απελευθέρωση των πολιτικών κρατουμένων, να εξετάσει και τους νέους παράγοντες.

Επί παραδείγματι, εξασφαλίζοντας με τη συμμετοχή της στις εκλογές τη νίκη του Λαϊκού Μετώπου, η C.N.T. έπρεπε να λάβει υπόψιν της ότι μια τέτοια νίκη καθιστούσε σίγουρο ότι οι προετοιμασίες για το στρατιωτικό πραξικόπημα θα προχωρούσαν ανεξέλεγκτα. Από την άλλη, μια νίκη της Δεξιάς, η οποία ήταν σχεδόν βέβαιη αν απείχε από τις εκλογές η C.N.T., θα σήμαινε το τέλος της στρατιωτικής συνωμοσίας και την άνοδο στην εξουσία μιας αντιδραστικής αλλά ανίσχυρης κυβέρνησης, η οποία, όπως και οι προηγούμενες απ'αυτήν, δε θα έμενε στην εξουσία παρά μόνο για ένα ή δύο χρόνια. Δεν υπάρχει τίποτα που να μαρτυρά ότι υπήρχε στην Ισπανία κάποια σημαντική ανάπτυξη ενός φασιστικού κινήματος κατά τα πρότυπα των καθεστώτων της Ιταλίας και της Γερμανίας. Τα κόμματα της Δεξιάς διατηρούσαν σε μεγάλο βαθμό τα χαρακτηριστικά που πάντοτε είχαν.

Η C.N.T., συμμετέχοντας στην προεκλογική εκστρατεία του Λαϊκού Μετώπου, θα έπρεπε να λάβει υπ'όψιν της το ενδεχόμενο μιας ανταρσίας των στρατιωτικών. Ποιός θα πρόβαλε αντίσταση στους στρατηγούς; Και το ερώτημα που είναι θεμελιώδες για την ίδια την ύπαρξη της C.N.T. ως επαναστατικής οργάνωσης: Μπορούσε μια τέτοια κατάσταση που θα προέκυπτε να αποβεί προς όφελος της κοινωνικής επανάστασης; Αναφορικά με το

πρώτο ερώτημα, ήταν φανερό στη C.N.T. ότι δεν θά'πρεπε να αναμένεται κάποια αποτελεσματική αντίσταση από την κυβέρνηση, η οποία θα προτιμούσε να εκλείψει παρά να οπλίσει τον Ισπανικό λαό. Συνεπώς, για άλλη μια φορά, όλες οι θυσίες έπρεπε να γίνουν από τους εργάτες, οι οποίοι δεν είχαν όπλα[9] και χρειάζονταν χρόνο για να συντονίσουν και να αναδιοργανώσουν τις δυνάμεις τους, που μόλις άρχιζαν να κάνουν την εμφάνισή τους ύστερα από χρόνια παρανομίας, ενάντια σε έναν εκπαιδευμένο και καλά εξοπλισμένο στρατό, ο οποίος είχε με το μέρος του το πλεονέκτημα να επιτεθεί πρώτος. Μπορούσαν οι εργάτες σε αυτές τις συνθήκες να συντρίψουν το πραξικόπημα των στρατιωτικών;

---

9. Ο Σαντιγιάν, που ήταν ενεργός υποστηρικτής του Λαϊκού Μετώπου ως μόνου μέσου αντίστασης στον «εχθρό», γράφει στο *Por qué Perdimos la Guerra*: «Για τον αποτελεσματικό αγώνα στους δρόμους, όπου ή χρησιμοποιείς τα όπλα και νικάς ή πεθαίνεις, ολοφάνερα το κίνημά μας ήταν στην πράξη το μόνο στο οποίο μπορούσε κανείς να βασιστεί [αναφερόταν βεβαίως στην Καταλωνία, όπου η CNT είχε πολύ μεγαλύτερη δύναμη από την UGT και τα πολιτικά κόμματα – B.P.]. Συγκροτήθηκε από κοινού με την Χενεραλιδάδ [την κυβέρνηση της Καταλωνίας] μια Συντονιστική Επιτροπή στην οποία συμμετείχα μαζί με άλλους φίλους, γνωστούς για την αποφασιστικότητα και τον ηρωισμό τους. Εκτός από το ότι υποστηρίξαμε την πιθανότητα συνεργασίας, σκεφτήκαμε ότι, λαμβάνοντας υπ' όψη τη στάση μας και τη δραστηριότητά μας, δεν θα αρνούνταν να μας δώσουν όπλα και πυρομαχικά, αφού το μεγαλύτερο μέρος του εφεδρικού μας οπλισμού και τα λίγα αποθέματά μας πυρομαχικών χάθηκαν μετά τον Δεκέμβριο του 1933 (στην εξέγερση που έγινε μετά τις εκλογές του Νοεμβρίου του 1933), και στη διάρκεια της *Μαύρης Διετίας* της δικτατορίας των Λερού–Χιλλ Ρόμπλες.» Όμως παρά τις συνεχείς και επίπονες διαπραγματεύσεις, η κυβέρνηση αρνείτο να οπλίσει τον λαό. Η απάντηση που δόθηκε ήταν ότι η κυβέρνηση δεν είχε όπλα! Και προσθέτει κατόπιν ο Σαντιγιάν: «Η άμεση δράση επέτυχε αυτό που δεν καταφέραμε να επιτύχουμε εμείς στις διαπραγματεύσεις μας με τη Χενεραλιδάδ.» Ο Σαντιγιάν αναφέρεται σε μια παράτολμη ενέργεια μελών της CNT, που ανέβηκαν σε μερικά πλοία που ήταν αγκυροβολημένα στο λιμάνι της Βαρκελώνης και άρπαξαν τουφέκια και πυρομαχικά από τα οπλοστάσιά τους.

Διότι αν αποτύγχαναν να το κάνουν, αυτό θα σήμαινε μαζικά αντίποινα και οι φυλακές για μια ακόμη φορά θα γέμιζαν με πολιτικούς κρατούμενους, ξέχωρα εντελώς από την αποδιοργάνωση που θα προκαλούσε η καταστολή στις γραμμές του επαναστατικού κινήματος.

Αυτά, κατά την άποψή μας, είναι μερικά από τα βαριά τιμήματα και τις συνέπειες που προκύπτουν όταν ένα επαναστατικό κίνημα υιοθετεί πολιτικές τακτικές εις βάρος των αρχών.

Όπως ήδη επισημάναμε, οι μήνες που προηγήθηκαν της ανταρσίας των στρατιωτικών χαρακτηρίζονταν από εκτεταμένη πολιτική αναταραχή και ένοπλες προκλήσεις της Δεξιάς. Απ'όσα τουλάχιστον εξιστορεί ο Πεϊράτς, φαίνεται ότι το επαναστατικό κίνημα δεν έλαβε κάποια μέτρα ενάντια στις προετοιμασίες που έκαναν οι στρατιωτικοί για το πραξικόπημά τους και ακόμη και στο Εθνικό Συνέδριο της C.N.T., που έγινε στη Θαραγόθα το Μάιο του 1936, φαίνεται ότι δεν έγινε καμία συζήτηση επ'αυτού του ζητήματος.

Το συνέδριο αυτό ήταν από τα σημαντικότερα στην ιστορία της C.N.T., τόσο επειδή ήταν αντιπροσωπευτικό ολόκληρου του κινήματος (πήραν μέρος 649 αντιπρόσωποι, που εκπροσωπούσαν 982 συνδικάτα με συνολικό αριθμό 550.595 μελών), όσο και επειδή πραγματεύτηκε σημαντικά ζητήματα, όπως η εσωτερική κρίση και οι επαναστατικές συμμαχίες και εξέτασε την επαναστατική δράση του κινήματος στις εξεγέρσεις του Ιανουαρίου και Δεκεμβρίου του 1933 και του Οκτωβρίου του 1934. Επιπλέον, ανέλαβε να καθορίσει με σαφήνεια την αντίληψη της Συνομοσπονδίας για την επαναστατική εφαρμογή του Ελευθεριακού Κομμουνισμού στα σημαντικά προβλήματα της ζωής της κοινότητας, καθώς επίσης και να μελετήσει τη θέση που έπρεπε να λάβει η οργάνωση απέναντι στο πρόγραμμα της κυβέρνησης για την Αγροτική Μεταρρύθμιση.

Η εσωτερική κρίση γρήγορα ξεπεράστηκε με την επανένταξη στη C.N.T. των λεγόμενων σχισματικών (των TREINTISTAS) και των 60.621 μελών που εκπροσωπούσαν. Αναφορικά με το ζήτημα της κριτικής ανάλυσης των παρελθόντων αγώνων, η εξέταση των οποίων θα καθόριζε τις όποιες τροποποιήσεις στις άμεσες και μελλοντικές δραστηριότητες και επιδιώξεις της οργάνωσης, ο Πεϊράτς παραθέτει απλώς ολόκληρη την ομιλία ενός

αντιπροσώπου ως παράδειγμα του υψηλού επιπέδου της συζήτησης. Μπαίνει κανείς, πράγματι, στον πειρασμό να παραθέσει πολλά αποσπάσματα από αυτήν την επαναστατική και αναρχική συνεισφορά, αλλά αν το κάνει μπορεί να οδηγήσει κάποιον σε μια λανθασμένη εκτίμηση για το γενικό πνεύμα του Συνεδρίου.[10]

Ένα από τα «σημαντικότερα αποτελέσματα των συζητήσεων» ήταν, σύμφωνα με τον Πεϊράτς, η απόφαση για τις Επαναστατικές Συμμαχίες, που είναι όντως σημαντική αν ειδωθεί υπό το φως των μετέπειτα γεγονότων. Η απόφαση αυτή διακήρυσσε ότι:

Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας του Πρίμο ντε Ριβέρα, ο λαός επιχείρησε πολλές φορές να εξεγερθεί, κάτι που είχε ως αποτέλεσμα την προσπάθεια των σημαντικότερων πολιτικών να κατευθύνουν τις επαναστατικές διαθέσεις των εργατών στους ρεφορμιστικούς διαύλους της δημοκρατίας. Αυτό έγινε εφικτό με τη συμφωνία των εργατικών οργανώσεων της U.G.T. να συγκατατεθούν στην προκήρυξη εκλογών,

---

10. Την εποχή που γράφονταν αυτές οι γραμμές δεν ήταν διαθέσιμα τα πρακτικά του Συνεδρίου, τα οποία δημοσιεύτηκαν στην *Solidaridad Obrera*, τεύχη 1265 έως 1283 (Βαρκελώνη, 3–24 Μαΐου 1936). Δημοσιεύονταν, πάντως, κάθε εβδομάδα στην επιθεώρηση *CNT* (Τουλούζη, 1954), και υπό μορφή βιβλίου με τον τίτλο *El Congresso Confederal de Zaragoza* (Εκδόσεις CNT, Τουλούζη, 1955, 204 σελίδες).

Γενικά, είναι φανερό ότι οι απόψεις διχάστηκαν έντονα ανάμεσα σε μία αναρχική ερμηνεία και σε μία συνδικαλιστική. Όσον αφορά τον αγώνα στις Αστουρίες τον Οκτώβριο του 1934, η κατάσταση που επικρατούσε καθιστούσε ανέφικτη μια συμφωνία. Διαβάζοντας κανείς αυτά τα πρακτικά συνειδητοποιεί την ύπαρξη ενός βαθύτατου διχασμού μέσα στη CNT και μιας έντονης κριτικής στον πολιτικό και ρεβιζιονιστικό προσανατολισμό της Συνομοσπονδίας και, ταυτόχρονα, την ύπαρξη μιας γενικής επιθυμίας να βρεθούν κοινά σημεία και να επιτευχθεί η ενότητα στον επερχόμενο αγώνα. Ωστόσο, μια προσεκτική εξέταση των συζητήσεων που έγιναν σ' αυτό το Συνέδριο θα απαιτούσε πολύ χώρο για να εξηγήσει τον ρόλο που έπαιξε η CNT, τον Ιούλιο του 1936, για να επιτευχθεί η συνεργασία με την κυβέρνηση.

οι οποίες οδήγησαν στο θρίαμβο της Δημοκρατίας. Μετά την ήττα της Μοναρχίας, η U.G.T. και το κόμμα που ενεργεί ως καθοδηγητής της μετατράπηκαν σε υπηρέτες της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και κατάφεραν να επιβεβαιώσουν με την άμεση εμπειρία την αχρηστία της πολιτικής και κοινοβουλευτικής συνεργασίας. Λόγω της συνεργασίας αυτής, το προλεταριάτο εν γένει, αισθανόμενο διχασμένο, έχασε ένα μέρος της επαναστατικής δύναμης που το χαρακτήριζε στο παρελθόν. Τα γεγονότα στις Αστουρίες δείχνουν ότι όταν το προλεταριάτο ανακτά αυτή την αίσθηση της επαναστατικής του δύναμης, είναι σχεδόν αδύνατον να συντριβεί. Υπό το φως της επαναστατικής περιόδου που έζησε και ζει η Ισπανία, το Συνέδριο αυτό θεωρεί επιτακτική ανάγκη την ενοποίηση, με την επαναστατική έννοια, των δύο οργανώσεων U.G.T.-C.N.T.

Όπως και στο Περιφερειακό Συνέδριο στην Καταλωνία, νωρίτερα την ίδια χρονιά, οι όροι για την σύναψη μιας τέτοιας συμφωνίας ήταν τόσο επαναστατικοί, ώστε δεν έγιναν δεκτοί από τους πολιτικούς της U.G.T. Και μόνον τον Απρίλιο του 1938, δεκαοκτώ μήνες μετά την ανταρσία των στρατιωτικών, έγινε εφικτή μια συμφωνία ανάμεσα στις δύο εργατικές οργανώσεις.[11] Τότε, όμως, η επανάσταση είχε ήδη συντριβεί και οι εργάτες επιδίδονταν σ' έναν ηρωικό αλλά απεγνωσμένο ένοπλο αγώνα.
Λόγοι έλλειψης χώρου δεν επιτρέπουν να γίνει εδώ εκτενής αναφορά στην ανακοίνωση που συνέταξε το Συνέδριο αναφορικά με τις αρχές και τους αντικειμενικούς σκοπούς. Το εκτενές αυτό έγγραφο μπορεί να περιγραφεί σαν μια μη δογματική έκθεση των αναρχικών ιδεών, στην οποία γίνεται μια προσπάθεια να ενοποιηθούν οι πολλές και διαφορετικές απόψεις για την

11. Το Πρόγραμμα για την Ενότητα Δράσης ανάμεσα στην UGT και την CNT, δημοσιεύτηκε μεταφρασμένο στο *Spain and the World* (τεύχος 33, 8 Απριλίου 1938). Σ' ένα προηγούμενο τεύχος (τεύχος 31, 4 Μαρτίου 1938) είχαν δημοσιευτεί τα κείμενα των αρχικών εισηγήσεων σχετικά με αυτήν την Ενότητα που προωθήθηκε από την UGT και τη CNT, καθώς και η κριτική αποτίμηση αυτών των κειμένων τόσο από την αναρχική αγωνίστρια Έμμα Γκόλντμαν, όσο και από την Ισπανική Αναρχική Ομοσπονδία.

Ελευθεριακή Κοινωνία- από την Συνδικαλιστική άποψη ως την Αναρχοατομικιστική. Αξίζει να σημειωθεί ότι στον πρόλογο, η C.N.T. δικαιολογούσε την αναγκαιότητα μιας συζήτησης για τη μεταεπαναστατική κοινωνία επειδή θεωρούσε ότι η περίοδος που διήνυε η Ισπανία μπορούσε εύκολα να οδηγήσει σε μια επαναστατική κατάσταση από ελευθεριακή σκοπιά. Η στάση αυτή καθιστά ακόμη πιο εκπληκτική την απουσία κάθε συζήτησης για τα προβλήματα που μπορεί ν'αντιμετώπιζε η οργάνωση στη διάρκεια της επαναστατικής περιόδου. Ή, πιο συγκεκριμένα, ποιά θα ήταν η στάση της οργάνωσης την επαύριο της συντριβής του στρατιωτικού πραξικοπήματος, όταν θα βρισκόταν ξαφνικά επικεφαλής του επαναστατικού κινήματος. Μια τέτοια πιθανότητα μπορούσε εύκολα να προβλεφθεί για την Καταλωνία, αν όχι και για τις περιοχές που βρίσκονταν υπό τον έλεγχο της Κεντρικής Κυβέρνησης. Ίσως για τα απλά μέλη της οργάνωσης η απάντηση να ήταν απλή: η κοινωνική επανάσταση. Όμως υπό το φως των μεταγενέστερων ενεργειών, αυτή δεν ήταν και τόσο απλή για την ηγεσία της C.N.T. Ωστόσο, αυτά τα προβλήματα και οι αμφιβολίες δεν αντιμετωπίσθηκαν στο Συνέδριο και αυτήν τη σοβαρή έλλειψη προνοητικότητας, ή ίσως επαναστατικής δημοκρατίας στην οργάνωση, την πλήρωσαν ακριβά τους επόμενους μήνες οι επαναστάτες εργάτες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΑΝΤΑΡΣΙΑ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΤΟΝ ΙΟΥΛΙΟ ΤΟΥ 1936

Στις 11 Ιουλίου του 1936, μια ομάδα φαλαγγιτών κατέλαβε το ραδιοφωνικό σταθμό της Βαλένθια, και μετέδωσε την ακόλουθη ανακοίνωση: «Εδώ Ράδιο Βαλένθια. Η Ισπανική φάλαγγα κατέλαβε με τη δύναμη των όπλων το ραδιοφωνικό σταθμό. Αύριο θα γίνει το ίδιο σε όλους τους ραδιοφωνικούς σταθμούς της Ισπανίας». Λίγες μόνον ώρες νωρίτερα, ο πρωθυπουργός Καζάρες Κιρόγκα είχε εμπιστευτικές πληροφορίες ότι η ανταρσία των στρατιωτικών ήταν γεγονός. Σ'αυτό, ο πολιτικός ηγέτης της Ισπανίας απάντησε: «Εννοείς μ'αυτό ότι είσαι σίγουρος ότι οι στρατιωτικοί θα στασιάσουν; Πολύ καλά, λοιπόν, αλλά εγώ πάω να πλαγιάσω.»[12] Το αστείο ήταν κακόγουστο γιατί, στην πραγματικότητα, η πρόταση αυτή συνόψιζε την όλη στάση του Κιρόγκα και των επόμενων Ισπανικών Κυβερνήσεων.

Έξι ημέρες αργότερα οι Στρατηγοί εξαπέλυσαν την πρώτη τους επίθεση στο Μαρόκο. Ο στρατός, έχοντας επικεφαλής τις δυνάμεις της Λεγεώνας των Ξένων, κατέλαβε τις πόλεις, τα λιμάνια, τα αεροδρόμια, και τα στρατηγικά σημεία του προτεκτοράτου, αιχμαλωτίζοντας και σκοτώνοντας αγωνιστές εργάτες και εξέχουσες προσωπικότητες της Αριστεράς. Η Κυβέρνηση αντέδρασε, ανακοινώνοντας ότι «χάρη στις ενέργειες στις οποίες είχε προηγούμενα προβεί η Κυβέρνηση, μπορούμε να πούμε ότι απέτυχε ένα ευρύ αντιδημοκρατικό κίνημα. Οι ενέργειες της Κυβέρνησης είναι επαρκείς για την εξομάλυνση

---

12. Αμετάφραστο λογοπαίγνιο με τα ρήματα *rise* (εγείρομαι αλλά και στασιάζω) και *lie–down* (πλαγιάζω). (Σ.τ.Μ.)

της κατάστασης.» Όμως την επόμενη ημέρα, 18η Ιουλίου, η ίδια αυτή κυβέρνηση αναγκάστηκε να παραδεχτεί ότι η Σεβίλη βρισκόταν στα χέρια του Στρατηγού Κέιπο ντε Γιάνο.
Απέναντι στα τετελεσμένα γεγονότα, οι αντιδράσεις των πολιτικών κομμάτων και της C.N.T. σ'αυτήν την κατάσταση είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες. Το Σοσιαλιστικό και το Κομμουνιστικό κόμμα εξέδωσαν από κοινού την κάτωθι ανακοίνωση:

«Οι στιγμές είναι δύσκολες. Η Κυβέρνηση είναι βέβαιη ότι διαθέτει επαρκή μέσα για να συντρίψει την εγκληματική αυτή απόπειρα. Στην περίπτωση που τα μέσα αυτά αποδειχθούν ανεπαρκή, η Δημοκρατία έχει την επίσημη υπόσχεση του Λαϊκού Μετώπου, που είναι αποφασισμένο να ριχτεί στον αγώνα αμέσως μόλις του ζητηθεί η βοήθεια. Η Κυβέρνηση διατάζει και το Λαϊκό Μέτωπο υπακούει.»

Τη νύχτα της 18ης Ιουλίου, η Εθνική Επιτροπή της C.N.T. κήρυξε μέσω του ραδιοφωνικού σταθμού (Ράδιο Ένωση) της Μαδρίτης επαναστατική γενική απεργία, καλώντας όλες τις Επιτροπές και τους αγωνιστές να βρίσκονται σε επαφή και να επαγρυπνούν, με το όπλο στο χέρι, στα κατά τόπους σημεία συγκέντρωσής τους. Την ίδια νύχτα η Εθνική Επιτροπή έστειλε αντιπροσώπους σε όλες τις Περιφερειακές Επιτροπές της Συνομοσπονδίας με λεπτομερείς οδηγίες.
Το πρωί της 19ης Ιουλίου, ένα μεγάλο τμήμα των στρατιωτών της φρουράς της Βαρκελώνης έφυγε από το στρατόπεδο για να καταλάβει όλα τα στρατηγικά κτίρια και το κέντρο της πόλης, ενώνοντας τις δυνάμεις του με άλλα στοιχεία που συμμετείχαν στην ανταρσία. Ορισμένοι συγγραφείς που έχουν γράψει για τον Ισπανικό εμφύλιο πόλεμο, προσπάθησαν να δημιουργήσουν την εντύπωση ότι και οι δύο πλευρές ήταν τόσο ανίκανες, ώστε η ανταρσία και η λαϊκή απάντηση σ'αυτήν έμοιαζαν περισσότερο με φάρσα, έχοντας ένα μελοδραματικό χαρακτήρα. Τίποτα δεν απέχει περισσότερο απ' την αλήθεια. Το πραξικόπημα των στρατιωτικών ήταν αναμφίβολα μια πολύ προσεκτικά σχεδιασμένη και συγχρονισμένη στρατιωτική δράση[13] και αυτό

13. Ακόμη και ο καθηγητής Άλλισον Πηρς που σιωπηρά, αν όχι ρητά, προτιμούσε τον Φράνκο από τους αναρχικούς και την κοινωνική

πρέπει να επισημαίνεται διαρκώς γιατί μόνον τότε μπορεί κανείς να εκτιμήσει πλήρως το μέγεθος και τον ηρωισμό της λαϊκής αντίστασης, που εκείνες τις πρώτες ημέρες εθριάμβευσε στα 2/3 της Ισπανικής χερσονήσου. Αυτό αποκαλύπτει επίσης την αδυναμία των ενόπλων δυνάμεων μπροστά στην αποφασιστική αντίσταση των μαζών[14] ακόμη κι όταν οι μάζες είναι τόσο φτωχά οπλισμένες, όσο ήταν οι Ισπανοί εργάτες τις πρώτες ημέρες του αγώνα..

Στη Βαρκελώνη, οι επαναστάτες εργάτες της C.N.T. -καθώς και μικρά τμήματα των φρουρών εφόδου και της εθνοφρουράς (οι

επανάσταση, γράφει στο *Catalonia Infelix* (Λονδίνο, 1937): «Στις 3.50 π.μ. της 19ης Ιουλίου στασίασε η πρώτη από τις φρουρές της Βαρκελώνης. Φεύγοντας από τη Κασέρνα ντελ Μπρουκ, της συνοικίας Πεντράλμπες, τα στρατεύματα κινήθηκαν ταχύτατα προς την Γκραν Βία Διαγονάλ. Ένα τμήμα στράφηκε προς το Ούρχελ και, προσπερνώντας τη βιομηχανική σχολή, κατευθύνθηκε προς τη λεωφόρο Καταλανικού Κοινοβουλίου και κατέλαβε το Πανεπιστήμιο, τμήμα της Πλάθα ντε Καταλούνια και μερικούς γειτονικούς δρόμους και οικοδομικά τετράγωνα. Ένα άλλο τμήμα συνέχισε την πορεία του ώσπου ενώθηκε με στρατεύματα στασιαστών από τους στρατώνες της Χιρόνα, της συνοικίας Γκράθια, και με τη μονάδα πυροβολικού του Σαν Αντρέου, ακόμη βορειότερα. Στο μεταξύ, οι στρατιώτες από τους στρατώνες της Νουμάνθια κατέλαβαν την Πλάθα ντ' Εσπάνια, στους πρόποδες του Μοντχούικ, και βαδίζοντας προς τη θάλασσα ενώθηκαν με διάφορα άλλα στρατιωτικά τμήματα που είχαν έρθει από τους στρατώνες Ικάρια, που βρίσκονταν στο λιμάνι, και από τη Γενική Διοίκηση, που βρισκόταν κοντά στο Μνημείο του Κολόμβου. **Όλα ήταν εξαιρετικά σχεδιασμένα και αν λάβει κανείς υπ' όψη του το μεγάλο αριθμό των στρατιωτών, εθνοφρουρών και αστυνομικών που συμμετείχαν, θα μπορούσε να θεωρήσει βέβαιη την επιτυχία του σχεδίου.**» (Σελ. 243–244.) [Η έμφαση δική μας – Β.Ρ.]

14. Ο Πεϊράτς επισημαίνει ότι στη μάχη σώμα με σώμα που διεξήχθη στους δρόμους της Βαρκελώνης, η πειθαρχία του στρατού κατέρρευσε και οι στρατιώτες, μόλις έρχονταν σ' επαφή με τον λαό, επηρεάζονταν αμέσως απ' αυτόν· πολλοί στρατιώτες έστρεψαν τα όπλα τους ενάντια στους ανωτέρους τους.

οποίοι υπό ομαλές συνθήκες ήταν αδιάλλακτοι εχθροί των Αναρχικών) που δεν ακολούθησαν τους στρατιωτικούς-κατάφεραν εντός 48 ωρών να εξαναγκάσουν σε παράδοση τον Στρατηγό Γκόντεντ και τα στρατεύματά του. Η C.N.T. και η F.A.I., δίχως να χάσουν χρόνο, εισέβαλαν στους στρατώνες παίρνοντας τον εναπομείνα-ντα οπλισμό, ο οποίος κατόπιν μοιράστηκε στις ομάδες εργατών που στάλθηκαν σε όλα τα χωριά και τις κωμοπόλεις της περιοχής, αποτρέποντας έτσι με επιτυχία παρόμοιες εκδηλώσεις ανταρσίας στην Ταραγωνία, τη Λερίδα και τη Χερόνα. Στη Μαδρίτη, όπως και στη Βαρκελώνη, αυτό που φάνταζε ως απελπιστική κατάσταση για τους εργάτες, μετετράπη σε νίκη χάρη στην πρωτοβουλία και τον ηρωισμό, καθώς και τον επαναστατικό ενθουσιασμό τους. Όμως σε άλλες πόλεις χάθηκε πολύτιμος χρόνος, λόγω της αναποφασιστικότητας των κυβερνητικών αξιωματούχων καθώς και των υποστηρικτών του Λαϊκού Μετώπου.

Στη Βαλένθια, οι στρατώνες περικυκλώθηκαν από τους εργάτες πριν μπορέσουν τα στρατεύματα να καταλάβουν στρατηγικές θέσεις στην πόλη. Αυτή η κατάσταση διήρκεσε δεκαπέντε ημέρες, με την κυβέρνηση να αρνείται να οπλίσει το λαό και να δηλώνει ότι τα εγκλωβισμένα στους στρατώνες στρατεύματα ήταν «πιστά». Κάλεσε επίσης τους εργάτες να τερματίσουν τη γενική απεργία που κήρυξαν την πρώτη ημέρα οι C.N.T.-F.A.I. και να διαλύσουν την Εκτελεστική Επιτροπή, που είχε διαδεχθεί τον τοπικό Κυβερνήτη, για τον οποίο όλοι συμφωνούσαν ότι ήταν ανίκανος.[15] Όμως η Κυβέρνηση υπήρχε μόνο κατ' όνομα και η δύναμή της (αν υποθέσουμε ότι ήταν «πιστή») βρισκόταν εξάλλου εγκλωβισμένη στους στρατώνες. Στο μεταξύ, η C.N.T. ήρθε σε επαφή με τη Συνομοσπονδία στην Καταλωνία και τη Μαδρίτη και κανονίστηκε να σταλούν τουφέκια και οπλοπολυβόλα στη Βαλένθια. Τότε ήταν που η C.N.T. πήρε την απόφαση να

15. Κατά περίεργο τρόπο, οι ηγέτες των CNT και UGT διέταξαν την επιστροφή όλων των εργατών στη δουλειά, πλην των εργαζομένων στις μεταφορές. Ωστόσο το προλεταριάτο της Βαλένθια αρνήθηκε να υπακούσει προτού γίνει η επίθεση στους στρατώνες και αφοπλιστούν οι στρατιώτες.

εξαπολύσει επίθεση κατά των στρατώνων και έτσι έληξε ένας δεκαπενθήμερος αγώνας «στον οποίο ο ηρωισμός και η τόλμη συμβάδιζαν με τη χωλότητα και την παρά φύσιν συνύπαρξη».[16]
Στη Θαραγόθα, όπου όλη η φρουρά συμμετείχε στην ανταρσία, οι εργάτες, παρά την αριθμητική τους υπεροχή (30.000 άτομα ανήκαν στις δύο οργανώσεις, C.N.T. και U.G.T.), στάθηκαν ανίκανοι να συντρίψουν την ανταρσία. Εστερούντο οπλισμού και με τα λόγια ενός αγωνιστή ηγέτη της C.N.T., «πρέπει να παραδεχθούμε ότι υπήρξαμε πολύ αφελείς. Χάσαμε πάρα πολύ χρόνο συνδιαλλεγόμενοι με τον Κυβερνήτη και πιστέψαμε ακόμη και στις υποσχέσεις του... Μπορούσαμε να κάνουμε περισσότερα απ' όσα κάναμε; Πιθανώς. Βασιστήκαμε απόλυτα στις υποσχέσεις του Κυβερνήτη και υπολογίζαμε πολύ στην αριθμητική μας υπεροχή», μη συνειδητοποιώντας ότι χρειαζόταν κάτι περισσότερο από 30.000 οργανωμένους εργάτες για να αντιμετωπιστεί μια τέτοιας έκτασης βίαιη ανταρσία.
Στις Αστουρίες, ένα άλλο επαναστατικό κέντρο της Χερσονήσου, η αναποφασιστικότητα των τοπικών αρχών και του Λαϊκού Μετώπου προκάλεσε βαρύτατες επιπλοκές στην εκεί επικρατούσα κατάσταση και η ανταρσία κατεστάλη εν τέλει μόνο με αντίτιμο πολλές ζωές.
Σύμφωνα όμως με τον Πεϊράτς, η ταχύτητα με την οποία οι Στρατηγοί πραγματοποίησαν το σχέδιό τους να συνενώσουν τους δύο κύριους όγκους των στρατευμάτων τους κατά μήκος της Ανδαλουσίας και της Εστρεμαδούρας, χρησιμοποιώντας ως ενδιάμεσες βάσεις τη Σεβίλλη, το Καντίθ, την Αλγεθίρας, τη Χέρεθ κ.λ.π., ήταν αυτή που αποτέλεσε το κλειδί για όλες τις μελλοντικές στρατιωτικές επιτυχίες τους. Θα προσθέταμε, πάντως, ότι το αληθινό κλειδί για τη στρατιωτική επιτυχία των στασιαστών ήταν το Μαρόκο, που χρησίμευσε «σαν κύρια βάση των φασιστών, ως πηγή ανθρώπινου δυναμικού και ως κέντρο εφοδιασμού, διάταξης, κατανομής και αναδιοργάνωσης των στρατιωτικών δυνάμεων στην πάλη τους ενάντια στον ηρωικό Ισπανικό λαό... Μπορεί κάλλιστα να ειπωθεί ότι το Μαρόκο έβαλε τη Δημοκρατία σε θανάσιμο κίνδυνο».[17] Ο Πεϊράτς δε

16. Χουάν Λόπεθ. Το αναφέρει ο Πεϊράτς.

σχολιάζει καθόλου το ζήτημα του Μαρόκου. Ωστόσο, αυτό που έρχεται αμέσως στον νου είναι: ποιά ήταν η στάση των C.N.T.-F.A.I. απέναντι στο Μαρόκο, τόσο πριν όσο και μετά την ανταρσία; Οι ενέργειές τους δείχνουν ξεκάθαρα ότι δεν είχαν κάποιο επαναστατικό πρόγραμμα που θα μπορούσε να μετατρέψει το Μαρόκο από εχθρό σε σύμμαχο του λαϊκού κινήματος και ότι ποτέ οι ηγέτες δεν έδωσαν σημασία σ'εκείνους τους αναρχικούς αγωνιστές που βρίσκονταν ανάμεσά τους, όπως ο Καμίλλο Μπερνέρι, οι οποίοι υποστήριζαν ότι έπρεπε να σταλούν αγωνιστές στη Βόρειο Αφρική για να διεξάγουν ανάμεσα στους Άραβες μια εκτεταμένη προπαγάνδα υπέρ της αυτονομίας. Αυτή η αρνητική στάση της C.N.T. απέναντι στην ανεξαρτησία του Μαρόκου θα συζητηθεί εν εκτάσει παρακάτω.

---

17. Κάρλος ντε Μπαραϊμπάρ, «Ayer, Hoy y Siempre Marruecos». Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Timon* (Εκδότης: Ντ. Α. ντε Σαντιγιάν), τεύχος 2, Βαρκελώνη, Ιούλιος 1938.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΟ ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ

Επειδή στην Καταλωνία βρισκόταν η ισχυρότερη αριθμητικά οργάνωση της C.N.T. και επειδή η Καταλωνία ήταν η πρώτη περιοχή που κατέπνιξε την ανταρσία των στρατιωτικών και τέλος αλλά εξίσου σημαντικό, επειδή στην Καταλωνία η C.N.T. εκπροσωπούσε τη συντριπτική πλειοψηφία τόσο στις νικηφόρες μάχες στους δρόμους της Βαρκελώνης όσο και ανάμεσα στους οργανωμένους εργάτες, η εκτίμηση της για την κατάσταση κατά την επαύριο της νίκης ήταν μοιραίο να έχει βαθύτατες συνέπειες για όλη τη χώρα, συμπεριλαμβανομένων -θα υποδείχναμε- των περιοχών που βρίσκονταν υπό την κυριαρχία του Φράνκο.

Ο Λουίς Κομπάνυς, Πρόεδρος της Χενεραλιδάδ,[18] κάλεσε στο Προεδρικό του γραφείο τις C.N.T.-F.A.I. αμέσως μετά την κατάπνιξη της ανταρσίας στην Καταλωνία. Η αντιπροσωπεία συμπεριλάμβανε τον Σαντιγιάν και τον Γκαρθία Ολιβέρ, σημαίνοντα στελέχη των οργανώσεων αυτών και μετέπειτα Υπουργούς στη Χενεραλιδάδ και την Κεντρική Κυβέρνηση αντιστοίχως. Ο Γκαρθία Ολιβέρ κατέγραψε όσα συζητήθηκαν, τα οποία, λόγω της ιστορικής τους σημασίας και ως το κλειδί όλων όσων ακολούθησαν σε σχέση με το επαναστατικό κίνημα, πρέπει να παρατεθούν εν εκτάσει:

18.Για να μην δημιουργηθεί σύγχυση σε ορισμένους αναγνώστες θα πρέπει να πούμε ότι στην Ισπανία υπήρχαν δύο κυβερνήσεις: η Κεντρική Κυβέρνηση με έδρα τη Μαδρίτη, που αργότερα θα μεταφερόταν στη Βαλένθια, και η Χενεραλιδάδ, που ήταν η κυβέρνηση της αυτόνομης επαρχίας της Καταλωνίας. Υπό το καθεστώς του Φράνκο η αυτονομία της Καταλωνίας καταργήθηκε.

Ο Κομπάνυς μάς υποδέχθηκε όρθιος και ήταν εμφανώς συγκινημένος από τη συνάντηση. Μας έσφιξε τα χέρια και θα μας αγκάλιαζε αν δεν τον εμπόδιζε να το κάνει η προσωπική του εντιμότητα, επηρεασμένος βαθιά από αυτό που είχε να μας πει. Οι συστάσεις ήταν σύντομες. Καθίσαμε, έχοντας ο καθένας από εμάς το τουφέκι του ανάμεσα στα γόνατά του. Αυτά που στην ουσία μας είπε ο Κομπάνυς ήταν τα εξής: «Καταρχήν, πρέπει να σας πω ότι η C.N.T. και η F.A.I. δεν έτυχαν ποτέ της μεταχείρισης που τους οφείλεται λόγω της πραγματικά μεγάλης σπουδαιότητάς τους. Βρισκόσασταν πάντοτε υπό απηνή διωγμό και εγώ μετά μεγάλης μου λύπης αλλά αναγκασμένος από την πολιτική πραγματικότητα, εγώ που πριν ήμουν με το μέρος σας, βρέθηκα κατόπιν αναγκασμένος να σας αντιταχθώ και να σας καταδιώκω. Σήμερα, είστε κύριοι της πόλης και της Καταλωνίας επειδή νικήσατε τους φασίστες στρατιωτικούς και ελπίζω ότι δεν θα προσβληθείτε αν τη στιγμή τούτη σας θυμίσω ότι δε στερηθήκατε τη βοήθεια των λίγων ή πολλών πιστών μελών του κόμματός μου, καθώς και των εθνοφρουρών και των mozos...». Σταμάτησε για μια στιγμή και συνέχισε αργά: «Όμως η αλήθεια είναι ότι, ενώ χθες ακόμη σας κατεδίωκαν, σήμερα κατατροπώσατε τους στρατιωτικούς και τους φασίστες. Δεν μπορώ, λοιπόν, γνωρίζοντας τι και ποιοί είστε, παρά να σας μιλήσω με ειλικρίνεια. Νικήσατε, και όλα βρίσκονται στα χέρια σας· αν δεν με χρειάζεστε ή δε θέλετε να παραμείνω Πρόεδρος της Καταλωνίας, πείτε το μου τώρα, και θα γίνω ένας ακόμη απλός στρατιώτης στον αγώνα ενάντια στο φασισμό. Αν, από την άλλη, πιστεύετε ότι σε αυτή τη θέση, την οποία μόνο νεκρός θα εγκατέλειπα αν είχαν νικήσει οι φασίστες, εγώ, μαζί με τους ανθρώπους του κόμματός μου, το όνομά μου και το κύρος μου, μπορούμε να φανούμε χρήσιμοι σ'αυτόν τον αγώνα, που τόσο αίσια τερματίστηκε στην πόλη [Βαρκελώνη] αλλά που δε γνωρίζουμε τι κατάληξη θα έχει στην υπόλοιπη Ισπανία, μπορείτε να βασιστείτε σ' εμένα και το λόγο μου ως άνδρα και ως πολιτικού, που είναι σήμερα πεπεισμένος ότι ένα ολόκληρο παρελθόν ντροπής είναι νεκρό και που επιθυμεί ειλικρινά να τεθεί η Καταλωνία επικεφαλής των πιο προοδευτικών χωρών αναφορικά με τα κοινωνικά ζητήματα»

Σε ό,τι αφορά αυτό το αριστούργημα πολιτικής ρητορικής και πανουργίας ο Γκαρθία Ολιβέρ σχολιάζει:

Η C.N.T. και η F.A.I. τάχθηκαν υπέρ της συνεργασίας και της δημοκρατίας, αποκηρύσσοντας τον επαναστατικό ολοκληρωτισμό που θα οδηγούσε στο στραγγαλισμό της επανάστασης από τους αναρχικούς και στη δικτατορία της Συνομοσπονδίας. Είχαμε εμπιστοσύνη στα λόγια και το πρόσωπο ενός Καταλανού δημοκράτη και διατηρήσαμε και υποστηρίξαμε τον Κομπάνυς ως Πρόεδρο της Χενεραλιδάδ. Οι C.N.T.-F.A.I. ανέλαβαν την Επιτροπή Πολιτοφυ-λακών και καθιέρωσαν μια αναλογική εκπροσώπηση των δυνάμεων για να της προσδώσουν αξιοπιστία και παρότι αυτό δεν ήταν δίκαιο -στην U.G.T. και το Σοσιαλιστικό Κόμμα, μειοψηφούσες οργανώσεις στην Καταλωνία, παραχωρήθηκε εκπροσώπηση ίση με αυτή της C.N.T. και των νικητών αναρχικών-, αποτελούσε ένα είδος θυσίας που είχε ως σκοπό να οδηγηθούν εξουσιαστικά κόμματα στο μονοπάτι της έντιμης συνεργασίας, η οποία δεν θα διαταρασσόταν από αυτοκαταστροφικούς ανταγωνισμούς.[19]

19.Το αναφέρει ο Πεϊράτς, σελ. 162-163. Η εκδοχή του Σαντιγιάν για όσα συζητήθηκαν είναι ουσιαστικά ίδια σε ό,τι αφορά στα συμπεράσματα, αλλά δεν αναφέρει κανένα σχόλιο του Κομπάνυς.

Χάριν ακριβείας πρέπει να επισημανθεί ότι ο Πεϊράτς δεν παραθέτει ολόκληρη την αφήγηση του Γκαρθία Ολιβέρ. Το πλήρες κείμενο μπορεί να βρεθεί στο *De Julio a Julio, un Año de Lucha* (Βαλένθια, 1937), σελ. 193–196. Μια σημαντική παράλειψη των αποσπασμάτων του Πεϊράτς αποτελεί η δήλωση του Γκαρθία Ολιβέρ: «Μας κάλεσε (ο Κομπάνυς) για να τον ακούσουμε. **Δεν μπορούσαμε να δεσμευτούμε για τίποτα. Οι οργανώσεις μας θα λάμβαναν τις αποφάσεις. Το είπαμε αυτό στον Κομπάνυς.** Η μοίρα της Ισπανίας -και κανείς δεν θα εκτιμήσει την πραγματική σημασία του ρόλου που έπαιξε ο Κομπάνυς και οι οργανώσεις μας σ' αυτήν την ιστορική συνάντηση– αποφασίστηκε στην Καταλωνία, μεταξύ του Ελευθεριακού Κομμουνισμού, που σήμαινε αναρχική δικτατορία, και της δημοκρατίας, που σήμαινε συνεργασία.» [Η έμφαση δική μας - Β.Ρ.]

Πάντως δεν έχουμε δει καμία τεκμηριωμένη μαρτυρία που να δείχνει ότι οι «αποφάσεις» στις οποίες αναφέρεται ο Ολιβέρ ελήφθησαν πράγματι από τις «οργανώσεις». Όλα τα στοιχεία δείχνουν ότι οι αποφάσεις αυτές ελήφθησαν από τις «Ανώτερες» Επιτροπές των CNT–FAI δίχως προηγούμενες διαβουλεύσεις με τα συνδικάτα και τις ομάδες.

Αν η 19η Ιουλίου 1936 είναι η ημέρα που οι επαναστάτες εργάτες της Ισπανίας έγραψαν ένα κεφάλαιο στην ιστορία του απελευθερωτικού αγώνα των καταπιεσμένων όλου του κόσμου, η 20η Ιουλίου θα μνημονεύεται, όπως πιστεύουμε, ως η απαρχή της προδοσίας των επιδιώξεων των εργατών από τους αντιπροσώπους τους. Σκληρά λόγια, αλλά δεν υπάρχουν λόγια αρκετά σκληρά για να περιγράψουν τις ενέργειες μιας ομάδας ανθρώπων που σφετερίζεται τις αρμοδιότητές της διακυβεύοντας έτσι τη ζωή και το μέλλον εκατομμυρίων συντρόφων τους.

Ο Πεϊράτς ερωτά αν η Συνομοσπονδία και οι αναρχικοί αγωνιστές συζήτησαν εκτενώς το δίλημμα: κοινωνική επανάσταση ή συνεργασία· αν ελήφθησαν υπ' όψιν οι συνέπειες μιας τέτοιας απόφασης και αν εξετάσθηκαν τα υπέρ και τα κατά. Ή, πάλι, αν ελήφθησαν υπ' όψιν τα διδάγματα από τις παλαιότερες εμπειρίες και από την ιστορία των περασμένων επαναστάσεων. Το μόνο που μπορεί να πει, είναι ότι

«αυτό που είναι πέραν πάσης αμφιβολίας είναι ότι η πλειοψηφία των αγωνιστών με επιρροή ερμήνευσε την κατάσταση με τον ίδιο τρόπο. Οι λίγες αντιτιθέμενες φωνές ανάμεσά τους δεν είχαν αποτέλεσμα· η σιωπή των υπολοίπων ήταν πράγματι αινιγματική. Ανάμεσα σε εκείνους που ματαίως διαμαρτύρονταν και εκείνους που παρέμεναν σιωπηλοί λόγω έλλειψης αποφασιστικότητας, η λύση υπέρ της συνεργασίας χάραξε η ίδια το δρόμο της».

Ομως ποιά ήταν η γνώμη της οργάνωσης, των ανθρώπων που έχυσαν το αίμα τους στον άνισο, αλλά νικηφόρο, αγώνα στους δρόμους της Βαρκελώνης· εκείνων στις Αστουρίες, που προδόθηκαν από το Συνταγματάρχη Αράνδα και από την Κυβέρνηση, που διαβεβαίωνε τον καθένα ότι ήταν «πιστός»· εκείνων στη Βαλένθια, που η Κυβέρνηση αρνήθηκε να τους δώσει όπλα για να καταλάβουν εξ εφόδου τους στρατώνες; Δεν ζητήθηκε η γνώμη τους, παρότι οι πράξεις τους εκφράζουν καλύτερα από τα λόγια τους τα πραγματικά τους αισθήματα. «Είχαμε εμπιστοσύνη στα λόγια και το πρόσωπο ενός Καταλανού δημοκράτη», του Προέδρου Κομπάνυς, έγραψε ο Γκαρθία Ολιβέρ το μέλος με «επιρροή» της C.N.T. Και θα έπρεπε να προσθέσει «αλλά όχι στους επαναστάτες εργάτες της Ισπανίας».

Την 20ή Ιουλίου, η Κυβέρνηση της Μαδρίτης και η Χενεραλιδάδ της Καταλωνίας υπήρχαν μόνον κατ' όνομα. Οι ένοπλες δυνάμεις, οι εθνοφρουροί και οι φρουροί εφόδου ήταν είτε με το μέρος των στασιαστών στρατηγών είτε με το λαό. Οι οπλισμένοι εργάτες δεν είχαν κανένα συμφέρον να υποστηρίξουν την κυβέρνηση, η οποία, δύο μόλις ημέρες νωρίτερα, είχε ανασχηματισθεί συμπεριλαμβάνοντας στους κόλπους της δεξιά στοιχεία ώστε να καταστή ευκολότερη μια «συμφωνία» με τους στασιαστές στρατιωτικούς.
Αυτό που τυπικά παρέμενε στα χέρια της Κεντρικής Κυβέρνησης, ήταν τα αποθέματα χρυσού, τα δεύτερα σε μέγεθος στον κόσμο, αξίας 2.259 εκατομμυρίων χρυσών πεσετών. Η C.N.T. δεν έκανε καμία απόπειρα να τα πάρει υπό την κατοχή της. Επανέλαβε τα λάθη που έκαναν οι επαναστάτες την εποχή της Παρισινής Κομμούνας, οι οποίοι σεβάστηκαν την περιουσία των τραπεζών. «Από τις 20 Ιουλίου -γράφει ο Σαντιγιάν- τοποθετήσαμε αυτοσχέδιες φρουρές σε τράπεζες, σε τραπεζικές θυρίδες, σε ενεχυροδανειστές κλπ.» Πόσο υποχρεωμένη θα πρέπει να αισθανόταν η Κεντρική Κυβέρνηση στους Αναρχικούς για την αβλεψία τους ή για την απρονοησία τους! Και πόσο έξυπνα χρησιμοποίησε τον χρυσό για να πολεμήσει τις επαναστατικές δυνάμεις! Επί παραδείγματι, η παρακράτηση των κεφαλαίων της Καταλωνίας, η οποία ήταν υπερβολικά επαναστατική για τα γούστα της, σχεδόν παρέλυσε το κύριο βιομηχανικό και στρατιωτικό κέντρο της Ισπανίας. Το ότι αυτό επηρέαζε επίσης την επιτυχή πορεία του ένοπλου αγώνα κατά του Φράνκο, ελάχιστα μετρούσε για αυτούς τους ανθρώπους που, όπως ήδη έχουμε πει, προτιμούσαν τον Φράνκο από το να οπλίσουν το λαό. Πράγματι, στη διάρκεια των πρώτων επτά εβδομάδων και πριν τεθεί σε ισχύ η συνθήκη μη επέμβασης, η κυβέρνηση Χιράλ δεν αγόρασε καμιά ποσότητα όπλων από το εξωτερικό, παρότι υπήρχε άφθονος χρυσός για να πληρωθούν τα όπλα και δεν υπήρχε καμία έλλειψη πρόθυμων πωλητών.
Εκείνες τις ημέρες του Ιουλίου, λοιπόν, υπήρχε μία μόνο εξουσία στη «Δημοκρατική» Ισπανία: αυτή των οπλισμένων εργατών, οι περισσότεροι από τους οποίους ανήκαν είτε στη C.N.T. είτε στην U.G.T. Στην Καταλωνία, σχηματίσθηκε η Επιτροπή των Εργατικών Πολιτοφυλακών, που εκπροσωπούσε τις εργατικές

οργανώσεις καθώς και τα διάφορα πολιτικά κόμματα. Η Κυβέρνηση της Χενεραλιδάδ ενεργούσε απλώς σαν «σφραγίδα» της Επιτροπής αλλά, όπως θα δούμε, ένας έξυπνος πολιτικός σαν τον Κομπάνυς δεν θα ανεχόταν για πολύ να παίζει έναν υποδεέστερο ρόλο. Πάντως, η πρωτοβουλία και η επαναστατική ορμή ήταν χαρακτηριστικά των εργατών. Σχημάτισαν τις ένοπλες ταξιαρχίες, οι οποίες θα συγκρούονταν με τις δυνάμεις του Φράνκο (τέσσερις ημέρες μετά τη νίκη στη Βαρκελώνη, η πρώτη ταξιαρχία, αποτελούμενη από 10.000 εθελοντές, ξεκίνησε για τη Θαραγόθα), και σε λίγες ημέρες -σύμφωνα με το Σαντιγιάν- πάνω από 150.000 εθελοντές προσφέρθηκαν να πολεμήσουν σε οποιοδήποτε μέρος υπήρχε μεγαλύτερη ανάγκη. Στις βιομηχανικές ζώνες, οι εργάτες καταλάμβαναν τα εργοστάσια και, όπου ήταν εφικτό, τα μετέτρεπαν σε εργοστάσια παραγωγής όπλων, θωρακισμένων αυτοκινήτων και άλλου είδους οπλισμού για τον αγώνα. Στο μεταξύ, οι αγρότες καταλάμβαναν τα κτήματα. Στις μεγάλες πόλεις, οι δημόσιες υπηρεσίες αναδιοργανώνονταν υπό τον έλεγχο των εργατών και η διανομή τροφίμων εξασφαλιζόταν από τις εργατικές οργανώσεις.

Καθώς οι ημέρες περνούσαν, μεγάλωνε το χάσμα ανάμεσα στους επαναστάτες εργάτες και τους αντιπροσώπους τους. Κι αυτό είναι κατανοητό: διότι απέχοντας πολύ από το να είναι αντιπρόσωποί τους έγιναν ουσιαστικά Εκτελεστικό σώμα, υπόλογο στην Επιτροπή των Αντιφασιστικών Πολιτοφυλακών και όχι στα μέλη της C.N.T. Ερχόμαστε για άλλη μια φορά αντιμέτωποι με την κατάσταση εκείνη όπου οι επαναστατικές μάζες προχωρούν μπροστά και διασφαλίζουν τις κατακτήσεις τους, ενώ η ηγεσία μένει πίσω, παραλυμένη από τη γνώση της ανικανότητάς της να ελέγξει την κατάσταση, κάνοντας εκκλήσεις, καλοπιάνοντας, απειλώντας, και συνιστώντας πάντοτε αυτοσυγκράτηση. Στην πρώτη ραδιοφωνική ανακοίνωση της Επιτροπής Χερσονήσου της F.A.I., στις 26 Ιουλίου, χρησιμοποιούνται οι πιο απίθανες λέξεις για την περιγραφή του αγώνα «ενάντια στη φασιστική Λερναία Ύδρα», αλλά ούτε μια λέξη για την κοινωνική επανάσταση.

Από την άλλη, οι ηγέτες των C.N.T.-F.A.I. υιοθέτησαν μια πολύ πιο βίαιη και απειλητική στάση για να πατάξουν το όχι ιδιαίτερα μεγάλο κύμα λεηλασιών και το ξεκαθάρισμα προσωπικών λογαριασμών, που εμφανίστηκαν τις πρώτες ημέρες της επανάστασης.

Ωστόσο, αν ληφθεί υπ' όψη η έκταση της κοινωνικής έκρηξης, η αποδιοργάνωση της οικονομίας, η αποσάθρωση των δημοσίων υπηρεσιών και η πλήρης απουσία των δυνάμεων του «νόμου και της τάξης», τότε οι λεηλασίες, οι δολοφονίες για ξεκαθάρισμα προσωπικών λογαριασμών και οι πυρπολήσεις εκκλησιών, ήταν πράγματα ασήμαντα εν συγκρίσει με τη βαθειά αίσθηση ευθύνης και την πρωτοβουλία που επέδειξαν οι εργάτες, αναδιοργανώνοντας τη ζωή της χώρας, όχι πάνω στις παλιές βάσεις αλλά εμπνεόμενοι από τις αντιλήψεις τους για την κοινωνική δικαιοσύνη και ισότητα. Οργάνωσαν περιπόλους ελέγχου· αντικατέστησαν τους τελωνειακούς υπαλλήλους στα σύνορα για να αποτρέψουν οποιαδήποτε δράση των φιλοφρανκικών στα μετόπισθεν· πήραν υπό τον έλεγχό τους τα τηλεφωνικά κέντρα ώστε να είναι σε θέση να ελέγχουν τις όποιες πολιτικές μηχανορραφίες μεταξύ Βαρκελώνης και Μαδρίτης. Κοντολογίς, επέδειξαν κατά την επαναστατική περίοδο σύνεση και διορατικότητα, ενώ οι ηγέτες τους ήταν απορροφημένοι σε ζητήματα στρατιωτικού, διπλωματικού ή πολιτικού χαρακτήρα, σπαταλώντας πολύτιμο χρόνο. Η τραγωδία πάντως ήταν ότι οι κυβερνητικές δυνάμεις, ωθώντας με έξυπνους ελιγμούς τα πολιτικά κόμματα στο σχηματισμό ενός μετώπου ενάντια στη C.N.T., κέρδιζαν ραγδαία έδαφος. Μάλιστα, το πρόβλημα της δυαδικής εξουσίας Επιτροπής των Αντιφασιστικών Πολιτοφυλακών και κυβέρνησης της Χενεραλιδάδ λύθηκε μέσα σε δύο μήνες, με την κατάργηση της πρώτης. Μη διδασκόμενη τίποτε από την πρότερη εμπειρία της αναφορικά με τη συνεργασία με τα πολιτικά κόμματα στα πλαίσια μιας επαναστατικής Επιτροπής, η ηγεσία των C.N.T.-F.A.I., έχοντας την έμμονη ιδέα ότι η επανάσταση πρέπει να περιμέει μέχρι να κερδηθεί ο πόλεμος, εισήλθε στην Κυβέρνηση της Χενεραλιδάδ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΑΝΑΡΧΙΚΗ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ Ή ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Το δίλημμα: «Αναρχική και Συνομοσπονδιακή δικτατορία» ή «Συνεργασία και δημοκρατία», υπήρχε μόνο για εκείνους τους «αγωνιστές με επιρροή» των C.N.T.-F.A.I., οι οποίοι, ερμηνεύοντας λανθασμένα τις αρμοδιότητές τους ως αντιπρόσωποι, ανέλαβαν οι ίδιοι το έργο της **καθοδήγησης** του λαϊκού κινήματος. Κανείς δεν αμφισβητεί την ακεραιότητα και τη γενναιότητά τους ως ανθρώπων και ως μελών με πολυετή δράση στο επαναστατικό κίνημα της Ισπανίας. Ομως ως ηγέτες -όχι με την έννοια που υπήρξαν ο Ντουρρούτι και ο Ασκάσο, αλλά ως **καθοδηγητές** που με τη σοφία τους κατευθύνουν τις «μάζες»- έπασχαν από τις ασθένειες της ηγεσίας: επιφυλακτικότητα, φόβο απέναντι στις ανεξέλεγκτες μάζες, αποξένωση από τις επιδιώξεις αυτών των μαζών και μια μεσσιανική αίσθηση ότι όλη η σοφία και η πρωτοβουλία πηγάζει εκ των άνω και ότι το μόνο που πρέπει να κάνουν οι μάζες είναι να εφαρμόζουν τυφλά τις εντολές αυτών των υπερανθρώπων. Ο Σαντιγιάν, επί παραδείγματι, περιμένει από εμάς να πιστέψουμε ότι η Επιτροπή των Αντιφασιστικών Πολιτοφυλακών, ένα σώμα αποτελούμενο από εκπροσώπους όλων των πολιτικών κομμάτων, της U.G.T. και της C.N.T. (στην οποία εκείνος έπαιζε ένα σημαίνοντα ρόλο), ήταν υπεύθυνη για την εδραίωση της επαναστατικής τάξης στα μετόπισθεν, την οργάνωση των ένοπλων πολιτοφυλακών και την εκπαίδευση των ειδικών, τον επισιτισμό και την ένδυση, την οικονομική οργάνωση, το νομοθετικό και το δικαστικό έργο. «Η Επιτροπή των Πολιτοφυλακών», γράφει, «ήταν όλα αυτά και μεριμνούσε για όλα αυτά και για την προσαρμογή των ειρηνικών βιομηχανιών στις πολεμικές απαιτήσεις, την προπαγάνδα, τις σχέσεις με την

Κυβέρνηση της Μαδρίτης, την αποστολή βοήθειας σε όλα τα κέντρα του αγώνα, την καλλιέργεια όλων των διαθέσιμων εδαφών, την υγιεινή, την περιφρούρηση των ακτών και των συνόρων, για χιλιάδες ζητήματα κάθε είδους...» και ούτω καθεξής, μέχρι που φθάνει στο σημείο να γράψει: «Ήταν απαραίτητο να ενισχυθεί και να υποστηριχθεί η Επιτροπή, ώστε να επιτελέσει καλύτερα το έργο της, **γιατί η σωτηρία εξαρτιόταν από τη δύναμή της...**»(δική μας η έμφαση). Προκαλεί άραγε έκπληξη το ότι έχοντας μια τέτοια νοοτροπία-που αποπνέει εκείνη την περιφρόνηση που έχουν όλοι οι πολιτικοί για τις εργαζόμενες μάζες- οι ηγέτες των C.N.T.-F.A.I. θα εξακολουθούσαν να συμμετέχουν στους Κρατικούς θεσμούς, ενισχύοντάς τους επομένως και θα έμεναν εντελώς τυφλοί απέναντι στις πραγματικές επαναστατικές δυνατότητες του εργαζόμενου λαού;
«Ή Ελευθεριακός Κομμουνισμός, που σημαίνει αναρχική δικτατορία, ή δημοκρατία, που σημαίνει συνεργασία»· αυτός ήταν ο τρόπος με τον οποίο ο Γκαρθία Ολιβέρ και οι «αγωνιστές με τη μεγαλύτερη επιρροή» ερμήνευσαν την «σημερινή πραγματικότητα». Θα είμαστε πιο τολμηροί από τον Πεϊράτς, ο οποίος γράφει: «Δε θα εξετάσουμε εδώ την ορθότητα αυτής της εκτίμησης». Κανείς από τους ξένους αναρχικούς, που άσκησαν κριτική στο δρόμο που ακολούθησαν οι C.N.T.-F.A.I , δεν υπαινίχθηκε ποτέ ότι οι Ισπανοί επαναστάτες θα έπρεπε να επιβάλουν **δια της βίας** την κοινωνική επανάσταση στον πληθυσμό. Αν υποτεθεί ότι η στιγμή δεν ήταν ώριμη για έναν τέτοιο πλήρη κοινωνικό μετασχηματισμό, αυτό συνεπάγεται ότι η μόνη εναλλακτική λύση ήταν η συνεργασία με τα πολιτικά κόμματα, τα οποία όταν κατείχαν την εξουσία, κατεδίωκαν ανέκαθεν τις C.N.T.-F.A.I; Αν ήταν έτσι, τότε γιατί οι C.N.T.-F.A.I δεν είχαν ποτέ συνεργαστεί με αυτά σε παλαιότερους αγώνες, όταν οι πιθανότητες εγκαθίδρυσης του ελευθεριακού κομμουνισμού ήταν πολύ πιο αμφίβολες απ' ότι ήταν την 19η Ιουλίου; Μπορούμε ήδη να ακούσουμε την απάντηση: «Διότι αυτή τη φορά, η Ισπανία πολεμούσε το διεθνή φασισμό και έπρεπε πρώτα να κερδίσουμε τον πόλεμο και μετά να προχωρήσουμε στην κοινωνική επανάσταση. Και για να κερδίσουμε τον πόλεμο ήταν απαραίτητο να συνεργαστούμε με όλα τα κόμματα που αντιτίθεντο στο Φράνκο.»

Κατά τη γνώμη μας, το επιχείρημα αυτό εμπεριέχει δύο θεμελιώδη λάθη, τα οποία πολλοί από τους ηγέτες των C.N.T.-F.A.I έχουν έκτοτε αναγνωρίσει, αλλά για τα οποία δεν μπορεί να υπάρξει καμιά δικαιολογία, αφού δεν ήταν λάθη κρίσεως αλλά εσκεμμένη εγκατάλειψη των αρχών της C.N.T. Πρώτον, ότι ένας ένοπλος αγώνας ενάντια στο φασισμό ή σε όποια άλλη μορφή αντίδρασης μπορούσε να διεξαχθεί με πιο επιτυχημένο τρόπο μέσα στα πλαίσια του Κράτους και με την υποβάθμιση κάθε άλλου ζητήματος, συμπεριλαμβανομένου του μετασχηματισμού της οικονομικής και κοινωνικής δομής της χώρας, για να κερδηθεί ο πόλεμος. Δεύτερον, ότι ήταν απαραίτητη και πιθανή, η τίμια και ειλικρινής συνεργασία με τα πολιτικά κόμματα -δηλαδή, με τους πολιτικούς- και σε στιγμές που η εξουσία βρισκόταν στα χέρια των δύο εργατικών οργανώσεων.
Ήταν πολύ φανερό εξαρχής, επί παραδείγματι, ότι οι Κομμουνιστές, που αποτελούσαν μια πολύ μικρή μειοψηφία στην Ισπανία (και ήταν ανύπαρκτοι στην Καταλωνία), θα χρησιμοποιούσαν την ανάπαυλα που τους πρόσφερε η συνεργασία, για να εισχωρήσουν στις γραμμές των Σοσιαλιστών διαμέσου πολιτικών συμμαχιών και εκμεταλλευόμενοι τους φόβους των πολιτικών απέναντι στην απειλή κάποιας μελλοντικής πολιτικής ηγεμονίας, την οποία αντιπροσώπευε η ολοκληρωμένη κοινωνική επανάσταση. Για το σκοπό αυτό, οι Κομμουνιστές εγκατέλειψαν εξαρχής κάθε επαναστατικό σύνθημα και αυτοανακηρύχθηκαν θεματοφύλακες της «δημοκρατίας».
Θα πρέπει να θυμόμαστε ότι το πρώτο λάθος έγινε τις πρώτες ημέρες του αγώνα, τότε που ένας κακά οπλισμένος λαός σταμάτησε μια προσεκτικά προετοιμασμένη στρατιωτική επιχείρηση, που διεξήγαγε ένας εκπαιδευμένος και καλά οπλισμένος στρατός, στον οποίο κανένας, ούτε καν κάποια από τα «μέλη με επιρροή» των C.N.T.-F.A.I, δε φανταζόταν ότι θα μπορούσε να αντισταθεί. Και οι ίδιοι αυτοί εργάτες έδειξαν την αποφασιστικότητά τους, εντασσόμενοι εθελοντικά και μαζικά στις ένοπλες ταξιαρχίες που σχηματίζονταν για την απελευθέρωση των κατειλημμένων περιοχών. Όλες τις πρωτοβουλίες -το έχουμε ξαναπεί αυτό και θα το επαναλάβουμε πολλές φορές- τις αναλάμβαναν οι εργάτες. Αντίθετα, οι πολιτικοί ήταν σαν στρατηγοί χωρίς στρατό, παγιδευμένοι σε μια έρημο ματαιότητας.

Οση φαντασία κι αν βάλει κανείς, η συνεργασία μαζί τους δεν μπορούσε να ενδυναμώσει την αντίσταση ενάντια στον Φράνκο. Αντίθετα, ήταν ολοφάνερο ότι η συνεργασία με τα πολιτικά κόμματα ισοδυναμούσε με επανασύσταση των κυβερνητικών θεσμών και με τη μετάθεση των πρωτοβουλιών από τους οπλισμένους εργάτες σε ένα κεντρικό σώμα με εκτελεστικές εξουσίες. Αφαιρώντας την πρωτοβουλία από τους εργάτες, η ευθύνη για τη διεξαγωγή του αγώνα και τους στόχους του μεταβιβάστηκε επίσης σε μια κυβερνητική ιεραρχία και αυτό δεν μπορούσε παρά να έχει δυσμενή αντίκτυπο στο ηθικό των επαναστατών αγωνιστών. Το σύνθημα της ηγεσίας των C.N.T.-F.A.I -«πρώτα ο πόλεμος και μετά η επανάσταση»- ήταν το μεγαλύτερο λάθος που μπορούσε να γίνει.
Ο Σαντιγιάν συνειδητοποίησε το μέγεθος του λάθους όταν πλέον ήταν πολύ αργά

«*Γνωρίζαμε ότι δεν ήταν δυνατόν να θριαμβεύσουμε στην επανάσταση αν δεν κερδίζαμε τον πόλεμο. Θυσιάσαμε ακόμη και την επανάσταση δίχως να αντιληφθούμε ότι αυτή η θυσία συνεπαγόταν επίσης τη θυσία των στίχων του πολέμου*».

«Κοινωνική επανάσταση ή δημοκρατία», «Αναρχική δικτατορία ή δημοκρατική κυβέρνηση»: ήταν οι εναλλακτικές λύσεις μόνο για τους επαναστάτες εκείνους που είχαν χάσει την πίστη τους στο λαό και στην ορθότητα των βασικών αρχών των C.N.T.-F.A.I.
Τέτοιες εναλλακτικές λύσεις αντιστρατεύονται τις πιο στοιχειώδεις αρχές του αναρχισμού και του επαναστατικού συνδικαλισμού. Κατ' αρχήν, μια «αναρχική δικτατορία» αποτελεί εννοιολογική αντίφαση (ομοίως όπως και η «δικτατορία του προλεταριάτου»), διότι από τη στιγμή που οι αναρχικοί επιβάλλουν τις κοινωνικές τους ιδέες στο λαό δια της βίας, παύουν να είναι αναρχικοί. Πιστεύουμε ότι όλοι, άντρες και γυναίκες, θα πρέπει να είναι ελεύθεροι να ζήσουν τη δική τους ζωή. Το να τους αναγκάσουμε να γίνουν ελεύθεροι παρά την θέλησή τους, πέρα από το ότι κάτι τέτοιο αποτελεί αυτοαναιρούμενη πρόταση, συνιστά μια επιβολή στην ελευθερία τους ίδια με την επιβολή των εξουσιαστών, που χρησιμοποιούν βία για να κρατήσουν τους ανθρώπους υποταγμένους. Αφού η αναρχική κοινωνία δε θα

εγκαθιδρυθεί ποτέ δια της βίας· θεωρούμε ότι τα όπλα των C.N.T.-F.A.I. δεν μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την επιβολή του ελευθεριακού κομμουνισμού σε ολόκληρη την Καταλωνία, και πολύ περισσότερο, στην υπόλοιπη Ισπανία, όπου οι C.N.T.-F.A.I. αποτελούσαν μειοψηφία στις εργατικές οργανώσεις. Αν γινόταν αυτό, θα ήταν καταστροφικό όχι μόνο για τον αγώνα ενάντια στις ένοπλες δυνάμεις της αντίδρασης, που αντιπροσώπευε ο Φράνκο, αλλά και γιατί θα καθιστούσε σίγουρη την κατάπνιξη της κοινωνικής επανάστασης εν τη γενέσει της.

Η δύναμη του ένοπλου λαού μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο για την υπεράσπιση της επανάστασης και των ελευθεριών που κέρδισε με τη μαχητικότητά του και τις θυσίες του. Σε καμιά περίπτωση δεν ισχυριζόμαστε ότι όλες οι κοινωνικές επαναστάσεις είναι κατ'ανάγκην αναρχικές. Οποια όμως μορφή κι αν παίρνει η επανάσταση ενάντια στην εξουσία, ο ρόλος των αναρχικών είναι προφανής: να παροτρύνουν τους ανθρώπους προκειμένου να καταργήσουν την καπιταλιστική ιδιοκτησία και τους θεσμούς μέσω των οποίων αυτή ασκεί την εξουσία της για την εκμετάλλευση της πλειοψηφίας από μια μειοψηφία.

Στη βάση αυτής της γενικής θεώρησης για το ρόλο των αναρχικών, θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε κατά πόσον αυτή ισχύει στις συνθήκες της Ισπανίας.

Πρέπει εξαρχής να αναγνωρίσουμε ότι την εξέγερση δεν την ξεκίνησε ο λαός. Την ξεκίνησε μια ομάδα στρατηγών, με την ηθική υποστήριξη κάποιων αντιδραστικών πολιτικών και την οικονομική στήριξη των Ισπανών βιομηχάνων, των γαιοκτημόνων και της Εκκλησίας. Η ανταρσία τους στρεφόταν ενάντια στις επαναστατικές εργατικές οργανώσεις καθώς και στην κυβέρνηση, ολόκληρο τον κυβερνητικό μηχανισμό της οποίας σκόπευαν να τον καταλάβουν και να τον χρησιμοποιήσουν εντελώς αδίστακτα για τους δικούς τους σκοπούς. Το ότι η κυβέρνηση του Λαϊκού Μετώπου ήταν αδύναμη, δεν είναι στην πραγματικότητα αντανάκλαση της ελευθεροφροσύνης ή της προοδευτικότητας των ανθρώπων που τη συγκροτούσαν, αν και πρέπει να παραδεχθούμε ότι δεν ήταν το ίδιο αδίστακτοι με τους στρατηγούς και τους συμμάχους τους. Η κυβέρνηση του Λαϊκού Μετώπου ήταν ανίσχυρη λόγω της ύπαρξης στην Ισπανία μιας κοινής γνώμης εν γένει εχθρικής και δύσπιστης απέναντι στην ικανότητα

της όποιας κυβέρνησης να βρίσκει λύσεις για τα οικονομικά προβλήματα της χώρας και λόγω των ενόπλων δυνάμεων, η πίστη των οποίων στην κυβέρνηση ήταν ανέκαθεν αμφισβητήσιμη.

Η ανταρσία των στρατιωτικών εκδηλώθηκε στις 17 Ιουλίου. Η άμεση αντίδραση της κυβέρνησης ήταν ο ανασχηματισμός του Υπουργικού Συμβουλίου με στόχο τη σύναψη συμφωνίας με τους στρατηγούς. Αν οι στρατηγοί αμφέβαλαν για την ικανότητά τους να καταλάβουν την εξουσία, θα προχωρούσαν στη σύναψη αυτής της συμφωνίας. Αρνούμενοι να το κάνουν, αποκάλυψαν τη δύναμη που στήριζε το πραξικόπημα. Με δύο τρόπους μπορούσε να ενεργήσει η Κυβέρνηση: με την αποστράτευση των ενόπλων δυνάμεων (που θα πρόσφερε το νομικό και ηθικό δικαίωμα στους στρατιώτες και τους αξιωματικούς που δεν συμπαθούσαν το Φράνκο, να εγαταλείψουν ή ακόμη, σε ορισμένες περιπτώσεις,να αφοπλίσουν τους ηγέτες της στρατιωτικής ανταρσίας) και με τον οπλισμό του λαού. Τίποτα από τα δύο δεν έγινε και έτσι η Κυβέρνηση έδειξε ολοφάνερα την έλλειψη αποφασιστικότητάς της απέναντι στην ανταρσία και την έλλειψη εμπιστοσύνης της στον ένοπλο λαό (και μ'αυτό εννοούμε το φόβο της μπροστά στο ενδεχόμενο να μην μπορεί να ασκήσει κανέναν έλεγχο πάνω στον οπλισμένο λαό). Ο λαός αφαίρεσε από την Κυβέρνηση κάθε πρωτοβουλία αναφορικά με την αντίσταση και κατάφερε μέσα σε λίγες ημέρες να ματαιώσει τα σχέδια των Στρατηγών. Την ίδια στιγμή και ως αποτέλεσμα αυτής της κεραυνοβόλας δράσης, οι κυβερνήσεις Μαδρίτης και Βαρκελώνης έπαψαν να υπάρχουν είτε **τυπικά** είτε **ουσιαστικά**.

Ο ένοπλος λαός ήταν οι εργάτες -οι παραγωγοί- και αποτελούσε φυσική συνέπεια της συντριβής της ανταρσίας και της κυβερνητικής εξουσίας το ότι θα έβλεπαν τη θέση τους ως εργάτες από μια νέα οπτική γωνία: όχι πλέον ως θέση υπαλλήλων ή σκλάβων αλλά ως ανθρώπων που έχουν απαλλαχθεί από την τυραννία του αφεντικού, έχοντας στην κατοχή τους όλα τα μέσα παραγωγής. Και χωρίς κανένα δισταγμό προχώρησαν το έργο της αναδιοργάνωσης της οικονομικής ζωής της χώρας με περισσότερη ή λιγότερη ένταση και επιτυχία, ανάλογα με την ιδεολογική και τεχνική τους προπαρασκευή και επαναστατική πρωτοβουλία στις διάφορες περιοχές. Παρακάτω θα πραγματευθούμε διεξοδικότερα τα προβλήματα αυτά.

Δεν μπορούμε να αναπτύξουμε με σαφήνεια τα επιχειρήματά μας παρά μόνον εάν ο αναγνώστης κατανοήσει τη σχέση ανάμεσα στη C.N.T. και τη F.A.I. Η C.N.T. ήταν μια επαναστατική εργατική οργάνωση, που είχε ως στόχο να συνενώσει όλους τους εκμεταλλευόμενους στον αγώνα για καλύτερες οικονομικές και εργασιακές συνθήκες και για την τελική καταστροφή του καπιταλισμού και του Κράτους. Ο στόχος της ήταν ο ελευθεριακός κομμουνισμός· το μέσο της, η άμεση δράση, ανεξάρτητη από κάθε πολιτικό κόμμα. Δεν προκαλεί έκπληξη το ότι ως μαζικό κίνημα (όχι μόνον κατ' όνομα, αφού είχε ένα εκατομμύριο μέλη τον Ιούλιο του 1936 και περισσότερα από δυόμιση εκατομμύρια μέλη το 1938), η C.N.T. θα συμπεριελάμβανε στις γραμμές της και εκείνους που υποστήριζαν μεν την αποφασιστική και αδιάλλακτη υπεράσπιση των εργατικών διεκδικήσεων, αλλά δε συμμερίζονταν απαραιτήτως τους τελικούς της στόχους, προσβλέποντας στα πολιτικά κόμματα για την καθιέρωση και τη νομική κατοχύρωση κοινωνικών μεταρρυθμίσεων. Κοντολογίς, αν και όλοι σχεδόν οι αναρχικοί που συγκροτούσαν τη F.A.I. ήταν μέλη της C.N.T., δεν ήταν όλα τα μέλη της C.N.T. αναρχικοί. Συνάγεται επομένως ότι εάν βασιστούμε μόνον στον αριθμητικό παράγοντα για να εξετάσουμε το κατά πόσον ήταν εφικτή, τον Ιούλιο του 1936, η αναρχική κοινωνική επανάσταση στην Ισπανία, ή έστω στην Καταλωνία, πρέπει τότε να παραδεχτούμε ότι η αριθμητική δύναμη της C.N.T. δεν θα έπρεπε να εκληφθεί σαν μια αναγκαστικά πιστή απεικόνιση της αναρχικής επιρροής. Και με εξαίρεση την Καταλωνία, όπου οι εργάτες αποτελούσαν τη συντριπτική πλειοψηφία στη C.N.T., γεγονός είναι ότι οι μισοί από τους οργανωμένους Ισπανούς εργάτες βρίσκονταν στις γραμμές της ελεγχόμενης από το Σοσιαλιστικό Κόμμα U.G.T.

Είναι φανερό λοιπόν πως, μολονότι η αναρχική κοινωνική επανάσταση δεν ήταν εν γένει αποδεκτή, οι εργάτες είχαν διαδηλώσει την αποφασιστικότητά τους να διεξάγουν μια βαθιά και ολοκληρωμένη κοινωνική επανάσταση προς την κατεύθυνση εκείνη που έπρεπε τελικά να οδηγήσει σε μια κοινωνία βασισμένη στις αναρχικές αρχές. Και σε μια τέτοια κατάσταση, κατά τη γνώμη μας, ο ρόλος των αναρχικών ήταν να υποστηρίζουν, να υποκινούν και να ενθαρρύνουν την επέκταση

της κοινωνικής επανάστασης αποτρέποντας κάθε απόπειρα του αστικού καπιταλιστικού κράτους να αναδιοργανωθεί, κάτι που θα επιχειρούσε να το κάνει μέσω της αναζωογόνησης των μέσων έκφρασής του: του κυβερνητικού μηχανισμού και όλων των παρασιτικών του θεσμών.

Η εξουσία της κυβέρνησης βασίζεται σε τρεις κύριες προϋποθέσεις: ότι έχει υπό τις διαταγές της τις ένοπλες δυνάμεις, ότι ελέγχει άμεσα ή έμμεσα τα μέσα πληροφόρησης (τύπος, ραδιόφωνο, τηλέφωνα κ.λ.π.) και ότι ελέγχει την οικονομία του έθνους. Στη διάρκεια εκείνων των πολυτάραχων ημερών του Ιουλίου του 1936, στις περιοχές της Ισπανίας που δεν είχαν καταληφθεί, η κυβέρνηση δεν είχε ένοπλες δυνάμεις υπό τις διαταγές της και δεν έλεγχε κανένα μέσο πληροφόρησης. Η οικονομία βρισκόταν στα χέρια των εργατών, αν εξαιρέσουμε το ότι η κυβέρνηση εξακολουθούσε να ελέγχει **νόμιμα** τα χρηματικά αποθέματα. Έχουμε ήδη εν συντομία αναφέρει το ζήτημα των αποθεμάτων χρυσού. Όσο περισσότερο μελετά κανείς την ιστορία του Ισπανικού αγώνα, τόσο περισσότερο εκπλήσσεται από τη βαρύτητα του λάθους που διέπραξαν οι επαναστατικές οργανώσεις με το να μην πάρουν υπό την κατοχή τους τα αποθέματα χρυσού από τις πρώτες ημέρες, όταν ήταν ισχυρότερες και οι κυβερνητικές δυνάμεις ασθενέστερες.[20] Έχουμε ήδη δώσει

20. Δικαιούμεθα άραγε να ισχυριστούμε ότι για να επιτύχει η κοινωνική επανάσταση είναι απαραίτητο να καταργηθεί κάθε ίχνος καπιταλιστικής ιδιοκτησίας και αστικής εξουσίας; Αν αυτό είναι παραδεκτό, τότε συνιστά ύψιστη επαναστατική αφέλεια το να αφήνονται εκατοντάδες τόνοι χρυσού στα χέρια μιας κατά τα άλλα ανίσχυρης κυβέρνησης ή άρχουσας τάξης. Ωστόσο, το να υπάρχει δυνατότητα αρπαγής αυτού του χρυσού και να μην έχει αναληφθεί κανενός είδους δράση, αυτό αποτελεί *λάθος*. Ήταν άραγε οι επαναστάτες εργάτες στην Ισπανία σε θέση να κάνουν κάτι τέτοιο; Στον πρώτο τόμο του έργου *La CNT en la Revolución Española*, ο Χοσέ Πεϊράτς αφιερώνει κάπου τέσσερις σελίδες στο θέμα σχετικά με τα αποθέματα χρυσού –όχι για να μας πει τι έκανε η CNT επ' αυτού αλλά για να θρηνήσει το ότι πίσω από τις πλάτες όλων, η Κυβέρνηση Καμπαγιέρο είχε στείλει 500 τόνους χρυσού στη Ρωσία! Ο Σαντιγιάν είναι πιο αποκα-

παραδείγματα για τους τρόπους με τους οποίους χρησιμοποίησαν οι πολιτικοί αυτό το λάθος στοιχειώδους επαναστατικής τακτικής, για να αναρριχηθούν ξανά στην εξουσία· στην πορεία της μελέτης αυτής θα παρουσιαστούν πολύ περισσότερα.

Μέχρι το τέλος Ιουλίου του 1936, η απόπειρα πραξικοπήματος των στρατηγών συνετρίβη στη μισή Ισπανία, αλλού όμως ο

λυπτικός στο *Por qué Perdimos la Guerra*, όταν γράφει σχετικά με την άρνηση της Μαδρίτης να παραχωρήσει κεφάλαια στην Καταλωνία:

«Ο δικός μας πόλεμος θα ήταν άραγε ο πρώτος που θα χανόταν λόγω έλλειψης όπλων, τη στιγμή που τα απαιτούμενα κεφάλαια για να αγοράσουμε όπλα βρίσκονταν στην Εθνική Τράπεζα; Στο μεταξύ ο εχθρός, μετά την καταστροφή στην Ταλαβέρα, προχωρούσε επικίνδυνα προς τη Μαδρίτη. Το σχέδιο καταρτίστηκε με στόχο να αρπαχτεί το μερίδιο της Καταλωνίας. Ο θησαυρός της Τράπεζας της Ισπανίας δεν μπορούσε να παραμείνει στο έλεος μιας κυβέρνησης η οποία δεν έκανε τίποτε σωστό και η οποία έχανε τον πόλεμο. Μήπως θα αποτυγχάναμε επίσης να αγοράσουμε όπλα; Εν πάση περιπτώσει, ήμαστε σίγουροι ότι δεν θα αποτυγχάναμε να αγοράσουμε πρώτες ύλες και μηχανήματα για την πολεμική μας βιομηχανία, και μπορούσαμε έτσι να κατασκευάσουμε μόνοι μας τα όπλα. Με πολύ λίγους συνεργάτες ανακινήσαμε το θέμα της μεταφοράς ενός μέρους τουλάχιστον του χρυσού που βρισκόταν στην Τράπεζα της Ισπανίας στην Καταλωνία. Γνωρίζαμε εκ των προτέρων ότι θα ήταν αναγκαία η προσφυγή στη βία και η τοποθέτηση 3.000 έμπιστων ανδρών στη Μαδρίτη και στις γύρω περιοχές, και η ρύθμιση όλων των λεπτομερειών για τη μεταφορά του χρυσού με ειδικά τραίνα. Εάν πραγματοποιείτο σωστά, η επιχείρηση θα διαρκούσε ελάχιστο χρόνο και, σε λιγότερο χρόνο απ' ό,τι χρειαζόταν η κυβέρνηση για να λάβει τα κατάλληλα για την περίσταση μέτρα, θα βρισκόμασταν στον δρόμο προς την Καταλωνία, κουβαλώντας μέρος του χρυσού του έθνους, την καλύτερη εγγύηση ότι ο πόλεμος θα έπαιρνε μια νέα τροπή. Μόνο που, όταν ήλθε η ώρα να τεθεί το σχέδιο σε εφαρμογή, οι εμπνευστές αυτού του σχεδίου δεν θέλησαν να αναλάβουν την ευθύνη των πράξεών τους που θα είχαν μεγάλες ιστορικές επιπτώσεις. Οι προτάσεις κοινοποιήθηκαν στην Εθνική Επιτροπή της CNT και σε μερικούς από τους πιο γνωστούς συντρόφους. Το σχέδιο τρομοκράτησε τους φίλους· το βασικό επιχείρημα που προβλήθηκε ενάντια στο σχέδιο... ήταν το ότι αυτό θα επέτεινε απλώς την υπάρχουσα εχθρότητα (της Μαδρίτης) ενάντια στην Καταλωνία. Τι μπορούσε να γίνει; Ήταν αδύνατον να αντιτεθείς επίσης στις ίδιες σου τις οργανώσεις και η ιδέα απορρίφθηκε. Μερικές εβδομάδες αργότερα ο χρυσός έφευγε από τη Μαδρίτη –όχι προς την Καταλωνία αλλά προς τη Ρωσία· περισσότεροι από 500 τόνοι...»

Πουθενά δεν διαβάσαμε κάτι που να διαψεύδει αυτή τη δήλωση του Σαντιγιάν, δήλωση η οποία, αν αληθεύει, αντανακλά την επιφυλακτικότητα όπως επίσης και την έλλειψη διορατικότητας των ηγετών της CNT.

Εδώ πρέπει να αφήσουμε το ζήτημα αυτό έως ότου έρθουν στο φως περισσότερα έγγραφα και πληροφορίες, που θα επιβεβαιώσουν ή θα αντικρούσουν τα συμπεράσματά μας.

στρατός του Φράνκο εδραίωσε τη θέση του με μαζικές εκτελέσεις και τρομοκρατία και προετοιμαζόταν να επιτεθεί στο υπόλοιπο τμήμα της χερσονήσου. Η επιτυχία της κοινωνικής επανάστασης συνδεόταν επομένως άμεσα με την ικανότητα υπεράσπισης, κατ' αρχήν, των περιοχών που απελευθερώνονταν από τις δυνάμεις του Φράνκο και κατά δεύτερο λόγο, της εξαπόλυσης επίθεσης ενάντια στις περιοχές που βρίσκονταν υπό την κατοχή του. Οσο για το πώς μπορούσε ο αγώνας αυτός να οργανωθεί πιο αποτελεσματικά, αυτό ήταν ένα από τα υψίστης σημασίας ζητήματα για τις ηγεσίες των C.N.T.-F.A.I. και όποια κριτική κι αν ασκήσει κανείς στις αποφάσεις που έλαβαν επ' αυτού, δεν μπορεί να αμφισβητήσει ότι ήταν ειλικρινείς όταν σκέφτονταν ότι οι παραχωρήσεις που έκαναν θα εξασφάλιζαν τη νίκη επί του Φράνκο.

Το πρώτο πρόβλημα που αντιμετώπισαν ήταν ότι τον ένοπλο αγώνα δεν μπορούσαν να τον διεξάγουν μόνες τους οι C.N.T.-F.A.I. Οτι υπήρχαν εν πάση περιπτώσει πολλοί εργάτες που ήταν ενταγμένοι στην U.G.T. και σε μερικά πολιτικά κόμματα και είχαν λάβει μέρος στον αγώνα που διεξήχθη στους δρόμος, και οι οποίοι ήταν εξίσου αποφασισμένοι να συντρίψουν το στρατό του Φράνκο. Στον αγώνα ενάντια στο Φράνκο υπήρχαν προφανώς κοινά σημεία ανάμεσα στις C.N.T.-F.A.I και τις άλλες οργανώσεις. Ομως ήταν εξίσου προφανές ότι διέφεραν οι μέθοδοι και οι λόγοι διεξαγωγής του αγώνα. Οσον αφορά τα πολιτικά κόμματα, η αντίθεσή τους στο Φράνκο είχε πρωτίστως ως στόχο την αποτροπή επιβολής της δικτατορίας του στη χώρα (κάτι με το οποίο οι Αναρχικοί δεν μπορούσαν παρά να συμφωνούν), αλλά σε περίπτωση νίκης στόχευαν στο σχηματισμό μιας κυβέρνησης, η φύση της οποίας θα εξαρτόταν από τις πολιτικές απόψεις του κόμματος ή των κομμάτων που θα αναδεικνύονταν θριαμβευτές: από τον φεντεραλισμό που διακήρυτταν ορισμένοι εως την ολοκληρωτική δικτατορία των Κομμουνιστών.

Σε ένα λόγο που εκφώνησε στις 3 Ιανουαρίου του 1937, η Φεδερίκα Μοντσένυ, εξέχουσα «αναρχική» και τότε Υπουργός Υγείας στην Κυβέρνηση της Μαδρίτης, αναφέρθηκε σε:

«ένα πρόβλημα, σε σύγκριση με το οποίο ο πόλεμος είναι κάτι απλό. Γιατί ο πόλεμος, ένας κοινός σκοπός ενάντια σε έναν κοινό εχθρό, κατέστησε εφικτή την επίτευξη και διατήρηση της ενοτητας όλων των

αντιφασιστικών δυνάμεων-Ρεπουμπλικάνων, Σοσιαλιστών, Κομμουνιστών και Αναρχικών. Φανταστείτε όμως την κατάσταση μόλις τελειώσει ο πόλεμος, όταν οι διαφορετικές ιδεολογικές δυνάμεις θα επιχειρήσουν να επιβληθούν η μία στην άλλη. Όταν τελειώσει ο πόλεμος, το πρόβλημα θα εμφανιστεί στην Ισπανία με τα ίδια χαρακτηριστικά που εμφανίστηκε στη Γαλλία και τη Ρωσία. Πρέπει να προετοιμαστούμε από τώρα. Πρέπει να διακηρύξουμε τις απόψεις μας ώστε να γνωρίζουν τι να περιμένουν οι άλλες οργανώσεις... Πρέπει να αναζητήσουμε ένα κοινό πλαίσιο σύγκλισης, ένα σημείο επαφής, το οποίο θα μας προσφέρει τη μέγιστη δυνατή ελευθερία και ένα ελάχιστο πρόγραμμα οικονομικών διεκδικήσεων ώστε να συνεχίσουμε την πορεία μας μέχρι να επιτύχουμε το στόχο μας»[21]

Δεν πιστεύουμε ότι η Φεδερίκα Μοντσένυ ήταν ειλικρινής όταν διεκήρυσσε ότι ο κοινός σκοπός -ο πόλεμος- είχε καταστήσει εφικτή «την επίτευξη και διατήρηση της ενότητας όλων των αντιφασιστικών δυνάμεων». Υπήρχαν ήδη πολλές αποδείξεις για το αντίθετο. Ωστόσο, αυτό που δηλώνει με βεβαιότητα είναι ότι στο αντιφρανκικό στρατόπεδο ήταν αναπόφευκτος ένας αγώνας για την εξουσία, από τη στιγμή που θα επιτυγχάνετο η νίκη με τα όπλα. Το μέλημα αυτό για τα «μεταπολεμικά» προβλήματα εκφράστηκε πολύ πιο δυναμικά από έναν άλλο «αναρχικό» υπουργό, τον Χουάν Πεϊρό. Κατά την άποψή του:

Ο κίνδυνος να υποταχθεί ο ισπανικός λαός σε ένα φασιστικό καθεστώς θα είναι απείρως μεγαλύτερος στο τέλος του πολέμου απ'ότι είναι τώρα που βρισκόμαστε στο αποκορύφωμά του.[22]

---

21. Φεδερίκα Μοντσένυ, *Militant Anarchism and the Reality in Spain*, Γλασκώβη, 1937. Μάξ Νεττλάου, «Reflections on Federica Montseny's Address», *Spain and the World*, τόμ. 1, τεύχος 6, Λονδίνο, 19 Φεβρουαρίου 1937.

22. Χουάν Πεϊρό, *Problemas y Cintarazos*, Ρεν, 1946. Το έργο αυτό πρωτοεκδόθηκε στη Βαρκελώνη, στις 26 Ιανουαρίου 1939, την ημέρα που η πόλη έπεσε στα χέρια των δυνάμεων του Φράνκο, και εκτός από δύο αντίτυπα αυτής της έκδοσης όλα τα άλλα καταστράφηκαν.

Για να πετύχαινε επομένως η κοινωνική επανάσταση ήταν απαραίτητο οι εργάτες να έβγαιναν από τον ένοπλο αγώνα ενάντια στο Φράνκο **πιο δυνατοί** απ' ότι όταν τον ξεκίνησαν και να εξασφάλιζαν ότι τα πολιτικά κόμματα θα έβγαιναν πιο **αδύναμα**. Αυτό συνεπάγεται ότι στην πορεία του «πολέμου», οι εργατικές οργανώσεις έπρεπε να ισχυροποιήσουν τον έλεγχό τους πάνω στην οικονομική ζωή της χώρας· δηλαδή, ως παραγωγοί του οικονομικού πλούτου της χώρας έπρεπε να εδραιώσουν τον έλεγχό τους πάνω στα μέσα παραγωγής, και ταυτοχρόνως, να εξασφαλίσουν ότι ο έλεγχος του ένοπλου αγώνα, τον οποίο διεξήγαγαν τόσο ως μαχητές όσο και ως παραγωγοί στα εργοστάσια πολεμικού υλικού, δεν θα εξελισσόταν με τέτοιο τρόπο ώστε να επιτρέψει την όποια ισχυροποίηση των κυβερνητικών θεσμών, αφήνοντας να περάσει στα χέρια των πολιτικών ο έλεγχος των ενόπλων δυνάμεων.
Απ'όσο μπορούμε να κρίνουμε με βάση τα στοιχεία που έχουμε, η συνεργασία των C.N.T.-F.A.I. με την κυβέρνηση δεν απέφερε καμιά βελτίωση στη στρατιωτική κατάσταση. Ενίσχυσε όμως σίγουρα το κύρος της Κυβέρνησης και μείωσε στα μάτια των εργατών τις C.N.T.-F.A.I. ως επαναστατικές οργανώσεις. Σχετικά με αυτό, η θέση του Χουάν Πεϊρό δεν στερείται ενδιαφέροντος, Για μια ακόμη φορά, στο **Problemas y Cintarazos**, υπερασπίζει την αντισυνεργασιακή άποψη:

Όσοι πιστεύουν ότι δίχως τη συμμετοχή στις κυβερνητικές ευθύνες η C.N.T. θα έχανε θέσεις που ήταν πλήρως νομιμοποιημένες, κάνουν λάθος. Η πραγματική δύναμη δεν πηγάζει από την ίδια την ισχύ αλλά από το ηθικό κύρος και όσον αφορά το ηθικό κύρος της C.N.T., αυτό θα αυξανόταν κατά πολύ με μια συνεργασία μεγαλόψυχη και ανιδιοτελή, έτσι όπως πάντοτε έκανε δίχως τη λαχτάρα για απόκτηση, ή αποδοχή, χαρτοφυλακίων, συμβουλευτικών θέσεων ή επίσημων πόστων... Η C.N.T. έχει αποκτήσει μεγαλύτερο κύρος και έχει αναγκάσει τον καθένα να την υπολογίζει χάρη σε μια τέτοια συμπεριφορά, πολύ περισσότερο απ'ότι συνέβη σε σοβαρές περιπτώσεις κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων χρόνων του πολέμου.

Για να καταλάβουμε τι εννοούσε κατά βάθος ο Πεϊρό, πρέπει να προσθέσουμε ότι σε αντίθεση με αυτήν την αντισυνεργασιακή θέση κατά τη διάρκεια του αγώνα ενάντια στο Φράνκο, ο ίδιος θεωρούσε μολαταύτα και «έκρινε ότι ήταν αναγκαία η όσο το δυνατόν πιο άμεση συνεργασία με την κυβέρνηση της Δημοκρατίας» **μετά τη νίκη**, όταν, σύμφωνα με τα λεγόμενά του που ήδη παραθέσαμε, ο «κίνδυνος να υποταχθεί ο Ισπανικός λαός σε ένα φασιστικό καθεστώς» ήταν μεγαλύτερος.
Η αντισυνεργασιακή θέση του Πεϊρό αποκαλύπτεται έτσι στις πραγματικές της διαστάσεις: όχι ως ένα ζήτημα αρχής αλλά τακτικής. Η σημασία που έχει αυτό για εμάς δεν έγκειται στο να εμφανίσουμε τον Πεϊρό ως αναθεωρητή, πράγμα που όντως ήταν αφού δεν έκανε καμία προσπάθεια να κρύψει αυτό το γεγονός, αλλά στο ότι η αντισυνεργασιακή του τακτική αποτελεί μια ομολογία πως ο αγώνας ενάντια στο φασισμό δεν μπορούσε να διεξαχθεί από την C.N.T. **με οποιοδήποτε αντίτιμο,** αλλά ότι, αντίθετα, από τη νικηφόρο έκβαση του πολέμου η ομοσπονδία έπρεπε να εξέλθει με μεγαλύτερο από ποτέ κύρος ώστε να βρεθεί σε θέση ισχύος **απέναντι** στη μεταπολεμική κυβέρνηση.
Αυτή πάντως δεν ήταν η στάση των ηγετών της C.N.T., οι οποίοι είχαν υπνωτιστεί από το σύνθημα: **Ας τα θυσιάσουμε όλα εκτός από τη νίκη.** Και κατά τη γνώμη μας, έκαναν επίσης λάθος με το να προσανατολίσουν την προπαγάνδα τους βάσει του συνθήματος υπέρ του «αντιφασιστικού πολέμου» και ακόμη, με το να υποστηρίξουν, όπως έκανε η Φεδερίκα Μοντσένυ στη συγκέντρωση που ήδη αναφέραμε, ότι «ο αγώνας είναι τόσο μεγάλος ώστε και μόνον ο θρίαμβος ενάντια στο φασισμό αξίζει να θυσιάσουμε τη ζωή μας». Μήπως δεν είναι εξίσου εχθρός των επαναστατών εργατών και το ίδιο το σύστημα του οποίου μια έκφραση αποτελεί ο φασισμός;
Όμως αυτή η στάση που υιοθέτησε η ηγεσία είχε ως συνέπεια να την οδηγήσει σε μια μονοδιάστατη «ενότητα», στην οποία οι C.N.T.-F.A.I. έκαναν όλες τις παραχωρήσεις και από την οποία τα πολιτικά κόμματα απεκόμισαν όλα τα οφέλη. Ο «πόλεμος» πήγαινε από το κακό στο χειρότερο και αργότερα, όταν οι κυβερνητικές δυνάμεις -που στην ουσία ελέγχονταν από τους Κομμουνιστές- έγιναν αρκετά ισχυρές, κήρυξαν πόλεμο στην κοινωνική επανάσταση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η C.N.T. ΚΑΙ Η U.G.T.

Το μόνο είδος ενότητας που θα μπορούσε να ισχυροποιήσει την αντίσταση κατά του Φράνκο, δίχως να διακυβεύσει την κοινωνική επανάσταση, ήταν εκείνο ανάμεσα στη C.N.T. και την άλλη εργατική οργάνωση, την U.G.T. Δεν ισχυριζόμαστε ότι αυτό ήταν εύκολο να επιτευχθεί. Το ίδιο το γεγονός ότι οι αγωνιστές εργάτες ήταν ενταγμένοι σε δύο ανταγωνιστικές οργανώσεις, αποτελούσε από μόνο του απόδειξη μιας βαθειάς ιδεολογικής ρήξης· όμως, αν και όλες οι προηγούμενες προσπάθειες είχαν αποτύχει, ο ηρωικός αγώνας του λαού, ανεξάρτητα από την αντιπαλότητα που υπήρχε στις 19 Ιουλίου, δημιούργησε αναμφίβολα δυνατότητες συνεργασίας, τουλάχιστον σε επίπεδο βάσης, των δύο οργανώσεων.
Όπως ακριβώς το ένα εκατομμύριο μέλη της C.N.T. δεν ήταν όλα αναρχικοί, παρομοίως θα ήταν λάθος να υποθέσουμε ότι υπήρχε ομοιογένεια στις γραμμές της Σοσιαλιστικής U.G.T.· και αν εξετάσουμε τους λόγους για τη ραγδαία αύξηση των μελών της από την εποχή της πτώσης της δικτατορίας, όταν είχε λιγότερα από 300.000 μέλη, σε 1.250.000 μέλη που ισχυριζόταν ότι είχε το 1934, θα δούμε τι δυνατότητες είχαν το 1936 να βρουν στον ένοπλο αγώνα και την κοινωνική επανάσταση ένα κοινό στόχο, οι οργανωμένοι στη C.N.T. και την U.G.T. εργάτες. Η αύξηση των μελών της U.G.T. στα χρόνια πριν το 1936, δεν προήλθε από την προσχώρηση εργατών ορυχείων, εργοστασίων και σιδηροδρόμων, που ήταν ήδη ενταγμένοι είτε στη C.N.T. είτε στην U.G.T., αλλά από την προσχώρηση αγροτών, ακτημόνων εργατών γης και υπαλλήλων καταστημάτων, που ήλπιζαν ότι η νέα νομοθεσία κι η παρουσία των Σοσιαλιστών στην Κυβέρνηση θα οδηγούσαν σε βελτίωση της κατάστασής τους. Με τους αγρότες να αποτελούν το ήμισυ σχεδόν των μελών της, οι ηγέτες της U.G.T. για

ευνόητους λόγους ενδιαφέρονταν περισσότερο για κάποια προσπάθεια αγροτικής μεταρρύθμισης που θα έπρεπε να γίνει.
Επομένως, από την σκοπιά της C.N.T., κάθε επαναστατικό πρόγραμμα που συμπεριελάμβανε την κατάληψη των μεγάλων γαιοκτησιών, ήταν αναπόφευκτο να έχει την υποστήριξη και τη συνεργασία των ακτημόνων εργατών γης που βρίσκονταν στις γραμμές της U.G.T. Η ηθική δύναμη της C.N.T., ακόμη και πριν τον Ιούλιο του 1936, είναι ένας ακόμη παράγοντας που δεν μπορεί να υποτιμηθεί. Αυτή η δύναμη, σε συνδυασμό με την αποτυχία των Σοσιαλιστών να κάνουν ο,τιδήποτε προς την κατεύθυνση της αγροτικής μεταρρύθμισης στη διάρκεια των τριών ετών που βρίσκονταν στην εξουσία, δημιούργησε μία επαναστατική πτέρυγα στις γραμμές της U.G.T., η οποία για πενήντα χρόνια είχε ακολουθήσει το δρόμο ενός καθαρού ρεφορμισμού. Και ο Λάργκο Καμπαγιέρο, ο Πρόεδρος της U.G.T., είχε διακηρύξει το Φεβρουάριο του 1934 ότι «η μόνη ελπίδα για τις μάζες βρίσκεται τώρα στην κοινωνική επανάσταση. Μόνο αυτή μπορεί να σώσει την Ισπανία από το Φασισμό».
Ο Τζέραλντ Μπρέναν επεσήμανε ότι στη ρίζα της απογοήτευσης των Σοσιαλιστών από τη Δημοκρατία, βρισκόταν η άρνηση των Δημοκρατικών κομμάτων να αντιμετωπίσουν σοβαρά την Αγροτική Μεταρρύθμιση.

«Ήταν ένα αίσθημα που πήγαζε από τα κάτω, επηρεάζοντας περισσότερο τους νέους παρά τους ηλικιωμένους, τα νέα μέλη των παρατάξεων μάλλον, παρά τα παλιά. Το ότι αυτό ήταν ιδιαίτερα έντονο στη Μαδρίτη οφειλόταν ίσως στο μικρό αλλά ενεργητικό αναρχικό πυρήνα αυτής της πόλης. (Γενικά, μια μικρή αλλά καλά οργανωμένη ομάδα Αναρχικών σε μια περιοχή όπου υπερίσχυαν οι Σοσιαλιστές, ωθούσε τους Σοσιαλιστές προς τα αριστερά, ενώ στις περιοχές όπου υπερίσχυαν οι Αναρχικοί, οι Σοσιαλιστές ήταν κυρίως ρεφορμιστές)»[23]

Τα εμπόδια για την κοινή δράση ή συγχώνευση των U.G.T. και C.N.T. δεν ήταν κάτι νέο. Στο δεύτερο συνέδριο της C.N.T., που

23. *The Spanish Labyrinth*, σελ. 273.

έγινε στη Μαδρίτη το 1919, οι αντιπρόσωποι απέρριψαν κατηγορηματικά μία πρόταση ενότητας με την U.G.T. και πρότειναν, αντίθετα, την απορρόφηση των μελών της στις γραμμές της C.N.T., με το κάπως περίεργο επιχείρημα ότι τα μέλη της C.N.T. ήταν τριπλάσια αυτών της U.G.T. και ότι, αφού οι αντιπρόσωποι της U.G.T. δεν είχαν δεχθεί την πρόσκληση να παρευρεθούν στο συνέδριο, ήταν φανερό ότι δεν μπορούσαν να αποδεχθούν τη θέση της C.N.T. ούτε να συμμεριστούν την επιθυμία της για ενοποίηση. Στη συνέχεια, το συνέδριο πρότεινε να συντάξει η Συνομοσπονδία μία διακήρυξη που να απευθύνεται σε όλους τους Ισπανούς εργάτες, δίνοντάς τους προθεσμία τριών μηνών για να ενταχθούν στη C.N.T., προσθέτοντας ότι όσοι δεν θα το έκαναν θα θεωρούνταν **απεργοσπάστες** και εκτός εργατικού κινήματος. Πάντως, η καταστολή την εποχή εκείνη ήταν τέτοια, ώστε παρά την άκαμπτη αυτή στάση ο Σαλβαντόρ Σεγκυύ, ένας εξέχων αγωνιστής της CN.T. που δολοφονήθηκε αργότερα από πιστολάδες που βρίσκονταν στην υπηρεσία του Μαρτίνεθ Άνιδο (πολιτικού κυβερνήτη της Βαρκελώνης), υπέγραψε μια συμφωνία με την U.G.T., την οποία αποκήρυξε ομόφωνα η Ολομέλεια της C.N.T. που συνήλθε στα τέλη του 1920.

Αφού όμως η συμφωνία ήταν **τετελεσμένο γεγονός**, η C.N.T. αποφάσισε να δοκιμάσει την καλή πίστη των Σοσιαλιστών ηγετών. Πάνω στο ζήτημα της απεργίας των ανθρακωρύχων στο Ρίο Τίντο, η U.G.T. υπαναχώρησε και δεν έλαβε μέρος στη γενική απεργία, προτείνοντας συμβιβαστικές λύσεις που οδήγησαν την απεργία σε ήττα. Αργότερα, η U.G.T. αρνήθηκε να συμμετάσχει σε μια γενική απεργία διαμαρτυρίας ενάντια στο κύμα δολοφονιών εξεχόντων αγωνιστών της C.N.T. (συμπεριλαμβανομένου του Σαλβαντόρ Σεγκυύ). Μ' αυτή την νέα απόδειξη έλλειψης επαναστατικού πνεύματος της U.G.T., η συμφωνία ανάμεσα στις δύο εργατικές οργανώσεις έπαψε να υφίσταται.

Στα χρόνια που ακολούθησαν, το πρόβλημα της ενότητας των εργατών ξανατέθηκε προς συζήτηση, αλλά δίχως να επιλυθεί, με εξαίρεση εν μέρει τις Αστουρίες, όπου ανάμεσα στη C.N.T. και την U.G.T. υπογράφηκε το Μάρτιο του 1934 ένα επαναστατικό σύμφωνο που διεκήρυττε ότι η μόνη εφικτή δράση εν όψει της τρέχουσας πολιτικοοικονομικής κατάστασης ήταν η ενιαία δράση

των εργατών με «αποκλειστικό στόχο την υποκίνηση και πραγματοποίηση της κοινωνικής επανάστασης». Αυτή η συμφωνία για συμμαχία τέθηκε σε δοκιμασία μερικούς μήνες αργότερα, στις 6 Οκτωβρίου, με την εξέγερση των εργατών των Αστουριών. Στην πράξη, δεν ήταν απόλυτα ικανοποιητική, για μια σειρά λόγων που υπερβαίνουν τα όρια της παρούσας μελέτης, αλλά με τα λόγια του Πεϊράτς, «δεν αφήνει καμία αμφιβολία για την επαναστατική της σημασία».

Στο Συνέδριο της Θαραγόθα, το Μάιο του 1936, η απόφαση αναφορικά με τις Επαναστατικές Συμμαχίες ήταν τόσο επαναστατική και αδιάλλακτη ώστε αποκλειόταν να γίνει αποδεκτή από την U.G.T. Γιατί άραγε η C.N.T., που από την πρώτη ημέρα του αγώνα ενάντια στο Φράνκο έκανε απέναντι στα πολιτικά κόμματα και την κυβέρνηση τον ένα συμβιβασμό μετά τον άλλον, υιοθέτησε απέναντι στην U.G.T.[24] μια τόσο αδιάλλακτη στάση, ώστε καμία επίσημη συμφωνία για ενότητα να μην γίνει μέχρι τον Απρίλιο του 1938, όταν ο αγώνας είχε εκφυλιστεί σε έναν αδελφοκτόνο πόλεμο και η τελική ήττα ήταν απλώς ζήτημα χρόνου; Και σε ποιό βαθμό υπήρξε στην πραγματικότητα αυτή η ενότητα ανάμεσα στους βιομηχανικούς εργάτες και τους αγρότες, από τη στιγμή που αυτοί κατέλαβαν τις βιομηχανίες και τους αγρούς; Ήταν εφικτό για τις δύο εργατικές

24. Για παράδειγμα, θα ήταν ενδιαφέρον να μάθουμε τις αντιρρήσεις της CNT στις προτάσεις του Λάργκο Καμπαγιέρο, το 1934, για μια Εργατική Συμμαχία (Allianza Obrera), την οποία ο Τζέραλντ Μπρέναν περιγράφει σαν «ένα είδος Λαϊκού Μετώπου, περιορισμένο στα κόμματα της εργατικής τάξης και οργανωμένο τοπικά». Ο κύριος Μπρέναν εξηγεί την άρνηση της CNT ως εξής: «Τα αισθήματα ανάμεσα στα δύο μεγάλα συνδικάτα ήταν πολύ εχθρικά και οι αναρχοσυνδικαλιστές αρνούνταν να πιστέψουν ότι οι σοσιαλιστές μπορούσαν να αλλάξουν από τη μια μέρα στην άλλη και να αποκτήσουν επαναστατικά ένστικτα μετά από πενήντα χρόνια συμβατικής δράσης. Δυσπιστούσαν επίσης βαθύτατα απέναντι στον Καμπαγιέρο, ο οποίος είχε πάντοτε δείξει μεγάλη εχθρότητα απέναντί τους. Τα πήγαιναν καλύτερα με τη δεξιά πτέρυγα, με τον Πριέτο.» (*The Spanish Labyrinth*, σελ. 274.)

οργανώσεις να διευθύνουν από κοινού την επαναστατική οικονομία και τον ένοπλο αγώνα ενάντια στο Φράνκο;

Πιστεύουμε ότι η αποφασιστικότητα και το πνεύμα πρωτοβουλίας που υπήρχαν στις γραμμές των εργατών, στη διάρκεια του Ιουλίου του 1936, μπορούσαν να καταστήσουν εφικτή μια επαναστατική συμμαχία, ανάμεσα στη C.N.T. και την U.G.T., με λιγότερους συμβιβασμούς και παραχωρήσεις απ' όσες έγιναν προς τα πολιτικά κόμματα· ότι μια τέτοια συμμαχία θα επέτρεπε τον αποτελεσματικό έλεγχο εκ μέρους των συνδικάτων, εξουδετερώνοντας έτσι κάθε απόπειρα των πολιτικών να αποκτήσουν τον έλεγχο και μαζί με αυτόν, την αναπόφευκτη συγκεντροποίηση -και συγκέντρωση- της εξουσίας σε λίγα χέρια.

Αν θυμηθούμε ότι στο συνδικαλιστικό τομέα η C.N.T. και η U.G.T., συγκέντρωναν την πλειοψηφία της εργατικής τάξης, συμπεριλαμβανομένων των υπαλλήλων γραφείου και των ελεύθερων επαγγελματιών, φαίνεται αδιανόητο το ότι θα συμμετείχαν σε κυβερνήσεις ή ότι θα συμμαχούσαν με πολιτικά κόμματα, τα οποία είχαν πάψει να έχουν κάποια πραγματική επιρροή ή εξουσία. Υπό τον έλεγχο των C.N.T.-U.G.T., τα πολιτικά κόμματα που είχαν ταξική βάση θα εξακολουθούσαν να εκπροσωπούνται από τα μέλη τους, που ήταν επίσης και μέλη είτε της C.N.T. είτε της U.G.T. και μόνον οι επαγγελματίες πολιτικοί θα βρίσκονταν απομονωμένοι και ανίσχυροι να επηρεάσουν την διεξαγωγή του αγώνα. Και δύσκολα μπορεί να πιστέψει κανείς ότι αυτό θα γινόταν ένα ανησυχητικό ζήτημα και πόσο μάλλον ότι θα είχε συνέπειες για την επιτυχή συνέχιση του αγώνα.

Η σύγχυση που επικρατούσε στη σκέψη των ηγετών των C.N.T.-F.A.I., τόσο έκδηλη στις αντικρουόμενες ανακοινώσεις, διακηρύξεις και αποφάσεις τους, πηγάζει από πολλές αιτίες, συχνά εξίσου αντιφατικές. Είχαν την αίσθηση, ότι μια συμμαχία με βάση την αμοιβαία πίστη, με όλα τα αντιφρανκικά κόμματα και οργανώσεις, ήταν απαραίτητη για την νίκη· ωστόσο, την ίδια στιγμή γνώριζαν κατά βάθος ότι μια τέτοια πίστη θα ήταν μονόπλευρη -θα υπήρχε μόνον από την πλευρά τους. Πίστευαν ότι ήταν απαραίτητη κάποια κεντρική εξουσία για τη διατήρηση των διεθνών πολιτικών και οικονομικών σχέσεων και ωστόσο, κατά βάθος, δεν εμπιστεύονταν τις κυβερνήσεις. Δελεάστηκαν από την ιδέα ότι, για να πολεμήσεις ένα στρατό πειθαρχημένο και καλά

οπλισμένο, σαν αυτόν του Φράνκο, χρειαζόταν ένας εξίσου συγκεντρωτικός, πειθαρχημένος στρατός και ωστόσο, κατά βάθος, αναγνώριζαν την ανώτερη δύναμη του ένοπλου λαού. («Η Κυβέρνηση της Μαδρίτης πιστεύει ότι μπορεί να προχωρήσει στη δημιουργία ενός στρατού, χωρίς επαναστατικό πνεύμα, για να πολεμήσει το φασισμό. Ο στρατός δεν μπορεί να έχει άλλη έκφραση εκτός απ' αυτήν που εκπορεύεται από την φωνή του λαού και πρέπει να είναι 100% προλεταριακός...», είπε ο Γκαρθία Ολιβέρ την 10η Αυγούστου 1936). Ήλπιζαν στην αλληλεγγύη του διεθνούς προλεταριάτου κι ωστόσο την ίδια στιγμή κατατρύχονταν τόσο πολύ από την πιθανή αντίδραση της Βρετανικής και της Γαλλικής Κυβέρνησης και από την αδυναμία τους να αγοράσουν εφόδια από το εξωτερικό, ώστε ενίσχυαν την ψευδή εικόνα ενός αγώνα ανάμεσα σε μια νόμιμη κυβέρνηση και ένα στρατό που είχε στασιάσει. Φοβόντουσαν μήπως επιβάλλουν «αναρχική δικτατορία» κι ωστόσο ήταν υπέρ της στρατικοποίησης.[25] Διεκήρυσσαν ότι ο πόλεμος πρέπει να κερδηθεί πάση θυσία, ακόμη και σε βάρος της επανάστασης κι ωστόσο γνώριζαν κατά βάθος ότι ο πόλεμος και η επανάσταση ήταν αδιαχώριστα.

Υποστηρίζουμε ότι αυτή η πνευματική σύγχυση μπροστά στα πραγματικά γεγονότα ήταν αποτέλεσμα μιας γενικότερης

---

25. Οι CNT–FAI, συμμετέχοντας στη Χενεραλιδάδ της Καταλωνίας, όχι μόνο προσυπέγραψαν την πολιτική της διακήρυξη που περιείχε και αυτή τη φράση: «...δημιουργία πολιτοφυλακών μέσω υποχρεωτικής στρατολόγησης (milicias obligatorias) και αύξηση της πειθαρχίας», αλλά τον Σεπτέμβριο του 1936, σε μια Εθνική Ολομέλεια των Περιφερειακών Επιτροπών προεδρευόμενη από την Εθνική Επιτροπή της CNT, ένα ψήφισμα σχετικά με τη Συγκρότηση ενός Εθνικού Συμβουλίου για την Άμυνα περιλάμβανε ένα αίτημα για τη «δημιουργία μιας Πολεμικής Πολιτοφυλακής μέσω της στρατολόγησης (con caracter obligatorio)». Δεν μπορεί να υπάρξει καμία αμφιβολία για το ότι οι ηγέτες της CNT, ενώ ήταν εντελώς απρόθυμοι να αναγκάσουν τον ισπανικό λαό να δεχθεί τον αναρχισμό, ήταν ωστόσο έτοιμοι να τον αναγκάσουν να πολεμήσει ενάντια στον Φράνκο για λογαριασμό της κυβέρνησης!

σύγχυσης μεταξύ αρχών και ιδεωδών. Κανένας από τους αναρχικούς «επικριτές» των C.N.T.-F.A.I. δεν υπαινίχθη ποτέ ότι ήταν εφικτό να εγκαθιδρυθεί το 1936 η αναρχική κοινωνία μέσα σε μια νύχτα, ή ότι, επειδή αυτό δεν ήταν εφικτό, οι αναρχικοί έπρεπε να εγκαταλείψουν τον αγώνα. Οι παραχωρήσεις αναφορικά με τα ιδεώδη μας είναι κάτι εντελώς διαφορετικό από τις παραχωρήσεις αναφορικά με τις αρχές μας. Απέναντι σ' έναν πανίσχυρο εχθρό, πιστεύουμε πως ήταν απαραίτητο να γίνει κάθε προσπάθεια και κάθε συμβιβασμός αναφορικά με τα ιδεώδη μας, για να επιτευχθεί μια άμεση και αποτελεσματική συμμαχία ανάμεσα στις δύο εργατικές οργανώσεις στην Ισπανία. Διότι αντιπροσώπευαν τις πραγματικές δυνάμεις και τη μόμη αποτελεσματική βάση για την διεξαγωγή του πολέμου κατά του Φράνκο και την αναδιοργάνωση της οικονομίας της Ισπανίας και συνάμα, για τον έλεγχο των μέσων παραγωγής και των όπλων για τον αγώνα. Αντίθετα, η είσοδος των δύο αυτών οργανώσεων σε μια Κυβέρνηση, μια Χενεραλιδάδ, μια Αντιφασιστική Επιτροπή ή ένα Συμβούλιο Άμυνας -που μόνον κατ' όνομα δεν ήταν όλα αυτά κυβερνήσεις- ως **μειοψηφίες**, σήμαινε απλώς την μετάθεση της εξουσίας από τα συνδικάτα σε ένα κεντρικό σώμα, στο οποίο πλειοψηφούσαν οι πολιτικοί. Αυτό δεν μπορούσε να έχει άλλο αποτέλεσμα από το να ενθαρρύνει τους πολιτικούς να επανασυστήσουν τους κυβερνητικούς θεσμούς, με τις δικές τους ένοπλες δυνάμεις και νόμους, δικαστήρια, δικαστές, φυλακές, δεσμοφύλακες κλπ. Οι αναρχικοί και η C.N.T. δε μπορούσαν να λάβουν μέρος σε μια τέτοια συνωμοσία. Διότι τότε η Επανάσταση θα βρισκόταν αντιμέτωπη με δύο εχθρούς: τον Φράνκο και μια ακόμα πιο πανίσχυρη Δημοκρατική Κυβέρνηση. Στην πραγματικότητα, αυτό ακριβώς συνέβη, με αποτέλεσμα κάθε κατάχρηση που διέπραττε άμεσα ή έμμεσα αυτή η κυβέρνηση (στρατικοποίηση, οι Μέρες του Μάη του 1937, οι ένοπλες επιθέσεις ενάντια στις εργατικές κολλεκτίβες, το ότι επέτρεψε **εν λευκώ** στην Κομμουνιστική μειοψηφία να ελέγχει το στρατό και να δολοφονεί αγωνιστές εργάτες, οι κατασκευασμένες δίκες των ηγετών του POUM κλπ.) και στην οποία οι C.N.T.-F.A.I. σε κανονικούς καιρούς θα απαντούσαν με γενικές απεργίες και με άλλα δραστικότερα μέτρα, να παραβλέπεται από αυτούς, επειδή

αν δεν το έκαναν «θα δημιουργούσαν ρήγμα στο αντιφρανκικό μέτωπο».

Θα μπορούσαμε ίσως να συνοψίσουμε σε δύο προτάσεις: Μια συμμαχία ανάμεσα στις δύο εργατικές οργανώσεις, που αποτελούσαν την αιχμή του δόρατος του αγώνα, δικαιολογούσε συμβιβασμούς αναφορικά με τα ιδεώδη (τελικούς σκοπούς), δίχως εγκατάλειψη των αρχών (δηλαδή, τον εργατικό έλεγχο). Η συμμαχία με τα πολιτικά κόμματα στα πλαίσια κυβερνητικών σχημάτων συνιστούσε εγκατάλειψη των αρχών και των ιδεωδών (τελικών σκοπών), καθώς και των άμεσων στόχων (ήττα του Φράνκο).

Επειδή αυτή δεν ήταν η άποψη των ηγετών των C.N.T.-F.A.I. και εξακολουθεί να μην είναι η άποψη μερικών απ'αυτούς, πρέπει να προχωρήσουμε και να εξετάσουμε τις αιτίες που ώθησαν τη C.N.T. να αποδεχθεί τα υπουργεία στις Κυβερνήσεις, τα αποτελέσματα που προέκυψαν και το τίμημα που πληρώθηκε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Η C.N.T. ΣΥΜΜΕΤΕΧΕΙ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΛΑΝΙΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

Η κοινωνική επανάσταση και ο ένοπλος αγώνας ενάντια στον Φράνκο δεν δοκιμάστηκαν καμιά στιγμή από έλλειψη ανδρών ή πνεύματος αυτοθυσίας και αποφασιστικότητας να κερδηθεί ο αγώνας και να ανοικοδομηθεί η Ισπανία στη βάση νέων αντιλήψεων περί ελευθερίας και ισότητας. Αυτό που στερούνταν οι Ισπανοί εργάτες ήταν τα όπλα, τόσο από άποψη ποσότητας όσο και από άποψη ποιότητας, οι πρώτες ύλες για τις βιομηχανίες, τα λιπάσματα και ο σύγχρονος εξοπλισμός για τη γεωργία τους, τα τρόφιμα και, τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό, η πείρα αναφορικά με την οργάνωση της νέας οικονομίας και συνάμα, τη διεξαγωγή ενός παρατεταμένου ένοπλου αγώνα. Οι μόνοι όμως που είχαν τόσο πολύ τρομοκρατηθεί από την κατάσταση και που, μη γνωρίζοντας ποιά κατεύθυνση να πάρουν, αναζήτησαν καταφύγιο στους θεσμούς του Κράτους, ήταν οι πολιτικοί ηγέτες και ορισμένα από τα πιο αντιπροσωπευτικά μέλη των εργατικών οργανώσεων. Οι εργάτες, αντίθετα, με το καλό αισθητήριο που συνήθως διαθέτουν, αντιμετώπισαν την κατάσταση με τα διαθέσιμα υλικά και τις γνώσεις που είχαν.

Ίσως υπήρξε χαοτικός ο τρόπος με τον οποίο ανέλαβαν τη διεύθυνση των δημόσιων υπηρεσιών και τη διανομή τροφίμων, αλλά μέχρι σήμερα κανένας επικριτής δε μας έχει πει ότι υπήρξε έστω κι ένας που να πέθανε από πείνα· η αυτοσχέδια άμυνα της Βαρκελώνης, της Μαδρίτης και της Βαλένθια, μπορεί να ήταν ανοργάνωτη, αλλά παρ' όλα αυτά, οι εργάτες νίκησαν τους καλά οργανωμένους και οπλισμένους στρατιωτικούς σχηματισμούς, που πίστευαν ότι στις 19 Ιουλίου θα γίνονταν κύριοι ολόκληρης της Ισπανίας· οι φτωχά εξοπλισμένες ταξιαρχίες τους μπορεί να μην κατέλαβαν τη Θαραγόθα και άλλες μείζονος σημασίας πόλεις,

αλλά παρ' όλα αυτά αναχαίτισαν τον εχθρό για πολλές εβδομάδες. Μπορεί να ήταν χαοτικοί, αλλά, όπως τόσο λακωνικά το έθεσε ένας επαγγελματίας στρατιωτικός (ο Συνταγματάρχης Χιμένεθ ντε λα Μπεράθα) όταν του ζήτησαν τη γνώμη του γι'αυτές τις πρόχειρα συγκροτημένες ταξιαρχίες: «Από στρατιωτικής απόψεως πρόκειται για χάος, αλλά είναι ένα χάος που λειτουργεί. Μην το διαταράσσετε.»[26]

Ας προλάβουμε τις επικρίσεις λέγοντας ότι έχουμε πλήρη επίγνωση των μειονεκτημάτων αυτού του «χάους», του γεγονότος, όπως μας είπε ο Γκαρθία Ολιβέρ, ότι οι μεταφορές ήταν τόσο χαοτικές ώστε οι πολιτοφύλακες στο μέτωπο έμεναν μερικές φορές τέσσερις ημέρες δίχως τρόφιμα· ότι δεν είχε οργανωθεί καμιά ιατρική υπηρεσία για την περιποίηση των τραυματισμένων πολιτοφυλάκων· γνωρίζουμε ακόμα και την ακραία περίπτωση των πολιτοφυλάκων εκείνων που υπεράσπιζαν τη Μαδρίτη αλλά που στις 7μ.μ. κάθε μέρα εγκατέλειπαν τις θέσεις τους στο μέτωπο για να πάνε να δούνε τις αγαπημένες τους στη Μαδρίτη. Το μόνο που είπαμε είναι ότι, σε μια κατάσταση που είχε παραλύσει την Κυβέρνηση (με εξαίρεση την ικανότητά της να δημοσιεύει στην **Gazette** διατάγματα που ήταν άχρηστα και που δεν τα λάμβανε κανείς υπ' όψιν) και τους πολιτικούς, οι Ισπανοί εργάτες ήταν περισσότερο απ' ότι θα περίμενε κανείς ικανοί να αυτοσχεδιάζουν και να οργανώνουν. Και αν κατέστη εφικτή η αντίσταση στα στρατεύματα του Φράνκο, τούτο οφείλεται σε αυτό το υπέροχο «χάος» των πρώτων εβδομάδων του αγώνα.

Νομίζουμε ότι ο ρόλος των Αναρχικών ήταν να υποστηρίξουν αυτήν την τεράστια μάζα καλής θέλησης και ενεργητικότητας και να εργαστούν για την διατήρηση και το συντονισμό της, εξηγώντας στους συναγωνιστές τους εργάτες τα προβλήματα, προτείνοντας λύσεις και προάγοντας κάθε στιγμή την ιδέα ότι όλη η εξουσία και η πρωτοβουλία έπρεπε να παραμείνουν στους εργάτες. Και όχι μόνο στους εργάτες της C.N.T. αλλά και σε εκείνους της U.G.T., οι οποίοι, έχοντας χάσει τις αυταπάτες τους σχετικά με τις «σοσιαλιστικές» κυβερνήσεις, που απέδειξαν ότι δεν διέφεραν καθόλου από τις άλλες, θα άκουγαν τα επιχειρήματα

26. Το αναφέρει ο Σαντιγιάν στο *Por qué Perdimos la Guerra*.

αυτά με μεγαλύτερη προσοχή απ'όση θα έδιναν στις αδύναμες και άτολμες συμβουλές των περισσότερων ηγετών τους.

«Δίχως αταξία, η Επανάσταση είναι αδύνατη», έγραφε ο Κροπότκιν.[27] Αντίθετα, πολλά από τα μέλη με επιρροή των επαναστατικών οργανώσεων ήταν τόσο απασχολημένα με τον αγώνα ενάντια στο Φράνκο, ώστε οι παραινέσεις τους στους εργάτες είχαν εξαρχής να κάνουν με την τάξη, την επιστροφή στην εργασία και την αύξηση των ωρών εργασίας για την ικανοποίηση των αναγκών του ένοπλου αγώνα. Η στάση αυτή μπορεί να συνοψιστεί στις δύο προτάσεις που περιέχονταν σε ένα άρθρο του Χουάν Πεϊρό, στο οποίο αντιτίθετο στην μείωση της εργάσιμης ημέρας για τους βιομηχανικούς εργάτες της Καταλωνίας: «Ξεχνάμε πολύ συχνά την περίφημη ρήση του Ναπολέοντα: Οι πόλεμοι και η νικηφόρα έκβασή τους εξαρτώνται πάντοτε από το χρήμα, γιατί οι πόλεμοι στηρίζονταν ανέκαθεν σε μια οικονομική βάση.» Πόσο αληθινό αποδείχθηκε αυτό στην περίπτωση της Ισπανίας, τον Αύγουστο του 1936! Ομως αντί να πει στους εργάτες ότι ως πρώτο βήμα θά' πρεπε να σιγουρευτούν ότι οι τράπεζες και τα αποθέματα χρυσού δεν κινδύνευαν να φύγουν από τα χέρια τους, παροτρύνει τους εργάτες στα μετόπισθεν να δουλεύουν όλο και περισσότερες ώρες για να παράγουν περισσότερα. Οχι πως δεν αλήθευαν αυτά που έγραψε. Ομως ήταν επίσης γεγονός πως όποιος έλεγχε τα αποθέματα χρυσού, θα έλεγχε επίσης την πορεία του πολέμου και την οικονομία της Ισπανίας.

Εκείνες τις πρώτες ημέρες του αγώνα, αυτό που χρειαζόταν άμεσα ήταν τα όπλα και οι πρώτες ύλες. Για να παράγουν όπλα οι Καταλανοί εργάτες, ήταν απαραίτητο να επανεξοπλίσουν τα εργοστάσια με μηχανήματα και εργαλεία και τα μηχανήματα έπρεπε να αγοραστούν από το εξωτερικό με χρυσό. Το ίδιο ίσχυε και για τα αεροπλάνα, τα μηχανοκίνητα μέσα μεταφοράς, τα τουφέκια, τα πιστόλια και τα πυρομαχικά· με χρυσό μπορούσε να αποκτηθεί οπλισμός ακόμα και από την Ιταλία και τη Γερμανία.

---

27. Από μια επιστολή σε έναν φίλο, κατά τη διάρκεια της Ρωσικής Επανάστασης. Το παραθέτουν οι Γούντκοκ-Αβακούμοβιτς στο *The Anarchist Prince* (Λονδίνο, 1950).

Τα αποθέματα χρυσού ήταν για τους ένοπλους εργάτες το κλειδί που θα τους καθιστούσε ικανούς να περάσουν από την άμυνα στην επίθεση. Διότι, ενώ αληθεύει ότι τους έλειπε η εκπαίδευση και ότι χρειαζόταν συντονισμός των πολιτοφυλακών, τα προβλήματα αυτά ήταν εντούτοις δευτερεύουσας σημασίας σε σχέση με την ανεπάρκεια οπλισμού και μεταφορικών μέσων.

Αυτό που μεγάλωνε τη σύγχυση αναφορικά με τα οικονομικά ζητήματα, ήταν ο ανταγωνισμός των κυβερνήσεων Καταλωνίας και Μαδρίτης, ένας ανταγωνισμός που δε λάμβανε υπ' όψιν του το ότι ο κοινός εχθρός βρισκόταν προ των πυλών και πρόσφερε στην Κυβέρνηση της Μαδρίτης, η οποία έλεγχε το χρυσό, μια πλεονεκτική θέση. Κι αυτό το πλεονέκτημα το χρησιμοποίησε στην προσπάθειά της να καταπνίξει την επανάσταση στην Καταλωνία και να υπονομεύσει το μέτωπο της Αραγωνίας και την προπαγανδιστική εκστρατεία για τις Βαλεαρίδες νήσους-που ήταν όλα πρωτοβουλίες που πήρε η C.N.T. Σύμφωνα με το Σαντιγιάν, η ίδια στάση επικράτησε όταν η Κυβέρνηση Καμπαγιέρο διαδέχτηκε αυτήν του Χιράλ, το Σεπτέμβριο του 1936.

Ας εξετάσουμε περαιτέρω τα ολέθρια αποτελέσματα που προέκυψαν απ'το ότι ο χρυσός εξακολουθούσε να βρίσκεται σε λάθος χέρια.

Στις 24 Σεπτεμβρίου του 1936, συνήλθε στη Βαρκελώνη μια Περιφερειακή Ολομέλεια των Συνδικάτων, στην οποία παρευρίσκονταν 505 αντιπρόσωποι 327 συνδικάτων. Σε αυτήν την Ολομέλεια, ο Χουάν Π. Φαμπρέγκας, εκπρόσωπος της C.N.T. στο Οικονομικό Συμβούλιο, αφού εξέθεσε περιληπτικά τις δραστηριότητες των συνδικάτων, αναφέρθηκε στις οικονομικές δυσχέρειες της Καταλωνίας που προέκυψαν από την άρνηση της Κυβέρνησης της Μαδρίτης «να προσφέρει κάποια βοήθεια στα οικονομικά και χρηματοδοτικά προβλήματα, πιθανώς επειδή ελάχιστα συμπαθεί το πρακτικό έργο που πραγματοποιείται στην Καταλωνία... Η Κυβέρνηση άλλαξε, αλλά εμείς εξακολουθούμε να αντιμετωπίζουμε τις ίδιες δυσκολίες.». Στη συνέχεια, ο Φαμπρέγκας εξιστορεί ότι μία Επιτροπή που πήγε στη Μαδρίτη για να ζητήσει πιστώσεις με σκοπό την προμήθεια πολεμικού υλικού και πρώτων υλών, προσφέροντας ένα δισεκατομμύριο πεσέτες σε χρεόγραφα κατατεθειμένα στην Τράπεζα Ισπανίας, συνάντησε μια κατηγορηματική άρνηση. Το ότι η νέα πολεμική

βιομηχανία στην Καταλωνία ελεγχόταν από τους εργάτες της C.N.T., ήταν για την Κυβέρνηση της Μαδρίτης αρκετό για ν'αρνηθεί οποιαδήποτε βοήθεια άνευ όρων. Μόνο με αντάλλαγμα τον κυβερνητικό έλεγχο θα πρόσφερε οικονομική βοήθεια.
Το τι σημαίνει, σε σχέση με την παραγωγή οπλισμού, αυτό το απροκάλυπτο σαμποτάζ εκ μέρους της Κεντρικής Κυβέρνησης, το αποκαλύπτει μια περιληπτική έκθεση των συζητήσεων που έγιναν την 1η Σεπτεμβρίου του 1937, ανάμεσα στον Ευγκένιο Βαγιέχο, που εκπροσωπούσε την ελεγχόμενη από τη C.N.T. Καταλανική πολεμική βιομηχανία και την υπογραμματεία Πυρομαχικών και Οπλισμού, που ήταν αφοσιωμένη στην Κεντρική Κυβέρνηση, κατά τη διάρκεια των οποίων η τελευταία παραδέχτηκε ενώπιον μαρτύρων ότι:

«η πολεμική βιομηχανία της Καταλωνίας είχε δεκαπλάσια παραγωγή από την υπόλοιπη Ισπανική βιομηχανία, και συμφωνήσαμε με το Βαγιέχο ότι αυτή η παραγωγή θα μπορούσε να είχε τετραπλασιαστεί ήδη από τις αρχές Σεπτεμβρίου εάν η Καταλωνία διέθετε τα αναγκαία μέσα για την αγορά πρώτων υλών, οι οποίες δεν ήταν δυνατό να αποκτηθούν παρά μόνο από το εξωτερικό».[28]

28. *De Companys a Indalecio Prieto. Doccumentación sobre las Industrias de Guerra en Cataluña* (Μπουένος Άιρες, 1939). Αυτός ο εννενηντασέλιδος τόμος περιλαμβάνει αρκετά ντοκουμέντα, συμπεριλαμβανομένης μιας επιστολής του Κομπάνυς (Προέδρου της Καταλωνίας) προς τον Ινταλέθιο Πριέτο (Υπουργό Εθνικής Άμυνας στην Κεντρική Κυβέρνηση), στην οποία αποδεικνύει με στοιχεία τι συνεισέφερε η πολεμική βιομηχανία της Καταλωνίας στον ένοπλο αγώνα, σημειώνοντας ότι πολλά περισσότερα θα μπορούσαν να επιτευχθούν εάν η Κεντρική Κυβέρνηση δεν τους είχε αρνηθεί τα μέσα για την επέκταση της βιομηχανίας. Άλλα ντοκουμέντα αφορούν τα επιτεύγματα της CNT στην πολεμική βιομηχανία της Καταλωνίας, στατιστικά στοιχεία που δείχνουν τις παραχθείσες ποσότητες και εφιστούν την προσοχή στο γεγονός ότι στη διάρκεια αυτής της περιόδου η Καταλωνία παρήγαγε είδη που ποτέ πριν δεν είχαν κατασκευαστεί στην Ισπανία. Τέλος, υπάρχει η Έκθεση για τις Tentativos de acuerdo entre Cataluña y Madrid (Προσπάθειες συμφωνίας ανάμεσα στην Καταλω-

Ας επιστρέψουμε όμως στον Σεπτέμβριο του 1936. Η Περιφερειακή Ολομέλεια των Συνδικάτων ολοκλήρωσε τις συζητήσεις της στις 26 Σεπτεμβρίου. Την επόμενη ημέρα, ο Τύπος ανήγγειλε την είσοδο της C.N.T. στην Κυβέρνηση της Καταλωνίας. Σε ένα δελτίο τύπου η C.N.T. αρνείται ότι πρόκειται για Κυβέρνηση και επιμένει ότι συμμετέχει σε ένα Περιφερειακό Συμβούλιο Άμυνας! Ποιός πήρε την απόφαση αυτή; Επ'αυτού δεν μας διαφωτίζει ούτε ο Πεϊράτς ούτε ο Σαντιγιάν. Δεν υπάρχει ούτε καν μία ένδειξη ότι το θέμα αυτό συζητήθηκε στην Περιφερειακή Ολομέλεια. Ωστόσο, γύρω στις 20 Σεπτεμβρίου, μετά το σχηματισμό της Κυβέρνησης Καμπαγιέρο, συνήλθε η Εθνική Ολομέλεια των Περιφερειακών Επιτροπών υπό την προεδρία της Εθνικής Επιτροπής της C.N.T., με σκοπό την αναζήτηση μιας φόρμουλας που να τηρεί τα προσχήματα, καθιστώντας ίσως έτσι εφικτή τη «συνεργασία». Αποφασίστηκε ότι έπρεπε να δημιουργηθεί ένα Εθνικό Συμβούλιο Άμυνας και ότι τα υπάρχοντα Υπουργεία έπρεπε να μετασχηματισθούν σε Αρμόδιες Υπηρεσίες. Το ψήφισμα περιελάμβανε διάφορες αποφάσεις αναφορικά με τις Πολιτοφυλακές, τις Τράπεζες, την Εκκλησιαστική περιουσία κλπ. Ομως το έγγραφο αυτό δεν έχει καμιά πραγματική σημασία αφού η χρήση του όρου Εθνικό Συμβούλιο Άμυνας ήταν απλώς μια φράση που προξενούσε λιγότερη φρίκη στα αυτιά των μελών της C.N.T. απ'όσο η λέξη «κυβέρνηση».

Τα πολιτικά κόμματα το αντελήφθησαν αυτό τόσο καλά ώστε αγνόησαν εντελώς τις προτάσεις, θεωρώντας τες τέχνασμα της C.N.T., και έτσι, δέκα ημέρες αργότερα, όταν συνήλθε μία ακόμα Ολομέλεια, το μόνο που μπόρεσε να κάνει η C.N.T. ήταν να θρηνεί για το ότι οι προτάσεις της δεν είχαν γίνει αποδεκτές. Ωστόσο, στις τελευταίες αράδες του εγγράφου αυτού αφήνει να εννοηθεί ότι η δημιουργία του Περιφερειακού Συμβουλίου Άμυνας (όπως κατ' ευφημισμόν αποκαλούν την Κυβέρνηση της Καταλωνίας, στην οποία συμμετείχε η C.N.T.) ήταν αποτέλεσμα της υπερισχύουσας Ολομέλειας και προσθέτει ότι θα εξακολουθήσει να δραστηριοποιείται υπέρ ενός Εθνικού

νία και τη Μαδρίτη), απ' όπου προέρχεται και το απόσπασμα που παραθέτουμε.

Συμβουλίου Άμυνας. Αφού όμως το Περιφερειακό Συμβούλιο Άμυνας **ήταν** η Κυβέρνηση της Καταλωνίας, δεν προκαλεί έκπληξη το ότι το Νοέμβριο η C.N.T. υπαναχώρησε και τέσσερα μέλη της έγιναν μέλη της Κυβέρνησης Καμπαγιέρο στη Μαδρίτη.
Ο σχηματισμός μιας κυβέρνησης στην Καταλωνία με τη συμμετοχή της C.N.T. έθεσε τέλος στη δυαδική εξουσία της Επιτροπής Αντιφασιστικών Πολιτοφυλακών και της Κυβέρνησης της Χενεραλιδάδ, με τη διάλυση της Επιτροπής Πολιτοφυλακών. Παρόλες τις αδυναμίες της, η Επιτροπή αντιπροσώπευε τους στόχους της επανάστασης περισσότερο απ' ότι η Κυβέρνηση και δεν είχε πραγματική εξουσία για να επιβάλει τις αποφάσεις της. Περιττό να προσθέσουμε ότι στη νέα Κυβέρνηση οι εργατικές οργανώσεις αποτελούσαν τη μειοψηφία και τα πολιτικά κόμματα την πλειοψηφία. Έτσι, μέσα σε δύο περίπου μήνες, ο ασήμαντος Κομπάνυς, που στις 20 Ιουλίου είχε προσφερθεί να «γίνει άλλος ένας στρατιώτης στον αγώνα» αν έτσι επιθυμούσε η C.N.T., κρατούσε τώρα στα χέρια του τα ηνία της πολιτικής εξουσίας. Το επόμενο βήμα ήταν να διαπιστώσει αν μπορούσε επίσης να χρησιμοποιήσει το μαστίγιο.
Με ποιό τρόπο θα ωφελούσε αυτή η αλλαγή τον αγώνα ενάντια στο Φράνκο; Ο Σαντιγιάν δίνει την ακόλουθη εξήγηση:

Αν ετίθετο απλώς ζήτημα επανάστασης, η ίδια η ύπαρξη της κυβέρνησης θα γινόταν όχι απλώς ένας ανεπιθύμητος παράγοντας αλλά και εμπόδιο που θα έπρεπε να καταστραφεί. Όμως βρισκόμασταν αντιμέτωποι με τις απαιτήσεις ενός λυσσαλέου πολέμου, τις διεθνείς περιπλοκές και αναπτύξαμε αναγκαστικά σχέσεις με τις διεθνείς αγορές και έναν κρατιστικό κόσμο. Και για την οργάνωση και τη διεύθυνση αυτού του πολέμου, και στις συνθήκες που βρεθήκαμε, δεν διαθέταμε το όργανο εκείνο που θα μπορούσε να αντικαταστήσει τον παλαιό κυβερνητικό μηχανισμό.

Στη συνέχεια, ο Σαντιγιάν επισημαίνει ότι «ένας σύγχρονος πόλεμος» απαιτεί μια τεράστια πολεμική βιομηχανία, και, στην περίπτωση χωρών που δεν είναι απόλυτα αυτοδύναμες, αυτό προϋποθέτει πολιτικές, βιομηχανικές και εμπορικές σχέσεις με τα κέντρα του παγκόσμιου καπιταλισμού, που μονοπωλούν τις πρώτες

ύλες. Και ο έξω κόσμος θα ήταν εχθρικός απέναντι στην επανάσταση και ίσως αρνείτο να προμηθεύσει πρώτες ύλες αν δεν υπήρχε κάτι που να μοιάζει με κυβέρνηση. Η διάλυση της Επιτροπής Πολιτοφυλακών δεν ήταν η τελευταία θυσία που έγινε για «να δείξουμε την καλή μας πίστη και την υπέρμετρη επιθυμία μας να κερδίσουμε τον πόλεμο. Ομως όσο περισσότερο υποχωρούσαμε για το κοινό συμφέρον, τόσο περισσότερο βλέπαμε να μας ποδοπατά η αντεπανάσταση με τη μορφή της κεντρικής εξουσίας». Τι προέκυψε απ'αυτό; ερωτά ο Σαντιγιάν. «Ασφαλώς όχι κάτι που θα βοηθούσε τον πόλεμο, ή τουλάχιστον όχι κάτι που θα βοηθούσε στη νίκη επί του εχθρού».

Τη χρονική αυτή στιγμή η Μόσχα είχε εμπλακεί στη διαμάχη και οι λιγοστοί Κομμουνιστές στην Καταλωνία,[29] που ξεκίνησαν απορροφώντας τις διάφορες Σοσιαλιστικές ομάδες σε ένα κόμμα - το PSUC-, ισχυροποιούνταν από τον αυξανόμενο έλεγχο που ασκούσαν οι Ρώσοι πράκτορες και τεχνικοί σε όλες τις Κρατικές υπηρεσίες. Πρόθεση της Μόσχας ήταν να καταστρέψει την Επαναστατική Καταλωνία μέσω της μη παροχής πολεμικού υλικού στην περιοχή και της άμεσης επίθεσης. Ομως οι καιροί δεν ήταν ακόμα ώριμοι για κάτι τέτοιο και επομένως δεν πρέπει να εκπλήσσεται κανείς βλέποντας ότι οι Κομμουνιστές ήταν έτοιμοι να υπογράψουν, στις 25 Οκτωβρίου του 1936, μια συμφωνία για Ενότητα Δράσης ανάμεσα στις C.N.T.-F.A.I.-U.G.T. και το P.S.U.C. Η συμφωνία αντιπροσώπευε ένα ακόμα βήμα προς την

---

29. Οι κομμουνιστές ισχυρίζονταν ότι είχαν 30.000 μέλη στα τέλη του 1935. Οι περισσότεροι μελετητές, όπως ο Μπορκενάου και ο Μπρέναν, θεωρούν ως πιθανότερο αριθμό τα 3.000 μέλη. Την ίδια επίσης άποψη έχει ο στρατηγός Κριβίτσκι, που είχε άμεση σχέση με τις δραστηριότητες του κόμματος στη διάρκεια του αγώνα κατά του Φράνκο. Ο Φρανκ Τζέλινεκ, στο φιλοκομμουνιστικό βιβλίο του *The Spanich Civil War* (Λονδίνο, 1938), μας δίνει μια ιδέα για τη μικρή δύναμη του Ισπανικού Κομμουνιστικού Κόμματος: «Πρέπει να παραδεχτούμε ότι οι κομμουνιστές, αν και το Κομμουνιστικό Κόμμα **είχε πενταπλασιάσει τον αριθμό των μελών του**, ήταν ακόμη (Οκτώβριος 1934) αριθμητικά ασήμαντοι.» (Η έμφαση δική μας.) Πριν όμως γίνουν «ασήμαντοι», τι ήταν;

πλήρη συγκέντρωση της εξουσίας στα χέρια της Καταλανικής Κυβέρνησης. Τα σημεία συμφωνίας συμπεριελάμβαναν την κολλεκτιβοποίηση των μέσων παραγωγής και την δίχως αποζημίωση απαλλοτρίωση, αλλά υπό την προϋπόθεση ότι:

«Συμφωνούμε ότι αυτή η κολλεκτιβοποίηση δεν θα αποφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα αν δεν διευθύνεται και συντονίζεται από ένα γνήσια αντιπροσωπευτικό συλλογικό όργανο, το οποίο στην προκειμένη περίπτωση δεν μπορεί να είναι άλλο από το Συμβούλιο της Χενεραλιδάδ, στο οποίο εκπροσωπούνται όλες οι κοινωνικές δυνάμεις».

Συμφωνήθηκε επίσης να περιέλθουν στις αρμοδιότητες του δήμου το ζήτημα της στέγασης εν γένει και ο καθορισμός του ύψους των ενοικίων. Άλλες συμφωνίες αφορούσαν τη δημιουργία ενιαίας διοίκησης που θα συντονίζει τη δράση όλων των μάχιμων δυνάμεων· την δημιουργία Πολιτοφυλακών συγκροτημένων από κληρωτούς, που θα μετατρέπονταν σε ένα μεγάλο λαϊκό Στρατό, καθώς και την ενίσχυση της πειθαρχίας· την εθνικοποίηση των τραπεζών και τον εργατικό έλεγχο -διαμέσου των Επιτροπών υπαλλήλων- όλων των τραπεζικών συναλλαγών που πραγματοποιούνταν από τον Αρμόδιο επί των οικονομικών του Συμβουλίου της Χενεραλιδάδ· την «κοινή δράση για την εξάλειψη των επιζήμιων ενεργειών ανεξέλεγκτων ομάδων, οι οποίες, λόγω έλλειψης κατανόησης ή εντιμότητας θέτουν σε κίνδυνο την εφαρμογή αυτού του προγράμματος».

Δύο ημέρες αργότερα, έγινε μία μεγάλη λαϊκή συγκέντρωση για να εορτασθεί αυτή η νέα νίκη της αντεπανάστασης. Μεταξύ των ομιλητών ήταν ο Μαριάνο Βάθκεθ, Περιφερειακός Γραμματέας της C.N.T., η μέλλουσα αναρχική Υπουργός Υγείας, Φεδερίκα Μοντσένυ, ο Χουάν Κομορέρα, αυτή η καταχθόνια μορφή του Καταλανικού Σοσιαλισμού...και ο Αντόνοφ Οβσένκο, Ρώσος Γενικός Πρόξενος στη Βαρκελώνη.

Για τους Κομμουνιστές, το σύμφωνο Ενότητας ήταν απλώς ένας ελιγμός στο σχέδιό τους να καταλάβουν την εξουσία. Οι μικροαστοί υπήρξαν εξαρχής ένα εμπόδιο για την πραγματοποίηση της κοινωνικής επανάστασης. Η C.N.T. είχε σεβαστεί τα συμφέροντά τους και τώρα οι κομμουνιστές έστρεψαν την

προσοχή τους στο να πάρουν με το μέρος τους αυτούς τους υποστηρικτές του Κομπάνυς. Η κρίση που ξέσπασε το Δεκέμβριο του 1936 στην Καταλανική Κυβέρνηση, είχε φαινομενικά ως αφορμή την απρέπεια της οργάνωσης των Διαφωνούντων Κομμουνιστών του P.O.U.M. (που είχαν έναν αντιπρόσωπο στην κυβέρνηση) να αποκαλύψει τη διεθνή πολιτική της Ρωσίας. Πάντως, η αφορμή αυτή χρησιμοποιήθηκε επίσης από τους Κομμουνιστές για να δυσφημίσουν την C.N.T., προβάλλοντας μέσω του Τύπου τους το ερώτημα γιατί στο μέτωπο της Αραγωνίας (το οποίο συγκροτείτο κυρίως από αναρχικούς)[30] δεν γινόταν καμία επίθεση. Δύο ημέρες αργότερα, η κρίση «τερματίστηκε» με την αποπομπή του Υπουργού του P.O.U.M.

Ο απολογισμός των ηττών, με τις οποίες βρέθηκε αντιμέτωπη στα τέλη του 1936, η C.N.T. στην Καταλωνία, ήταν τραγικός. Δεν ήταν ήττες αναφορικά με το έργο της κολλεκτιβοποίησης, μέσω της οποίας οι εργάτες είχαν επεκτείνει και σταθεροποιήσει τις πρώτες νίκες τους. Ήττες για τους εργάτες ήταν οι επιτυχίες των πολιτικών να μεταβιβάζουν, βήμα-βήμα, στον εαυτό τους όλες τις εξουσίες, οι οποίες, στο μέτρο που παρέμεναν στα χέρια των εργατών, καθιστούσαν αδύνατο για την Κυβέρνηση να αναδυθεί ξανά από την αφάνεια που της άξιζε. Στα τέλη του 1936, ο Κομπάνυς είχε στην κυριολεξία τον έλεγχο, όμως κι αυτός επίσης θα πλήρωνε το αντίτιμο αυτής της νίκης: στους Κομμουνιστές. Και από αυτή τη νέα κατάσταση η C.N.T., αν είχε παραμείνει εκτός πολιτικού αγώνα, θα μπορούσε να αντλήσει οφέλη. Όμως παράδερνε σε ένα πέλαγος συμβιβασμών και έχανε από τα μάτια

---

30. Αυτή η προπαγάνδα σχετικά με την αδράνεια στο μέτωπο της Αραγωνίας χρησιμοποιήθηκε από τους κομμουνιστές σ' όλον τον κόσμο για να δυσφημίσουν τους αναρχικούς. Στην Αγγλία, μπορεί κανείς να την διαπιστώσει στο φυλλάδιο του Κομμουνιστικού Κόμματος *Η Κριτική των Αριστερών για την Ισπανία*, του Τζ. Ρ. Κάμπελ. Παρακολουθεί λεπτομερώς την εκστρατεία του Κομμουνιστικού Κόμματος ενάντια στο POUM, το οποίο υποστηριζόταν ότι έμπαινε σφήνα ανάμεσα στους αναρχικούς και τους κομμουνιστές. Ταυτόχρονα, ο Κάμπελ προβαίνει στη δυσφημιστική αναφορά για το μέτωπο της Αραγωνίας!

της τη στεριά. Τι θα μπορούσε να είναι πιο καταστροφικό για το επαναστατικό κίνημα από το να είναι οι ηγέτες τόσο τυφλοί ώστε να πουν, δια στόματος του Γκαρθία Ολιβέρ, ότι «Οι Επιτροπές των Αντιφασιστικών Πολιτοφυλακών διαλύθηκαν γιατί τώρα η Χενεραλιδάδ μας εκπροσωπεί όλους».
Στο μεταξύ, στη Μαδρίτη, ο Λάργκο Καμπαγιέρο, ο οποίος διαδέχτηκε ως πρωθυπουργός τον Χιράλ, ανέλαβε ως πρώτη του αποστολή να σχηματίσει μια κυβέρνηση που θα μπορούσε να επιτελέσει έργο. Σύμφωνα με τον Πεϊράτς, στη διάρκεια των προηγούμενων εβδομάδων

«οι μάζες προσχωρούσαν στις εργατικές οργανώσεις, εντυπωσιασμένες από τα επαναστατικά τους επιτεύγματα, ή πήγαιναν στο μέτωπο για να αντιμετωπίσουν τον κοινό εχθρό», και προσθέτει: *Για να σωθεί η Κυβέρνηση, η αρχή της κυβέρνησης, είναι απαραίτητο να της δοθεί κύρος μέσω κάποιων συνθημάτων και ενός ανδρός. Τα συνθήματα μπορούν να επινοηθούν γρήγορα και άπαξ και σωθεί η κατάσταση, ο άνδρας αυτός μπορεί να απομακρυνθεί από την εξουσία. Το σημαντικό είναι να βρεθεί ένα σχέδιο που να καθιστά δυνατή την αναστήλωση του Κρατικού μηχανισμού, να θέσει τα ηνία της εξουσίας στα χέρια όποιας κυβέρνησης αναλάβει το έργο να αφοπλίσει το λαό και να τον οδηγήσει σε μια κατάσταση υποταγής. Κοντολογίς, να βάλει ένα ζουρλομανδύα στην επανάσταση. Για ένα τέτοιο έργο ο Λάργκο Καμπαγιέρο ήταν ο άνθρωπος που είχε σταλεί από τη θεία πρόνοια.*

Ο Καμπαγιέρο ήταν ο ηγέτης της ελεγχόμενης από τους Σοσιαλιστές U.G.T. και ένας «εξτρεμιστής» του Σοσιαλιστικού Κόμματος, τον οποίο η C.N.T. είχε σε υπόληψη.[31]

---

31. Αυτό αναφέρει ο Πεϊράτς. Ο αναγνώστης θα θυμάται ότι σε μια προγενέστερη αναφορά στις σχέσεις του Καμπαγιέρο με τη CNT, που παραθέσαμε από το *The Spanish Labyrinth*, διατυπωνόταν η ακριβώς αντίθετη άποψη. Πιστεύουμε ότι τόσο ο Πεϊράτς, όσο και ο Μπρέναν, εκφράζουν την κατάσταση έτσι όπως αυτή ήταν τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή στην οποία αναφέρονται (δηλαδή, το 1936 και το 1934 αντιστοίχως). Η στάση των ηγετών των CNT–FAI απέναντι στους πολιτικούς φωτίζει με ενδιαφέροντα τρόπο την οπτική τους περί πολιτικής. Τόσο ο Καμπαγιέρο, όσο και ο Κομπάνυς υ-

Το άμεσο καθήκον του ήταν να εμφυσήσει νέα ζωή στο Κράτος και να προσδώσει κύρος στους δημοκρατικούς θεσμούς, που είχαν πληγεί βάναυσα, καθιστώντας έτσι δυνατή την επίτευξη αυτού που οι προηγούμενες Κυβερνήσεις στάθηκαν ανίκανες να κάνουν: την στρατικοποίηση των πολιτοφυλακών, την αναδιοργάνωση των ένοπλων σωμάτων και τον έλεγχό τους από την κυβέρνηση, με τον ταυτόχρονο αφοπλισμό των μετόπισθεν. Το σύνθημα δεν ήταν δύσκολο να βρεθεί: η ανάγκη για πειθαρχία και για ενιαία διοίκηση σαν απάντηση στις πολεμικές ήττες και πάνω απ' όλα, η αναγκαιότητα να συνεχιστεί και να κερδηθεί ο πόλεμος.
Η απάντηση της C.N.T. στην Κυβέρνηση Καμπαγιέρο ήταν η Εθνική Ολομέλεια των Περιφερειακών Επιτροπών, που συνεκλήθη το Σεπτέμβριο του 1936, κατά την οποία πρότεινε να συσταθεί στη Μαδρίτη ένα Εθνικό Συμβούλιο Άμυνας, το οποίο περιέγραψε ως «ένα εθνικό σώμα εξουσιοδοτημένο να αναλάβει το έργο της διοίκησης, της άμυνας και της σταθεροποίησης στο πολιτικό και οικονομικό πεδίο». Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, το Συμβούλιο αυτό θα είχε την εξουσία να «συγκροτήσει μια Πολιτοφυλακή Πολέμου αποτελούμενη από κληρωτούς». Μ'άλλα λόγια, το «Συμβούλιο» αυτό ήταν μια συγκαλυμένη κυβέρνηση, αν και επαναστατική κυβέρνηση.
Στις 4 Νοεμβρίου του 1936, τέσσερα μέλη της C.N.T. εισήλθαν στην Κυβέρνηση Καμπαγιέρο: ο Χουάν Λόπεθ και ο Χουάν Πεϊρό ως Υπουργοί Εμπορίου και Βιομηχανίας αντίστοιχα, η Φεδερίκα Μοντσένυ ως Υπουργός Υγείας, ενώ το Υπουργείο

πήρξαν κατά καιρούς υπεύθυνοι για φυλακίσεις αναρχικών, όμως καμία από τις δύο πλευρές δεν το αντιμετωπίζει αυτό με αίσθημα αηδίας ή ντροπής αντίστοιχα. Φαίνεται ότι αυτό έγινε αποδεκτό ως μέρος του πολιτικού παιχνιδιού, δίχως καμία από τις δύο πλευρές να κρατά κάποια κακία για την άλλη. Έτσι, τον Ιούλιο του 1936 στην Καταλωνία, η CNT μπόρεσε να διακηρύξει την πίστη της στον «λόγο ενός Καταλανού δημοκράτη [του Κομπάνυς]», και στην κρίση που ξέσπασε στο Υπουργικό Συμβούλιο τον Μάιο του 1937 αρνήθηκε να συμμετάσχει σε μια Κεντρική Κυβέρνηση που δεν θα είχε ως πρωθυπουργό τον Καμπαγιέρο. Δεν μπορεί κανείς να μην σκεφτεί ότι οι ηγέτες των CNT-FAI ήταν κατά βάθος πολιτικάντηδες.

Δικαιοσύνης ανατέθηκε στον Γκαρθία Ολιβέρ. Κανένας από αυτούς τους υπουργούς δεν μπόρεσε να ισχυριστεί, αναφορικά με την εξάμηνη υπουργική του θητεία, ότι η παρουσία αντιπροσώπων της C.N.T. στην Κυβέρνηση συνέβαλε κατά κάποιο τρόπο σε μια βελτίωση της στρατιωτικής κατάστασης. Ο Χουάν Λόπεθ επεσήμανε ότι ήταν αδύνατον να επιτευχθεί ο,τιδήποτε στο οικονομικό πεδίο όταν τα χαρτοφυλάκια του Εμπορίου και της Βιομηχανίας βρίσκονταν στα χέρια των Συνδικαλιστών και της Γεωργίας και των Οικονομικών στα χέρια ενός Κομμουνιστή και ενός Δεξιού Σοσιαλιστή αντίστοιχα. Η Φεδερίκα Μοντσένυ παραδέχτηκε δημοσίως ότι η συμμετοχή της C.N.T. στην κυβέρνηση ήταν φιάσκο και μόνον ο Γκαρθία Ολιβέρ ήταν εκστασιασμένος όταν παρουσίαζε τα επιτεύγματά του ως Υπουργός Δικαιοσύνης. Θα έδειχνε ίσως λιγότερο ενθουσιασμό για τις «επαναστατικές» του ανακαλύψεις στο πεδίο της ποινικής δικονομίας, αν γνώριζε έστω το έργο τέτοιων επιφυλακτικών, αν και καλοπροαίρετων, σωμάτων όπως η Ένωση Χάουαρντ για την Ποινική Μεταρρύθμιση στην Καπιταλιστική Βρετανία![32]

---

32. Και οι τέσσερις υπουργοί της CNT στην κυβέρνηση Καμπαγιέρο προέβησαν σε απολογισμό των πεπραγμένων τους στα αντίστοιχα υπουργεία κατά τη διάρκεια μεγάλων δημόσιων συγκεντρώσεων. Οι απολογισμοί αυτοί τυπώθηκαν επίσης σε φυλλάδια. Οι υπουργοί των CNT–FAI στην Καταλάνικη κυβέρνηση δεν φαίνεται να προέβησαν σε παρόμοιο απολογισμό, όμως βρήκαμε δύο αναφορές του Σαντιγιάν που δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό *Timon* (Βαρκελώνη, Αύγουστος 1938), τις οποίες θεωρούμε εξαιρετικά ενδιαφέρουσες. «Ως κυβερνήτες απλώς», γράφει ο Σαντιγιάν, «δεν είμαστε καλύτεροι από οποιονδήποτε άλλο, και έχουμε ήδη αποδείξει ότι η συμμετοχή μας στις κυβερνήσεις χρησιμεύει μόνον στην ισχυροποίηση του κυβερνητικού συστήματος και καθόλου στην υπεράσπιση των δικαιωμάτων του εργάτη ενάντια στους παρασιτικούς οικονομικούς και πολιτικούς του εχθρούς». Σ' άλλο σημείο, δηλώνει ότι πρέπει κανείς να εμπιστεύεται και να υπηρετεί τον λαό. «Ομως δεν μπορεί κανείς να υπηρετεί δύο αφεντικά ταυτόχρονα. Αν είμαστε με τον λαό, δεν μπορούμε να είμαστε και με το κράτος, το οποίο είναι εχθρός του λαού. Προς το παρόν είμαστε με το μέρος του κράτους, πράγμα που σημαίνει ότι είμαστε ενάντια στον λαό...»

Η αποδοχή κυβερνητικών πόστων από τη C.N.T. περιγράφτηκε στην καθημερινή εφημερίδα της, τη **Solidaridad Obrera**, σαν «η μεγαλύτερη μέρα στην πολιτική ιστορία της χώρας μας». Συνεχίζει εξηγώντας ότι:

«τη στιγμή αυτή, η Κυβέρνηση, ως ρυθμιστικό όργανο των θεσμών του Κράτους, έπαψε να είναι μια καταπιεστική δύναμη ενάντια στην εργατική τάξη, όπως ακριβώς και το Κράτος δεν αντιπροσωπεύει πλέον το θεσμό που διαιρεί την κοινωνία σε τάξεις. Σαν αποτέλεσμα της συμμετοχής της C.N.T. [στην Κυβέρνηση], η Κυβέρνηση και το Κράτος θα τείνουν να καταπιέζουν όλο και λιγότερο το λαό. Σε συμφωνία με τις εργατικές οργανώσεις, οι λειτουργίες του Κράτους θα περιοριστούν στο να ρυθμίζουν την ανάπτυξη της οικονομικής και κοινωνικής ζωής της χώρας, και η Κυβέρνηση θά 'χει ως μοναδική της απασχόληση την επιδέξια διεξαγωγή του πολέμου και το συντονισμό του επαναστατικού έργου σύμφωνα με ένα γενικό πλάνο. Οι σύντροφοί μας θα προσφέρουν στην Κυβέρνηση τη συλλογική και πλειοψηφική βούληση των εργατικών μαζών, που προηγουμένως συγκεντρωνόταν σε μεγάλες γενικές συνελεύσεις. Δεν θα υπερασπίσουν κανένα προσωπικό ή ιδιότροπο κριτήριο, παρά μόνον τις ελεύθερα διαμορφωμένες επιθυμίες των εκατοντάδων χιλιάδων εργατών που είναι οργανωμένοι στη C.N.T. Είναι ένα ιστορικό αναπόφευκτο που έτυχε σε όλους μας. Και η C.N.T. αποδέχτηκε αυτό το αναπόφευκτο υπεράσπισης της χώρας, μέσω της σταθερής της απόφασης να κερδίσει γρήγορα τον πόλεμο και να δει την επανάσταση να μην παραμορφώνεται».

Συγκρίνετε αυτή την καιροσκοπική ανοησία με τις απόψεις που εκφράστηκαν δύο μήνες νωρίτερα στο **Information Bulletin** (No 41, με ημερομηνία 3 Σεπτεμβρίου 1936) και αναδημοσιεύτηκαν στην ίδια την **Solidaridad Obrera**, από το Εκδοτικό Σημείωμα της οποίας μόλις παραθέσαμε το ανωτέρω απόσπασμα. Με τον βαρυσήμαντο τίτλο: «Η Αχρηστία της Κυβέρνησης», οι C.N.T.-F.A.I. επισήμαιναν ότι:

Η ύπαρξη μιας Κυβέρνησης Λαϊκού Μετώπου, απέχοντας πολύ από το ν' αποτελεί ένα απαραίτητο στοιχείο τού αντιφασιστικού αγώνα, είναι ποιοτικά μια φθηνή απομίμηση του ίδιου αυτού αγώνα.
Είναι ανώφελο να θυμίσουμε ότι οι Κυβερνήσεις της Χενεραλιδάδ και της Μαδρίτης δεν έκαναν απολύτως τίποτα απέναντι στο φασιστικό πραξικόπημα. Η εξουσία χρησιμοποιήθηκε απλώς για να αποκρύψει τις μηχανορραφίες στις οποίες επιδίδονταν τα αντιδραστικά στοιχεία καθώς κι εκείνοι των οποίων η κυβέρνηση ήταν συνειδητά ή ασυνείδητα ένα όργανο.
Ο πόλεμος που διεξάγεται με επιτυχία στην Ισπανία είναι ένας κοινωνικός πόλεμος. Μια διαλλακτική εξουσία, που βασίζεται στην σταθερότητα και τη διατήρηση των τάξεων, δεν θα γνωρίζει πώς να επιβάλει μια συγκεκριμένη στάση σ' αυτόν τον αγώνα, κατά τον οποίο σείονται τα θεμέλια του κράτους και ο οποίος χαρακτηρίζεται από αβεβαιότητα. Αληθεύει, λοιπόν, αν πούμε ότι η κυβέρνηση του Λαϊκού Μετώπου στην Ισπανία δεν είναι παρά η αντανάκλαση ενός συμβιβασμού ανάμεσα στην μικροαστική τάξη και το διεθνές κεφάλαιο...
...Η ιδέα να αντικατασταθούν αυτές οι κυβερνήσεις, ανίσχυροι προστάτες του **status quo**, *της ιδιοκτησίας, και του ξένου κεφαλαίου, από μία ισχυρή κυβέρνηση που να βασίζεται σε μια ιδεολογία και σε μια «επαναστατική» πολιτική οργάνωση, θα χρησίμευε απλώς στο ν'αναβληθεί ο επαναστατικός ξεσηκωμός.*
Δεν τίθεται, επομένως, ζήτημα κατάληψης της Εξουσίας, σύμφωνα με τον Μαρξισμό, ούτε αυτοπεριορισμού της λαϊκής δράσης, για λόγους πολιτικού καιροσκοπισμού. Το «Εργατικό Κράτος» είναι το τελικό αποτέλεσμα μιας επαναστατικής δραστηριότητας και η αφετηρία μιας νέας πολιτικής σκλαβιάς.
Ο συντονισμός των δυνάμεων του Λαϊκού Μετώπου, της οργάνωσης εφοδιασμού σε τρόφιμα με την εκτεταμένη κολλεκτιβοποίηση των επιχειρήσεων, είναι ζωτικής σημασίας για την επίτευξη των στόχων μας. Προφανώς, αυτό είναι το πιο σημαντικό τούτες τις ώρες. Και αυτός ο συντονισμός έχει μέχρι στιγμής επιτευχθεί με έναν μη κυβερνητικό, αποκεντρωμένο και αποστρατιωτικοποιημένο τρόπο... Πολλά πρέπει ακόμη να βελτιωθούν ώστε ν'ανταποκριθούμε σ'αυτές τις ανάγκες. Τα Συνδικάτα της C.N.T. και της U.G.T. μπορούν να χρησιμοποιήσουν καλύτερα τις δυνάμεις τους ώστε να επιτύχουν αυτές

τις βελτιώσεις. Μια Κυβέρνηση συνασπισμού, αντίθετα, με τις κίβδηλες πολιτικές της διαμάχες ανάμεσα σε πλειοψηφίες και μειοψηφίες, την βασισμένη σε εκλεγμένες ελίτ γραφειοκρατικοποίησή της, και τους αδελφοκτόνους αγώνες στους οποίους επιδίδονται οι αντίπαλες πολιτικές παρατάξεις, είναι αδύνατο να ωφελήσει το έργο μας για απελευθέρωση της Ισπανίας. Θα οδηγούσε στη ραγδαία καταστροφή της ικανότητάς μας για δράση, της επιθυμίας μας για ενότητα, αποτελώντας την απαρχή μιας επικείμενης κατάρρευσης μπροστά σ' έναν εχθρό που εξακολουθεί να είναι πολύ ισχυρός.
Ελπίζουμε ότι οι Ισπανοί και ξένοι εργάτες θα κατανοήσουν το δίκαιο των αποφάσεων που υπ'αυτήν την έννοια ελήφθησαν από τις C.N.T.-F.A.I.. Ο τελικός στόχος του Σοσιαλισμού είναι να καταστήσει το Κράτος ανυπόληπτο. Τα γεγονότα δείχνουν ότι η διάλυση του αστικού Κράτους που ασφυκτιά, είναι αποτέλεσμα της οικονομικής απαλλοτρίωσης κι όχι κατ' ανάγκη, μιας αυθόμητης τάσης των «σοσιαλιστών» αστών. Η Ρωσία και η Ισπανία αποτελούν ζωντανά παραδείγματα.

Η σημαντική αυτή δήλωση περιέχει όλα τα επιχειρήματα που θα θέλαμε να αντιτάξουμε ώστε να καταδείξουμε ότι η συνεργασία με τις Κυβερνήσεις και τα πολιτικά κόμματα ήταν λάθος από κάθε άποψη: τόσο από την άποψη της κοινωνικής επανάστασης και του ένοπλου αγώνα, όσο και από την άποψη των επαναστατικών τακτικών και αρχών.
Ο,τι κι αν πουν για το αντίθετο οι απολογητές της συνεργασίας, τα γεγονότα -από τον καιρό της κυβέρνησης «πολέμου», του Λάργκο Καμπαγιέρο, εως την «Κυβέρνηση της Νίκης», του Νεγκρίν, που κατέληξε στην ατιμωτική παράδοση της Καταλωνίας και την διάλυση των Κομμουνιστών και της Κυβέρνησης Νεγκρίν, στην Κεντρική Ισπανία, λίγο πριν την τελική συνθηκολόγηση-επιβεβαιώνουν ακόμα και την παραμικρή λεπτομέρεια της ανάλυσης που περιέχεται στο ιστορικό ντοκουμέντο που παραθέσαμε.
Τι προκάλεσε αυτή την πλήρη αλλαγή πλεύσης, που οδήγησε τις C.N.T.-F.A.I. στους Υπουργικούς θώκους λίγες μόνον εβδομάδες αργότερα; Και σε ποιό βαθμό ήταν η βάση των οργανώσεων αυτών υπεύθυνη για αυτή την πλήρη εγκατάλειψη των αναρχικών αρχών και των επαναστατικών τακτικών;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Η C.N.T. ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ

Αφ' ότου δημιουργήθηκε, δεν έλειψαν ποτέ από τη C.N.T. οι πολιτικοί, οι πολιτικοί δημαγωγοί και οι εσωτερικές «ιδεολογικές» κρίσεις. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι όλα αυτά έβλαψαν τη Συνομοσπονδία, όχι όμως στον ίδιο βαθμό που θα έβλαπταν άλλες οργανώσεις. Μάλιστα, το μεγαλείο της C.N.T. έγκειται στους αγωνιστές της βάσης της. Παρότι δεν κατάφερε να εμποδίσει την εμφάνιση πολιτικών ηγετών στους κόλπους της, η οργάνωση διατήρησε πάντοτε ένα πνεύμα ανεξαρτησίας, ως αποτέλεσμα της αποκεντρωτικής δομής της και ένα επαναστατικό πνεύμα που αντιστάθηκε με επιτυχία στις προσπάθειες των ρεφορμιστών και των πολιτικών που υπήρχαν στους κόλπους της.
Οι εσωτερικές «κρίσεις» σε ένα επαναστατικό κίνημα δεν είναι απαραίτητως κάτι κακό. Κάθε κίνημα και ιδιαίτερα ένα μαζικό κίνημα το οποίο δεν είναι αρτηριοσκληρωτικό, πρέπει να θέτει διαρκώς υπό συζήτηση τις ιδέες του και τις τακτικές του. Ένα κίνημα στο οποίο υπάρχει πάντοτε ομοφωνία είναι εν γένει ένα κίνημα στο οποίο υπάρχουν μόνον πρόβατα και βοσκοί. Οχι ότι η C.N.T. δεν διέθετε κι αυτή τους επίδοξους βοσκούς της και ιδιαίτερα μετά την 19η Ιουλίου του 1936, όμως είναι σημαντικό το ότι αυτοί, (εξαιτίας των ειδικών περιστάσεων στις οποίες βρισκόταν η Ισπανία) αν και έβλαψαν πολύ την υπόθεση της επανάστασης και τον αγώνα ενάντια στον Φράνκο, δεν κατάφεραν ποτέ να μετατρέψουν τους αγωνιστές της βάσης της C.N.T. σε πρόβατα. Οπως το διατύπωσε κάποιος που παρακολούθησε από κοντά τα γεγονότα στην Ισπανία:

Ένας ομιλητής σε κάποια Ολομέλεια μπορεί να επηρρέαζε τα μέλη της να πάρουν μια απόφαση υπέρ της συνεργασίας, στη συνέχεια όμως όλοι οι σύντροφοί μας, ανταποκρινόμενοι στις βαθύτερες πεποιθήσεις

τους, συνέχιζαν να ασχολούνται με τα καθηκοντα της επανάστασης. Οι άνθρωποι αυτοί ήταν ικανοί τόσο να πάρουν τα όπλα, όσο και να διευθύνουν μια κολλεκτίβα· να οργώσουν τη γη και να χειριστούν ένα σφυρί, όσο και να διευθύνουν μια τοπική συνέλευση ή μια συνέλευση του συνδικάτου, με τις λογικές τους απόψεις για τα πρακτικά προβλήματα που απαιτούσαν λύση. Και χάρη σ'αυτό το σθένος και την εμφανή ενεργητικότητα των ανθρώπων της βάσης του Ισπανικού ελευθεριακού κινήματος -ιδιαίτερα εκείνων των αγωνιστών που απέκτησαν την εμπειρία τους μέσα από πολύχρονους αγώνες στα Συνδικάτα της C.N.T.- οι ελευθεριακές οργανώσεις μπόρεσαν ν' αναπτυχθούν παρά την ανασυγκρότηση, ή, ακριβέστερα, την εδραίωση του Κράτους και την ανάπτυξη των κυβερνητικών πολιτικών κομμάτων.[33]

Σ' άλλο σημείο, ο ίδιος συγγραφέας, εξετάζοντας την είσοδο της C.N.T. στην Κυβέρνηση Καμπαγιέρο, επισημαίνει ότι:

...μερικοί αναρχικοί αντιπρόσωποι που είχαν γίνει υπουργοί ή είχαν καταλάβει διάφορα άλλα επίσημα πόστα, πήραν στα σοβαρά το ρόλο τους: το δηλητήριο της εξουσίας έδρασε αστραπιαία. Αυτό όμως που διασώθηκε ήταν οι δυνατότητες του Ισπανικού αναρχικού κινήματος, το οποίο διέθετε στους κόλπους του χιλιάδες έμπειρους αγωνιστές σ'όλα, ή σχεδόν όλα, τα χωριά της Αραγωνίας, του Λεβάντε και της Ανδαλουσίας. Όλοι σχεδόν οι αγωνιστές της C.N.T. είχαν μεγάλη εμπειρία πρακτικής οργάνωσης στο επάγγελμά τους ή στη ζωή του χωριού και ασκούσαν μια αδιαμφισβήτητη ηθική επιρροή. Επιπλέον, ήταν προικισμένοι με ένα ισχυρό πνεύμα πρωτοβουλίας.

Το χάσμα που υπήρχε ανάμεσα στους ηγέτες και τη βάση των C.N.T.-F.A.I., μπορεί να εξηγηθεί με την απλή παράθεση δύο συμπληρωματικών χωρίων: ενός από το έργο του Γκαστόν Λεβάλ

---

33. Γκαστόν Λεβάλ, *Né Franco né Stalin. Le Collettivita Anarchiche Spagnuole nella Lotta Contro Franco e la Reazione Staliniana* (*Ούτε Φράνκο, ούτε Στάλιν. Οι ισπανικές αναρχικές κολλεκτίβες στον αγώνα ε-νάντια στον Φράνκο και τη σταλινική αντίδραση* – Μιλάνο, 1952).

και ενός από αυτό του Πεϊράτς. Συνάγοντας τα συμπεράσματα στο βιβλίο του, το οποίο πραγματεύεται τις Ισπανικές Κολλεκτίβες, ο Λεβάλ επισημαίνει ότι οι εξέχοντες αγωνιστές όπως η Φεδερίκα Μοντσένυ

...δεν έπαιξαν κανένα ρόλο στο έργο των κολλεκτίβων. Τούς απορρόφησαν εξ' αρχής τα επίσημα πόστα που είχαν αποδεχτεί, παρά την παραδοσιακή απέχθειά τους για τις κυβερνητικές λειτουργίες.Η αντιφασιστική ενότητα καθόρισε τη στάση τους. ***Ήταν απαραίτητο να καταπνίξουν τις αρχές τους και να κάνουν προσωρινές παραχωρήσεις.*** *Αυτό τους εμπόδισε να συνεχίσουν να επιτελούν το ρόλο τους ως καθοδηγητές. Παρέμειναν έξω από το μεγάλο εγχείρημα της ανοικοδόμησης, το οποίο προσέφερε στους εργάτες πολύτιμα διδάγματα για το μέλλον.*[34]

Ο Πεϊράτς, εξετάζοντας τον πολιτικό προσανατολισμό της C.N.T. από την αρχή του αγώνα, αναφέρεται στην σχεδόν πλήρη ομοφωνία των «αγωνιστών με επιρροή» σχετικά με την πολιτική συνεργασίας με τους πολιτικούς, προσθέτοντας όμως ότι

«ένα μεγάλο μέρος των αγωνιστών και η συντριπτική πλειοψηφία της βάσης της Συνομοσπονδίας ενδιαφέρονταν μόνο για τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν κατά τον ένοπλο αγώνα στα μέτωπα του πολέμου, για το ξεκαθάρισμα των κρυπτοφασιστών και για την απαλλοτρίωση και απρόσκοπτη λειτουργία της νέας επαναστατικής οικονομίας».[35]

Ο αναγνώστης δεν μπορεί να μην επισημάνει σ' αυτό το απόσπασμα την αναφορά στους «αγωνιστές με επιρροή» και στη «βάση». Σ' ένα μαζικό κίνημα που δέχεται στους κόλπους του όλους τους εργάτες ανεξαρτήτως πολιτικής ένταξης, παρότι έχει ως αντικειμενικό του στόχο τον ελευθεριακό κομμουνισμό, ίσως να είναι αναπόφευκτο, προκειμένου να προστατέψει αυτόν το στόχο του, να πρέπει να προσφύγει σε παρασκηνιακές ενέργειες

34. Γκ. Λεβάλ, σελ. 307 (Η έμφαση δικής μας).

35. Πεϊράτς, τόμ. 1, σελ. 161–162.

και να πάρει αποφάσεις σ' ένα «ανώτερο επίπεδο», δηλαδή από τους «αγωνιστές» ή από τους «αγωνιστές με επιρροή». Μολονότι είναι ίσως αναπόφευκτο, αυτό πρέπει ολοφάνερα να δημιουργεί δυσαρέσκεια τόσο ανάμεσα στος αγωνιστές όσο και στη βάση. Αυτό το πρόβλημα υπήρχε στη C.N.T. από τη στιγμή της δημιουργίας της και οδήγησε σε περισσότερες από μία εσωτερικές κρίσεις. Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι η C.N.T., στη διάρκεια του αγώνα ενάντια στον Φράνκο, έλαβε πολλές αποφάσεις και υιοθέτησε πολλές τακτικές οι οποίες δεν είχαν συζητηθεί στα Συνδικάτα, και ότι συχνότατα, οι «αγωνιστές με επιρροή» έπαιρναν, για θεμελιώδη ζητήματα, αποφάσεις οι οποίες γίνονταν δεκτές **σαν τετελεσμένο γεγονός** από τους αντιπροσώπους στις Ολομέλειες, παρότι αυτές δεν είχαν συζητηθεί από τη βάση των συνδικάτων.
Η εγκατάλειψη, από τη C.N.T., της παραδοσιακής της μεθόδου λήψης αποφάσεων δικαιολογήθηκε από την ανάγκη για δράση με την ελάχιστη δυνατή καθυστέρηση. Αυτή η άποψη μπορεί να είναι δικαιολογημένη για κάποια ζητήματα, όμως όταν τίθενται τα θεμελιώδη ζητήματα των αρχών και των επαναστατικών τακτικών, τότε δεν μπορεί να υπάρξει καμία δικαιολογία για το ότι δεν ζητήθηκε η γνώμη των Συνδικάτων. Το ότι οι C.N.T.-F.A.I. δεν μπήκαν στις Κυβερνήσεις της Καταλωνίας και της Μαδρίτης παρά στα τέλη Σεπτεμβρίου και Νοεμβρίου, δηλαδή, πάνω από δύο και τρεις μήνες αντίστοιχα μετά την ανταρσία του Ιουλίου, καθιστά αβάσιμο κάθε ισχυρισμό ότι δεν υπήρχε χρόνος για να ζητηθεί η άποψη της οργάνωσης πριν τη λήψη των αποφάσεων. Πολλές Τοπικές και Περιφερειακές Ολομέλειες είχαν συγκληθεί στο μεταξύ, όμως απ' όσο μπορέσαμε να εξακριβώσουμε, καμία συζήτηση δεν έγινε σχετικά με το ζήτημα της συνεργασίας με την κυβέρνηση. Το πρόβλημα ήταν ότι αυτό συζητήθηκε μόνο σε «επίπεδο κορυφής» της οργάνωσης και όταν εν τέλει η C.N.T. αποφάσισε να έχει δικούς της υπουργούς στην Κυβέρνηση Καμπαγιέρο, η Συνομοσπονδία δεν ρωτήθηκε ούτε καν για το ποιά πρόσωπα θα έπρεπε να αποτελέσουν τους εκπροσώπους της σ' αυτήν την κυβέρνηση.
Σε μια ομιλία της στην Τουλούζη, το 1945, (που παρατίθεται στο **Εσωτερικό δελτίο των M.L.E.-C.N.T. στη Γαλλία**, του Σεπτ.-Οκτ. 1945) η Φεδερίκα Μοντσένυ φέρεται να είπε:

Αφού έγινε η συμφωνία ανάμεσα στο Λάργκο Καμπαγιέρο και τον Οράθιο Πριέτο,[36] *ο τελευταίος ήλθε στην Καταλωνία και περιέγραψε την πορεία των διαπραγματεύσεων, που είχαν ως αποτέλεσμα την αναγόρευση του Χουάν Λόπεθ, του Πεϊρό, του Γκαρθία Ολιβέρ και εμού ως μελών της Κυβέρνησης. Εγώ αρνήθηκα να δεχτώ. Ο Πριέτο και ο Μαριάνο Βάθκεθ επέμεναν για το αντίθετο. Ζήτησα προθεσμία 24 ωρών για να το σκεφτώ. Συμβουλεύτηκα τον πατέρα μου, ο οποίος μου είπε: «Γνωρίζεις καλά τι σημαίνει αυτό. Στην πραγματικότητα, ισοδυναμεί με καταστροφή του αναρχισμού και της C.N.T. Από τη στιγμή που θα βρεθείτε στην Εξουσία δεν θα μπορέσετε να απαλλαγείτε από την Εξουσία...»*

Ωστόσο, η Φεδερίκα Μοντσένυ και οι άλλοι μπήκαν στην κυβέρνηση ως **εκπρόσωποι** της οργάνωσης. Λέγεται ότι, αν και δεν είχαν συμβουλευτεί τη C.N.T., οι ηγέτες της, μπαίνοντας στην Κυβέρνηση, εξέφραζαν στην πραγματικότητα τις επιθυμίες της συντριπτικής πλειοψηφίας των μελών. Σε καθεστώς δικτατορίας, μια τέτοια μέθοδος ίσως να είναι η πιο κατάλληλη για να καθορίσει τη στάση μιας οργάνωσης, όμως για μια οργάνωση σαν τη C.N.T. αυτή η μέθοδος είναι απαράδεκτη. Στην προσπάθειά του να εξακριβώσει κανείς την πραγματική θέση ολόκληρης της οργάνωσης απέναντι στη συνεργασία με την Κυβέρνηση, δεν μπορεί να δεχτεί την άποψη ότι οι ηγέτες εξέφραζαν τις επιθυμίες της συντριπτικής πλειοψηφίας της οργάνωσης, δίχως προηγουμένως να ρωτήσει αν η ίδια αυτή «συντριπτική πλειοψηφία» αντιτάχθηκε κι αυτή στη συνεργασία ήδη από το Σεπτέμβριο, όταν στις σελίδες του **Πληροφοριακού Δελτίου** των C.N.T.-F.A.I. εμφανίστηκε το αντισυνεργασιακό άρθρο-απόσπασμα του οποίου παραθέσαμε ανωτέρω. Και ξανά, μετά από έξι μήνες συνεργασίας, αντιτάχθηκε για μία ακόμη φορά σ'αυτήν τη συνεργασία, τον Μάιο του 1937, όταν οι ηγέτες της C.N.T. αρνήθηκαν να συμμετάσχουν στην Κυβέρνηση Νεγκρίν. Τέτοιου είδους μεταστροφές γνώμης χαρακτηρίζουν τους

---

36. Ο Οράθιο Πριέτο ήταν τότε Εθνικός Γραμματέας της CNT και ο Μαριάνο Βάθκεθ Περιφερειακός Γραμματέας της ίδιας οργάνωσης.

πολιτικούς ενώ η βάση σκέπτεται με πιο αργούς ρυθμούς και επίσης, σε γενικές γραμμες, αλλάζει γνώμη λιγότερο συχνά.
Είναι σημαντικό το ότι ενώ οι ηγέτες της C.N.T. επιχειρούσαν ματαίως να ανταγωνιστούν την πολιτική δεξιότητα των επαγγελματιών πολιτικών, η βάση και οι αγωνιστές των Συνδικάτων εδραίωναν τις νίκες τους στο οικονομικό πεδίο, δρώντας εντελώς ανεξάρτητα κι έξω από κάθε κυβερνητικό έλεγχο. Πράγματι, πώς μπορεί άραγε να ισχυριστεί κανείς ότι η βάση κι οι αγωνιστές υποστήριζαν την ισχυροποίηση της κυβέρνησης μέσω της συμμετοχής σ'αυτήν των αντιπροσώπων τους, τη στιγμή που γνώριζαν ότι η κυβέρνηση δεν θα επέτρεπε ποτέ μια τέτοια ριζική αναδιοργάνωση της οικονομίας της χώρας, εάν είχε τη δύναμη να την εμποδίσει;
Επιπλέον, ήταν φανερό στον καθένα (και ακόμα κι οι «αγωνιστές με επιρροή» το παραδέχτηκαν κάποιες φορές) ότι η Κυβέρνηση ενδιαφερόταν πολύ περισσότερο για την ενίσχυση των μετόπισθεν παρά για την ενίσχυση των μετώπων στα οποία πολεμούσαν οι πολιτοφύλακες, επιβραδύνοντας έτσι την ήττα του Φράνκο. Μπορεί κανείς να αποδείξει με στοιχεία τον ισχυρισμό ότι η Κυβέρνηση δεν είχε κανένα συμφέρον να επισπεύσει την ήττα του Φράνκο κατά τους πρώτου μήνες, τότε που της δινόταν η καταλληλότερη ευκαιρία για να το κάνει. Μια νίκη επί του Φράνκο, πριν καταφέρει η Κυβέρνηση να εδραιώσει την εξουσία της, ήταν κάτι αδιανόητο για τους πολιτικούς, αφού η θέση τους θα ήταν πολύ πιο επισφαλής απ' όσο ήταν την επαύριο της μερικής ήττας του Φράνκο, στις 19 Ιουλίου. Έτσι μόνο μπορεί κανείς να εξηγήσει πως, λόγου χάρη, υπήρχε τόσο μεγάλη έλλειψη όπλων στο μέτωπο της Αραγωνίας ώστε να καταστεί αδύνατο να εξαπολυθεί μια επίθεση προς την πλευρά της Θαραγόθα[37], ενώ την ίδια στιγμή, υπήρχαν στα μετόπισθεν 60.000 τουφέκια και περισσότερα πυρομαχικά απ' όσα υπήρχαν στο μέτωπο.

37. Αυτό το μέτωπο, στο οποίο πολεμούσαν κυρίως μέλη των CNT-FAI, θεωρείτο από τους αναρχικούς μεγάλης στρατηγικής σημασίας, αφού είχε ως τελικό του στόχο τη σύνδεση της Καταλωνίας με τη χώρα των Βάσκων και τις Αστουρίες, δηλαδή, σύνδεση της βιομηχανικής περιοχής με μια σημαντική πηγή πρώτων υλών.

Στα μετόπισθεν, τα όπλα ήταν στα χέρια όχι μόνο της κυβερνητικής αστυνομίας και των Φρουρών Εφόδου, αλλά και στα χέρια των πολιτικών κομμάτων και των εργατικών οργανώσεων. Ήταν ένα είδος ένοπλης παράταξης, στον οποίο κάθε φράξια ήταν σε εγρήγορση ώστε ν' αποκρούσει την όποια απόπειρα μιας άλλης να της επιβληθεί με τη δύναμη των όπλων. Μια τέτοια κατάσταση ήταν μια σαφής ένδειξη της αδυναμίας ύπαρξης οποιασδήποτε αποτελεσματικής ενότητας ανάμεσα στις επαναστατικές εργατικές οργανώσεις και τα πολιτικά κόμματα και τις κυβερνητικές δυνάμεις. Οι ένοπλοι εργάτες στα μετόπισθεν ενδιαφέρονταν πάνω απ' όλα για την υπεράσπιση της κοινωνικής επανάστασης απέναντι στις αυξανόμενες επιθέσεις των κυβερνητικών δυνάμεων. Επομένως, για να σταλούν όλα τα όπλα στο μέτωπο, ήταν απαραίτητο να μην ισχυροποιηθεί η κυβέρνηση μέσω της συμμετοχής της C.N.T. στη διαδικασία λήψης αποφάσεων αλλά, αντιθέτως, να αποδυναμωθεί διαμέσου της κατάργησης των ενόπλων δυνάμεων που έλεγχε. Σε αντίθεση με τους «ισχυρούς ηγέτες» τους, οι εργάτες το είχαν αντιληφθεί αυτό.

Τον Οκτώβριο του 1936 συνέβη ένα σοβαρό περιστατικό που αξίζει να αναφερθεί εδώ γιατί δίνει μια ιδέα σχετικά με την στάση και την ψυχική διάθεση των αναρχικών πολιτοφυλακών σε μια στιγμή κατά την οποία οι «ηγέτες» τους διαπραγματεύονταν με τον Καμπαγιέρο και μοίραζαν μεταξύ τους τα υπουργικά χαρτοφυλάκια. Αναφερόμαστε στη **Σιδηρά Ταξιαρχία**, την εποχή που βρισκόταν στο μέτωπο του Τερουέλ, η οποία πραγματοποίησε μια ένοπλη επίθεση στην οπισθοφυλακή της Βαλένθια, όταν κατάλαβε ότι η τελευταία είχε εξοπλιστεί όχι προς όφελος όσων μάχονταν στα μέτωπα αλλά για να ενισχύσει την εξουσία της Κυβέρνησης. Μετά την επίθεση, η Ταξιαρχία εξέδωσε μια διακήρυξη με την οποία δήλωνε ότι είχε προηγουμένως απευθύνει στα «ενδιαφερόμενα κόμματα» τα ακόλουθα αιτήματα: την πλήρη διάλυση της Γκουάρντια Θιβίλ και τη μεταφορά στο μέτωπο όλων των ένοπλων δυνάμεων που ήταν στην υπηρεσία του Κράτους. Απαιτούσε επίσης την καταστροφή των αρχείων και των εγγράφων όλων των καπιταλιστικών και κρατικών οργανισμών.

Κάνουμε αυτήν την έκκληση -δήλωναν- *στη βάση μιας επαναστατικής και ιδεολογικής οπτικής. Ως αναρχικοί και επαναστάτες αντιλαμ-*

βανόμαστε τον κίνδυνο που αντιπροσωπεύει η παρατεινόμενη ύπαρξη ενός καθαρά αντιδραστικού σώματος όπως η Γκουάρντια Θιβίλ, η οποία πάντοτε και ιδιαίτερα αυτήν την περίοδο έδειξε ξεκάθαρα το πραγματικό πνεύμα που την διέπει και τις μεθόδους που χρησιμοποιεί.
Η Γκουάρντια Θιβίλ αντιπροσώπευε κάτι ανυπόφορο για εμάς και δεν επιθυμούσαμε να βλέπουμε να παρατείνεται η ύπαρξή της, γιατί έχουμε ακλόνητα επιχειρήματα για να μην την εμπιστευόμαστε. Γι' αυτό το λόγο, ζητήσαμε τον αφοπλισμό της και γι'αυτόν το λόγο την αφοπλίσαμε.
Απαιτήσαμε να σταλούν στο μέτωπο όλα τα ένοπλα σώματα γιατί υπάρχει έλλειψη ανδρών και όπλων και το γεγονός ότι παρέμεναν αυτά στην πόλη -όταν η κατάσταση είχε έτσι- αποτελούσε και αποτελεί εμπόδιο. Αυτό το πετύχαμε μόνο εν μέρει και δεν θα εγκαταλείψουμε τις προσπάθειές μας μέχρι να ολοκληρώσουμε το έργο μας.
Τέλος, απαιτήσαμε την καταστροφή όλων των εγγράφων που αντιπροσωπεύουν ένα εντελώς τυραννικό και καταπιεστικό παρελθόν, ενάντια στο οποίο η ελεύθερη συνείδησή μας εξεγείρεται. Καταστρέψαμε τα έγγραφα...
Αυτοί οι στόχοι μάς οδήγησαν στη Βαλένθια και τους πραγματοποιήσαμε με τις μεθόδους εκείνες που μας φάνηκαν οι πιο κατάλληλες.

Δεν υπήρχε καμία αμφιβολία ότι δεν επρόκειτο για **πραξικόπημα** της **Σιδηράς Ταξιαρχίας***. Ήταν μια αμυντική ενέργεια εκ μέρους ανθρώπων που ήταν έτοιμοι να θυσιάσουν τη ζωή τους στο μέτωπο αλλά που δεν μπορούσαν να παραμένουν αδιάφοροι την ώρα που στα μετόπισθεν γίνονταν προετοιμασίες για να τους κτυπήσουν πισώπλατα την κατάλληλη στιγμή. Μια τέτοια σαφής επίγνωση της διπλοπροσωπίας όλων των κυβερνήσεων δεν μπορεί ν' αποτελούσε μεμονωμένο φαινόμενο σ' ένα κίνημα το οποίο, στο κάτω-κάτω, όφειλε την ύπαρξή του -σ'αντίθεση με την άλλη εργατική οργάνωση, την U.G.T.- σε αυτήν την επίγνωση και την αποφασιστικότητά του να πετύχει τους στόχους του με άλλες μεθόδους. Επομένως, δεν είναι αβάσιμο να υποθέσουμε ότι εάν το ζήτημα

* ΣτΕ. Για περισσότερα στοιχεία όσον αφορά την Σιδηρά Ταξιαρχία βλέπε P.Ρόκερ-C.N.T.-F.A.I. ***Ο Ισπανικός «Εμφύλιος» Πόλεμος: ανατομία της Ισπανικής Επανάστασης*** (εκδόσεις ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ).

της συνεργασίας ετίθετο από τις C.N.T.-F.A.I. προς συζήτηση στα Συνδικάτα και τις ομάδες και με πλήρη γνώση των δεδομένων, τότε η υγιής αίσθηση των αγωνιστών της βάσης θα υπερίσχυε των πολιτικο-νομικών επιχειρημάτων των «αγωνιστών με επιρροή».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ

Η ΕΞΟΥΣΙΑ ΔΙΑΦΘΕΙΡΕΙ

Ορισμένοι κριτικοί νομίζουν ότι οι αναρχικοί μεγαλοποιούν την διαβρωτική επίδραση που ασκεί η εξουσία στα άτομα. Υποστηρίζουν επίσης ότι δεν είναι ρεαλιστές όσοι αναρχικοί θεωρούν ότι όλες οι κυβερνήσεις είναι ίδιες. Το επιχείρημα που πάντοτε προβάλλεται είναι ότι από αναρχική σκοπιά, μια κυβέρνηση που επιτρέπει την ελευθερία του λόγου και του τύπου είναι προτιμότερη από μια που καταπατά τις στοιχειώδεις ελευθερίες και απαιτεί απ' όλους πλήρη ομοφωνία. Από μια άποψη, αυτό ίσως να είναι αληθινό, ωστόσο αυτή η άποψη είναι μια επιλογή μεταξύ δύο κακών και παραγνωρίζει το γεγονός ότι η κυβέρνηση η οποία μπορεί να επιτρέπει στους ανθρώπους να την κρίνουν και να της επιτίθενται με τον λόγο είναι, στην πραγματικότητα, μια κυβέρνηση πιο ισχυρή και πιο ασφαλής από εκείνη που αρνείται την άσκηση οποιασδήποτε κριτικής στο κοινωνικό σύστημα και τους ανθρώπους που βρίσκονται στην εξουσία και επομένως, αποτελεί ίσως, από επαναστατική σκοπιά, ένα εμπόδιο που παρακάμπτεται δυσκολότερα.

Πολλοί αναρχικοί έχουν επηρεαστεί από τέτοιου είδους κριτικές και από εκείνους που, ενω συμπαθούν την αναρχική φιλοσοφία, την θεωρούν εντούτοις ουτοπική, ως κάτι που υπερβαίνει τα όρια της πρακτικής εφαρμογής. «Ίσως σε χίλια χρόνια», λένε καθώς επιστρέφουν στα προβλήματα της στιγμής. Και οι αναρχικοί αυτοί, θιγμένοι από την κατηγορία ότι είναι «ονειροπόλοι», προσπαθούν να προτείνουν «πρακτικές λύσεις» που μπορούν να εφαρμοστούν σήμερα. Ομως για να είναι αυτές οι λύσεις «πρακτικές», πρέπει αναπόφευκτα να πραγματοποιηθούν μέσω των υφιστάμενων κυβερνητικών και κρατικών θεσμών κι αυτό μόνο ένα πράγμα μπορεί να σημαίνει: την παραδοχή ότι τα προβλήματα της εποχής μας μπορούν να λυθούν μόνο μέσω μιας

κυβέρνησης. Και η παραδοχή αυτή ισοδυναμεί με την καταστροφή ολόκληρης της αναρχικής κριτικής στην κυβέρνηση -μιας κριτικής που δεν βασίζεται στο συναίσθημα ή την προκατάληψη αλλά στην συσσωρευμένη γνώση αναφορικά με το σκοπό και τη λειτουργία των κυβερνήσεων και του Κράτους.

Η παραδοχή ότι οι αναρχικοί και οι επαναστάτες συνδικαλιστές δεν μπορούν να προωθήσουν με επωφελή τρόπο τις κοινωνικές τους ιδέες μέσα στα πλαίσια των κρατικών θεσμών, δεν σημαίνει, κατά τη γνώμη μας, ότι πρέπει κατά συνέπεια να καταδικαστούν στην αδυναμία και τη σιωπή. Αυτό που στην Ισπανία έκανε την C.N.T. μια δύναμη τόσο ζωντανή σε σύγκριση με την U.G.T. -από αριθμητική άποψη ήταν ισοδύναμες-, ήταν το γεγονός και μόνο ότι η C.N.T. ήταν εξαρχής σ' αντίθεση με το Κράτος και όλες τις κυβερνήσεις και η οργάνωσή της ήταν διαμετρικά αντίθετη με αυτήν της κυβέρνησης -ήταν μια οργάνωση της οποίας τον έλεγχο τον είχαν τα μέλη της κι όχι κάποιοι μόνιμοι υπάλληλοι με εκτελεστικές εξουσίες. Από την άλλη μεριά, η U.G.T. βρισκόταν υπό τον έλεγχο της ηγεσίας του Σοσιαλιστικού Κόμματος και επομένως, υφίστατο όλες τις αλλαγές πλεύσης στην πολιτική αυτού του κόμματος, το οποίο χρησιμοποίησε την αριθμητική δύναμη της U.G.T. σαν πολιτικό όπλο, κάτι που είχε τις ίδιες συνέπειες με αυτές που τόσο καλά γνωρίζουμε από τα Συνδικάτα της Γαλλίας και της Ιταλίας (όπου βρίσκουμε συνδικάτα ελεγχόμενα από Καθολικούς, Σοσιαλιστές και Κομμουνιστές), της Βρετανίας (όπου τα συνδικάτα στην ουσία αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα του Κρατικού μηχανισμού) και της Ρωσίας (όπου σήμερα μόνον κατ' όνομα υπάρχουν).

Η δύναμη της C.N.T. βρίσκεται στην ασυμβίβαστη αντίθεσή της προς το Κράτος και τις πολιτικές μηχανορραφίες· στην αποκεντρωτική της δομή και την αντίθεσή της στην κοινή πρακτική της χρησιμοποίησης έμμισθων και μόνιμων υπαλλήλων· στην επιδίωξη του στόχου του εργατικού ελέγχου των μέσων παραγωγής, ως αναγκαίου βήματος προς τον ελευθεριακό κομμουνισμό, ενώ ταυτοχρόνως, προωθεί θαρραλέα τα άμεσα αιτήματα των εργαζόμενων μαζών για καλύτερες συνθήκες εργασίας και για αναγνώριση των στοιχειωδών τους ελευθεριών. Οι παραχωρήσεις που αποσπώνται από τις κυβερνήσεις μέσω μιας ισχυρής αντίθετης δύναμης, έχουν, από αναρχική σκοπιά, το

θετικό αποτέλεσμα της εξασθένισης της κυβερνητικής εξουσίας και δεν πρέπει να συγχέονται με τον πολιτικό ρεφορμισμό.
Για να κατανοήσει κανείς πώς ήταν δυνατόν να εγκαταλείψουν οι Ισπανοί αναρχικοί όλες τις αρχές τους, πρέπει πρώτα να γνωρίσει το ιδιαίτερο περιβάλλον στο οποίο άνθισε ο Ισπανικός αναρχισμός. Ήταν ένα κίνημα βασισμένο στη δράση:

Οι περισσότεροι Ισπανοί αγωνιστές ζουν για την επανάσταση και πιστεύουν ότι μπορεί να επιτευχθεί, ανεξαρτήτως του πότε και του πώς, μέσω της σταθερής και πλήρους αφοσίωσής τους στη «δράση». Αυτό επηρεάζει την οπτική τους σε τέτοιο βαθμό, ώστε τα καθαρά ιδεολογικά ζητήματα δεν τους ενδιαφέρουν πλέον ή, το πολύ-πολύ, πιστεύουν ότι αυτά είναι ζητήματα του μέλλοντος. Γενικά, αυτός είναι ο τύπος του αγωνιστή που επιλέγει τη F.A.I. επειδή είναι γι'αυτόν η μόνη οργάνωση που προσφέρεται για δράση, δημιουργημένη αποκλειστικά από τη δράση και για επαναστατική δράση. Τελικά, αυτός ο τύπος αγωνιστή, παρόλη την καλή του θέληση και την ανιδιοτελή προθυμία του να κάνει θυσίες, στην πραγματικότητα μετατρέπεται σε νεκρό βάρος για την F.A.I., αφού της στερεί άλλες, πιο ουσιώδεις δραστηριότητες και προκαλεί τις περισσότερες διαφωνίες, σημαντικές ή ασήμαντες, οι οποίες απορροφούν πολύτιμο χρόνο, που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για καλύτερα πράγματα[38]

Ο ίδιος παρατηρητής προσθέτει ότι μέσα στους κόλπους της C.N.T. υπάρχει μια τάση να κατηγορείται η ίδια η F.A.I. ως υπεύθυνη για τη δημιουργία αυτής της «ακτιβιστικής νοοτροπίας»

---

38. Α. Ιλντεφόνσο Γκονθάλες, σε μια σειρά άρθρων για το «Il Movimiento Libertario Spagnuolo» (Το Ισπανικό Ελευθεριακό Κίνημα), που δημοσιεύτηκαν στο μηνιαίο αναρχικό περιοδικό *Volonta* (Νάπολι, τόμ. 9, τεύχη 6–9, Ιούνιος–Σεπτέμβριος 1952). Ο συγγραφέας είναι αγωνιστής της εξόριστης CNT. Τα άρθρα αυτά αποτελούν μια ενδιαφέρουσα συμβολή στην κατανόηση των διαφόρων τάσεων, και επιδράσεων, μέσα στο ισπανικό ελευθεριακό κίνημα. Δεν γίνεται καμία προσπάθεια συγκάλυψης των αδυναμιών του κινήματος και η μελέτη περιλαμβάνει αρκετά ενδιαφέροντα ντοκουμέντα, ιδιαίτερα για τη FAI.

ανάμεσα στα μέλη του ελευθεριακού κινήματος και, για να υποστηρίξει αυτήν την άποψη, αναφέρεται σ' έναν αριθμό ανδρών οι οποίοι για πολλά χρόνια αφιέρωσαν τη ζωή τους στη δράση, κατά τη διάρκεια της οποίας ορισμένοι έδωσαν ακόμη και τη ζωή τους:

Τυφλωμένοι από τα «πρακτικά» και πρόσκαιρα αποτελέσματα της δράσης τους, δημιούργησαν ένα είδος «δόγματος της δράσης»... Και το γεγονός παραμένει ότι πολλά από αυτά τα στοιχεία, παρασυρόμενα από την ορμή της δράσης τους, διαποτίστηκαν από μια προσωπική αντίληψη για την επανάσταση και έφθασαν ακόμη και στο σημείο να προτείνουν την ιδέα της «κατάκτησης της εξουσίας» ώστε να διακηρύξουν την ελευθερία από θέση ισχύος.

Στο άλλο άκρο βρίσκονταν εκείνοι τους οποίους ήδη αναφέραμε ως οι «πολιτικοί της C.N.T.». Χρησιμοποιήσαμε τον όρο αυτό με την κυριολεκτική του σημασία, επειδή αυτοί επεδίωξαν, όχι μόνο μετά τον Ιούλιο του 1936 αλλά και στη διάρκεια των προηγούμενων χρόνων, να απομακρύνουν τη C.N.T. από την επιρροή της F.A.I. (αναφέρονταν συχνά στη «δικτατορία» της F.A.I.), προσανατολίζοντάς την στην απροκάλυπτη πολιτική δράση μέσω πολιτικών συμμαχιών, την συμμετοχή σε βουλευτικές και δημοτικές εκλογές, ακόμη και την συμμετοχή σε κυβερνήσεις. Το πώς αυτή η μορφή δράσης συμβιβάζεται με την ομοσπονδιακή δομή (με έλεγχο από τα κάτω), είναι κάτι που αδυνατούμε να κατανοήσουμε.
Φαίνεται λοιπόν, ότι από τις δύο αυτές τάσεις της C.N.T. οι ρεφορμιστές «ηγέτες» ήταν αυτοί που κατάφεραν να επιβάλουν τη δική τους άποψη τον Ιούλιο του 1936, καθορίζοντας έτσι την πορεία που θα ακολουθούσε η Συνομοσπονδία στη διάρκεια εκείνων των πολυτάραχων χρόνων. Ομως κάτι τέτοιο φαντάζει στα μάτια μας σαν μια πολύ επιφανειακή και ανακριβής σύνοψη της κατάστασης. Έχουμε ήδη αναφέρει την άποψή μας ότι ήταν λάθος των ηγετών της C.N.T. να επικεντρώσουν εξ αρχής την προπαγάνδα τους στην απειλή του «φασισμού». Ομως έχουμε επίσης καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η ανησυχία των ηγετών των C.N.T.-F.A.I. για τη «φασιστική απειλή» ήταν ένα ειλικρινέστατο αίσθημα το οποίο παρέλυσε σε μεγάλο βαθμό την

αντικειμενική τους σκέψη, ακριβώς όπως τρία χρόνια αργότερα, πολλοί επαναστάτες σ' όλον τον κόσμο ήταν έτοιμοι, ενάντια στην ευθυκρισία τους, να υποστηρίξουν τον «πόλεμο ενάντια στο Ναζισμό», πιστεύοντας ότι αυτό θα έλυνε το πρόβλημα του ολοκληρωτισμού και θα οδηγούσε στην κοινωνική επανάσταση.

Στα γραπτά των Ισπανών επαναστατών, που περιγράφουν εκείνες τις πρώτες ημέρες του αγώνα ενάντια στην ανταρσία του Φράνκο, διαβάζει κανείς ξανά και ξανά γι' αυτό το πνεύμα συντροφικότητας που παραμέρισε κάθε κομματικό ή ταξικό φραγμό ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες που έπαιξαν το ρόλο τους στην ήττα του **πραξικοπήματος**. Και αυτό αναπτέρωσε την ψεύτικη ελπίδα, που βασιζόταν στην ιδέα ότι όλοι μισούσαν τους στασιαστές όσο και οι εργάτες της C.N.T., ότι ο λαός θα παρέμενε ενωμένος μέχρι τελικής ήττας των δυνάμεων του Φράνκο. Δεν χρειάζεται και πολλή φαντασία, ακόμη και μετά την πάροδο τόσων χρόνων, για να βιώσει κανείς εκείνες τις στιγμές έξαρσης και να καταλάβει την υπεραισιόδοξη πολιτική εκτίμηση της C.N.T. αναφορικά με τους αντιφρανκικούς συμμάχους της τον Ιούλιο του 1936.[39] Όμως την ίδια στιγμή ήταν αδιανόητο για τους έμπειρους επαναστάτες το ότι μια τέτοια κατάσταση ενθουσιασμού και αισιοδοξίας θα μπορούσε να διαρκέσει για πολύ, ιδιαίτερα όταν έγινε φανερό ότι από την πρώτη εβδομάδα που εκδηλώθηκε η ανταρσία, η Κυβέρνηση δεν συμμετείχε στο κύμα του επαναστατικού ενθουσιασμού, ούτε συμμερίστηκε την αποφασιστικότητα του λαού να συνεχίσει μέχρις εσχάτων τον αγώνα ενάντια στον Φράνκο και την παλιά οικονομική τάξη πραγμάτων.

Παρ' όλα αυτά, παρουσιάζουμε αυτές τις απόψεις **για να εξηγήσουμε** το πώς υιοθέτησε η ηγεσία της C.N.T. την ιδέα της συνεργασίας, όχι μόνον με άλλες εργατικές οργανώσεις -την U.G.T.- αλλά και με πολιτικά κόμματα. Από τη στιγμή που υιοθετήθηκε η ιδέα της «ενότητας» και της «συνεργασίας»,

---

39. Σε συγκριτικά μικρότερο βαθμό μπορεί κανείς να κάνει έναν παραλληλισμό με τα κινήματα Αντίστασης στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Η αισιοδοξία κράτησε πολύ λίγο – μέχρι την επιστροφή των πολιτικών μετά την «απελευθέρωση».

υπεισήλθαν στο παιχνίδι και άλλοι παράγοντες που υπονόμευσαν ταχύτατα την ανεξαρτησία της C.N.T., δημιουργώντας ανάμεσα σε πολλούς αγωνιστές μια δίψα για εξουσία (τόσο ως άτομα όσο και ως οργάνωση) και μια λεγκαλιστική στάση που έφθασε να πιστέψει ότι οι νίκες των εργατών στο οικονομικό πεδίο μπορούσαν να διασφαλιστούν με κυβερνητικά διατάγματα. Αυτή η ανάπτυξη της γραφειοκρατικής και λεγκαλιστικής νοοτροπίας συνοδεύτηκε από μία αποδυνάμωση των οργανωτικών μεθόδων με τις οποίες λαμβάνονταν κατά κανόνα οι αποφάσεις από την C.N.T. Με άλλα λόγια, δημιουργήθηκε μια ηγεσία -όχι μόνο από τους πολιτικούς και τα μέλη με επιρροή της C.N.T. αλλά και από πολλά μέλη που κατείχαν σημαντικές διοικητικές και στρατιωτικές θέσεις- η οποία λειτουργούσε διαμέσου των Επιτροπών και των κυβερνητικών υπουργείων και σπανίως συμβουλευόταν τη βάση της οργάνωσης ή λογοδοτούσε για τις ενέργειές της σ' αυτήν (δηλαδή, στα Συνδικάτα). Στις αρχές του 1938, έγινε το τελικό βήμα με τη δημιουργία της Εκτελεστικής Επιτροπής του Ελευθεριακού Κινήματος, στην Καταλωνία. Στο τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου θα αναφερθούμε εκτενέστερα σ' αυτό.

Είναι αλήθεια ότι οι ηγέτες μπορούσαν να καυχώνται ότι οι C.N.T.-F.A.I. ήταν οι μόνες οργανώσεις που συγκάλεσαν πολλές Ολομέλειες την περίοδο αυτή, όπου συζητούνταν οι πολιτικές της Συνομοσπονδίας. Ομως στην πραγματικότητα, οι Ολομέλειες αυτές δεν απηχούσαν πια τις απόψεις της βάσης περισσότερο απ'ότι μια συζήτηση στη Βουλή των Κοινοτήτων απηχεί τις κατόπιν ωρίμου σκέψεως απόψεις του εκλογικού σώματος. Συγκλήθηκαν κατ' επανάληψη Ολομέλειες, με σημαντικότατα προς εξέταση ζητήματα, μόλις δύο ή τρεις ημέρες μετά την αναγγελία πραγματοποίησής τους, με αποτέλεσμα να καθίσταται αδύνατον για τα τοπικά συνδικάτα και τις ομοσπονδίες να έχουν στα χρονικά αυτά περιθώρια την ευκαιρία να συζητήσουν τα ζητήματα για τα οποία οι εκπρόσωποί τους υποτίθεται ότι θα μιλούσαν επ'ονόματί τους. Πολύ συχνά, οι ανακοινώσεις που εκδίδονταν μετά από αυτές τις Ολομέλειες αποτελούνταν απλώς από μερικά συνθήματα και αόριστες εκφράσεις ενθουσιασμού των αντιπροσώπων, έτσι ώστε η βάση να λαμβάνει για πρώτη φορά

γνώση των ειλημμένων αποφάσεων όταν βρισκόταν πλέον απέναντι σε **τετελεσμένα γεγονότα**.
Ακόμη και σήμερα, επί παραδείγματι, ο ιστοριογράφος της C.N.T. δεν μπορεί να αποδείξει αν η Εθνική Ολομέλεια των Περιφερειακών Επιτροπών, που συγκλήθηκε τον Σεπτέμβριο του 1936, συζήτησε το ζήτημα του Εθνικού Συμβουλίου Άμυνας (το οποίο, δεν πρέπει να ξεχνάμε, ήταν η «εναλλακτική λύση» των C.N.T.-F.A.I. στην Κυβέρνηση Καμπαγιέρο).

«Η αιφνιδιαστική σύγκλησή της [της Ολομέλειας] και η προσεκτικά διατυπωμένη ανακοίνωση σχετικά με τις συμφωνίες που έγιναν, δεν μας επιτρέπουν να γνωρίζουμε [αν συζητήθηκε το θέμα του Εθνικού Συμβουλίου Άμυνας]».[40]

Παρότι είναι αδύνατη η πρόσβαση στα εσωτερικά έγγραφα των C.N.T.-F.A.I., υπάρχουν επαρκείς αποδείξεις για να καταδειχθεί ότι η Ολομέλεια λειτουργούσε ως σφραγίδα για τις αποφάσεις που έπαιρνε η ηγεσία των C.N.T.-F.A.I., αν και όχι δίχως κάποιους δισταγμούς, όπως δείχνει η Περιφερειακή Ολομέλεια των Συνδικάτων, η οποία όπως ανακοινώθηκε στις 22 Οκτωβρίου 1936, θα συγαλείτο στις 26 του ιδίου μηνός. Σ' εκείνες τις τέσσερις ημέρες, τα Συνδικάτα έπρεπε να εξετάσουν το προσχέδιο της συμφωνίας με την U.G.T., να ενημερώσουν για τη στάση τους τα Δημοτικά Συμβούλια και να ασχοληθούν με την παραίτηση του Περιφερειακού Γραμματέα και την εκλογή του διαδόχου του.
Στην Ολομέλεια και μετά τον απολογισμό που έκανε ο Γραμματέας,

«η συζήτηση συνεχίστηκε σε βάθος, πολλοί αντιπρόσωποι πήραν μέρος σ'αυτήν και εξέφρασαν τις διάφορες απόψεις τους δίχως να προκύψει κάποια ουσιώδης διάσταση απόψεων, αφού όλη η οργάνωση αναγνωρίζει ότι στις παρούσες συνθήκες δεν μπορεί ν'απαιτηθεί απόλυτη υπακοή στους κανόνες της Συνομοσπονδίας. Εντούτοις, η πλειοψηφία των αντιπροσώπων εξέφρασε την εύλογη επιθυμία να ζητείται, όποτε ήταν δυνατόν, η γνώμη των μελών της βάσης,

40. Πεϊράτς, τόμ. 1, σελ. 289.

καλώντας την Επιτροπή να μην ασκεί τα δικαιώματά της παρά μόνον σε εξαιρετικές περιστάσεις...»[41]

Οταν λέμε ότι η εξουσία διαφθείρει όσους την ασκούν, δεν εννοούμε ότι αυτοί οι άνθρωποι πέφτουν αναγκαστικά θύματα του πειρασμού της δωροδοκίας και του υλικού κέρδους, όπως επί παραδείγματι συμβαίνει στην πολιτική ζωή της Αμερικής. Αυτό που πιστεύουμε ακράδαντα είναι ότι κανείς δεν μπορεί να αντισταθεί στην επίδραση που έχει η εξουσία, τροποποιώντας τη σκέψη και την προσωπικότητα του ανθρώπου. Οπως παρατήρησε ο Γκαστόν Λεβάλ[42] *«κάποιοι αναρχικοί αντιπρόσωποι, που είχαν γίνει Υπουργοί ή είχαν καταλάβει άλλου είδους αξιώματα, πήραν την αποστολή τους υπερβολικά σοβαρα· το δηλητήριο της εξουσίας έδρασε αστραπιαία»*. Και μόνο λίγες ισχυρές προσωπικότητες μπορούν, από τη στιγμή που θα εκτεθούν σ' αυτήν, να κάνουν δίχως το φως της δημοσιότητας που συνοδεύει την εξουσία.

Απ' αυτήν την άποψη, η αδυναμία των ανθρώπων υπήρξε ανέκαθεν ξεκάθαρα αντιληπτή από τους αναρχικούς και εξαιτίας αυτής υποστήριζαν πάντοτε μια αποκεντρωμένη κοινωνία, σε αντίθεση με τον συγκεντρωτισμό της τωρινής κοινωνίας, ο οποίος επιτρέπει την συγκέντρωση της εξουσίας σε λίγα χέρια. Στο δικό τους κίνημα, η συνήθης μορφή οργάνωσης ήταν η συγγενική, ή λειτουργική ομάδα· κάθε ομάδα διατηρεί επαφές με τις άλλες μέσω κάποιας γραμματείας συντονισμού ή αλληλογραφίας, διατηρώντας όμως την δική της αυτονομία και ελευθερία δράσης. Στο επαναστατικό συνδικαλιστικό κίνημα ισχύουν οι ίδιες αρχές, με το συνδικάτο ως βασική μονάδα οργάνωσης. Θεωρητικά, οι Ισπανικές C.N.T.-F.A.I. ασπάζονταν τις απόψεις αυτές, στην πράξη όμως δεν τις εφάρμοζαν πάντοτε κι αυτό για λόγους που προσιδιάζουν στο Ισπανικό κίνημα. Έχουμε ήδη αναφερθεί στη «νοοτροπία του ακτιβιστή». Δεν θα πρέπει επίσης να ξεχνάμε ότι για μεγάλα χρονικά διαστήματα στην ιστορία τους, οι C.N.T.-F.A.I. είχαν κηρυχθεί παράνομες και επομένως, δεν είχαν ποτέ τη

41. Πεϊράτς, τόμ. 1, σελ. 293.

42. Λεβάλ, ό.π., σελ. 81.

δυνατότητα να δράσουν συστηματικά. Και το γεγονός ότι η C.N.T. ήταν μια οργάνωση μαζική, εγκυμονούσε, κατά την άποψή μας, τον κίνδυνο εκείνο που είναι εγγενής σε όλα τα μαζικά κινήματα, τον κίνδυνο να δημιουργηθούν στους κόλπους της ομάδες αγωνιστών με επιρροή, οι οποίες θα έχουν ως κύριο μέλημά τους να διαφυλάξουν την «καθαρότητα» του κινήματος από τα ρεφορμιστικά στοιχεία.

Το αποτέλεσμα όλων αυτών των παραγόντων ήταν ότι υπήρχαν πάντοτε εξέχουσες προσωπικότητες που εκπροσωπούσαν διάφορες τάσεις, αν και συχνότατα οι εσωτερικές κρίσεις στην C.N.T. δεν ήταν τόσο πολύ ιδεολογικές όσο συγκρούσεις ανάμεσα σε αυτές τις προσωπικότητες. Επί παραδείγματι, αξίζει να σημειώσουμε ότι η μεταπολεμική κρίση στην εξόριστη C.N.T., που φαινομενικά ήταν ανάμεσα στην τάση των «υποστηρικτών της συνεργασίας» και την τάση των «καθαρών», υπήρξε στην πραγματικότητα μια διαμάχη προσωπικοτήτων που είχαν ως στόχο τους τον έλεγχο της οργάνωσης.

Σημαντικό είναι επίσης το ότι πολλοί Ισπανοί αναρχικοί δείχνουν ανίκανοι να αναπτύξουν ιδέες δίχως να έχουν ως σημείο αναφοράς κάποια προσωπικότητα. Μια προσεκτική ανάγνωση των εφημερίδων και των περιοδικών τους, ιδιαίτερα στις απαρχές της κρίσης, επιβεβαιώνει κατά τη γνώμη μας μια τέτοια άποψη. Αυτό όμως τυχαίνει να είναι και η τακτική κάθε πολιτικού, που σέβεται τον εαυτό του, στο παιχνίδι της κατάκτησης της πολιτικής εξουσίας.

Η κατάσταση που δημιουργήθηκε από τις επιτυχίες των επαναστατών εργατών, τον Ιούλιο του 1936, κατέστησε δυνατή την περαιτέρω ισχυροποίηση των ηγετών των C.N.T.-F.A.I. Μέσα σε μία νύχτα διευρύνθηκε σε απίστευτο βαθμό ολόκληρος ο προπαγανδιστικός μηχανισμός που βρισκόταν στα χέρια τους. Πέρα από το ότι είχαν δικό τους ραδιοφωνικό σταθμό και ότι εξέδιδαν καθημερινά Δελτία Πληροφόρησης σε διάφορες γλώσσες, υπήρχαν κάπου οκτώ καθημερινές εφημερίδες και αμέτρητες εβδομαδιαίες και μηνιαίες, που κάλυπταν κάθε όψη της κοινωνικής δραστηριότητας.[43] Πάρα πολλές συναντήσεις

43. Ο Πεϊράτς, στο *La CNT en la Revolución Española*, τόμ. 2, (Τουλούζη, 1952), παραθέτει έναν ελλιπή κατάλογο με περισσότερα από

οργανώθηκαν σε όλη την Ισπανία, στις οποίες μίλησαν «οι καλύτεροι ομιλητές του κινήματος, όπως η Φεδερίκα Μοντσένυ, ο Γκαρθία Ολιβέρ, ο Γκαστόν Λεβάλ, ο Ιτζίνιο Νόχα Φελίπε και άλλοι.».[44] Και αυτή η συγκέντρωση πολιτικής δύναμης σε λίγα χέρια πήρε ακόμα μεγαλύτερες διαστάσεις από το γεγονός ότι πολλοί δραστήριοι αγωνιστές, των οποίων ο λόγος θα μπορούσε να λειτουργήσει ως αντίβαρο στον λόγο των «αγωνιστών με επιρροή», ήταν απασχολημένοι με το έργο των κολλεκτίβων, που απορροφούσε όλο τους το χρόνο, ή στις μάχιμες ταξιαρχίες που επάνδρωναν τα μέτωπα. Μάλιστα, αντικαθρεφτίζει την επαναστατική ακεραιότητα ολόκληρου του κινήματος το ότι τόσοι πολλοί από εκείνους που είχαν τη δυνατότητα να διευθύνουν τον προπαγανδιστικό μηχανισμό, αλλά και να καταλάβουν διοικητικές θέσεις, απέφυγαν αυτές τις θέσεις εξουσίας, και ότι τις πρώτες εβδομάδες του αγώνα, δεν ήταν δυνατόν να βρεθούν αρκετοί άνδρες για να φέρουν σε πέρας το έργο αυτό.

Για να λυθεί αυτό το πρόβλημα, το Γραφείο Πληροφόρησης και Προπαγάνδας των C.N.T.-F.A.I. στη Βαρκελώνη, αποφάσισε τη δημιουργία μιας Σχολής Αγωνιστών. Σε μια ραδιοφωνική ομιλία που εξηγούσε το σκοπό αυτής της Σχολής,αποκαλύφθηκε ότι αυτή τελούσε «υπό την αιγίδα και την υποστήριξη της Περιφερειακής Επιτροπής της C.N.T. και της F.A.I. Καταλωνίας». Σκοπός της ήταν «η δημιουργία ενός οργάνου με αποκλειστικό στόχο την διάπλαση αγωνιστών και την εξοικείωση και την κατάρτισή τους για το έργο και τις ιδέες της οργάνωσης στις διάφορες πτυχές της». Για να εισαχθεί κανείς στη σχολή ήταν απαραίτητο να έχει «προσωπικές απόψεις και μια γενική

---

50 περιοδικά των CNT–FAI που εκδίδονταν την περίοδο εκείνη, εκτός των καθημερινών εφημερίδων.

Βλέπε επίσης το ενδιαφέρον άρθρο του Χουάν Φερρέρ «El Ciclo Emancipador de "*Solidaridad Obrera*"» (*Solidaridad Obrera*, Παρίσι, 2 Δεκεμβρίου 1954). Σύμφωνα με τον Φερρέρ, η μέση κυκλοφορία της *Solidaridad Obrera* πριν από τον Ιούλιο του 1936 ήταν 7.000 φύλλα. Το 1937, η κυκλοφορία της έφθασε τα 180.000 φύλλα ημερησίως.

44. Πεϊράτς, ό.π.

παιδεία, ιδιαίτερα σε κοινωνικά ζητήματα». Ελλείψει αυτών, όμως, αρκούσε η «επιθυμία να επιτευχθούν οι στόχοι της Σχολής». Επίσης όλοι οι μαθητές της Σχολής «πρέπει να έχουν την οικονομική υποστήριξη του Συνδικάτου στο οποίο ανήκουν». Στην διάρκεια της ομιλίας ειπώθηκε ότι «Δεν υπάρχει αμφιβολία πως μία από τις μεγαλύτερες επιτυχίες της οργάνωσής μας υπήρξε η δημιουργία αυτού του **πρωτότυπου είδους θεσμού**, αφού οι μαθητές, παράλληλα με την απόκτηση ωφέλιμης και ενδιαφέρουσας γνώσης απ'όλους τους κλάδους της ανθρώπινης σκέψης, λαμβάνουν με μεθοδικό τρόπο την μεγαλύτερη δυνατή κατάρτιση στον ιδιαίτερο τομέα τους». (Δική μας η έμφαση).
Ο ιστοριογράφος της εξόριστης C.N.T. δεν κάνει κανένα σχόλιο γι'αυτόν τον κάθε άλλο παρά «πρωτότυπο θεσμό», που είχε προ πολλού τελειοποιηθεί από τους εξουσιαστές στη Μόσχα και χρησιμοποιηθεί από το Βρετανικό Εργατικό Κόμμα και τα Συνδικάτα ως μία μέθοδος εκπαίδευσης των μελλοντικών ηγετών του Κόμματος και των αφεντικών των Συνδικάτων. Κατά την άποψή μας, αυτά τα εκκολαπτήρια επαναστατών αποτελούν περισσότερο μια πηγή κινδύνων παρά πλεονεκτημάτων, ιδιαίτερα όταν, όπως στην περίπτωση που εξετάζουμε, οργανώνονται από το Γραφείο Προπαγάνδας με αποκλειστικό σκοπό την παραγωγή δημοσίων ρητόρων και δημοσιογράφων οι οποίοι, ολοφάνερα, αν πρόκειται να μιλήσουν ή να γράψουν για λογαριασμό του Γραφείου Προπαγάνδας, είναι αναμενόμενο ότι θα εκφράσουν την «κομματική γραμμή» κι όχι τις προσωπικές τους απόψεις, πολύ δε περισσότερο αν είναι έμμισθοι προπαγανδιστές.[45] Έτσι η

45. Κάθε προπαγάνδα που υποστηριζόταν οικονομικά από το Γραφείο Προπαγάνδας όφειλε να υποστηρίζει την επίσημη γραμμή ειδάλλως σταματούσε η χρηματοδότηση. Ένα παράδειγμα επ' αυτού αποτελεί το εξαιρετικό περιοδικό *Espagne Anti-Fasciste*, που εκδιδόταν στη Γαλλία και είχε μεγάλη κυκλοφορία ανάμεσα στους Γάλλους εργάτες και διανοουμένους. Από τη στιγμή που τόλμησε να επικρίνει την πολιτική των ηγεσιών των CNT-FAI, η οικονομική υποστήριξη ανεστάλη και το περιοδικό, αν και δεν διέκοψε εντελώς την έκδοσή του, μείωσε σημαντικά τον αριθμό των σελίδων του και υποβάθμισε την εμφάνισή του, και έπαυσε να ασκεί τη μεγάλη έλξη που ασκούσε πριν.

επίσημη γραμμή αποκτά ένα σοβαρό πλεονέκτημα απέναντι στις μειοψηφούσες απόψεις, μέσω της μονοπώλησης των κύριων μέσων έκφρασης.

Αν το επέτρεπε ο χώρος θα επιθυμούσαμε να εξετάσουμε λεπτομερώς την όλη τεχνική της προπαγάνδας που στην Ισπανία διεξαγόταν απ' όλα τα κόμματα και οργανώσεις σε τόσο ευρεία κλίμακα[46], ώστε μια μελέτη των μεθόδων που χρησιμοποιούνταν

Σε μία επιστολή του από τη Βαρκελώνη (Φεβρουάριος 1937) ο Ιταλός αναρχικός Καμίλλο Μπερνέρι έγραψε ότι: «Το τεύχος 8 του *Guerra di Classe* (ένα εβδομαδιαίο περιοδικό που εξέδιδε ο Μπερνέρι) θα κυκλοφορήσει μόλις γίνει αυτό εφικτό. Η Επιτροπή του επιφύλαξε την ίδια μεταχείριση μ' αυτήν του *Espagne Anti-Fasciste*». (*Pensieri e Battaglie*, Παρίσι, 1938, σελ. 261-162.)

46. Βλέπε τη σημείωση 43 σχετικά με τη δύναμη του τύπου των CNT-FAI. Ο τύπος τους ήταν κατ' ουσίαν προπαγανδιστικός και ως αποτέλεσμα, οι ειδήσεις που αφορούσαν τον ένοπλο αγώνα διόγκωναν τις νίκες και υποβάθμιζαν τις ήττες. Όμως δεν χρησιμοποίησαν τον τύπο τους για να επιτεθούν σε προσωπικότητες των πολιτικών κομμάτων που συγκροτούσαν το Λαϊκό Μέτωπο ή για να αποκτήσει η δική τους παράταξη κάποια πλεονεκτήματα (με εξαίρεση τις περιπτώσεις εκείνες που αποσκοπούσαν να προβάλουν τις δικές τους προσωπικότητες στον Λαϊκό Στρατό και στο πολιτικό και κοινωνικό πεδίο). Μάλιστα, αισθάνεται κανείς ότι μπορούσαν να γίνουν πολύ περισσότερα μέσω του τύπου για να κερδηθεί κάποια συμπάθεια για τον αναρχικό σκοπό. Ίσως η ψύχωση με την αντιφασιστική ενότητα, που διακατείχε την ηγεσία, καθώς και η «πολιτική» γραμμή που υιοθέτησαν οι CNT-FAI, κατέστησαν αδύνατη μια πιο άμεση αναρχική προσέγγιση. Τα πολιτικά κόμματα, από την άλλη, δεν είχαν τέτοιους ενδοιασμούς σχετικά με τη χρήση του τύπου για κομματικούς σκοπούς. Και κανείς δεν χρησιμοποίησε τον τύπο πιο αποτελεσματικά (ή άτιμα) από τους κομμουνιστές.

Ο Χεσούς Χερνάντεθ, ο ηγέτης του Ισπανικού Κομμουνιστικού Κόμματος, λέει τα εξής στο βιβλίο του *Yo Fui Ministro de Stalin* (Μεξικό, 1953):

«[Οι περισσότερες από τις πολιτικές και συνδικαλιστικές δυνάμεις] εστερούντο την προπαγανδιστική λογική του να σε βλέπουν, να σε ακούνε και να σε αισθάνονται όλοι παντού και πάντοτε. Από την άλλη,

θα μας πρόσφερε πολύτιμα διδάγματα για το μέλλον. Ωστόσο, θα πρέπει να περιοριστούμε προς το παρόν στο να εκφράσουμε την άποψη ότι οι ρήτορες δημαγωγοί (εν αντιθέσει με τους ομιλητές σε συγκεντρώσεις ομάδων και σε συνέδρια) αντιπροσωπεύουν τον μεγαλύτερο κίνδυνο για την ακεραιότητα ενός επαναστατικού κινήματος. Το μικρόφωνο είναι η κατάρα της σύγχρονης εποχής και στα μέρη εκείνα της Ισπανίας όπου η γη οργωνόταν με ρωμαϊκά αλέτρια, δεν υπήρχε και εξακολουθεί να μην υπάρχει, έλλειψη επιχρωμιωμένων μικροφώνων.

Ένα χαρακτηριστικό της πολιτικής δημαγωγίας είναι ότι την μία ημέρα λέει κάποιος κάτι και την επομένη περιμένει να πιστέψουν οι άνθρωποι το αντίθετο. Ένα κλασικό παράδειγμα αυτής της τεχνικής μάς έχει ήδη προσφέρει το έγγραφο της 3ης Σεπτεμβρίου 1936, ενάντια στην συνεργασία, το οποίο τόσο σύντομα έμελλε να ακολουθήσουν εγκωμιαστικοί παιάνες υπέρ της κυβέρνησης, όταν η C.N.T. συντάχθηκε με τον Καμπαγιέρο. Και υπάρχουν πολύ περισσότερα τέτοια παραδείγματα. Ο Γκαρθία Ολιβέρ, που κατατάσσεται στους κορυφαίους αυτού που η

εμείς οι κομμουνιστές κάναμε πράξη το απόφθεγμα "ούτε ο ίδιος ο Θεός δεν ακούει εκείνον που δεν μιλά δυνατά" και είχαμε τη μεγαλύτερη από όλους τους άλλους επιτυχία αναφορικά με την εκμετάλλευση του όπλου της προπαγάνδας και γνωρίζαμε πώς να διεγείρουμε τα ισχυρότερα αισθήματα των μαζών για να τις οδηγήσουμε προς τη δική μας κατεύθυνση. Αν αποφασίζαμε, ας πούμε, να δείξουμε ότι ο Καμπαγιέρο, ο Πριέτο, ο Αθάνια ή ο Ντουρρούτι, ήταν υπεύθυνοι για τις ήττες μας, τότε μισό εκατομμύριο άνθρωποι, δεκάδες περιοδικά, εκατομμύρια προκηρύξεις, εκατοντάδες ομιλητές θα επιβεβαίωναν την επικινδυνότητα αυτών των πολιτών τόσο συστηματικά και με τόση ζέση και επιμονή, ώστε μέσα σε 15 ημέρες ο καθένας στην Ισπανία θα είχε εντυπώσει σταθερά στον νου του την ιδέα, την υποψία και την πεποίθηση περί της αλήθειας ενός τέτοιου ισχυρισμού. Κάποιος υποστήριξε κάποτε ότι ένα ψέμα που λέγεται απλώς από ένα άτομο είναι απλώς ένα ψέμα· όταν το ψέμα αυτό επαναλαμβάνεται από χιλιάδες άτομα, μετατρέπεται σε μια αμφίβολη αλήθεια· όταν όμως το αναπαράγουν εκατομμύρια άνθρωποι, τότε αποκτά το κύρος μιας αναμφισβήτητης αλήθειας. Αυτή είναι μία τεχνική που ο Στάλιν και η κουστωδία του αξιοποίησαν στο έπακρο.» (σελ. 134–135).

Φεδερίκα Μοντσένυ εύγλωττα αποκάλεσε «αναρχική δυναστεία», μας προσφέρει όλο το υλικό που χρειαζόμαστε για τη μελέτη της διαβρωτικής επίδρασης της εξουσίας. Αυτός ήταν που σε μια τεράστια δημόσια συγκέντρωση στη Βαρκελώνη, στις 10 Αυγούστου 1936, είπε:

...Η Κυβέρνηση της Μαδρίτης πιστεύει ότι μπορεί κανείς να προχωρήσει στη συγκρότηση ενός στρατού, για να πολεμήσει τους φασίστες, δίχως αυτός ο στρατός να διέπεται από επαναστατικό πνεύμα. Ο στρατός μπορεί να έχει μόνον τον χαρακτήρα που πηγάζει από την φωνή του λαού και πρέπει να είναι εκατό τοις εκατό προλεταριακός. Για να το αποδείξω αυτό πρέπει να αναφερθώ στους Φρουρούς Εφόδου, τους Καραμπινιέρους και τους Εθνοφρουρούς, που συντάχθηκαν με τις εργατικές μάζες στον αγώνα ενάντια στο φασισμό, σχηματίζοντας μαζί τους έναν Λαϊκό Στρατό ο οποίος απεδείχθη στην πράξη ανώτερος των κλασικών ενόπλων σωμάτων που οργανώνονται πίσω από τις πλάτες του λαού

Στις 4 Δεκεμβρίου 1936, σε μια συγκέντρωση στη Βαλένθια, ο ίδιος ομιλητής, Υπουργός Δικαιοσύνης πλέον, δήλωνε:

*Θέλουμε να κερδίσουμε τον πόλεμο; Τότε, όποιες κι αν είναι οι ιδεολογίες ή **τα πιστεύω** των εργατών ή των οργανώσεων όπου ανήκουν, για να νικήσουμε πρέπει να χρησιμοποιήσουμε τις μεθόδους του εχθρού και ιδιαίτερα την πειθαρχία και την ενότητα. Με την πειθαρχία και την αποτελεσματική στρατιωτική οργάνωση είναι σίγουρο ότι θα νικήσουμε. Η βάση του θριάμβου είναι η πειθαρχία εκείνων που αγωνίζονται στο μέτωπο και στον χώρο εργασίας, η πειθαρχία σε όλα.*

Έξι μήνες στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, μετέτρεψαν αυτόν τον θαρραλέο και λαοφιλή υπέρμαχο της άμεσης δράσης σε απολογητή της κυβέρνησης και των στρατοπέδων εργασίας για πολιτικούς κρατούμενους. Στην ομιλία του σε μια δημόσια συγκέντρωση που έγινε στην Βαλένθια, στις 30 Μαΐου 1937, λίγο μετά την πτώση της Κυβέρνησης Καμπαγιέρο και την αποπομπή των Υπουργών της C.N.T., έκανε έναν απολογισμό του

κυβερνητικού του έργου.[47] Ήταν μία υποστήριξη της σπουδαιότητας του νομοθετικού έργου και των μεγάλων δυνατοτήτων της κυβέρνησης η οποία διήρκεσε δυόμιση ώρες. Αρχίζοντας είπε ότι ο τίτλος αυτής της ομιλίας θα μπορούσε κάλλιστα να είναι «Από το εργοστάσιο της Βαρκελώνης στο Υπουργείο Δικαιοσύνης.[48] Δηλαδή, από εργάτης του Συνδικάτου Υφαντουργίας της Βαρκελώνης, δημιουργός μιας νέας Ισπανίας». Πιο κάτω επανέλαβε το γεγονός της εργατικής του καταγωγής, προσθέτοντας: «Όμως στην περίπτωση που αμφιβάλλει κανείς γι' αυτό, ή που δεν το γνωρίζει, Υπουργός Δικαιοσύνης, αν και εργάτης, ήταν ο Γκαρθία Ολιβέρ». Και λίγες προτάσεις παρακάτω: «Εγώ, ο Γκαρθία Ολιβέρ, ήμουν Υπουργός Δικαιοσύνης», προσθέτοντας μετριόφρονα, «όμως μη νομίζετε ότι εγώ τα έκανα όλα...». Αυτό που έχει ιδιαίτερη σημασία στην ομιλία του Γκαρθία Ολιβέρ είναι ότι όχι μόνο δεν δείχνει καμία αμηχανία κατά την παρουσίαση των νομοθετημάτων που επεξεργάστηκε ο ίδιος, τα οποία συμπεριελάμβαναν πολυετείς ποινές φυλάκισης για τους παραβάτες τους, ή των προτάσεών του για την **αναμόρφωση** του ποινικού συστήματος, αλλά δηλώνει επίσης σαφέστατα τη βαθιά επίδραση που άσκησε πάνω του το κυβερνητικό σύστημα και την πεποίθησή του ότι η φύση των κυβερνήσεων αλλάζει όταν συμμετέχουν σ' αυτές αντιπρόσωποι της C.N.T, -ένα επιχείρημα το οποίο δεν οδηγεί παρά στη θέση, που θα υποστήριζε κάποιος

47. Χουάν Γκαρθία Ολιβέρ, *Mi Gestion al Frente del Ministerio de Justicia* (Εκδόσεις CNT, Βαλένθια, 1937). Αποσπάσματά του παραθέτει ο Πεϊράτς στον δεύτερο τόμο, όμως δυστυχώς παραλείπει τα σημεία εκείνα τα οποία από ψυχοπαθολογική άποψη είναι και τα πιο ενδιαφέροντα.

48. Από μια ενδιαφέρουσα σύμπτωση, ο Χουάν Πεϊρό τιτλοφόρησε τη δική του ομιλία: «Από το υαλουργείο του Ματαρό στο Υπουργείο Βιομηχανίας». Δεν μπορεί κανείς να μην σχηματίσει την εντύπωση ότι ο Ολιβέρ και ο Πεϊρό θεωρούσαν την αλλαγή του επαγγέλματός τους –από εργάτες σε υπουργούς– σαν ένα αξιοσημείωτο επίτευγμα και μια άνοδο της κοινωνικής τους θέσης και όχι σαν μια πολύ μεγάλη θυσία όσον αφορά τις αναρχικές αρχές τους.

από κοινού με τους Σοσιαλιστές και τους ρεφορμιστές, ότι αναρχισμό θα έχουμε από τη στιγμή που το Κοινοβούλιο θα συγκροτείται από αναρχικούς.

Έχω λόγους να πιστεύω -δήλωνε ο Ολιβέρ-, *εξηγώντας τη ρύθμιση της οικονομίας, ότι υπάρχουν πράγματα που πρέπει να κολλεκτιβοποιηθούν επειδή μπορούν να κολλεκτιβοποιηθούν· ότι υπάρχουν πράγματα που πρέπει να δημοτικοποιηθούν επειδή, από άποψη οικονομικής αποτελεσματικότητας ή απόδοσης, δεν μπορούν να κολλεκτιβοποιηθούν· ότι υπάρχουν πράγματα που πρέπει να εθνικοποιηθούν επειδή στις παρούσες οικονομικές συνθήκες, πρόσκαιρες ή μόνιμες, δεν μπορούν ούτε να κολλεκτιβοποιηθούν ούτε να δημοτικοποιηθούν. Έχω λόγους να πιστεύω ότι υπάρχουν πράγματα τα οποία πρέπει να συνεχίσουν να τα εκμεταλλεύονται ελεύθερα οι μικροϊδιοκτήτες και οι μικροβιομήχανοι. Όλα τα υπάρχοντα προβλήματα μπορούν να λυθούν μέσω μιας καλής κυβέρνησης, συγκροτημένης από ανθρώπους που επιτελούν έργο, που δεν ταξιδεύουν πολύ, που αφιερώνουν λιγότερο χρόνο στην πολιτική και περισσότερο στην επίλυση των προβλημάτων και οργανώνουν το απαιτούμενο έργο.*

Από τους τέσσερις Υπουργούς των C.N.T.-F.A.I. στην Κεντρική Κυβέρνηση, μόνο η Φεδερίκα Μοντσένυ έχει δημοσίως «αποκηρύξει» τη συμμετοχή της στην κυβέρνηση, αν και, όντας ένας από τους «ρήτορες» του κινήματος, δεν μπορεί κανείς νά 'ναι σίγουρος μέχρι ποίου σημείου αυτή η αποκήρυξη έγινε για λόγους άσχετους με τις αρχές. Σε μια επιστολή της στον Χουάν Λόπεθ, γραμμένη λίγο μετά την «απελευθέρωση» της Γαλλίας,[49] εξέφρασε την άποψη ότι τα ζητήματα της πολιτικής συνεργασίας ή της εκλογικής αποχής δεν ήταν ούτε τα μόνα ούτε τα σημαντικότερα που έπρεπε να συζητηθούν:

---

49. Το παραθέτει ο Χουάν Λόπεθ στο *Los Principios Libertarios ante la Politica Española (Material de Discusión)* (Μπράιτον, 15 Φεβρουαρίου 1946).

Το πρόβλημα είναι να κάνουμε τη C.N.T. και το ελευθεριακό κίνημα μια οργανωμένη και συνειδητή δύναμη, με μια συγκεκριμένη «γραμμή», με ένα πρόγραμμα για τα πράγματα που πρέπει να γίνουν αμέσως και με μια ξεκάθαρη άποψη για το αύριο και τις δυνατότητές του τόσο στην Ισπανία όσο και στο εξωτερικό... Ίσως να μην συμφωνούμε σε όλα τα θέματα, όμως είμαι βέβαιη ότι θα συμφωνήσουμε σε ένα θεμελιώδες ζήτημα: στην ανάγκη να εφοδιαστούμε για την επιστροφή στην Ισπανία με έναν ηθικό εξοπλισμό εντελώς διαφορετικό από εκείνο που υπήρχε το 1936. Η εμπειρία πρέπει να έχει κάποια χρησιμότητα για μας, καθώς και τα διδάγματα που πρέπει να αντλήσουμε από τα γεγονότα. Και η C.N.T. πρέπει να γίνει πραγματικά συμπαγής, μαζική, οργανωμένη υπό μια σταθερή διοίκηση, με πειθαρχία και ρεαλιστικούς στόχους, δίχως ωστόσο να χάσει από τα μάτια της τους τελικούς μας στόχους-αν δεν θέλουμε να ηττηθούμε από τους άλλους [τα πολιτικά κόμματα]...

Ο Χουάν Λόπεθ, ο οποίος κατά τη γνώμη μας σωστά μας εφιστά την προσοχή στο «εξουσιαστικό πνεύμα» αυτής της επιστολής, παρέμεινε κι ο ίδιος ένας υποστηρικτής της συνεργασίας. Καλωσόρισε την είσοδο ενός αντιπροσώπου της C.N.T. στην εξόριστη Ισπανική Κυβέρνηση (με επικεφαλής τον Χιράλ)· υποστηρίζει τη συνεργασία με όλα τα πολιτικά κόμματα, που αντιτίθενται στον Φράνκο, εξαιρουμένων των Κομμουνιστών, καθώς και την ανάγκη άσκησης μιας «ρεαλιστικής» πολιτικής από την C.N.T., συμπεριλαμβανομένης της συμμετοχής στην κυβέρνηση της χώρας. Πρέπει να σημειώσουμε υπέρ αυτού ότι ο Χουάν Λόπεθ δεν αποκαλεί τον εαυτό του αναρχικό· είναι ένας συνδικαλιστής που πιστεύει στην πολιτική και τις «επαναστατικές» κυβερνήσεις.

Οπως έχουμε ήδη αναφέρει, αδυνατούμε να κατανοήσουμε πώς συμβιβάζεται η κριτική του περί «δικτατορίας» της F.A.I. εντός της C.N.T., που απέτρεψε την αληθινή δημοκρατία και τον έλεγχο από τα συνδικάτα, με την υποστήριξή του στην «εξελικτική πορεία» της C.N.T. προς το κυβερνητικό σύστημα. Δεν υπαινίσσεται βεβαίως ότι η κυβέρνηση μπορεί να ελέγχεται από τους κυβερνώμενους. Υποστηρίζοντας τη δημιουργία ενός, στην πραγματικότητα, Εκτελεστικού Συμβουλίου της C.N.T., το

οποίο θα είναι υπόλογο στην Κυβέρνηση και όχι στην οργάνωση, νομίζουμε ότι ασπάζεται το «εξουσιαστικό πνεύμα» της Φεδερίκα Μοντσένυ, του εκλιπόντος Χουάν Πεϊρό (ενός άλλου αμετανόητου υποστηρικτή της πολιτικής συνεργασίας) και του Γκαρθία Ολιβέρ (ο οποίος, όντας τώρα έξω από τα πολιτικά πράγματα, υποστηρίζει τη δημιουργία ενός Αναρχικού Κόμματος). Και δεν είναι μόνον αυτές οι καταστροφές, που προξένησε η εξουσία στους κόλπους του επαναστατικού κινήματος. Άφησε τα ίχνη της πάνω σε πολλά άσημα μέλη συμβουλίων, διευθυντές εργοστασίων και εκδοτίσκους.

Δεν ισχυριζόμαστε ότι γνωρίζουμε σε ποιο βαθμό οι καταστροφές αυτές θα επηρεάσουν τη μελλοντική πολιτική της C.N.T. Ίσως το κοινωνικό πείραμα και τα επιτεύγματα των Ισπανών εργατών και αγροτών στο διάστημα 1936-39, να τους έχουν διδάξει την αξία τού να κάνουν πράγματα για τον εαυτό τους, δίχως κυβερνήσεις και «ισχυρούς ηγέτες». Στην περίπτωση αυτή, οι πολιτικοί και οι δημαγωγοί θα δυσκολευτούν πάρα πολύ, στα επερχόμενα χρόνια, να πλάσουν τις C.N.T.-F.A.I. σύμφωνα με τις επιθυμίες τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

ΟΙ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΚΟΛΛΕΚΤΙΒΕΣ

Μια κριτική εξέταση των επιτευγμάτων των επαναστατών εργατών στο κοινωνικό και οικονομικό πεδίο, είναι κάτι που ανταμείβει περισσότερο απ' ότι η παρακολούθηση των πολιτικών εξελίξεων και των μηχανορραφιών μεταξύ των πολιτικών ηγετών και μεταξύ των κομμάτων και των οργανώσεων. Ανταμείβει περισσότερο επειδή ερχόμαστε πρόσωπο με πρόσωπο με τις κοπιώδεις προσπάθειες ενός λαού να μετατρέψει αυτό που θα μπορούσε άνετα να ήταν ένας καθαρά πολιτικός αγώνας, σε κοινωνική επανάσταση, σε ανατροπή ολόκληρης της οικονομικής και κοινωνικής δομής μιας χώρας που για πάρα πολύ καιρό κυριαρχείτο από πλούσιους γαιοκτήμονες και βιομήχανους, την Εκκλησία και το ξένο κεφάλαιο. Είναι σημαντικότερο από οποιοδήποτε άλλο κοινωνικό πείραμα επειδή ήταν ένα αυθόρμητο κίνημα του λαού το οποίο αυτοσχεδίαζε και στο οποίο οι πολιτικοί δεν έπαιξαν κανένα ρόλο, πέρα από το να επιχειρήσουν αργότερα να το καταστρέψουν, να το ελέγξουν ή να το αφομοιώσουν, επειδή ένα τέτοιο κίνημα απειλούσε ολόκληρο τον μηχανισμό του κράτους, της κυβέρνησης, του καπιταλισμού και της εκμετάλλευσης ανθρώπου από άνθρωπο.

Αυτό έχει γενικά αγνοηθεί από τους κοινωνιολόγους, έχει κατάφωρα διαστρεβλωθεί από τους κομμουνιστές και την προπαγάνδα τους και έχει αποσιωπηθεί -για ευνόητους λόγους- από τους Ισπανούς πολιτικούς. Προκαλεί όμως ιδιαίτερη θλίψη το ότι δεν έχει γίνει μέχρι τώρα, από το Ισπανικό αναρχοσυνδικαλιστικό και αναρχικό κίνημα, καμία σοβαρή προσπάθεια* να

*ΣτΕ. Σήμερα υπάρχουν αρκετά βιβλία πάνω στο θέμα αυτό. Η σημαντικότερη καταγραφή του μεγάλου κοινωνικού πειράματος που

συγκεντρωθεί η τεράστια ποσότητα υλικού που υπάρχει σχετικά με τις βιομηχανικές και αγροτικές κολλεκτίβες στην Ισπανία και να αντληθούν απ' αυτούς τους πειραματισμούς διδάγματα τα οποία αύριο θα έχουν ύψιστη σημασία όχι μόνο για την Ισπανία αλλά και για τα επαναστατικά κινήματα σ' όλον τον κόσμο.

Απ' όσο γνωρίζουμε, το συγκεντρωμένο υλικό που υπάρχει σήμερα στα Ισπανικά περιλαμβάνεται σε τρεις τόμους. Υπάρχουν δύο μικρά βιβλία, που εκδόθηκαν στη Βαρκελώνη το 1937, τα οποία παρέχουν μαρτυρίες από πρώτο χέρι σχετικά με τις κολλεκτίβες τις οποίες επισκέφθηκαν οι συγγραφείς τους, και υπάρχουν οι τελευταίες 100 σελίδες του πρώτου τόμου της «Ιστορίας της C.N.T. στην Ισπανική Επανάσταση», του Χοσέ Πεϊράτς, οι οποίες περιέχουν περιγραφές για την σύσταση και τη λειτουργία μερικών κολλεκτιβοποιημένων επιχειρήσεων.[50] Ομως ο Πεϊράτς, επισημαίνοντας ότι η πραγμάτευση αυτού του θέματος θα απαιτούσε έναν ολόκληρο τόμο, δεν κάνει καμία προσπάθεια να συσχετίσει τα διάφορα πειράματα ή να μας δώσει μια γενική ιδέα της έκτασής τους ή, ακόμη, να κάνει διάκριση μεταξύ των διαφόρων τρόπων κολλεκτιβοποίησης που υιοθετήθηκαν σε διάφορες περιοχές και βιομηχανίες. Η μόνη μελέτη για τις Ισπανικές κολλεκτίβες που επιχειρεί κάτι τέτοιο είναι αυτή του Γκαστόν Λεβάλ.[51]

έγινε στην Επαναστατική Ισπανία, είναι το βιβλίο ***Αυτοδιεύθυνση: Το δημιουργικό έργο της Κοινωνικής Επανάστασης** [αρχεία C.N.T.-F.A.I.]* Εμπεριέχεται στο βιβλίο P.Ρόκερ-C.N.T.-F.A.I. ***Ο Ισπανικός «Εμφύλιος» Πόλεμος: ανατομία της Ισπανικής Επανάστασης*** (εκδόσεις ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ)

50. Α. Σούχυ, *Entre los Campesinos de Aragon*. Α. Σούχυ και Π. Φολγκάρ, *Colectivizaciones. La Obra Constructive de la Revolución Española*. Χ. Πεϊράτς, *La CNT en la Revolución Española*, τόμ.1, σελ. 297–386.

51. Εκδόθηκε σε ιταλική μετάφραση: *Né Franco né Stalin. Le Collettivita Anarchiche Spagnuole nella Lotta Contro Franco e la Reazione Staliniana*, Μιλάνο, 1952, σελ. 322.

Ο συγγραφέας της έζησε πολλά χρόνια στην Ισπανία και έδειξε πάντοτε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα προβλήματα της αναδιοργάνωσης της οικονομίας αυτής της χώρας, υπό εργατικό έλεγχο. Στη διάρκεια της Επανάστασης, μπόρεσε να μελετήσει από πρώτο χέρι ένα μεγάλο αριθμό κολλεκτίβων στην Καταλωνία, το Λεβάντε, την Αραγωνία και την Καστίλλη. Αυτό του επέτρεψε να βγάλει συμπεράσματα που είναι πολύτιμα επειδή δίνουν σε κάποιον τη δυνατότητα να αντιληφθεί τα πρακτικά προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν απ' όλους τους σοσιαλιστές και τους αναρχικούς που υποστηρίζουν την αναδιοργάνωση του οικονομικού μας συστήματος σε πιο δίκαιη βάση.

Αυτό όμως που ο Πεϊράτς δεν επιχείρησε να το κάνει σε 100 σελίδες και που ο Γκαστόν Λεβάλ μόνο εν μέρει το έκανε σε πάνω από 300, δεν μπορούμε να ελπίζουμε ότι θα το κάνουμε εμείς σε ένα μικρό κεφάλαιο. Επομένως, το μόνο που μπορούμε να κάνουμε είναι να δώσουμε στον αναγνώστη μια ιδέα για το τι αντιπροσώπευε το Ισπανικό κολλεκτιβιστικό κίνημα, την έκταση και τη σπουδαιότητά του και να πραγματευθούμε κάποια από τα προβλήματά του. Τέλος, πρέπει να δώσουμε μια ιδέα για την αντίδραση που αυτό συνάντησε από τα πολιτικά στοιχεία και να περιγράψουμε τις μεθόδους που χρησιμοποίησαν η Ισπανική Κυβέρνηση και το Κομμουνιστικό Κόμμα για να καταστρέψουν αυτά τα πρακτικά επιτεύγματα του λαού.

Κάνοντάς το αυτό, πιστεύουμε ότι επισύρουμε την προσοχή στις μεγάλες δημιουργικές δυνατότητες των συνηθισμένων ανθρώπων, των εργατών και των αγροτών της Ισπανίας (δυνατότητες που πιστεύουμε ότι μοιράζονται με τους εργαζόμενους όλου του κόσμου άπαξ και είναι σε θέση να οργανώσουν τη δική τους ζωή), επισημαίνοντας ταυτόχρονα για άλλη μια φορά την πικρή αλήθεια που αποκαλύφθηκε από τις πολιτικές εξελίξεις: ότι δεν υπάρχει κοινή βάση για ενότητα ανάμεσα στις επαναστατικές εργαζόμενες μάζες και τα πολιτικά κόμματα, τα οποία εποφθαλμιούν την κυβέρνηση και την εξουσία.

Όπως επισημαίνουν όλοι οι συγγραφείς βιβλίων για την Ισπανία, το κύριο οικονομικό πρόβλημα είναι αυτό της γης. Από τα 25 εκατομμύρια κατοίκους που είχε η Ισπανία το 1936, το 68% ζούσε στις αγροτικές περιοχές, ενώ το 70% της συνολικής της βιομηχανίας ήταν συγκεντρωμένο στην μικρή περιφέρεια της

Καταλωνίας. Η λύση των προβλημάτων της Ισπανίας δεν θα έλθει από την μετατροπή της σε βιομηχανική χώρα, αφού, ακόμη και αν δεν ληφθούν υπ'όψη άλλοι παράγοντες, στερείται τις πρώτες ύλες που είναι αναγκαίες για την ύπαρξη μιας μεγάλης κλίμακας βιομηχανίας. Το κύριο εμπόδιο ήταν το ότι το μεγαλύτερο μέρος της γης το κατείχε πάντοτε ένας μικρός αριθμός γαιοκτημόνων, οι οποίοι δεν ενδιαφέρονταν να αναπτύξουν τα κτήματά τους και σε ορισμένες περιπτώσεις, δεν ενδιαφέρονταν καν να τα καλλιεργήσουν. Το 67% της γης βρισκόταν στα χέρια του 2% του συνολικού αριθμού ιδιοκτητών γης, το 19,69% κατείχε το 21%, ενώ το 76,54% κατείχε το 13,16%. Οι μισοί από τους τελευταίους κατείχαν 4 στρέμματα ή και λιγότερο κατά κεφαλή, τα οποία στις περισσότερες περιοχές της Ισπανίας δεν επαρκούν για να θρέψουν έναν αγρότη και την οικογένειά του. Μόνο στις περιοχές της Εστρεμαδούρα, της Ανδαλουσίας και της Λα Μάντσα, 7.000 ιδιοκτήτες, που στη μεγάλη πλειοψηφία τους δεν κατοικούν στα κτήματά τους, κατέχουν περισσότερα από 60 εκατομμύρια στρέμματα. Ομως το μεγάλο πρόβλημα σχετικά με τη γη δεν θα λυθεί με το απλό μοίρασμά της σε ακτήμονες αγρότες. Η γη είναι άγονη και υπάρχουν μεγάλες περιοχές στις οποίες βρέχει σπανίως, έτσι ώστε μένο με την άρδευση, την εκτεταμένη χρήση λιπασμάτων και σύγχρονων μηχανημάτων θα μπορούσαν οι αγρότες να θρέψουν τον εαυτό τους και να τους μείνει και κάποιο πλεόνασμα για την ικανοποίηση των άλλων αναγκών τους. Από τη στιγμή που δεν έχουν κανένα μέσο για να επιφέρουν αυτές τις βελτιώσεις, αυτή καθεαυτή η αναδιανομή της γης στους αγρότες ατομικά είναι καταδικασμένη να αποτύχει. Οπως επισημαίνει και ο Τζέραλντ Μπρέναν:[52]

Η μόνη λογική λύση για τις μεγάλες εκτάσεις γης της Ισπανίας είναι η συλλογική λύση... Σε πολλές περιοχές, οι ίδιοι οι αγρότες είναι αντίθετοι σε κάτι τέτοιο, όμως η αναρχική ιδεολογία στην Ανδαλουσία κατάφερε να κάνει αυτή τη λύση επιθυμητή στους εκεί αγρότες και αυτός είναι ένας παράγοντας από τον οποίο κάθε συνετή κυβέρνηση πρέπει να επωφεληθεί. Διότι τα πλεονεκτήματα από την κοινοτική

52. Στο *The Spanish Labyrinth* (στο κεφάλαιο για «Το Αγροτικό Ζήτημα», στο οποίο παραπέμπουμε ένθερμα τον αναγνώστη).

ιδιοκτησία της γης είναι τεράστια. Στις παρούσες συνθήκες υπάρχουν αγρότες που λιμοκτονούν, αν και κατέχουν κτήματα, που, ενώ μεγάλο μέρος τους προσφέρεται για καλλιέργεια δημητριακών, παραμένουν ακαλλιέργητα διότι η εκμετάλλευσή τους είναι οικονομικά ασύμφορη.

Η λεηλασία του μεγαλύτερου μέρους της Ανδαλουσίας από τις δυνάμεις του Φράνκο, στις αρχές του αγώνα, δεν άφησε κανένα περιθώριο στους εκεί κατοίκους να πειραματιστούν με τη δημιουργία κολλεκτίβων, έχουμε όμως παραδείγματα από άλλα μέρη της Ισπανίας, όπου οι αγρότες κατέλαβαν μεγάλα κτήματα και τα δούλεψαν συλλογικά και για όσο διάστημα μπόρεσαν να συνεχιστούν αυτοί οι πειραματισμοί, έδειξαν ότι με αυτές τις μεθόδους μπορούν να επιτευχθούν καταπληκτικά αποτελέσματα. Οι πιο εκτεταμένες αγροτικές κολλεκτιβοποιήσεις έγιναν ίσως σ' αυτό το τμήμα της Αραγωνίας που δεν βρισκόταν υπό την εξουσία του Φράνκο, όπου δημιουργήθηκαν περισσότερες από 400 κολλεκτίβες, που περιελάμβαναν μισό εκατομμύριο ανθρώπους· όμως και στο Λεβάντε, το 1938, υπήρχαν πάνω από 500 κολλεκτίβες. Ακόμη και στην Καστίλλη, που το 1936 ήταν το προπύργιο των σοσιαλιστών, η Περιφερειακή Αγροτική Ομοσπονδία, που ήταν ενταγμένη στη C.N.T., είχε το 1937 σχεδόν 100.000 μέλη και 230 κολλεκτίβες. Ο Γκαστόν Λεβάλ υπολόγισε ότι περίπου 3.000.000 αγρότες -άνδρες, γυναίκες και παιδιάπέτυχαν να κάνουν πράξη «αυτόν τον τρόπο ζωής με άμεσα αποτελέσματα, δίχως τη μείωση της παραγωγής που επιφέρουν συνήθως αυτές οι νέου είδους συλλογικότητες». Για τις Αραγωνέζικες κολλεκτιβοποιήσεις γράφει:

«Η διαδικασία συγκρότησης των Αραγωνέζικων κολλεκτίβων ήταν σε γενικές γραμμές η ίδια. Μετά την εξουδετέρωση των τοπικών αρχών, όταν ήταν φασιστικές, από μια Αντιφασιστική ή Επαναστατική Επιτροπή, συγκαλείτο μια συνέλευση όλων των κατοίκων της περιοχής για να χαραχθεί η πορεία δράσης τους.
Ένα από τα πρώτα βήματα ήταν η συγκομιδή όχι μόνο στα χωράφια των μικρογαιοκτημόνων, που εξακολουθούσαν να υπάρχουν, αλλά, κι αυτό ήταν πολύ πιο σημαντικό και στα χωράφια των μεγαλογαιοκτημόνων, που όλοι τους ήταν συντηρητικοί και αγροτικοί ***κασίκοι*** *ή*

αρχηγοί. Οργανώνονταν ομάδες για τον θερισμό και το αλώνισμα του σταριού που ανήκε σ' αυτούς τους μεγαλογαιοκτήμονες:. η συλλογική εργασία άρχισε αυθόρμητα. Κατόπιν, αφού το σιτάρι αυτό δεν μπορούσε να δοθεί συγκεκριμένα σε κάποιον, δίχως αυτό να αποτελεί αδικία για όλους τους άλλους, ετίθετο υπό τον έλεγχο μιας τοπικής επιτροπής ώστε να χρησιμοποιηθεί απ'όλους τους κατοίκους είτε με σκοπό την κατανάλωση είτε μα σκοπό την ανταλλαγή του με βιοτεχνικά προϊόντα, όπως ρούχα, μπότες κλπ., τα οποία δίνονταν ***σ' εκείνους που τα είχαν μεγαλύτερη ανάγκη.***

Κατόπιν, ήταν απαραίτητο να οργωθούν τα χωράφια των μεγαλογαιοκτημόνων. Τα χωράφια αυτά ήταν γενικά τα μεγαλύτερα και τα γονιμότερα της περιοχής. Το ζήτημα ετίθετο εκ νέου στη συνέλευση του χωριού. Τότε ήταν που η «συλλογικότητα», αν δεν ήταν ήδη θεσπισμένη οριστικά -κάτι που συχνά γινόταν στην πρώτη συνέλευση- καθιερώθηκε οριστικά.

Οριζόταν ένας αντιπρόσωπος για τη γεωργία και την κτηνοτροφία (ή ένας για τη γεωργία και ένας για την κτηνοτροφία, όταν η τελευταία ασκείτο εκτεταμένα σε κάποια περιοχή), και από ένας αντιπρόσωπος για την τοπική διανομή, την ανταλλαγή, τα δημόσια έργα, την υγιεινή, την εκπαίδευση, και την επαναστατική άμυνα. Μερικές φορές διορίζονταν περισσότεροι ενώ άλλες, λιγότεροι.

Εν συνεχεία, συγκροτούνταν και εργατικές ομάδες. Γενικά, οι ομάδες αυτές διαιρούνταν με βάση τον αριθμό των ζωνών στις οποίες είχε διαιρεθεί ένας δήμος, ώστε να συμπεριλαμβάνονται ευκολότερα όλες οι μορφές εργασίας. Κάθε εργατική ομάδα ορίζει τον αντιπρόσωπό της. Οι αντιπρόσωποι συναντώνται κάθε δύο ημέρες ή κάθε εβδομάδα, με τον σύμβουλο γεωργίας και κτηνοτροφίας για να συντονίσουν όλες τις δραστηριότητες.

Σ' αυτή τη νέα οργάνωση, η μικρή ιδιοκτησία εξαφανίστηκε σχεδόν πλήρως. Στην Αραγωνία, το 75% των μικροϊδιοκτητών προσχώρησε εθελοντικά στη νέα τάξη πραγμάτων. ***Όσοι αρνήθηκαν να το κάνουν, έγιναν σεβαστοί.*** *Δεν αληθεύει ο ισχυρισμός ότι εκείνοι που εντάχθηκαν στις κολλεκτίβες, αναγκάστηκαν να το κάνουν. Μπροστά στις συκοφαντίες που εκτοξεύτηκαν ενάντια στις κολλεκτίβες γι' αυτό το ζήτημα, δεν μπορεί κανείς να προβάλει αυτόν τον ισχυρισμό. Το ότι απέχει τόσο πολύ από την αλήθεια, μαρτυρά το γεγονός ότι η αγροτική συλλογικότητα έχει καθιερώσει παντού έναν ειδικό τρέχοντα*

λογαριασμό για μικροϊδιοκτήτες και έχει τυπώσει ειδικά καταναλωτικά δελτία γι'αυτούς έτσι ώστε να τους εξασφαλίζει τα βιομηχανικά προϊόντα που χρειάζονται, με τον ίδιο τρόπο που ισχύει και για τα μέλη των κολλεκτίβων.

Σ' αυτόν τον μετασχηματισμό της ιδιοκτησίας πρέπει κανείς να τονίσει ιδιαίτερα το πρακτικό πνεύμα και την ευαισθησία των οργανωτών οι οποίοι, σ' όλα σχεδόν τα χωριά, παραχώρησαν ή πρόσφεραν σε κάθε οικογένεια ένα κομμάτι γης στο οποίο κάθε αγρότης καλλιεργεί, για δική του χρήση, τα λαχανικά που προτιμά με τον τρόπο που προτιμά. Η ατομική τους πρωτοβουλία μπορεί έτσι να αναπτυχθεί και να ικανοποιηθεί.

Η συλλογική εργασία έκανε δυνατή την επίτευξη στη γεωργία, καθώς και στη βιομηχανία, ενός εξορθολογισμού που ήταν αδύνατον να επιτευχθεί υπό το καθεστώς της μικροϊδιοκτησίας της γης, ακόμη και σ'αυτό της μεγαλοϊδιοκτησίας...

Από την άλλη μεριά, χρησιμοποιήθηκαν σπόροι καλύτερης ποιότητας. Αυτό έγινε δυνατό επειδή ήταν σε θέση να αγοράσουν μεγάλα αποθέματα, που ο μικρός αγρότης αδυνατούσε οικονομικά να τα προμηθευτεί στο παρελθόν. Οι σπόροι πατάτας ήταν Ιρλανδικής προέλευσης και χρησιμοποιούνταν μόνο εκλεκτοί σπόροι σταριού. Χρησιμοποιούνταν επίσης χημικά λιπάσματα. Μια και τα σύγχρονα μηχανήματα όταν χρησιμοποιούνται σωστά -τρακτέρ και σύγχρονα άροτρα αποκτήθηκαν με ανταλλαγή ή αγοράστηκαν κατευθείαν από το εξωτερικό- επιτρέπουν να οργωθεί βαθύτερα το έδαφος, οι σπόροι αυτοί αύξησαν την παραγωγή κατά στρέμμα πολύ περισσότερο απ'ότι θα μπορούσε να αυξηθεί στις συνθήκες που επικρατούσαν τα προηγούμενα χρόνια. Οι νέες αυτές μέθοδοι έκαναν επίσης δυνατή την αύξηση της στρεματικής έκτασης που προσφερόταν για σπορά. Στην Αραγωνία, η έρευνα που έκανα επί τόπου μου επιτρέπει να επιβεβαιώσω ότι, γενικά, ***η αύξηση της σοδιάς σταριού έφθασε κατά μέσο όρο το 30%.*** *Αύξηση της παραγωγής, αν και σε μικρότερο βαθμό, επιτεύχθηκε και στα άλλα δημητριακά, την πατάτα, τα σακχαρότευτλα, το τριφύλλι κλπ.*

Σ' αυτές τις αγροτικές περιοχές βελτιώθηκε γενικά η οικονομική κατάσταση των αγροτών. Επιδείνωση υπήρξε μόνο στις περιοχές εκείνες που παρήγαγαν προϊόντα ειδικά για εξαγωγή και που, επομένως, ήταν ανήμπορες να διοχετεύσουν τα προϊόντα τους και να τ'

ανταλλάξουν με είδη διατροφής. Αυτό συνέβη σε ορισμένες περιοχές του Λεβάντε, των οποίων η παραγωγή αποτελείτο σχεδόν αποκλειστικά από πορτοκάλια. Όμως αυτή η κατάσταση διήρκεσε μόνο μερικούς μήνες.

Το τελευταίο αυτό γεγονός έχει τεράστια σημασία. Είναι η πρώτη φορά στην σύγχρονη κοινωνία που τέθηκε σ'εφαρμογή η αναρχική αρχή «στον καθένα ανάλογα με τις ανάγκες του». Αυτή η αρχή εφαρμόστηκε με δύο τρόπους: δίχως την ύπαρξη χρήματος σε πολλά χωριά της Αραγωνίας και με την έκδοση τοπικού νομίσματος σε άλλα χωριά αλλά και στις περισσότερες κολλεκτίβες που δημιουργήθηκαν σε άλλες περιοχές. Ο ***οικογενειακός*** *μισθός πληρώνεται σε τοπικό νόμισμα και ποικίλλει ανάλογα με τον αριθμό των μελών μιας οικογένειας. Ένα νοικοκυριό στο οποίο εργάζεται και ο άνδρας και η γυναίκα, επειδή δεν έχουν παιδιά, αμοίβεται, ας πούμε, με 5 πεσέτες την ημέρα. Ένα άλλο νοικοκυριό, στο οποίο εργάζεται μόνον ο άνδρας, αφού η γυναίκα πρέπει να φροντίζει δύο, τρία ή τέσσερα παιδιά, αμοίβεται με έξι, επτά ή οκτώ πεσέτες αντίστοιχα. Οι «ανάγκες» κι όχι απλώς η «παραγωγή», με την στενή οικονομική έννοια του όρου, καθορίζουν τη μισθολογική κλίμακα ή, στην περίπτωση που δεν υπάρχουν ημερομίσθια, την κλίμακα διανομής των προϊόντων.*

Αυτή η αρχή της δικαιοσύνης συνεχώς επεκτείνεται. Δεν έχει καμία σχέση με την ελεημοσύνη, την επαιτεία και τις ειδικές δαπάνες για τους φτωχούς. Δεν υπάρχουν πια άποροι. Όσοι εργάζονται, το κάνουν και για τους άλλους, με τον ίδιο τρόπο που και οι άλλοι θα εργαστούν γι' αυτούς και, αργότερα, για τα παιδιά τους.

Αυτή όμως η αμοιβαία βοήθεια επεκτείνεται και πέρα από τα όρια του χωριού. Πριν την καταστροφή των Αραγωνέζικων κολλεκτίβων από τους φασίστες εισβολείς, οι ομοσπονδίες των καντονιών έκαναν ό,τι μπορούσαν για να αντισταθμίσουν τις αδικίες της φύσης, παρέχοντας στα λιγότερο ευνοημένα χωριά τα μηχανήματα, τα μουλάρια, τους σπόρους κλπ.... που θα τα βοηθούσαν να αυξήσουν την παραγωγή της γης τους. Τα μέσα αυτά αποκτήθηκαν με τη μεσολάβηση της Ομοσπονδίας, η οποία είχε αναλάβει τη διανομή της παραγωγής είκοσι, τριάντα, σαράντα, ή ακόμη και πενήντα περιοχών και ζητούσε

επ' ονόματί τους, από τα βιομηχανικά και κτηνοτροφικά κέντρα, τα προϊόντα που αυτές χρειάζονταν».[53]

Η ηγεσία της U.G.T. αντιτίθετο στην κολλεκτιβοποίηση και υποστήριζε, αντίθετα, την εθνικοποίηση των μέσων παραγωγής. Αυτό όμως που έχει σημασία να επισημάνουμε είναι η μεγάλη επίδραση που είχαν τα κολλεκτιβιστικά πειράματα στους αγρότες της U.G.T. και στην πραγματικότητα, διαβάζει κανείς για πολλές κολλεκτίβες που οργανώθηκαν με τη συνεργασία της C.N.T. και της U.G.T. Στην Καστίλλη, επισημαίνει ο Λεβάλ, το κολλεκτιβιστικό κίνημα της C.N.T. έλαβε σημαντική υποστήριξη από την Ομοσπονδία Εργατών Γης (U.G.T.):

«Κατά βάθος, οι εργάτες της U.G.T. είχαν συχνά παρόμοιες επιδιώξεις με αυτές των εργατών της C.N.T. Ήθελαν την απαλλοτρίωση των μεγάλων κτημάτων και την επικύρωση της κοινωνικής δικαιοσύνης. Στην πράξη, υπήρχε σε πολλές περιοχές επίσημη συμφωνία ανάμεσα στις δύο εργατικές οργανώσεις, η οποία λειτουργούσε πάντοτε προς όφελος των κολλεκτίβων».[54]

Αξίζει επίσης να σημειώσουμε τη βοήθεια που πρόσφερε η μία περιοχή στην άλλη για την οργάνωση των αγροτικών κολλεκτίβων. Η επιτυχία της κολλεκτιβοποίησης στην Καστίλλη δεν οφειλόταν μόνο στις προσπάθειες των τοπικών ελευθεριακών αγωνιστών και σοσιαλιστών. Τον Ιούλιο του 1937, όχι λιγότερα από 1.000 μέλη των κολλεκτίβων του Λεβάντε πήγαν στην Καστίλλη, με σκοπό να βοηθήσουν και να συμβουλέψουν τους συντρόφους τους, μεταδίδοντάς τους τις εμπειρίες που απέκτησαν από τα δικά τους κολλεκτιβιστικά πειράματα. Και πόσο σοφοί ήταν αυτοί οι αγρότες, που εφάρμοσαν για όλους τους αντιπροσώπους τους τον κανόνα ότι «σε μια καλοοργανωμένη κολλεκτίβα κανείς δεν πρέπει να πάψει να είναι αγρότης» -με

53. Γκ. Λεβάλ, *Social Reconstruction in Spain* (Λονδίνο, 1938).

54. Γκ. Λεβάλ, ό.π.

άλλα λόγια, ότι οι αντιπρόσωποι πρέπει να εξακολουθήσουν να εργάζονται στα χωράφια μαζί με τους υπόλοιπους.

Οι αγροτικές κολλεκτίβες δεν ήταν άκαμπτα δομημένες, πιστά αντίγραφα κάποιου ξεθωριασμένου προσχέδιου. Κατ' αρχήν, αποτελούσαν αυθόρμητη εκδήλωση των απλών ανθρώπων, που τους είχε γονατίσει η απερίγραπτη φτώχεια αλλά διατηρούσαν όμως ένα πνεύμα εξέγερσης και μια αίσθηση δικαιοσύνης τα οποία απεδείχθησαν πολύτιμα γι' αυτούς όταν ωρίμασε ο καιρός για να πάρουν τα πράγματα στα δικά τους χέρια. Ένα από τα μυστικά της επιτυχίας της κοινωνικής επανάστασης στην ύπαιθρο ήταν η επιθυμία όλων των αγροτών να εργαστούν μάλλον σε συνεργατική βάση παρά να κατέχουν και να καλλιεργούν ένα κομμάτι γης ατομικά. «Πρέπει κανείς να παραδεχτεί» -γράφει ο Τζέραλντ Μπρέναν στο βιβλίο **Ο Ισπανικός Λαβύρινθος**- «ότι η Ισπανική εργατική τάξη επέδειξε μια αυθόρμητη ικανότητα για συνεργασία, που υπερβαίνει ο,τιδήποτε θα μπορούσαμε να βρούμε σήμερα σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες». Επέδειξε επίσης μία προθυμία να διδαχθεί και να εφαρμόσει νέες μεθόδους καλλιέργειας της γης. Δεν υπήρχε πλέον ο φόβος ότι εκμηχάνιση σήμαινε και ανεργία. Και θα μπορούσε κανείς να παραθέσει πολλά παραδείγματα για να δείξει πώς προσαρμόστηκαν οι κολλεκτίβες -με το πέρασμα του χρόνου και με την εμπειρία που αποκτήθηκε από τα πρώτα πειράματα της κοινοτικής εργασίας- ώστε να εξασφαλίζουν αποδοτικότερη παραγωγή και μια αποτελεσματικότερη πραγμάτωση των βασικών ιδεών τους περί κοινωνικής δικαιοσύνης και αλληλοβοήθειας.

Στις περιγραφές για τις κολλεκτιβοποιημένες επιχειρήσεις εντυπωσιάζεται κανείς συνεχώς από το ενδιαφέρον που έδειχναν τα μέλη τους ώστε να πειστούν τελικά **με το παράδειγμα** να ενταχθούν στην κολλεκτίβα, εκείνοι που ήταν απρόθυμοι να συμμετάσχουν, δείχνοντάς τους ότι ο δικός τους τρόπος ήταν ο καλύτερος. Μερικές φορές λένε για τους Ισπανούς αγρότες ότι η νοοτροπία τους ήταν καθαρά τοπικιστική. Αν αυτό αληθεύει για το παρελθόν, φαίνεται ότι μετά το 1936 έγιναν κάποιες αξιοσημείωτες αλλαγές. Τον Ιούνιο του 1937, επί παραδείγματι, πραγματοποιήθηκε στη Βαλένθια μια Εθνική Ολομέλεια των Περιφερειακών Αγροτικών Ομοσπονδιών, για να εξετάσει τη δημιουργία μιας Εθνικής Αγροτικής Ομοσπονδίας για τον

συντονισμό και την εξάπλωση του κολλεκτιβιστικού κινήματος και επίσης, για να διασφαλίσει μια δίκαιη διανομή των προϊόντων της γης όχι μόνο μεταξύ των κολλεκτίβων, αλλά και σε όλη τη χώρα. Τον Οκτώβριο του 1937, ξανά, στην Καστίλλη, έγινε μια συγχώνευση των 100.000 μελών της Περιφερειακής Αγροτικής Ομοσπονδίας και των 13.000 μελών του κλάδου διανομής τροφίμων. Αυτό ήταν κάτι που αντιπροσώπευε ένα εύλογο βήμα για την εξασφάλιση καλύτερου συντονισμού και στο Εθνικό Συνέδριο των Κολλεκτίβων, που πραγματοποιήθηκε στη Βαλένθια το Νοέμβριο του 1937, έγινε αποδεκτό για ολόκληρη την Ισπανία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

ΟΙ ΚΟΛΛΕΚΤΙΒΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ

Τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι επαναστάτες εργάτες στη βιομηχανία ήταν πιο πολύπλοκα από αυτά που αντιμετώπιζαν οι αγρότες. Οι παράγοντες που βρίσκονταν έξω από το δικό τους έλεγχο ήταν πάρα πολλοί για να είναι η επανάσταση στη βιομηχανία εξίσου πλήρης με αυτήν του αγροτικού τομέα.

Η κοινωνική έκρηξη που έγινε στις 19 Ιουλίου 1936, δεν έκανε τίποτε άλλο από το ν' αλλάξει μέσα σε μία νύχτα την κοινωνική κατάσταση του αγρότη. Οι μεγαλογαιοκτήμονες είτε είχαν φύγει είτε, εν πάση περιπτώσει, είχαν εγκαταλείψει τα κτήματά τους. Από την άποψη του αγρότη, αυτό δεν εμπόδισε σε μεγάλο βαθμό την δυνατότητα να συνεχίσει το έργο του, ενώ η εγκατάλειψη των εργοστασίων από τους διευθυντές και από πολλούς τεχνικούς, στάθηκε, για ένα μικρό χρονικό διάστημα, σοβαρό εμπόδιο στην συνέχιση μιας ικανοποιητικής παραγωγής. Στην περίπτωση του αγρότη, το άμεσο πρόβλημα που δημιούργησε η εξέγερση ήταν ότι η συγκομιδή έπρεπε να γίνει και στα μεγάλα κτήματα και σ' αυτά που δεν είχαν εγκαταλειφθεί από τους ιδιοκτήτες τους. Από οικονομική άποψη, αυτό αποτέλεσε ένα ευνοϊκό ξεκίνημα για την κοινωνική επανάσταση. Σ' ότι αφορούσε το μέλλον, η αύξηση της παραγωγής και οι πιο σύγχρονες μέθοδοι καλλιέργειας συνιστούσαν το έργο του αγρότη στον αγώνα του ενάντια στον Φράνκο. Και με εξαίρεση ορισμένα εξαγώγιμα προϊόντα όπως τα πορτοκάλια, δεν υπήρχε κανένα ουσιαστικό πρόβλημα διάθεσης των αγροτικών προϊόντων.

Πόσο διαφορετική ήταν αντίθετα η κατάσταση στη βιομηχανία! Πέρα από την εγκατάλειψη των εργοστασίων από τους ειδικευμένους τεχνικούς, το πρόβλημα που επίσης έπρεπε να αντιμετωπισθεί ήταν ότι ένας μεγάλος αριθμός βιομηχανιών είχε καταστεί περιττός επειδή, μέσα σε μία νύχτα, οι εσωτερικές

αγορές που ήταν σημαντικές για τη βιομηχανία της Καταλωνίας είχαν ξαφνικά αποκοπεί από το στρατό του Φράνκο. Οι ξένες αγορές δεν απορροφούσαν ποτέ μεγάλο μέρος των προϊόντων των Ισπανών βιομηχάνων, αλλά ακόμα κι αυτές χάθηκαν προσωρινά.
Εξίσου σημαντικό ήταν το ότι η εξάρτηση της Ισπανίας από το εξωτερικό, για τον εφοδιασμό των βιομηχανιών της με πρώτες ύλες, έγινε ένα σοβαρό πρόβλημα όταν διεκόπη προσωρινά η επαφή με τις πηγές ανεφοδιασμού, πράγμα που επιδεινώθηκε ακόμη περισσότερο από το γεγονός ότι, όταν ξανάγινε εφικτός ο εφοδιασμός με πρώτες ύλες, η Κεντρική Κυβέρνηση παρακρατούσε συχνά τα κεφάλαια από τα εργοστάσια που τα είχαν ανάγκη, επειδή αυτά ελέγχονταν από τους εργάτες.

Το μεγαλύτερο τμήμα της Ισπανικής πολεμικής βιομηχανίας ήταν συγκεντρωμένο σε περιοχή που είχαν καταλάβει οι δυνάμεις του Φράνκο και έτσι, ένα επιπλέον πρόβλημα που αντιμετώπισε η Καταλωνία ήταν η ανάγκη δημιουργίας μιας πολεμικής βιομηχανίας εκ του μηδενός. Αυτό συνεπαγόταν την εισαγωγή ειδικών μηχανών, τον εφοδιασμό ολόκληρων εργοστασίων με νέα εργαλεία και την εκπαίδευση των εργατών ώστε να μπορούν να τα χειριστούν. Σήμαινε επίσης τη δημιουργία μιας χημικής βιομηχανίας και την κατασκευή πολλών πραγμάτων που ποτέ δεν είχαν παραχθεί στην Ισπανία, όπως αυτοκίνητα και φορτηγά, τα οποία ως τότε απλώς συναρμολογούνταν εκεί. Ωστόσο, μέσα στον πρώτο χρόνο, ακόμη και αυτό το πρόβλημα αντιμετωπίστηκε με επιτυχία. Πάντως αυτά ήταν μερικά μόνον από τα τεχνικά προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι επαναστάτες εργάτες της Καταλωνίας.

Από πολιτική άποψη, επίσης, ήρθαν αντιμέτωποι με την αντίδραση της Κεντρικής Κυβέρνησης, η οποία χρησιμοποίησε κάθε όπλο που διέθετε για να αποκτήσει τον έλεγχο της βιομηχανίας. Τελικά, η Κεντρική Κυβέρνηση λίγο-πολύ το κατόρθωσε αυτό μέσω της εθνικοποίησης της πολεμικής βιομηχανίας, η οποία μέχρι τότε αντιπροσώπευε τον κύριο όγκο του βιομηχανικού δυναμικού. Οπως έχουμε ήδη δείξει, κάτι τέτοιο μπόρεσε να επιτευχθεί επειδή, παρότι οι εργάτες είχαν τον πλήρη έλεγχο των εργοστασίων, η Κεντρική Κυβέρνηση έλεγχε τον χρυσό με τον οποίο θα αγοράζονταν από το εξωτερικό οι πρώτες ύλες, δίχως τις οποίες η Ισπανική βιομηχανία θα παρέλυε.

Στις πρώτες ημέρες της επανάστασης, οι εργάτες κατέλαβαν μόνο τα εργοστάσια εκείνα που είχαν εγκαταλειφθεί και που εν γένει ήταν τα μεγαλύτερα της περιοχής και όπου ήταν εφικτό, συνέχισαν την παραγωγή υπό εργατικό έλεγχο. Σε μερικά εργοστάσια όλοι οι εργάτες έπαιρναν ένα σταθερό εβδομαδιαίο μισθό, σε άλλα όμως οι εργάτες μοιράζονταν μεταξύ τους τα κέρδη ή τα έσοδα, κάτι που είναι μεν πιο δίκαιο από το να τα έβαζε στην τσέπη του ένας ιδιοκτήτης, αλλά που εντούτοις ήταν ασυμβίβαστο με το πνεύμα της επανάστασης, το οποίο στόχευε να καταργήσει τα αφεντικά και τους μετόχους κι όχι ν'αυξήσει τον αριθμό τους μέσω ενός είδους συλλογικού καπιταλισμού. Ως αποτέλεσμα, υπήρχε διακύμανση μισθών ανάμεσα στα διάφορα εργοστάσια, ακόμη και σε ομοειδείς βιομηχανίες. Τα εργοστάσια που ευδοκιμούσαν διαθέτοντας μεγάλα αποθέματα πρώτων υλών και σύγχρονο εξοπλισμό είχαν, επομένως, ένα αθέμιτο πλεονέκτημα έναντι του εργοστασίου που λειτουργούσε αντιοικονομικά και το οποίο αγωνιζόταν να συνεχίσει να λειτουργεί, διαθέτοντας μικρά αποθέματα. Ένα τέτοιο σύστημα υπάρχει στη Ρωσία, στα κολχόζ, όπου το ημερομίσθιο που καταβάλλεται στους εργάτες καθορίζεται σε σχέση με τα κέρδη της προηγούμενης χρονιάς. Και αυτό το ποσό καθορίζεται «με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που θα υπολογιζόταν το μέρισμα των μετόχων, αν τα κολχόζ ήταν μια καπιταλιστική αγροτική επιχείρηση» (Ζιντ, **Επιστρέφοντας από την ΕΣΣΔ**). Ευτυχώς όμως στην Ισπανία, η αδικία αυτής της μορφής κολλεκτιβοποίησης έγινε εξαρχής αντιληπτή και καταπολεμήθηκε από τα συνδικάτα της C.N.T.

Το Διάταγμα για την Κολλεκτιβοποίηση, που εκδόθηκε στις 24 Οκτωβρίου 1936 και «δεν έκανε τίποτε περισσότερο από το να νομιμοποιήσει μια κατάσταση ήδη διαμορφωμένη από τους εργάτες»,[55] χαιρετίστηκε γενικά από τους λεγκαλιστές συνδικαλιστές ως ένα από τα επιτεύγματα της επανάστασης. Κι ακόμη περισσότερο, αφού το διάταγμα ήταν έργο του Χουάν Φαμπρέγκας, Οικονομικού Συμβούλου της Χενεραλιδάδ, ο οποίος ήταν και μέλος της C.N.T. Ο σκοπός του διατάγματος ήταν ίσως να νομιμοποιήσει ό,τι αποτελούσε **τετελεσμένο γεγονός**· ήταν

55. Πεϊράτς, ό.π., τόμ. 1, σελ. 379.

όμως και μια απόπειρα να εμποδιστεί η περαιτέρω ανάπτυξη της νέας επαναστατικής οικονομίας στην Καταλανική βιομηχανία. Τον Οκτώβριο του 1936, το πείραμα βρισκόταν ακόμη στα πρώτα του στάδια. Κάθε βιομηχανικός κλάδος, κάθε εργοστάσιο και εργαστήριο, εκτός από τα δικά του ιδιαίτερα προβλήματα που είχε να επιλύσει, αντιμετώπιζε και το γενικό πρόβλημα της ευθύνης της βιομηχανίας απέναντι στην κοινότητα συνολικά, καθώς και το πρόβλημα του ρόλου που έπρεπε να παίξει στον αγώνα ενάντια στον Φράνκο.

Το διάταγμα για την κολλεκτιβοποίηση, περιορίζοντας την κολλεκτιβοποίηση της βιομηχανίας μόνο σ' εκείνα τα εργοστάσια που απασχολούσαν **περισσότερους** από 100 εργάτες, απέκλεισε ένα πολύ μεγάλο τμήμα του εργαζόμενου πληθυσμού από τη συμμετοχή στο πείραμα του εργατικού ελέγχου. Το διάταγμα όριζε ότι σε κάθε εργοστάσιο ατομικής ιδιοκτησίας, θα συγκροτείτο μια Επιτροπή Εργατικού Ελέγχου, αφενός για να πραγματεύεται τα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα των εργατών και αφετέρου, για να εξασφαλίζει την «αυστηράν πειθαρχίαν κατά την εκτέλεση της εργασίας». Θα έκανε επίσης ό,τι ήταν δυνατόν για να αυξήσει την παραγωγή σε «στενότατη συνεργασία με τον ιδιοκτήτη», ο οποίος θα ήταν υποχρεωμένος να παρουσιάζει κάθε χρόνο στην Επιτροπή Εργατικού Ελέγχου έναν Ισολογισμό κι ένα Υπόμνημα, τα οποία κατόπιν θα προωθούντο στα Γενικά Συμβούλια Βιομηχανίας. Έτσι, οι Επιτροπές Εργατικού Ελέγχου είχαν πολλούς ρόλους και πολλά δικαιώματα και φαίνεται ότι όλοι είχαν εξουσία εκτός από τους παραγωγούς!

Ας εξετάσουμε όμως την κατάσταση στις κολλεκτιβοποιημένες βιομηχανίες, δηλαδή, εκείνες που απασχολούσαν περισσότερους από 100 εργάτες, ή εκείνες που απασχολούσαν λιγότερους από 100, αλλά που οι ιδιοκτήτες τους είχαν κηρυχθεί «εχθροί» ή είχαν φύγει. Στην πραγματικότητα, υπήρχε και μια άλλη κατηγορία βιομηχανιών που θα υπαγόταν στο Διάταγμα για την Κολλεκτιβοποίηση:

«Το Οικονομικό Συμβούλιο μπορεί επίσης να εγκρίνει την κολλεκτιβοποίηση των βιομηχανιών εκείνων που λόγω της σημασίας τους για την εθνική οικονομία ή για άλλους λόγους θεωρείται επιθυμητή η απόσπασή τους από τη σφαίρα των ιδιωτικών επιχειρήσεων».

Παραθέσαμε αυτήν την πρόταση από το Άρθρο 2 του Διατάγματος, επειδή αποκαλύπτει σαφώς ότι η ύπατη εξουσία στη νέα οικονομία δεν θα ήταν τα συνδικάτα αλλά η Κυβέρνηση της Καταλωνίας και ότι η πορεία και η ανάπτυξη της οικονομίας θα εναποτίθετο στα χέρια των πολιτικών και των οικονομολόγων. Έτσι, ο εργατικός έλεγχος δεν θα γινόταν παρά η σκιά αυτού που αρχικά έθεσαν ως στόχο οι επαναστάτες εργάτες όταν κατέλαβαν τα εργοστάσια και τα εργαστήρια.

Η διεύθυνση των κολλεκτιβοποιημένων επιχειρήσεων βρισκόταν στα χέρια ενός Συμβουλίου Επιχειρήσεων, οριζόμενου από τους ίδιους τους εργάτες, οι οποίοι θα αποφάσιζαν επίσης για τον αριθμό των αντιπροσώπων σ'αυτό το Συμβούλιο. Όμως το Συμβούλιο θα περιελάμβανε επίσης έναν «ελεγκτή» της Χενεραλιδάδ, τον οποίο θα διόριζε το Οικονομικό Συμβούλιο «σε συμφωνία με τους εργάτες». Ενώ στις επιχειρήσεις που απασχολούσαν μέχρι 500 εργάτες, ή που είχαν κεφάλαιο λιγότερο από 1.000.000 πεσέτες, ο διευθυντής θα διοριζόταν από το Συμβούλιο Επιχειρήσεων, στα μεγαλύτερα εργοστάσια και σ'εκείνα που σχετίζονταν με την εθνική άμυνα, ο διορισμός του διευθυντή έπρεπε να εγκριθεί από το Οικονομικό Συμβούλιο. Επιπλέον, το Συμβούλιο Επιχειρήσεων μπορούσε να παυθεί από τους εργάτες, σε μια γενική συνέλευση καθώς επίσης και από το Γενικό Συμβούλιο Βιομηχανίας, σε περιπτώσεις έκδηλης ανικανότητας ή αντίστασης στις οδηγίες που δίνονταν από το Γενικό Συμβούλιο (Άρθρο 20).

Πρέπει τώρα να εξηγήσουμε το ρόλο του Γενικού Συμβουλίου Βιομηχανίας, το οποίο εμφανίστηκε δύο φορές σ'αυτόν τον γραφειοκρατικό λαβύρινθο, μέσα στον οποίο προσπαθούμε να οδηγήσουμε τον αναγνώστη. Το Γενικό Συμβούλιο αποτελείτο από 4 αντιπροσώπους του Συμβουλίου Επιχειρήσεων, 8 αντιπροσώπους των εργατικών οργανώσεων (C.N.T., U.G.T. κλπ) και 4 τεχνικούς, τους οποίους διόριζε το Οικονομικό Συμβούλιο. Σ'αυτές τις συσκέψεις του Συμβουλίου, ο πρόεδρος εξέφραζε τις απόψεις του Οικονομικού Συμβουλίου της Καταλωνίας. Το άρθρο 25 καθορίζει το ρόλο του Γενικού Συμβουλίου, ο οποίος περιλαμβάνει τη δημιουργία ενός γενικού προγράμματος εργασίας για τη βιομηχανία, την ενημέρωση του Συμβουλίου Επιχειρήσεων αναφορικά με τα καθήκοντά του και επιπλέον, το έργο της

ρύθμισης της συνολικής βιομηχανικής παραγωγής και την όσο γίνεται μεγαλύτερη ενοποίηση του κόστους παραγωγής ώστε να αποφεύγεται ο ανταγωνισμός· την μελέτη των γενικών αναγκών της βιομηχανίας και των εσωτερικών και εξωτερικών αγορών· την εισήγηση αλλαγών στις μεθόδους παραγωγής· την διαπραγμάτευση τραπεζικών και πιστωτικών διευκολύνσεων, την οργάνωση ερευνητικών εργαστηρίων, την κατάρτιση στατιστικών κλπ... Κοντολογίς, το Γενικό Συμβούλιο θα καθόριζε και θα διεκπεραίωνε τα πάντα... εκτός από την πραγματική εργασία, η οποία, όπως συνηθίζεται σε όλα τα συγκεντρωτικά συστήματα, θα ανατίθετο στους εργάτες! Οι εξουσίες του Γενικού Συμβουλίου αποκαλύπτονται στο Άρθρο 26 του Διατάγματος, το οποίο αναφέρει:

«Οι αποφάσεις που λαμβάνει το Γενικό Συμβούλιο Βιομηχανίας έχουν υποχρεωτική ισχύ. Κανένα Συμβούλιο Επιχειρήσεων ή ιδιωτική επιχείρηση δεν μπορεί ν' αρνηθεί την εκτέλεσή τους άνευ τεκμηριωμένης αιτιολογίας. Κατά των αποφάσεων αυτών μπορεί να γίνει προσφυγή μόνον στον Σύμβουλο Οικονομίας, του οποίου η απόφαση είναι τελεσίδικη».

Η εικόνα της βιομηχανικής οργάνωσης στην Καταλωνία, όπως αποτυπώνεται στο Διάταγμα για την Κολλεκτιβοποίηση, είναι τώρα πλήρης. Αν και οι εργάτες είχαν τώρα μεγαλύτερο έλεγχο πάνω στις συνθήκες εργασίας τους, απ' ότι στις εθνικοποιημένες βιομηχανίες, όλη η πρωτοβουλία και ο έλεγχος πέρασαν απ' τα επιμέρους εργοστάσια και εργαστήρια στα χέρια της κυβέρνησης της Βαρκελώνης. Το γεγονός ότι τόσο το Συμβούλιο Επιχειρήσεων όσο και το Γενικό Συμβούλιο Βιομηχανίας καθώς, επίσης και η Κυβέρνηση, στελεχώνονταν σε μεγάλο βαθμό από αντιπροσώπους των εργατών, δεν καθιστά τη δομή του ελέγχου περισσότερο δημοκρατική ή λιγότερο εξουσιαστική. Στο βαθμό που οι «αντιπρόσωποι» έχουν εκτελεστική εξουσία, παύουν να είναι αντιπρόσωποι με την πραγματική έννοια του όρου. Και το σπουδαιότερο, όταν τα οικονομικά της βιομηχανίας και ο έλεγχος της παραγωγής και της διανομής βρίσκονται στα χέρια της Εκτελεστικής Εξουσίας, τότε ο αποτελεσματικός εργατικός έλεγχος είναι τόσο ανέφικτος και απατηλός, όσο κι η ιδέα μιας

κυβέρνησης ελεγχόμενης από τους κυβερνώμενους, ιδέα που έτρεφαν με ζήλο τόσοι πολλοί Ισπανοί συνδικαλιστές, παρ'όλες τις αποδείξεις περί του αντιθέτου.

Η κυβερνητική παρέμβαση από τη Βαρκελώνη και από τη Μαδρίτη κατάφερε να εμποδίσει την ολοκλήρωση του πειράματος κολλεκτιβοποίησης της βιομηχανίας. Ωστόσο, υπάρχουν αρκετά στοιχεία που δείχνουν ότι με δεδομένη μιαν απόλυτη ελευθερία δράσεως, δηλαδή, με τον έλεγχο των οικονομικών καθώς και με την κατάληψη των εργοστασίων, οι Ισπανοί εργάτες -που επέδειξαν ένα πνεύμα πρωτοβουλίας κι επινοητικότητας και μια βαθειά αίσθηση κοινωνικής ευθύνης- μπορεί να πετύχαιναν εντελώς απροσδόκητα αποτελέσματα. Ακόμα κι έτσι όμως, τα επιτεύγματά τους στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών-όπου δεν ήταν τόσο πολύ εξαρτημένοι απ'την κυβερνητική χρηματοδότηση ή τις πρώτες ύλες και υπόκειντο πολύ λιγότερο απ' ότι η βιομηχανία στους κυβερνητικούς εκβιασμούς- αναγνωρίστηκαν από όλους όσους παρακολούθησαν τα γεγονότα της Ισπανίας στα αρχικά τους στάδια.

Το ότι οι Καταλανοί εργάτες μπόρεσαν να καταλάβουν τους σιδηροδρόμους και να συνεχίσουν την εκτέλεση δρομολογίων με ελάχιστες καθυστερήσεις· το ότι όλες οι υπηρεσίες μεταφορών στη Βαρκελώνη και τα περίχωρά της αναδιοργανώθηκαν υπό εργατικό έλεγχο και λειτούργησαν αποτελεσματικότερα από πριν· το ότι δημόσιες υπηρεσίες υπό εργατικό έλεγχο, όπως των τηλεπικοινωνιών, του φωταερίου και του ηλεκτρικού, λειτούργησαν κανονικά 48 ώρες μετά την συντριβή της ανταρσίας που επιχείρησε ο Στρατηγός Γκόντεντ·[56] το ότι η κολλεκτίβα αρτοποιών της Βαρκελώνης φρόντισε ώστε για όσο διάστημα θα υπήρχε αλεύρι (και οι ανάγκες της Βαρκελώνης ήταν κατά μέσο όρο 3.000 σακιά την ημέρα) θα υπήρχε και ψωμί για τον πληθυσμό

---

56. «5 Αυγούστου 1936... Από πολλές απόψεις, πάντως, η ζωή (στη Βαρκελώνη) ήταν λιγότερο ταραγμένη απ' όσο περίμενα, βάσει των ανταποκρίσεων των εφημερίδων του εξωτερικού. Τα τραμ και τα λεωφορεία εκτελούσαν τα δρομολόγιά τους, οι υπηρεσίες ύδρευσης και ηλεκτρισμού λειτουργούσαν...» Φραντς Μπορκενάου, *The Spanish Cockpit* (Λονδίνο, 1937).

-όλα αυτά εκφράζουν σε εξαιρετικό βαθμό τις οργανωτικές ικανότητες και την οξυδέρκειά τους. Και στον κατάλογο αυτό μπορούν να προστεθούν παραδείγματα όπως των Υπηρεσιών Υγείας, που δημιουργήθηκαν από τα Συνδικάτα και λειτουργούσαν σ' όλη την Ισπανία· των σχολείων, που δημιούργησαν οι συνδικαλιστές σε πόλεις και χωριά, σε μια προσπάθεια να δαμάσουν την αιώνια μάστιγα του αναλφαβητισμού (το 47% του πληθυσμού)· των ριζοσπαστικών βημάτων που έγιναν για να λυθούν τα προβλήματα των ηλικιωμένων και των αρρώστων.[57] Ο Ισπανικός λαός πρόσφερε μια χειροπιαστή απόδειξη ότι όχι μόνον ήταν ικανός να αναλάβει ευθύνες αλλά και ότι είχε επίσης ένα όραμα για μια κοινωνία πιο ανθρώπινη, πιο δίκαιη, πιο πολιτισμένη απ' ο,τιδήποτε μπορεί να συλλάβουν ή να επινοήσουν ποτέ οι πολιτικοί και οι κυβερνήσεις.

---

57. Γκ. Λεβάλ, ό.π.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

ΟΙ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΕΣ: ΑΙΧΜΗ ΤΟΥ ΔΟΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΑΝΤΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

Αναδεικνύοντας τους Κομμουνιστές σε αιχμή του δόρατος της αντεπανάστασης, στην Ισπανία, δεν θέλουμε να μειώσουμε στο ελάχιστο την ευθύνη που μοιράζονταν με αυτούς οι Σοσιαλιστές και τα άλλα αντιφρανκικά κόμματα. Ούτε η δράση τους μειώνει καθ' οιονδήποτε τρόπο την βαρύτητα των συχνά αντεπαναστατικών πολιτικών της ηγεσίας των C.N.T.-F.A.I. Σκοπεύουμε να εξετάσουμε το ρόλο των Κομμουνιστών για να διαλύσουμε το μύθο, που δεν πεθαίνει εύκολα, ότι το Κομμουνιστικό Κόμμα έπειξε σημαντικό ρόλο στον αγώνα κατά του Φράνκο, μύθο ο οποίος έχει διαδοθεί ευρέως από εκατομμύρια βιβλία και φυλλάδια που εκδόθηκαν στα ταραγμένα εκείνα χρόνια και στα χρόνια που ακολούθησαν, τόσο από τους ίδιους τους Κομμουνιστές όσο και από τους συνοδοιπόρους συγγραφείς εκείνης της εποχής οι οποίοι εξαπατήθηκαν πλήρως από τις ιστορίες σχετικά με την «αποτελεσματικότητα» των Κομμουνιστών, την «ανιδιοτελή» βοήθεια που προσέφερε η Ρωσία στην Ισπανία και, τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό, τις τακτικές του Λαϊκού Μετώπου που χρησιμοποίησε το Κομμουνιστικό Κόμμα. Ίσως έτσι διευκρινιστεί επίσης το πώς ένα κόμμα ολιγομελές και με ασήμαντη επιρροή κατόρθωσε να παίξει τον κυρίαρχο εκείνο ρόλο που έπαιξε το Κομμουνιστικό Κόμμα στην Ισπανία, όχι με στόχο την ενότητα και τη νίκη επί του Φράνκο αλλά ως ο πρωτεργάτης της διάσπασης, της αντεπανάστασης και της ήττας.

Στην Ισπανία, πριν τις εκλογές του Φεβρουαρίου του 1936, ο αριθμός των μελών του Κομμουνιστικού Κόμματος ανερχόταν, σύμφωνα με τους μη Κομμουνιστές παρατηρητές, σε 3.000, αλλά ακόμη και φιλοκομμουνιστικές πηγές παραδέχονται ότι ο αριθμός

τους δεν υπερέβαινε τα 30.000. Ωστόσο, παραμένει το γεγονός ότι στη διάρκεια των δεκαπέντε χρόνων της ύπαρξής τους ως κόμμα δεν είχαν καταφέρει να δημιουργήσουν ένα συμπαγή πυρήνα οπαδών προερχομένων από την εργατική τάξη, με εξαίρεση τη Σεβίλλη και τις Αστουρίες. Η πολιτική τους, που ακολουθούσε πιστά τη γραμμή της Κομιντέρν, ήταν εως το 1934 πολιτική αριστερού εξτρεμισμού και αντίθεσης σε κάθε συμβιβασμό με το αστικό κράτος. Από τη στιγμή όμως που υπεγράφη το Γαλλορωσικό σύμφωνο, η Κομιντέρν εγκατέλειψε την τακτική του αριστερού εξτρεμισμού για να υποστηρίξει τα Λαϊκά Μέτωπα και να διεισδύσει στα άλλοτε μισητά αστικά κόμματα. Στην Ισπανία, το πρόγραμμα του Λαϊκού Μετώπου ήταν τόσο μετριοπαθές ώστε απερρίφθη ακόμα και η πρόταση των Σοσιαλιστών για εθνικοποίηση της γης επειδή δεν έγινε δεκτή από τους Ρεπουμπλικάνους. Αυτό όμως δεν ενόχλησε τους Κομμουνιστές, με των οποίων την ικανότητα να αλλάζουν τις πολιτικές τους δίχως το παραμικρό έστω ίχνος ντροπής, είμαστε όλοι πολύ εξοικειωμένοι. Τον καιρό εκείνο η Μόσχα ανυπομονούσε να αποδείξει στις Δυνάμεις της Δύσης ότι είχε πάψει να είναι επαναστατική και ότι ήταν ένας επιθυμητός σύμμαχος. Αυτή η μεταστροφή της Ρωσικής εξωτερικής πολιτικής εξηγεί την δεξιά στροφή του Κομμουνιστικού Κόμματος στην Ισπανία, καθώς και σε άλλες χώρες και την απροθυμία της Ρωσίας να συμμετάσχει με οποιονδήποτε τρόπο στον Ισπανικό ένοπλο αγώνα. Δεν ήταν η πρώτη φορά που οι Ρώσοι ηγέτες ετοιμάζονταν να θυσιάσουν μια επαναστατική κατάσταση, συμπεριλαμβανομένων κι εκείνων στις οποίες συμμετείχαν και οι δικοί τους υποστηρικτές, όταν ένας τέτοιος αγώνας ερχόταν σε σύγκρουση με την εξωτερική πολιτική της Ρωσίας.

Στις εκλογές του Φεβρουαρίου του 1936, που οδήγησαν στη νίκη του Λαϊκού Μετώπου, οι Κομμουνστές έλαβαν δεκαέξη έδρες, σε αντίθεση με τη μία που κατείχαν στην προηγούμενη βουλή, μια αύξηση που υπερέβαινε κατά πολύ την αύξηση της αριθμητικής τους δύναμης. Στους μήνες που προηγήθηκαν της ανταρσίας του Φράνκο οι Κομμουνιστές αναζητούσαν τρόπους και μέσα για να αυξήσουν την αριθμητική τους δύναμη, διότι ήταν φανερό ότι αν τα μέλη τους παρέμεναν 3.000 (ή και 30.000), κάθε ελπίδα να

επιβάλουν τη δικτατορία τους ήταν μοιραίο να διαψευσθεί. Παρόλη την ανειλικρινή τους αφοσίωση στον αγώνα της εργατικής τάξης ως βάση για τη χειραφέτηση των εργατών, ο ρόλος τους σ'αυτούς τους αγώνες ήταν πάντοτε αυτός της διαίρεσης των εργατών.[58] Ο αναγνώστης ίσως να θυμάται ένα απόσπασμα από τον **Ισπανικό Λαβύρινθο** του Τζέραλντ Μπρέναν που παραθέσαμε προηγούμενα και επισήμαινε ότι στις περιοχές όπου οι αναρχικοί ήταν μειοψηφία, κατάφερναν με την αγωνιστικότητά τους, να ωθούν τους Σοσιαλιστές προς τα αριστερά. Ήταν επομένως φυσικό το ότι από τη στιγμή που οι Κομμουνιστές είχαν εγκαταλείψει την επαναστατική τους αδιαλλαξία χάριν της αστικής δημοκρατίας και του Λαϊκού Μετώπου, θα προσπαθούσαν να διεισδύσουν στο σοσιαλιστικό κίνημα των περιοχών εκείνων όπου οι αναρχικοί ήταν ισχυρότεροι. Και πράγματι, εκεί που το πέτυχαν πρώτα ήταν στην Καταλωνία, όπου οι αδύναμοι Σοσιαλιστές, υπό την ηγεσία μιας από τις πιο δόλιες μορφές του Ισπανικού Σοσιαλισμού, του Χουάν Κομορέρα υ Σολέρ,

«ήταν δεξιότεροι από οποιοδήποτε άλλο κομμάτι των Ισπανών Σοσιαλιστών. Στη Βαρκελώνη, όπου το εργατικό κίνημα ήταν αναρχικό, θεώρησαν ως κύριο καθήκον τους την καταπολέμηση του αναρχισμού».[59]

---

58. «Στη Σεβίλλη, οι πιο μαχητικοί τομείς των εργατών, οι λιμενεργάτες και οι σερβιτόροι, ήταν ενταγμένοι σ' αυτούς [τους κομμουνιστές]. Η κατάσταση εδώ ήταν μια διαρκής εμπόλεμη κατάσταση με τη CNT, με τους μικρούς τομείς της UGT να μένουν αμέτοχοι... Ακόμη κι αν λάβουμε υπ' όψη το γεγονός ενός πειθαρχημένου προλεταριακού κινήματος, ***πρέπει να συμφωνήσουμε ότι η κομμουνιστική διείσδυση κατέστρεψε κάθε δυνατότητα για εργατική–ταξική αλληλεγγύη***. Οι εξ αυτού συνέπειες έγιναν αισθητές τον Ιούλιο, όταν ο στρατηγός Κέιπο ντε Γιάνο κατόρθωσε να καταλάβει την πόλη –ένα από τα "κλειδιά" του Εμφυλίου Πολέμου– με μια χούφτα άνδρες.» (Δική μας η έμφαση.) (*The Spanish Labyrinth*, σελ. 306–307.)

59. Φ. Μπορκενάου, *The Communist International.*

Τέσσερις μόνον ημέρες μετά τη στρατιωτική ανταρσία, οι Κομμουνιστές συγχωνεύτηκαν με τους Καταλανούς Σοσιαλιστές για να συγκροτήσουν το P.S.U.C. (Ενοποιημένο Σοσιαλιστικό Κόμμα Καταλωνίας). Ήταν η πρώτη φορά που ένα σοσιαλιστικό κόμμα συγχωνευόταν με τους Κομμουνιστές, και αντιπροσώπευε μια κίνηση που ευνοούσε περισσότερο τους Κομμουνιστές, που τον καιρό εκείνο δεν είχαν περισσότερα από 200 μέλη σε ολόκληρη την Καταλωνία. Το επόμενο βήμα ήταν να κερδίσουν την υποστήριξη των άλλων αντιπάλων των αναρχικών, όπως των καταστηματαρχών, ορισμένων τμημάτων των διανοουμένων, των χαρτογιακάδων και των αστών ρεπουμπλικάνων. Ελάχιστα εκπλήσσει, λοιπόν, το ότι ο αριθμός των μελών του P.S.U.C. αυξήθηκε κατακόρυφα στη διάρκεια εκείνων των πρώτων μηνών. Αλλά στερείτο εντελώς επαναστατικού περιεχομένου.

Το επόμενο βήμα των Κομμουνιστών ήταν να εκμεταλλευθούν το σχίσμα στους κόλπους του ελεγχόμενου από τους Σοσιαλιστές συνδικάτου U.G.T. Το έργο τους αυτό διευκολύνθηκε τα μέγιστα από τη συγχώνευση του Κινήματος Σοσιαλιστικής Νεολαίας (200.000 μέλη σύμφωνα με τον Μπρέναν) με την αριθμητικά ασθενέστερη Κομμουνιστική Νεολαία, για να συγκροτήσουν την J.S.U. (Ενοποιημένη Σοσιαλιστική Νεολαία).

Όμως είναι ολοφάνερο ότι, για να μπορέσουν οι Κομμουνιστές να επιβάλουν τις αντιδραστικές τους πολιτικές και τακτικές στους επαναστάτες εργάτες, έπρεπε προηγούμενα να έχουν την υποστήριξη της Ρωσίας. Η εμμονή της Ρωσίας στο σύμφωνο μη επέμβασης, σε συνδυασμό με τις αντιδραστικές δραστηριότητες των Ισπανών Κομμουνιστών (που αντιτίθεντο στην απαλλοτρίωση της έγγειας ιδιοκτησίας και των εργοστασίων από τους εργάτες και στη συγκρότηση εργατικών πολιτοφυλακών, βοήθησαν την Κυβέρνηση να επανακτήσει την εξουσία της, και υποστήριξαν τη συγκρότηση μιας τακτικής αστυνομικής δύναμης και χωροφυλακής), δεν αύξησαν την επιρροή των Κομμουνιστών ανάμεσα στους εργάτες.

Όταν εκδηλώθηκε η ανάμειξη της Ρωσίας στην Ισπανία, αυτή δεν υπαγορευόταν από επαναστατικά κίνητρα ή από την αγάπη του Στάλιν για τον Ισπανικό λαό, αλλά από την ανάγκη να ενισχυθεί η θέση της Ρωσίας στη διεθνή πολιτική. Σύμφωνα με το στρατηγό Κριβίτσκυ, -ο οποίος υποστήριξε ότι είναι «ο μόνος επιζών, στο

εξωτερικό, από την ομάδα των Σοβιετικών αξιωματούχων η οποία ασχολήθηκε άμεσα με την οργάνωση της Σοβιετικής επέμβασης στην Ισπανία»- μετά την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία, το 1933, «η εξωτερική πολιτική του Στάλιν διακατείχετο από άγχος».[60] Μόνο όταν σιγουρεύτηκε ότι ο Φράνκο δεν θα πετύχαινε «μια γρήγορη και εύκολη» νίκη, αποφάσισε να παρέμβει στην Ισπανία.

«Η ιδέα του ήταν -και αυτό το γνωρίζαμε όλοι όσοι βρισκόμασταν στην υπηρεσία του- να εντάξει την Ισπανία στη σφαίρα επιρροής του Κρεμλίνου. Μια τέτοια κυριαρχία, θα διασφάλιζε τους δεσμούς του με το Παρίσι και το Λονδίνο και από την άλλη, θα ενίσχυε έτσι την διαπραγματευτική του δύναμη απέναντι στο Βερολίνο. Από τη στιγμή που θα έλεγχε την Ισπανική Κυβέρνηση -πράγμα που θα ήταν ζωτικής στρατιωτικής σημασίας για τη Γαλλία και τη Μεγάλη Βρετανία- θα επιτύγχανε αυτό που επεδίωκε: θα γινόταν μια δύναμη υπολογίσιμη, ένας σύμμαχος επιθυμητός».

Από τη σκοπιά της σημερινής συγκυρίας, η ερμηνεία αυτή ίσως φαίνεται κάπως παρατραβηγμένη, όμως αυτό δεν ισχύει αν θυμηθούμε ότι εως το 1933 «δεν υπήρχε ούτε μία χώρα, εκτός Ρωσίας, όπου οι Κομμουνιστές να θεωρούνταν υπολογίσιμη πολιτική δύναμη».[61] Και πάλι, σύμφωνα με τον Κριβίτσκυ, ο Στάλιν «εγκαινίασε την επέμβασή του με το σύνθημα: «Καμία ανμειξη στις πολεμικές επιχειρήσεις!». Στην Ισπανία, δεν υπήρξαν ποτέ περισσότεροι από 2.000 Ρώσοι κι αυτοί ήταν στρατιωτικοί ειδικοί και τεχνικοί, πολιτικοί προπαγανδιστές και μέλη της O.G.P.U., της διαβόητης Ρωσικής μυστικής αστυνομίας. Οσον αφορά τον πόλεμο, οι Ρώσοι οργάνωσαν τις Διεθνείς

60. Στο *I was Stalin's Agent* (Λονδίνο, 1939).

61. Φ. Μπορκενάου, *The Communist International* (Λονδίνο, 1938). Το έργο αυτό περιέχει ένα κεφάλαιο για την Ισπανία, το οποίο πιθανόν γράφτηκε στα τέλη του 1937 και, επομένως΄, δεν δίνει μια πλήρη εικόνα του ρόλου του Κ.Κ. στην Ισπανία.

Ταξιαρχίες, που αποτελούνταν από άνδρες κάθε εθνικότητας πλην των Ρώσων.

Η Ρωσία, όχι μόνον αντελήφθη ότι δεν έπρεπε να συμμετέχει σ' αυτές κανένας Ρώσος αλλά επίσης εξασφάλισε ότι η ανάμειξή της θα πληρωνόταν εκ των προτέρων με 500 τόννους χρυσού από την Τράπεζα Ισπανίας, οι οποίοι μετεφέρθησαν στη Ρωσία ως αποτέλεσμα μιας μυστικής συμφωνίας ανάμεσα στον τότε Πρωθυπουργό Λάργκο Καμπαγιέρο και τον Ρώσο εκπρόσωπο στην Ισπανία.* Την ίδια στιγμή, ο Στάλιν έστελνε κάποιον Άρθουρ Στασέβσκυ για να αναλάβει τα ηνία της πολιτικής και της οικονομίας και τον στρατηγό Μπερζίν, για να οργανώσει και να διευθύνει τον στρατό. Οι Ρώσοι δεν αμφέβαλαν καθόλου ότι όποιος έλεγχε την οικονομία μιας χώρας την έλεγχε και πολιτικά και ο Στασέβσκυ «έσπευσε αμέσως να χρησιμοποιήσει όλες του τις δυνάμεις για να συγκεντρώσει σε Σοβιετικά χέρια τον έλεγχο της οικονομίας της δημοκρατίας».[62]

Η εχθρότητα των Κομμουνιστών απέναντι στις βιομηχανικές και αγροτικές κολλεκτίβες είχε αναμφίβολα πολιτικά κίνητρα και συνδεόταν με τους στόχους της ελεγχόμενης από τη Ρωσία κυβέρνησης Νεγρίν να συγκεντρωποιήσει ολόκληρη την οικονομική ζωή της χώρας ώστε να θέσει τις εργατικές οργανώσεις υπό τον έλεγχό της. Δεν είχε καμία σχέση με τις προφάσεις που πρόβαλαν οι Κομμουνιστές: ότι η γη κολλεκτιβοποιήθηκε δια της βίας και ότι η βιομηχανία δεν λειτουργούσε προς όφελος του ένοπλου αγώνα.

Οι Ρώσοι, επίσης, όχι μόνο φρόντισαν ώστε να είναι υπό τον έλεγχό τους οι Διεθνείς Ταξιαρχίες, αλλά και κατάφεραν, λίγους μόνο μήνες μετά την ανάμειξή τους στις υποθέσεις της Ισπανίας, να εξασφαλίσουν ότι θα περιέλθει στα χέρια τους το 90% όλων των σημαντικών θέσεων του Ισπανικού Υπουργείου Πολέμου και ότι η πλειοψηφία των πολιτικών κομισάριων του Δημοκρατικού στρατού θα είναι αφοσιωμένη στο Κομμουνιστικό Κόμμα.

---

* ΣτΕ. βλ. Ρ.Ρόκερ-C.N.T.-F.A.I. ***Ο Ισπανικός «Εμφύλιος» Πόλεμος: ανατομία της Ισπανικής Επανάστασης***, σελ.293, *«Οι περιπέτειες του Ισπανικού χρυσού»*(εκδόσεις ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ)

62. Κριβίτσκι, ό.π.

Ο ηρωικός αγώνας του Ισπανικού λαού, τον Ιούλιο του 1936, λειτούργησε σαν ισχυρός μαγνήτης που προσέλκυσε εκατοντάδες αντιφασίστες εξόριστους αγωνιστές από την Ιταλία και τη Γερμανία, καθώς και αντικομμουνιστές επαναστάτες απ' όλα τα μέρη του κόσμου, για να λάβουν μέρος στην αντίσταση κατά του Φράνκο.[63] Με τη Ρωσική ανάμειξη, ο Στάλιν μετέφερε στην Ισπανία όχι μόνον ειδικούς επί στρατιωτικών και οικονομικών ζητημάτων, αλλά και τη μυστική αστυνομία. Το Κομμουνιστικό σχέδιο στόχευε στην εξόντωση των μεμονωμένων αντιπάλων (ιδιαίτερα των πρώην Κομμουνιστών, που «γνώριζαν πολλά») και στην καταστροφή του επαναστατικού κινήματος στην Ισπανία, το οποίο είχε αποδειχθεί πολύ μεγάλο εμπόδιο σε κάθε προσπάθεια του Ισπανικού Κομμουνιστικού Κόμματος να αποκτήσει πολιτική ηγεμονία. «Οσο για την Καταλωνία» -ανακοίνωνε η Pravda στις 16 Δεκεμβρίου του 1936- «η εκκαθάριση των Τροτσκιστών και των Αναρχοσυνδικαλιστών έχει αρχίσει· θα διεξαχθεί με την ίδια ενεργητικότητα που διεξήχθη και στην ΕΣΣΔ». Και γι' αυτόν το σκοπό, εγκαινιάστηκε από τους Κομμουνιστές η οργανωμένη τρομοκρατία. Εκείνοι οι οποίοι διαμαρτύρονταν εντονότερα ενάντια στα «ανεξέλεγκτα στοιχεία», έστησαν τις δικές τους ιδιωτικές φυλακές και θαλάμους βασανιστηρίων, που τα ονόμασαν «πρεβεντόρια». Κανένας, ούτε καν αυτός που είχε την ιδιότητα του Υπουργού Δικαιοσύνης, δεν επιτρεπόταν να επισκεφθεί αυτές τις φυλακές. Ο Τζων Μακ Γκόβερν, μέλος τότε του Ανεξάρτητου Εργατικού Κόμματος, πήγε το Νοέμβριο του 1937 στην Ισπανία με μια αντιπροσωπεία, που συμπεριελάμβανε τον Καθηγητή Φελισιέν Σαλάχε, μέλος της Κεντρικής Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, για να επισκεφθεί μέλη του P.O.U.M., τα οποία με υπόδειξη των Κομμουνιστών, φυλακίστηκαν δίχως δίκη σαν «πράκτορες του Φράνκο». Σ' ένα φυλλάδιο που εξέδωσε ο Μακ Γκόβερν μετά την επιστροφή του,[64] περιέγραφε την επίσκεψή

63. Δεν αποτέλεσαν τμήμα των προσεκτικά επιλεγμένων και οργανωμένων από το Κ.Κ. Διεθνών Ταξιαρχιών, οι οποίες έφθασαν στην Ισπανία στα τέλη του 1936.

64. Τζον ΜακΓκόβερν, βουλευτής, *Terror in Spain* (Λονδίνο, 1938). Έμμα Γκόλντμαν, «Political Persecution in Republican Spain» *(Spain*

του στις διάφορες φυλακές, επισημαίνοντας όμως ότι αν και ο Διοικητής των Φυλακών και ο Υπουργός Δικαιοσύνης τού είχαν χορηγήσει άδεια για να επισκεφθεί τις φυλακές του Κάγιε Βάλμαχορ (ένα από τα Κομμουνιστικά πρεβεντόρια), ο εκεί υπεύθυνος δεν του επέτρεψε την είσοδο, λέγοντάς του ότι «δεν δέχεται καμία διαταγή του Διοικητή των Φυλακών ή του Υπουργού Δικαιοσύνης, αφού αυτοί δεν είναι τα αφεντικά του. Τον ρωτήσαμε ποιό είναι το αφεντικό του και αυτός μας έδωσε τη διεύθυνση του αρχηγείου της Τσεκά». Αλλά και στο αρχηγείο αρνήθηκαν για μια ακόμα φορά να τους χορηγήσουν άδεια, ενώ την κατάσταση αυτή δεν την άλλαξε ούτε καν η προσωπική παρέμβαση του Υπουργού Δικαιοσύνης Σενιόρ Ιρούχο. Και ο Μακ Γκόβερν καταλήγει:

«Το προσωπείο έπεσε. Αφαιρέσαμε το πέπλο και είδαμε πού βρίσκεται η πραγματική εξουσία. Οι Υπουργοί ήταν πρόθυμοι, αλλά ανίσχυροι. Η Τσεκά δεν ήταν πρόθυμη, αλλά είχε την εξουσία. Συνειδητοποιήσαμε ότι αν επιμέναμε περισσότερο θα κινδυνεύαμε κι εμείς οι ίδιοι».

Η C.N.T. είχε αποκαλύψει μήνες νωρίτερα αυτές τις μυστικές φυλακές. Στις 15 Μαρτίου του 1937, δεκαέξι μέλη της C.N.T. δολοφονήθηκαν από τους Κομμουνιστές στη Βιγιανουέβα ντε Αλκαρδέτε. Στην απαίτηση της Συνομοσπονδίας να τιμωρηθούν εκείνοι που διέπραξαν αυτά τα εγκλήματα, η **Mundo Obrero**, το φερέφωνο των Κομμουνιστών, απάντησε δικαιολογώντας τους εγκληματίες. Η μεταγενέστερη δικαστική έρευνα επιβεβαίωσε το γεγονός ότι μια αμιγώς Κομμουνιστική συμμορία, που συμπεριελάμβανε τους δημάρχους της Βιγιανουέβα και του Βάλμαχορ, λειτουργούσε σαν «Επιτροπή Άμυνας», δολοφονώντας πολιτικούς αντιπάλους, λεηλατώντας, επιβάλλοντας φόρους και

and the World, 10 Δεκεμβρίου 1937*)*, στο οποίο περιγράφει τις επισκέψεις της σε ορισμένες ισπανικές φυλακές τον Σεπτέμβριο του 1937, και αναφέρει ότι της αρνήθηκαν την άδεια επίσκεψης σε πολλές άλλες φυλακές.

βιάζοντας έναν αριθμό γυναικών.* Πέντε Κομμουνιστές καταδικάστηκαν σε θάνατο. Τον Απρίλιο της ίδιας χρονιάς, η C.N.T. αποκάλυψε με στοιχεία την ύπαρξη μιας ιδιωτικής φυλακής στη Μουρθία, παρά τις προσπάθειες της αστυνομίας να αποκρύψει τις λεπτομέρειες, κατάσχοντας όλα τα φύλλα της εφημερίδας της οργάνωσης, της **Cartagena Nueva**, η οποία παρέθετε μία από πρώτο χέρι μαρτυρία ενός εργάτη που είχε προσαχθεί εκεί για ανάκριση.[65] Μεταξύ εκείνων που τον ανέκριναν βρίσκονταν αξιωματούχοι της αστυνομίας και Ισπανοί, μέλη της O.G.P.U.
Λόγω περιορισμένου χώρου είναι αδύνατον να εξιστορήσουμε λεπτομερώς τις εκατοντάδες περιπτώσεις Κομμουνιστικής τρομοκρατίας, που συνέβησαν μετά την ανάμειξη του Στάλιν στις τύχες της Ισπανίας.[66] Τόσο επιτυχημένη υπήρξε η Κομμουνιστική προπαγάνδα και τόσο επιτυχημένα κατάφεραν οι συνοδοιπόροι δημοσιογράφοι να πείσουν τη φιλελεύθερη και προοδευτική κοινή γνώμη των δημοκρατικών χωρών ότι το ΚΚ, με τη βοήθεια του Στάλιν, του μόνου φίλου στον οποίο μπορούσε να προσβλέπει για βοήθεια ο Ισπανικός λαός, αποτελούσε την αιχμή του δόρατος του ένοπλου αγώνα κατά του Φράνκο, ώστε δεν τράβηξαν καθόλου την προσοχή οι φωνές των επαναστατικών

---

* ΣτΕ. βλ. Ρ.Ρόκερ-C.N.T.-F.A.I. ***Ο Ισπανικός «Εμφύλιος» Πόλεμος: ανατομία της Ισπανικής Επανάστασης*** (εκδόσεις ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ)

65. Αναδημοσιεύτηκε στο *La CNT en la Revolución Española*, τόμ. 2.

66. Ούγκο Ντιούαρ, *Assasins at large* (Λονδίνο, 1951), μια μαρτυρία για τις εκτελέσεις, εκτός Ρωσίας, κατ' εντολήν της GPU. Ένα κεφάλαιο ασχολείται μ' αυτές τις δραστηριότητες στην Ισπανία.

Χεσούς Χερνάντεθ, *Yo Fui Ministro de Stalin* (Μεξικό, 1953). Το πρώτο μέρος αυτού του βιβλίου του πρώην κομμουνιστή υπουργού στην κυβέρνηση Νεγκρίν, ασχολείται με τον ρόλο των πρακτόρων του Στάλιν στον ισπανικό πόλεμο. Περιλαμβάνει μια εκτενή μαρτυρία για την εκτέλεση των μελών του POUM κατ' εντολήν της Μόσχας και την «εσωτερική» ιστορία της δολοφονίας του ηγέτη τους Αντρές Νιν.

ομάδων που έκαναν έκκληση στους εργάτες όλου του κόσμου για να σωθεί η ζωή των θυμάτων του Στάλιν στην Ισπανία. Και όταν το Μάιο του 1937, διεξήχθη στους δρόμους της Βαρκελώνης ο υποκινημένος από τους Κομμουνιστές αδελφοκτόνος αγώνας, στον οποίο έχασαν τη ζωή τους εκατοντάδες εργάτες και τον οποίο ακολούθησαν, τον Ιούνιο, ένοπλες επιθέσεις ενάντια στις αγροτικές κολλεκτίβες της Αραγωνίας, οι Κομμουνιστές χαιρετίστηκαν σαν οι σωτήρες του νόμου και της τάξης ενάντια στους ανεξέλεγκτους αναρχικούς τρομοκράτες, οι οποίοι προσπαθούσαν να καταλάβουν την εξουσία στη Βαρκελώνη και ανάγκαζαν με τις αναρχικές τους ξιφολόγχες τους αγρότες να κολλεκτιβοποιήσουν τη γη τους! Ο Χίτλερ δεν ήταν ο μόνος που αντελήφθη ότι όσο μεγαλύτερο είναι το ψέμα, τόσο περισσότερες πιθανότητες υπάρχουν να γίνει πιστευτό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ

ΟΙ «ΜΕΡΕΣ ΤΟΥ ΜΑΗ» ΣΤΗ ΒΑΡΚΕΛΩΝΗ

Κατά τη διάρκεια της κυβερνητικής του θητείας, από τον Σεπτέμβριο του 1936 εως τον Μάιο του 1937, όπου διετέλεσε και Υπουργός Άμυνας, ο Σοσιαλιστής ηγέτης Λάργκο Καμπαγιέρο υπηρέτησε πιστά την αντεπανάσταση. Όπως το διετύπωσε ο Πεϊράτς, είχε σώσει την αρχή της κυβέρνησης και την είχε περιβάλλει με κύρος. Στη συνέχεια, όμως, δημιούργησε στενότατες σχέσεις με τους Κομμουνιστές και τους Ρώσους αφέντες τους. Φαίνεται ότι ο Καμπαγιέρο δεν έτρεφε καμία αυταπάτη σχετικά με την αφοσίωση των Κομμουνιστών απέναντί του, έτρεφε όμως αυταπάτες σχετικά με τις δικές του ικανότητες να ελέγχει και να κατευθύνει την πολιτική της Κυβέρνησης και ότι ήταν ο «Ισπανός Λένιν» ο οποίος μπορούσε, με την προσωπικότητά του και μόνο, να διατηρήσει την ισορροπία ανάμεσα στις επαναστατικές και τις αντιδραστικές δυνάμεις που εκπροσωπούνταν στο Υπουργικό Συμβούλιο. Δεν ήθελε ούτε τις πολιτοφυλακές, ούτε ένα τακτικό στρατό· ούτε την παλαιά τάξη πραγμάτων, ούτε την επαναστατική · ούτε την ατομική ιδιοκτησία, ούτε την απαλλοτρίωση της ιδιοκτησίας. Στους κομμουνιστές υποσχέθηκε τη στρατολόγηση κληρωτών και τη δημιουργία ισχυρής άμυνας· στους αναρχικούς, έναν επαναστατικό πόλεμο υπό την δική του διεύθυνση. Δεν τήρησε καμία από αυτές τις υποσχέσεις και η περίοδος της θητείας του σημαδεύτηκε από στρατιωτικές πανωλεθρίες και την ισχυροποίηση των θεσμών του Κράτους και της εξουσίας της αντεπανάστασης.

Ο «Ισπανός Λένιν» είχε πλέον ολοκληρώσει την αποστολή του σ'ότι αφορούσε τους Κομμουνιστές. Το πείσμα του και η ματαιοδοξία του τον εμπόδισαν να γίνει υποχείριο της Κομμουνιστικής πολιτικής, όμως τον Μάιο του 1937, απομονω-

μένος σχεδόν πλήρως ακόμη και από την U.G.T., στην οποία στηριζόταν η εξουσία και το κύρος του (ως ηγέτη αυτής της οργάνωσης), ήρθε η ώρα να αντικατασταθεί από κάποιον περισσότερο υπάκουο στις υπαγορεύσεις της Ρωσίας. Οι Κομμουνιστές και οι αντιδραστικοί σύμμαχοί τους αντελήφθησαν επίσης ότι με την υποστήριξη των ενόπλων δυνάμεων, που είχαν ανασυγκροτηθεί στα μετόπισθεν από την Κυβέρνηση Καμπαγιέρο, ήταν τώρα αρκετά ισχυροί για να εξαλείψουν μια για πάντα την τεράστια επιρροή που ασκούσαν οι επαναστατικές οργανώσεις. Πρώτος τους στόχος ήταν το P.O.U.M. (το αντισταλινικό Μαρξιστικό κόμμα) στην Καταλωνία, και θα ακολουθούσε μία συντονισμένη επίθεση κατά των C.N.T.-F.A.I.

Από τις αρχές του 1937, έδειξαν τις προθέσεις τους με μεμονωμένες ένοπλες επιθέσεις και προβοκάτσιες (Λα Φατερέγια, Μολίνς ντε Γιομπρεγκάτ, Πουιγκθέρδα). Την ίδια περίοδο, η Κυβέρνηση της Καταλωνίας εξέδωσε πενήντα οκτώ διατάγματα (12 Ιανουαρίου) τα οποία συνέταξε ο Σύμβουλος Οικονομικών, Χοζέπ Ταραδέγιας και τα οποία στόχευαν να καταπνίξουν την κοινωνική επανάσταση διαμέσου της αύξησης του κυβερνητικού ελέγχου πάνω στις κολλεκτιβοποιημένες επιχειρήσεις και της επιβολής σε αυτές ενός νέου φόρου βάσει της παραγωγής τους. Και τον Μάρτιο, ένα διάταγμα του Συμβούλου Δημοσίας Τάξεως καταργούσε τις εργατικές Περιπόλους Ελέγχου και όριζε ότι τα μέλη των ελεγχόμενων από την κυβέρνηση ενόπλων σωμάτων στα μετόπισθεν δεν έπρεπε να ανήκουν σε κανένα κόμμα ή οργάνωση. Ταυτόχρονα, τέθηκε σε εφαρμογή το σχέδιο για «αφοπλισμό των μετόπισθεν». Όποιος έφερε όπλο δίχως άδεια από τις αρχές θα αφοπλιζόταν και θα παραπεμπόταν σε δίκη. Δεν χωρεί καμία αμφιβολία για τις προθέσεις που έκρυβαν αυτές οι κινήσεις.

Αυτή τη φορά όμως, οι αντιδράσεις των αγωνιστών της βάσης ήταν τέτοιες, ώστε οι «εκπρόσωποί» τους στην Καταλανική Κυβέρνηση αναγκάστηκαν να παραιτηθούν και έτσι προκλήθηκε μια ακόμη κυβερνητική κρίση. Οι ανακοινώσεις που εκδόθησαν από την Περιφερειακή Επιτροπή της C.N.T. και τις αναρχικές ομάδες της Βαρκελώνης ήταν ειλικρινείς και, μολονότι παρέμεναν ακόμα μέσα στα πλαίσια της συνεργασίας ανάμεσα στις οργανώσεις και τα κόμματα, φανέρωναν μεγαλύτερη αποφασι-

στικότητα και επαναστατικό πνεύμα από πολλές προηγούμενες. Με προσωπική παρέμβαση του Προέδρου Κομπάνυς σχηματίστηκε στις 26 Απριλίου μια προσωρινή κυβέρνηση «εσωτερικού χαρακτήρος», στην οποία εκπροσωπούνταν η C.N.T., η U.G.T. και η Εσκέρρα. Αυτό όμως δεν απέτρεψε την πραγματική κρίση που προκάλεσε η Καταλανική Κυβέρνηση όταν, με παρότρυνση των Κομμουνιστών, έστρεψε όλη της τη δύναμη εναντίον των επαναστατών στη Βαρκελώνη. Ενδεικτική του κλίματος που επικρατούσε το 1937 στην Καταλωνία, ήταν η άρνηση των Κομμουνιστών να συμμετάσχουν στον εορτασμό της Πρωτομαγιάς, που συνοδεύτηκε από την ολοφάνερα προσχεδιασμένη δράση της αστυνομίας στους δρόμους της Βαρκελώνης για την πρόκληση επεισοδίων. Στο φύλλο της 2ας Μαΐου, η **Solidaridad Obrera**[67] απάντησε σε αυτές τις προβοκάτσιες με κατηγορηματικό τρόπο:

Οι οπλισμένοι εργάτες αποτελούν τη μόνη εγγύηση για την Επανάσταση. Όποιος επιχειρεί να αφοπλίσει τους εργάτες συντάσσεται με εκείνους που βρίσκονται στην άλλη πλευρά των οδοφραγμάτων. Ακόμη κι ένας Σύμβουλος ή Κομισσάριος δεν μπορεί να δίνει διαταγές στους εργάτες, οι οποίοι αγωνίζονται κατά του φασισμού με περισσότερες θυσίες και ηρωισμό απ'ότι όλοι οι πολιτικοί στα μετόπισθεν, την θρασύτητα και την ανικανότητα των οποίων δεν αγνοεί κανείς. Εργάτες: μην αφήσετε κανένα να σας αφοπλίσει.

Στις τρεις η ώρα την επομένη ημέρα (3η Μαΐου), η Κυβέρνηση εξαπέλυσε την πρώτη της οργανωμένη επίθεση, η οποία προκάλεσε στους δρόμους της Βαρκελώνη μάχες που θα διαρκούσαν μερικές μέρες και θα στοίχιζαν τη ζωή 500 τουλάχιστον εργατών. Περισσότεροι από 1.000 τραυματίστηκαν και οι φυλακές γέμισαν για μια ακόμη φορά με επαναστάτες αγωνιστές.
Δεν σκοπεύουμε να ασχοληθούμε εκτενώς με τις «Μέρες του Μάη» (καθώς είναι συχνες οι αναφορές που γίνονται στον αιματηρό αγώνα που διεξήχθη στη Βαρκελώνη και στην Καταλωνία εν γένει). Η βιβλιογραφία σχετικά με τα γεγονότα

67. Καθημερινή εφημερίδα της CNT της Βαρκελώνης.

είναι μεγάλη και παραπέμπουμε τον ενδιαφερόμενο αναγνώστη στις εκδοθείσες από αυτόπτες μάρτυρες περιγραφές καθώς και στις επίσημες εκδοχές των κομμάτων και των οργανώσεων που έλαβαν μέρος.[68] Σ'ετούτη τη μελέτη, θα περιοριστούμε στην εξέταση των πολιτικών πτυχών της σύγκρουσης.

Η ενέργεια της κυβέρνησης που προκάλεσε τα γεγονότα των Ημερών του Μάη, ήταν η αιφνιδιαστική επίθεση των αστυνομικών δυνάμεων, που επέβαιναν σε τρία φορτηγά, με διαταγή του Γενικού Κομισσάριου Δημοσίας Τάξεως Ροδρίγκεθ Σάλας, κατά του Τηλεφωνικού Κέντρου της Βαρκελώνης, το οποίο δέσποζε στην πιο πολυσύχναστη πλατεία της πόλης, την Plaza de Cataluna. Ο Σάλας έλαβε μια διαταγή που είχε εκδώσει ο Σύμβουλος Εσωτερικής Ασφαλείας Αρτέμιο Αϊγκουαδέ (μέλος του κόμματος του Κομπάνυς, της Εσκέρρα), η οποία τον εξουσιοδοτούσε να καταλάβει το κτίριο. Σύμφωνα με τον Πεϊράτς,[69] η διαταγή αυτή εκδόθηκε προφανώς χωρίς να προηγηθεί σύσκεψη με τα άλλα μέλη της πρόσφατα σχηματισμένης κυβέρνησης: τα τέσσερα μέλη της C.N.T. τουλάχιστον, δήλωσαν ότι δεν είχαν λάβει γνώση της διαταγής.

---

68. Α. Σούχυ, *The Tragic Week in May* (Βαρκελώνη, 1937). Είναι η επίσημη εκδοχή των CNT-FAI, που εκδόθηκε σε αρκετές χώρες. Περιέχει μια λεπτομερή χρονολογική περιγραφή του αγώνα στην Βαρκελώνη και των γεγονότων στις επαρχίες, που ακολουθείται από σχόλια σχετικά με τις συνέπειες, και σαν παράρτημα περιέχει το Μανιφέστο της CNT για τις Μέρες του Μάη στη Βαρκελώνη. Ολόκληρη η εξιστόρηση του αγώνα στη Βαρκελώνη δημοσιεύτηκε ως πρόσθετο ειδικό τετρασέλιδο στο *Spain and the World* (Λονδίνο, 1 Ιουνίου 1937, τόμ. 1, τεύχος 14). Βλ. Επίσης Τζ. Οργουελλ, *Φόρος Τιμής στην Καταλωνία* (Λονδίνο, 1938). [Σ.τ.Ε. Ελληνική μετάφραση, εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος], Φένερ Μπρόκγουεϊ, *The Truth about Barcelona* (Λονδίνο, 1937), καθώς επίσης και Φρανκ Τζέλλινεκ, *The Civil War in Spain* (Λονδίνο, 1938) για μια φιλοκομμουνιστική εξιστόρηση με όλες τις συνήθεις διαστρεβλώσεις.

69. Πεϊράτς, *La CNT en la Revolución Española*, τόμ. 2. Σελ. 191.

Οι εργάτες που έλεγχαν το Τηλεφωνικό Κέντρο αιφνιδιάστηκαν και δεν μπόρεσαν να αποτρέψουν την κατάληψη του πρώτου ορόφου από τις αστυνομικές δυνάμεις· μέχρι εκεί όμως μπόρεσαν να φθάσουν οι εισβολείς. Τα νέα, όπως ήταν φυσικό, διαδόθηκαν σαν ανεξέλεγκτη πυρκαγιά και μέσα σε δύο ώρες οι Επιτροπές Άμυνας των C.N.T.-F.A.I. ενεργοποιήθηκαν, συγκεντρώθηκαν στα κατά τόπους κέντρα, εξοπλίστηκαν και έστησαν οδοφράγματα ώστε να είναι έτοιμες ν' αντιμετωπίσουν μια ενδεχόμενη επέκταση των επεισοδίων. Εν τω μεταξύ, ο Βαλέριο Μας, Περιφερειακός Γραμματέας της C.N.T., ήρθε σ' επαφή με τον Πρωθυπουργό (τον Ταραδέγιας) και τον Υπουργό Εσωτερικών (τον Αϊγκουαδέ), οι οποίοι τον διαβεβαίωσαν ότι δεν εγνώριζαν τίποτα για το συμβάν, αν και στη συνέχεια απεδείχθη ότι στην πραγματικότητα τη διαταγή την είχε δώσει ο Αϊγκουαδέ. Κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων, η Κυβέρνηση υποσχέθηκε να αποσύρει τις αστυνομικές δυνάμεις. Τη νύχτα εκείνη δεν έπεσε κανένας πυροβολισμός, όμως το επόμενο πρωί, όταν οι αστυνομικές δυνάμεις κατέλαβαν το Μέγαρο της Δικαιοσύνης, ήταν φανερό ότι τα γεγονότα της προηγούμενης ημέρας δεν ήταν ένα μεμονωμένο επεισόδιο αλλά η απαρχή μιας μελετημένης προσπάθειας της Κυβέρνησης να καταλάβει τα στρατηγικά σημεία της πόλης και, αφού πάρει τον έλεγχο, να προχωρήσει στη συντριβή της επανάστασης άπαξ δια παντός. Όμως οι εργάτες των C.N.T.-F.A.I. επέδειξαν το ίδιο θάρρος και πνεύμα πρωτοβουλίας που είχαν επιδείξει και στον αγώνα ενάντια στη στρατιωτική ανταρσία τον Ιούλιο του 1936. Μαζί με το P.O.U.M. αντιστάθηκαν με επιτυχία στη συνδυασμένη επίθεση της κυβέρνησης και του ελεγχόμενου από τους Κομμουνιστές P.S.U.C.

Ο λόγος τον οποίο πρόβαλε ο Ροδρίγκεθ Σάλας για την επίθεση στο Τηλεφωνικό Κέντρο της Βαρκελώνης ήταν ότι οι εργάτες της C.N.T. που το έλεγχαν, «κατέγραφαν» τις τηλεφωνικές συνδιαλέξεις μεταξύ των Υπουργών της Βαρκελώνης και της Βαλένθια. Την δικαιολογία αυτή πρόβαλε και ο Χουάν Κομορέρα (Υπουργός Δημοσίων Έργων στην Κυβέρνηση της Βαρκελώνης και Γενικός Γραμματέας του P.S.U.C. Καταλωνίας) σε μια δημόσια συγκέντρωση στη Βαρκελώνη:

«Ο Σύμβουλος Εσωτερικής Ασφαλείας, ανταποκρινόμενος στο καθήκον του, αποφάσισε να θέσει τέρμα σε μια ανώμαλη κατάσταση στο Τηλεφωνικό Κέντρο, το οποίο, εξ όσων γνωρίζω, δεν είναι ιδιοκτησία της C.N.T. Όσο είναι ιδιοκτησία της C.N.T. άλλο τόσο είναι και της U.G.T., διότι εκεί εργάζονται άνθρωποι που ανήκουν όχι μόνον στη C.N.T. αλλά και στην U.G.T. Ωστόσο, δεν είναι ιδιοκτησία καμιάς εκ των δύο και εν πάση περιπτώσει θα γίνει ιδιοκτησία της κοινότητας μόλις η Κυβέρνηση της Δημοκρατίας εθνικοποιήσει την Τηλεφωνία. Όμως εκεί γίνονταν σοβαρές παραβάσεις, στις οποίες η Κυβέρνηση έπρεπε να θέσει τέρμα. Ήταν γεγονός ότι όλοι οι εσωτερικοί έλεγχοι του Τηλεφωνικού Κέντρου ήταν στην υπηρεσία της οργάνωσης κι όχι της κοινότητας και ούτε ο Πρόεδρος Αθάνια, ούτε ο Πρόεδρος Κομπάνυς, ούτε κανένας άλλος μπορούσε να μιλήσει δίχως να ακουστεί από το αδιάκριτο αυτί εκείνου που ήλεγχε το Τηλεφωνικό Κέντρο. Φυσικά, αυτό έπρεπε να σταματήσει και αυτό συνέβη εκείνη τη συγκεκριμένη ημέρα, κάτι που θα μπορούσε να είχε συμβεί την προηγούμενη, ένα μήνα αργότερα ή ένα μήνα νωρίτερα. Υπακούοντας λοιπόν ο σύντροφός μας Ροδρίγκεθ Σάλας στις διαταγές που έλαβε, πήγε να καταλάβει το Τηλεφωνικό Κέντρο, και την επόμενη στιγμή δόθηκε η ίδια απάντηση που είχε δοθεί και πριν-γενική κινητοποίηση και στήσιμο οδοφραγμάτων. Αν ο σύμβουλος Εσωτερικής Ασφαλείας είχε κάνει κάτι που υπερέβαινε τα καθήκοντά του, δεν θα μπορούσαν άραγε οι τέσσερις σύμβουλοι της C.N.T. να απαιτήσουν επανόρθωση της κατάστασης και την αποπομπή του; Όμως δεν θέλησαν να ακολουθήσουν την κανονική διαδικασία αλλά, αντίθετα, απάντησαν σ'αυτήν την ενέργεια της Κυβέρνησης με μια φοβερή κινητοποίηση όλων των ομάδων, οι οποίες κατέλαβαν όλα τα στρατηγικά σημεία της πόλης».[70]

---

70. *Spain Organises for Victory. The Policy of the Communist Party of Spain* ερμηνευόμενη από τους Χεσούς Φερνάντεθ και Χουάν Κομορέρα, με πρόλογο του Τζ. Ρ. Κάμπελ (Λονδίνο, 1937). Και οι δύο ομιλίες δόθηκαν μετά τις Μέρες του Μάη στη Βαρκελώνη και στη διάρκεια της κρίσης της Κεντρικής Κυβέρνησης. Η ομιλία του Χερνάντεθ ήταν μια εκτεταμένη επίθεση ως προς την ευθύνη του Καμπαγιέρο για όλες τις οικονομικές και στρατιωτικές καταστροφές.

Υποβάλαμε τον αναγνώστη σ' αυτή τη λεκτική δυσπεψία όχι μόνο για να τεκμηριώσουμε, με τη χρήση Κομμουνιστικών ντοκουμέντων, το γεγονός ότι η επίθεση στο Τηλεφωνικό Κέντρο προκάλεσε τις μάχες στη Βαρκελώνη,[71] αλλά και γιατί αυτά αποκαλύπτουν την απόλυτη ανειλικρίνεια του Κομμουνιστικού Κόμματος: α) Ο Κομορέρα στην πραγματικότητα δεν λέει ότι ο Αθάνια δεν μπορούσε να επικοινωνήσει τηλεφωνικά με τον Κομπάνυς, αλλά ότι η συνδιάλεξή τους καταγράφετο. Επομένως, το ζήτημα δεν ήταν ότι δεν μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν το τηλέφωνο. β) Πράγματι, οι εργάτες της C.N.T. αποτελούσαν τη μεγάλη πλειοψηφία στο Τηλεφωνικό Κέντρο. Η εφημερίδα **Daily Worker**, η οποία δεν μπορεί να κατηγορηθεί ότι είχε ποτέ υπερεκτιμήσει την δύναμη των αναρχικών, έγραψε τις ημέρες εκείνες (11η Μαΐου): «Ο Σάλας έστειλε τις ένοπλες δημοκρατικές αστυνομικές δυνάμεις για αφοπλίσουν τους εργαζόμενους εκεί, **οι περισσότεροι εκ των οποίων ήταν μέλη των συνδικάτων της C.N.T.»** (δική μας η έμφαση). Ομως δεν τέθηκε ποτέ ζήτημα **ιδιοκτησίας**, αφού το Τηλεφωνικό Κέντρο ήταν κολλεκτιβοποιημένο και υπό τον κοινό έλεγχο των C.N.T.-U.G.T. Και οι Κομμουνιστές, όντας υπερλεγκαλιστές, γνώριζαν ότι η κατάσταση αυτή είχε επικυρωθεί από το Διάταγμα για την Κολλεκτιβοποίηση του Οκτωβρίου του 1936 και αυτό σήμαινε ότι η Κυβέρνηση είχε τον μόνιμο ελεγκτή της στο Συμβούλιο Επιχειρήσεων. γ) Η C.N.T. πράγματι απαίτησε την αποπομπή των Σάλας και Αϊγκουαδέ -κάτι που δεν έγινε δεκτό. Κατά την άποψη του Πεϊράτς, «Η αδιαλλαξία των άλλων κομμάτων και ιδιαίτερα η καιροσκοπική στάση του Προέδρου της Χενεραλιδάδ, ο οποίος αντιτάχθηκε αποφασιστικά σ' αυτές τις αποπομπές, προκάλεσαν την γενική απεργία και το ξέσπασμα των μαχών που ακολούθησε».

Στο παρατεθέν απόσπασμα του Κομορέρα δεν πρέπει να μας διαφύγει ένα ακόμη γεγονός: δηλαδή, η ολότελα αντιδραστική

71. Είναι απαραίτητο να επιβεβαιώσουμε ακόμη κι αυτό το γεγονός όταν διαβάζει κανείς ψευδείς δηλώσεις σαν του Αλβάρεθ ντελ Κάγιο, ο οποίος αναφέρει το POUM σαν πρωταίτιο της εξέγερσης (*Freedoms Battle*, Λονδίνο, 1940).

στάση ενός κόμματος που, στην πραγματικότητα, διαμαρτύρεται για την ετοιμότητα των επαναστατών εργατών να ελέγχουν αυστηρά τις συνδιαλέξεις των πολιτικών. Φυσικά, το πράγμα διαφέρει εντελώς όταν το «αδιάκριτο αυτί» είναι αυτό της Ρωσικής Μυστικής Αστυνομίας!

Εξακολουθεί να υπάρχει κάποια σύγχυση σχετικά με την προέλευση της προβοκάτσιας που οδήγησε στις Μέρες του Μαΐου. Πίσω από τα οδοφράγματα που στήθηκαν ενάντια στις C.N.T.-F.A.I. και το P.O.U.M. βρίσκονταν μέλη του P.S.U.C. και του Estat Catala, δηλαδή, σοσιαλιστές ελεγχόμενοι από τους Κομμουνιστές και, αντίστοιχα, μέλη του κόμματος του «Καταλανικού Κράτους», ενός εξτρεμιστικού αυτονομιστικού κινήματος. Σε ένα **Μανιφέστο της Εθνικής Επιτροπής της C.N.T. σχετικά με τις Μέρες του Μάη στη Βαρκελώνη**,[72] παρουσιάζονταν σημαντικά στοιχεία που κατέδειχναν ότι κορυφαία ηγετικά μέλη του Estat Catala συνωμοτούσαν στη Γαλλία για να επιτύχουν την «ανεξαρτησία της Καταλωνίας»:

«Οι Αυτονομιστές, όντας σε τελική ανάλυση αστοί, δεν μπορούσαν να συμβιβαστούν με τη φασιστική ανταρσία, η οποία οδήγησε στην προλεταριακή νίκη και τους απειλούσε με απώλεια όλου του πλούτου τους. Και αναζητώντας μια εναλλακτική λύση, προχώρησαν σε διαπραγματεύσεις με την Ιταλία για να προκαλέσουν επεισόδια στο εσωτερικό της Ισπανίας, τα οποία θα έδιναν την ευκαιρία μιας ξένης επέμβασης και θα διευκόλυναν την αναγνώριση της Καταλωνίας ως ανεξάρτητου Κράτους, υπονομεύοντας έτσι ταυτόχρονα το αντιφασιστικό μέτωπο. Όλοι όσοι ήθελαν να επιστρέψει η Καταλωνία στο καθεστώς που ίσχυε την 18η Ιουλίου, αποδέχτηκαν τις προτάσεις αυτές».

Δύο ακόμη ενδιαφέρουσες λεπτομέρειες του Μανιφέστου αυτού είναι οι αναφορές στους Αϊγκουαδέ και Κομορέρα:

---

72. Α. Σούχυ, ό.π., σελ. 44–48.

«Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ο Αϊγκουαδέ ήταν ο Σύμβουλος Εσωτερικής Ασφαλείας, ότι είναι μέλος του Estat Catala και ύποπτος συμμετοχής στη συνωμοσία.
Στις 20 Απριλίου, ο Κομορέρα, ηγέτης του Κομμουνιστικού Κόμματος Καταλωνίας, βρισκόταν στο Παρίσι. Ένας από τους ανθρώπους που συνάντησε εκεί ήταν ο γραμματέας του Βεντούρα Χασόλ (μέλους του Estat Catala), και κάποιος Κασταniέρ. Ποιός είναι αυτός ο Κασταniέρ; «Πράκτορας της Χενεραλιδάδ», μας λένε.[73] *Οι έρευνες αποκάλυψαν ότι βρίσκεται σε επαφή με κάποιον Βίντρο, γραμματέα του Οκτάβιο Σάλτο, δημοσιογράφου στην υπηρεσία των Ισπανών φασιστών... Διατηρεί επίσης στενές σχέσεις με μελη του Estat Catala και ιδιαίτερα με τους Ντενκάς και Καζανόβας. Ο πρώτος επισκέφθηκε τον Κασταniέρ στο σπίτι του και ο δεύτερος δέχθηκε με τη σειρά του την επίσκεψη του Κασταniέρ».*

Πέρα από την αναφορά στον Κομορέρα, το μανιφέστο της C.N.T. δεν ασχολείται καθόλου με το ρόλο των Κομμουνιστών στην υποδαύλιση των επεισοδίων. Ο Πεϊράτς υποστηρίζει τη θεωρία ότι «λόγοι πολιτικής φύσεως, υποχρέωσαν την Εθνική Επιτροπή της C.N.T. να παραβλέψει τον σημαντικό και ηγετικό ρόλο που έπαιξε η μυστική αστυνομία του Στάλιν τις Μέρες του Μάη, δηλαδή, τα αληθινά κίνητρα αυτής της προβοκάτσιας». Υπαινίσσεται ότι ίσως η Επιτροπή στερείτο αδιάσειστων αποδείξεων, ή ότι τέτοιες αποδείξεις δεν έφθασαν στα χέρια της.

---

73. Αυτές οι δύο παράγραφοι απαλείφθηκαν από τον λογοκριτή της ισπανικής κυβέρνησης όταν πρωτοδημοσιεύτηκε το Μανιφέστο στη *Solidaridad Obrera* στις 13 Ιουνίου 1937, αλλά περιελήφθησαν αυτούσιες στην αγγλική έκδοση του φυλλαδίου του Σούχυ *The Tragic Week in May* (Βαρκελώνη, 1937). Στη γαλλική έκδοση του ίδιου φυλλαδίου *La Tragique Semaine de Mai a Barcelone* παραλείπεται ολόκληρο το Μανιφέστο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ «ΗΜΕΡΩΝ ΤΟΥ ΜΑΗ»

Φαίνεται ότι δεν έχει ακόμη τεκμηριωθεί με ντοκουμέντα το αν οι «Μέρες του Μάη» ήταν ή όχι τμήμα ενός προσεκτικά επεξεργασμένου σχεδίου. Στο βιβλίο του, **Ήμουν πράκτορας του Στάλιν**, ο στρατηγός Κριβίτσκυ ισχυρίζεται πως ήταν ενήμερος για το ότι επίκειντο οι Μέρες του Μάη. Αναφορές που είδε στη Μόσχα τον καιρό εκείνο

«...καθιστούσαν σαφές ότι η O.G.P.U. συνωμοτούσε για να συντρίψει τα «ανεξέλεγκτα» στοιχεία στη Βαρκελώνη και να πάρει τον έλεγχο υπέρ του Στάλιν... Γεγονός είναι ότι η μεγάλη πλειοψηφία των εργατών στην Καταλωνία ήταν έντονα αντισταλινική. Ο Στάλιν γνώριζε ότι η αναμέτρηση ήταν αναπόφευκτη, όμως γνώριζε επίσης ότι οι αντίπαλες δυνάμεις ήταν πλήρως διαιρεμένες και μπορούσαν να συντριβούν με μια αιφνίδια, αποφασιστική δράση. Η O.G.P.U. έριξε λάδι στη φωτιά και έσπρωξε τους συνδικαλιστές, τους αναρχικούς και τους σοσιαλιστές τον ένα ενάντια στον άλλο».

Ο Κριβίτσκυ αναφέρει επίσης ότι ο Νεγκρίν είχε ήδη επιλεγεί από τη Μόσχα, μερικούς μήνες νωρίτερα, σαν ο διάδοχος του Καμπαγιέρο και ότι ένας επιπλέον σκοπός που θα εξυπηρετούσαν οι Μέρες του Μάη θα ήταν να προκαλέσουν μια κρίση στην Κυβέρνηση Καμπαγιέρο και ν'αναγκάσουν τον «Ισπανό Λένιν» να παραιτηθεί. Μπορεί όλα αυτά να είναι αλήθεια αλλά καμία χειροπιαστή απόδειξη δεν μας προσφέρεται, επί παραδείγματι από τον Πεϊράτς,[74] που υποστηρίζει την άποψη αυτή αλλά

74. Χ. Πεϊράτς, *La CNT en la Revolución Española*, τόμ. 2.

περιορίζεται στο να παραθέτει εκτενή αποσπάσματα από τον Κριβίτσκυ. Αν λοιπόν η επίθεση στο Τηλεφωνικό Κέντρο επρόκειτο να είναι για τους Κομμουνιστές και τους συμμάχους τους το σύνθημα για να επιχειρήσουν την δια των όπλων συντριβή του επαναστατικού κινήματος στη Βαρκελώνη, φαίνεται ότι απέτυχε οικτρά. Ο Ροδρίγκεθ Σάλας και οι άνθρωποί του έφθασαν εκεί στις 3μ.μ. της 3ης Μαΐου. Η επίθεση αποκρούστηκε και με τα λόγια του Πεϊράτς: «...στο σήμα συναγερμού των πολιορκημένων εργατών απάντησαν οι εργάτες των προαστίων και η ενεργητική επέμβασή τους αποτέλεσε το έναυσμα των αιματηρών μαχών σε στρατηγικά σημεία και στα οδοφράγματα».

Στη λεπτομερή του περιγραφή του αγώνα αυτού, ο Σούχυ[75] επισημαίνει ότι μεταξύ της C.N.T. και της Κυβέρνησης άρχισαν διαπραγματεύσεις που διήρκεσαν μέχρι τις έξη το πρωί της 4ης Μαΐου, προσθέτοντας: «Τα χαράματα, οι εργάτες άρχισαν να στήνουν οδοφράγματα στα περίχωρα της πόλης. Στη διάρκεια της βραδιάς αυτής δεν έγιναν μάχες, όμως η γενική ένταση αυξήθηκε». Οι μάχες ξεκίνησαν μόνον όταν οι αστυνομικές δυνάμεις κατέλαβαν το Μέγαρο της Δικαιοσύνης, αλλά ακόμη και τότε συνεχίζονταν οι διαπραγματεύσεις ανάμεσα στην Περιφερειακή Επιτροπή της C.N.T. και την Κυβέρνηση.

Η Κυβέρνηση αρνήθηκε να δεχθεί τα αιτήματα της C.N.T. να αποσυρθούν οι αστυνομικές δυνάμεις και να αποπεμφθούν ο Σάλας και ο Υπουργός Αϊγκουαδέ, και δήλωσε ότι δεν θα προχωρούσε σε κάποια συμφωνία παρά μόνο όταν οι δρόμοι άδειαζαν από τους οπλισμένους εργάτες. Αυτή ήταν ολοφάνερα μια κρίσιμη στιγμή για τον Κομπάνυς και τους πολιτικούς. Αν συγκατατίθεντο στους επαναστάτες εργάτες θα ήταν σαν να παραδέχονται, όταν θα ετίθετο το θέμα, ότι η εξουσία τους βασιζόταν σ' έναν μύθο και ότι οι οπλισμένοι εργάτες ήταν τόσο ισχυροί και η Κυβέρνηση τόσο ανίσχυρη, όσο ήταν στις 19 Ιουλίου. Θα σήμαινε ότι μέσα σε μία ημέρα θα πήγαιναν χαμένοι όλοι αυτοί οι μήνες μηχανορραφιών, πολιτικών τεχνασμάτων, ελιγμών. Μία μόνο διέξοδος έμενε

---

75. Α. Σούχυ, *The Tragic Week in May*, αγγλική έκδοση (Βαρκελώνη, 1937).

ανοιχτή στην Κυβέρνηση: κανένας συμβιβασμός με τους επαναστάτες εργάτες.
Η «αναμέτρηση» απετράπη και ο θρίαμβος της Κυβέρνησης διασφαλίστηκε μέσω της συνεργασίας των ηγετών των εργατικών οργανώσεων, των οποίων ο ρόλος καθ' όλη τη διάρκεια των μαχών ήταν ρόλος συμφιλιωτικός. Από τη στιγμή που η Κυβέρνηση αρνήθηκε να διαπραγματευτεί, οι ηγέτες αυτοί έκαναν έκκληση στους εργάτες να καταθέσουν τα όπλα, χρησιμοποιώντας την τόσο οικεία φρασεολογία των πολιτικών -τι θα σκεφθούν τα παιδιά στο μέτωπο, ή, τέτοιες ενέργειες βοηθούν μόνο τον Φράνκο κλπ. Εν τω μεταξύ, η Κυβέρνηση παραιτήθηκε και σχηματίστηκε μια προσωρινή, αποτελούμενη από έναν αντιπρόσωπο από κάθε κόμμα και οργάνωση που εκπροσωπούνταν στην προηγούμενη κυβέρνηση (με τον τρόπο αυτό έγινε δυνατή η αποπομπή των Σάλας και Αϊγκουαδέ δίχως αυτή να χάσει διόλου το κύρος της). Τις ώρες εκείνες έφθασε από τη Βαλένθια μια αντιπροσωπεία αποτελούμενη από τον Μαριάνο Βάθκεθ, Γραμματέα της Εθνικής Επιτροπής της C.N.T. και τον Γκαρθία Ολιβέρ, «αναρχικό» Υπουργό Δικαιοσύνης. Σ' αυτούς προστέθηκε κατόπιν και η Φεδερίκα Μοντσένυ, «αναρχική» Υπουργός Υγείας. Από τη Βαλένθια επίσης, ήρθαν μέλη της Εκτελεστικής Επιτροπής της U.G.T. Οι προσπάθειες όλων αυτών στόχευαν στην ειρήνευση πάση θυσία-τουλάχιστον σ'ότι αφορούσε τους ηγέτες της C.N.T. Και η στάση αυτή βεβαίως δεν υπαγορεύτηκε από μια μειονεκτική θέση στα οδοφράγματα. Σύμφωνα με τον Σούχυ, την δεύτερη ημέρα ήρθαν αναφορές από όλα τα σημεία της Βαρκελώνης και από τις επαρχίες, που έλεγαν ότι:

«...η συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού ήταν με τη C.N.T. και οι περισσότερες πόλεις και χωριά βρίσκονταν στα χέρια των οργανώσεών μας. Θα ήταν εύκολο να επιτεθούμε στο κέντρο της πόλης, αν έτσι αποφάσιζε η υπεύθυνη επιτροπή. Η τελευταία δεν είχε παρά να το προτείνει στις επιτροπές άμυνας των γύρω περιοχών. Όμως η Περιφερειακή Επιτροπή της C.N.T. αντιτάχθηκε σ' αυτό. Κάθε πρόταση για επίθεση απερρίφθη ομόφωνα, συμπεριλαμβανομένης και αυτής της F.A.I.»

Η άποψη των ηγετών των C.N.T.-F.A.I. ήταν ότι οι εχθροί των επαναστατών εργατών ήθελαν τις μάχες αυτές σαν μια αφορμή για να τους συντρίψουν και ότι θά 'πρεπε επομένως ν' αρνηθούν να παίξουν το παιχνίδι του εχθρού. Από την άλλη, υπήρχε ένας σημαντικός αριθμός αγωνιστών που υιοθέτησε την άποψη ότι οι C.N.T.-F.A.I. έπαιζαν για πολύ καιρό το παιχνίδι της κυβέρνησης σε βάρος της κοινωνικής επανάστασης και του αγώνα κατά του Φράνκο και ότι αυτό που συνέβαινε τώρα στη Βαρκελώνη ήταν μια «αναμέτρηση».
Ο Σούχυ -που υιοθέτησε την θέση των «ηγετών»- παραδέχεται στην αφήγησή του ότι:

«...ίσως, κάποια άλλη χρονική στιγμή, αυτή η επίθεση στο Τηλεφωνικό Κέντρο να μην είχε τέτοιες επιπτώσεις. Όμως η συσσώρευση των πολιτικών συγκρούσεων στη διάρκεια των αμέσως προηγούμενων μηνών είχε καταστήσει την ατμόσφαιρα τεταμένη. ***Ήταν αδύνατο να αναχαιτισθεί η αγανάκτηση των μαζών»*** (δική μας η έμφαση).

Ο Πεϊράτς αναφέρεται επίσης στο γεγονός ότι οι εργάτες της C.N.T. δεν μπορούσαν να πείσουν τον εαυτό τους να υπακούσει στις συχνά επαναλαμβανόμενες εκκλήσεις των ηγετών για «ανακωχή», «ηρεμία», «κατάπαυση του πυρός».

«Η δυσαρέσκεια ανάμεσά τους μεγάλωνε. Ένα σημαντικό τμήμα τους άρχισε να εκφράζει την αντίθεσή του στη στάση των Επιτροπών. Επικεφαλής αυτού του εξτρεμιστικού ρεύματος ήταν «Οι Φίλοι του Ντουρρούτι» . Η ομάδα αυτή αποτελείτο από άτομα εχθρικά προς την στρατιωτικοποίηση, πολλά από τα οποία είχαν εγκαταλείψει τις μονάδες του Λαϊκού Στρατού, που είχε προσφάτως συγκροτηθεί μετά την διάλυση των εθελοντικών πολιτοφυλακών».*

---

* ΣτΕ. βλ. Ρ.Ρόκερ-C.N.T.-F.A.I. ***Ο Ισπανικός «Εμφύλιος» Πόλεμος: ανατομία της Ισπανικής Επανάστασης*** (εκδόσεις ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ)

Το όργανο αυτής της ομάδας, **El Amigo del Pueblo** (Ο Φίλος του Λαού), διεξήγαγε μια καμπάνια ενάντια στις Επιτροπές και τους Υπουργούς της C.N.T. και υποστήριζε τη συνέχιση του επαναστατικού αγώνα που άρχισε στις 19 Ιουλίου 1936. Οι Συνομοσπονδιακές Επιτροπές αποκήρυξαν αμέσως τους «Φίλους του Ντουρρούτι». Παρόλα αυτά η ομάδα δεν διαλύθηκε», σχολιάζει κάπως αινιγματικά ο Πεϊράτς. Προκαλεί επομένως μεγάλη θλίψη το ότι ο ιστοριογράφος της C.N.T. δεν αφιερώνει παρά 18 αράδες σ' αυτή τη «σημαντική τάση που είχε διαφορετική άποψη». Σύμφωνα με έναν Τροτσκιστή συγγραφέα, «Η Περιφερειακή Επιτροπή της C.N.T. μοίρασε σε ολόκληρο τον Τύπο -συμπεριλαμβανομένων του σταλινικού και του αστικού- μια ανακοίνωση με την οποία κατήγγειλε τους «Φίλους του Ντουρρούτι» σαν προβοκάτορες.[76]

Όπως ακριβώς η υπεράσπιση της Βαρκελώνης, τον Ιούλιο του 1936, ήταν μια αυθόρμητη κίνηση των εργατών, έτσι και τον Μάιο του 1937, η απόφαση να βρίσκονται σε επαγρύπνηση για ενδεχόμενες επιθέσεις, ελήφθη για μία ακόμη φορά από τη βάση. Όπως ήδη δείξαμε, τον Ιούλιο οι ηγέτες ενδιαφέρονταν να κατασιγάσουν το κίνημα. Φοβόντουσαν ότι η ορμή, που τόσο αποφασιστικά κατετρόπωνε τον στρατό του Φράνκο, θα ωθούσε την κοινωνική επανάσταση σε σημείο που θα ξέφευγε από τον έλεγχό τους. Η στάση αυτή της ηγεσίας της C.N.T. δεν πέρασε

76. Φέλιξ Μόρροου, *Revolution and Counter-Revolution in Spain* (Νέα Υόρκη, 1938). Ο Σούχυ, ό.π., αναφέρει ότι στις 5 Μαΐου μια «προσφάτως συγκροτημένη ομάδα με το όνομα "Φίλοι του Ντουρρούτι", που δρούσε στις παρυφές των CNT-FAI, μοίρασε μια προκήρυξη με την οποία δήλωνε ότι "στη Βαρκελώνη έχει συσταθεί μια Επαναστατική Χούντα. Όλοι όσοι ευθύνονται για το *πραξικόπημα*, μηχανορραφώντας υπό την προστασία της κυβέρνησης, θα εκτελεστούν. Το POUM θα γίνει μέλος της Επαναστατικής Χούντας επειδή στέκεται στο πλευρό των εργατών." Η Περιφερειακή Επιτροπή αποφάσισε να αποκηρύξει αυτή την προκήρυξη. Η Ελευθεριακή Νεολαία επίσης την απέρριψε. Την επομένη ημέρα, Πέμπτη 6 Μαΐου, η επίσημη ανακοίνωσή τους δημοσιεύτηκε σε ολόκληρο τον τύπο της Βαρκελώνης.» Ο Σούχυ δεν παραθέτει το κείμενο αυτής της ανακοίνωσης.

απαρατήρητη από τους πολιτικούς. Για την ηγεσία της C.N.T. δεν υπήρχε μεγαλύτερη μομφή από την απάντηση που έδωσε ο Κομπάνυς σ' έναν ξένο δημοσιογράφο που είχε προβλέψει, τον Απρίλιο του 1937, ότι η δολοφονία του Αντόνιο Μαρτίν, του αναρχικού δημάρχου της Πουιγκθέρδα και των τριών συντρόφων του θα οδηγούσε σε εξέγερση: «[Ο Κομπάνυς] γέλασε περιφρονητικά και είπε ότι οι αναρχικοί θα συνθηκολογούσαν όπως πάντα».[77]

Είχε δίκιο -αν αναφερόταν στους ηγέτες που τον ίδιο εκείνο μήνα είχαν επιτρέψει να ξεπεραστεί η κρίση στη Χενεραλιδάδ- «αποδεικνύοντας ότι είναι πολύ ενδοτικοί», για να παραθέσουμε τα λόγια του Σούχυ. «Απέσυραν τις προηγούμενες απαιτήσεις τους και αλλοίωσαν τις επιθυμίες των προλετάριων, επισημαίνοντας τις αναγκαιότητες του πολέμου ενάντια στον Φράνκο και προτρέποντάς τους να κρατήσουν τη δύναμή τους για την περίοδο μετά την ήττα των φασιστών».

Επομένως, δεν προκαλεί έκπληξη το ότι μετά την αποτυχία των Βάθκεθ και Ολιβέρ να πείσουν τους εργάτες να εγκαταλείψουν τα οδοφράγματα (η έκκληση του Ολιβέρ από το ραδιόφωνο σωστά περιγράφηκε σαν ένα «αριστούργημα ρητορείας, που έφερε δάκρυα στα μάτια αλλά όχι και την υπακοή»), η Φεδερίκα Μοντσένυ στάλθηκε επ' ονόματι της κυβέρνησης της Βαλένθια για να δοκιμάσει τη ρητορική της δεινότητα πάνω στους «ανεξέλεγκτους» εργάτες της Βαρκελώνης. Έφθασε την ώρα που η κεντρική κυβέρνηση είχε αποσύρει στρατεύματα από τα μέτωπα για να είναι έτοιμα να σταλούν στη Βαρκελώνη. Πριν όμως αναχωρήσει από τη Βαλένθια, έλαβε τη διαβεβαίωση της κυβέρνησης ότι «οι δυνάμεις αυτές δε θα στέλνονταν παρά μόνο την ώρα που θα έκρινε ως κατάλληλη η Υπουργός Υγείας».[78] Είναι πολύ πιθανό ότι η Φεδερίκα Μοντσένυ δεν είχε καμία πρόθεση να καλέσει στη Βαρκελώνη τα στρατεύματα για να θέσουν τέρμα στις οδομαχίες, όμως αυτό καθόλου δεν μειώνει τη

---

77. Το παραθέτει ο Λίστερ Οουκ στο *The New Statesman and Nation*, 15 Μαΐου 1937.

78. Το αναφέρει ο Πεϊράτς, τόμ. 2.

σημασία της δήλωσής της, σε ό,τι αφορά το κοινό ή ως ένα ακόμη παράδειγμα του αισθήματος υπεροψίας και εξουσίας που είχε δημιουργηθεί ανάμεσα σε αυτούς τους λεγόμενους αναρχικούς υπουργούς.
Απ' όσο μπορεί κανείς να κρίνει, η παρέμβαση των μελών με επιρροή των C.N.T.-F.A.I. θα προκαλούσε σύγχυση στους κόλπους των εργατών και θα υποχρέωνε τους εργάτες της C.N.T. να κάνουν όλους τους συμβιβασμούς. Έτσι, την Πέμπτη 6 Μαΐου, οι εργάτες της C.N.T. συμφώνησαν να εγκαταλείψουν το Τηλεφωνικό Κέντρο για να δείξουν την «προθυμία τους να συμβάλουν στην αποκατάσταση της τάξης». Οι αρχές υποσχέθηκαν ότι την ίδια ώρα θα απέσυραν τους φρουρούς εφόδου. Αντί για αυτό όμως, κατέλαβαν ολόκληρο το κτίριο, **φέρνοντας εργάτες της U.G.T. για να κάνουν τις εργασίες που πριν έκαναν οι εργάτες της** C.N.T. Ο Σούχυ γράφει:

«Τα μέλη της C.N.T. κατάλαβαν ότι είχαν προδοθεί και αμέσως ειδοποίησαν την Περιφεριακή Επιτροπή [η οποία] μεσολάβησε στην κυβέρνηση. Απαίτησαν την απόσυρση των αστυνομικών δυνάμεων... Μισή ώρα αργότερα, η Χενεραλιδάδ απάντησε: το ***τετελεσμένο γεγονός*** *δεν μπορεί να ανατραπεί».* Και συνεχίζει ο Σούχυ: *«Η αθέτηση της συμφωνίας αυτής προκάλεσε μεγάλη αγανάκτηση στους εργάτες της C.N.T.* ***Αν οι εργάτες των απομακρυσμένων περιοχών είχαν πληροφορηθεί αμέσως αυτές τις εξελίξεις, ασφαλώς θα επέμεναν να ληφθούν περαιτέρω μέτρα και θα ανταπέδιδαν την επίθεση.*** *Όταν όμως συζητήθηκε αργότερα το θέμα αυτό, επικράτησε η πιο μετριοπαθής άποψη».* (Δική μας η έμφαση).

Για μια ακόμη φορά αρνήθηκαν στους εργάτες την ενημέρωση και οι αποφάσεις ελήφθησαν σε επίπεδο κορυφής. Και σύμφωνα με τα λόγια της Χενεραλιδάδ, «το **τετελεσμένο γεγονός** δεν μπορεί να ανατραπεί». Οι εργάτες είχαν προδοθεί ξανά.
Ο συμβιβασμός τους όμως, δεν έθεσε τέρμα στις μάχες. Το μόνο που έκανε ήταν να καταστήσει το έργο τους δυσκολότερο, γιατί με το να μην έχουν τώρα το Τηλεφωνικό κέντρο στα χέρια τους, τα μέσα επικοινωνίας τους περιορίστηκαν σε ένα ραδιοφωνικό σταθμό βραχέων κυμάτων, που ήταν εγκατεστημένος στα κεντρικά γραφεία των C.N.T.-F.A.I. και από τον οποίο μπορούσε

κανείς να περιμένει μόνο διαταγές για επιστροφή στη δουλειά και για συνθηκολόγηση.

Όταν την Παρασκευή 7 Μαΐου οι μάχες τερματίστηκαν, με εξαίρεση κάποιες σποραδικές, ασήμαντες αψιμαχίες, η Κυβέρνηση αισθάνθηκε αρκετά ισχυρή ώστε να αγνοήσει οποιεσδήποτε απαιτήσεις πρόβαλλαν οι εργάτες. Μερικές χιλιάδες στρατιώτες κατέφθασαν από τη Βαλένθια και μέσω αυτών ο έλεγχος των μάχιμων μονάδων και των δυνάμεων της δημόσιας τάξης στην Καταλωνία, πέρασε στα χέρια της Κεντρικής Κυβέρνησης. Οι όμηροι που συνέλαβε η Κυβέρνηση στη διάρκεια των μαχών δεν απελευθερώθηκαν, παρόλες τις περί του αντιθέτου επίσημες υποσχέσεις.[79] Επεβλήθη αυστηρή λογοκρισία στον Τύπο και τέθηκαν σε ισχύ τα διάφορα διατάγματα που είχαν προκαλέσει την κρίση τον Απρίλιο. Η αστική τάξη πέτυχε μια σημαντική νίκη· η κοινωνική επανάσταση υπέστη μια αποφασιστική ήττα.

---

79. Σύμφωνα με τη *Solidaridad Obrera* (11 Μαΐου 1937): «Στα κελιά του Αρχηγείου της Αστυνομίας υπάρχουν κάπου 300 σύντροφοί μας που πρέπει να απελευθερωθούν αμέσως. Κρατούνται εδώ και έξι ημέρες και μέχρι τώρα κανένας δεν τους έχει ανακρίνει...»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η C.N.T. ΚΑΙ Η ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΚΑΜΠΑΓΙΕΡΟ

Η κρίση της επανάστασης στην Καταλωνία δεν είχε καλά-καλά «ξεπεραστεί», όταν μια πολιτική κρίση της Κυβέρνησης της Βαλένθια έστρεψε για μια ακόμη φορά την προσοχή από τα ουσιώδη σε έναν αγώνα μεταξύ προσωπικοτήτων.
Σε μια υπουργική σύσκεψη που έγινε στις 15 Μαΐου για να εξετασθεί η κατάσταση στην Καταλωνία,οι δύο Κομμουνιστές υπουργοί Χέσους Χερνάντεθ και Βιθέντε Ουρίμπε απαίτησαν την τιμωρία των υπευθύνων για τις Μέρες του Μάη. Ο Καμπαγιέρο συμφώνησε, δεν δέχθηκε όμως την άποψη των Κομμουνιστών ότι η ευθύνη βάραινε τις C.N.T.-F.A.I. και το P.O.U.M. Σ'αυτό ακριβώς το σημείο, οι Κομμουνιστές απεχώρησαν. Ο Καμπαγιέρο απάντησε λέγοντας ότι «το Υπουργικό Συμβούλιο συνεχίζεται». Η αποφασιστικότητά του κράτησε ελάχιστα γιατί η ενέργεια αυτή των Κομμουνιστών ήταν το σύνθημα για να αποχωρήσουν με τη σειρά τους οι Πριέτο, Νεγκρίν, Αλβάρεθ ντελ Βάγιο, Χιράλ και Ιρούχο. Παρέμειναν μόνο οι Αναστάζιο ντε Γκραθία και Άνχελ Γκαλάρθα, σοσιαλιστές και πιστοί φίλοι του Καμπαγιέρο και οι τέσσερις αφοσιωμένοι σ' αυτόν «αναρχικοί» υπουργοί.
Κατόπιν συνομιλιών με τον Πρόεδρο, ο Καμπαγιέρο έλαβε εντολή σχηματισμού νέας κυβέρνησης. Και η C.N.T. και η U.G.T. πρότειναν το σχηματισμό μιας κυβέρνησης βασισμένης στις εργατικές οργανώσεις, στην οποία θα εκπροσωπούνταν όλα τα κόμματα, υπό την ηγεσία του Καμπαγιέρο. Από την άλλη μεριά, οι Κομμουνιστές πρότειναν το σχηματισμό μιας κυβέρνησης «της οποίας θα ηγείται σοσιαλιστής και στην οποία θα συμμετέχουν όλα τα κόμματα που απάρτιζαν το Λαϊκό Μέτωπο καθώς και οι εργατικές οργανώσεις».

Η λύση του Καμπαγιέρο ήταν να προτείναι τρία χαρτοφυλάκια στην U.G.T. και δύο στους σοσιαλιστές. Ήταν όλα υπουργεία-κλειδιά αφού αφορούσαν τη διεύθυνση και τον έλεγχο του πολέμου καθώς και την οικονομία της χώρας. Στους Κομμουνιστές, τους Αριστερούς Ρεπουμπλικάνους και την Ρεπουμπλικανική Ένωση πρόσφερε από δύο υπουργεία αντίστοιχα και στους αφοσιωμένους φίλους του της C.N.T. δύο ακόμη υπουργεία: της Υγείας και της Δικαιοσύνης! Και οι Κομμουνιστές και η C.N.T. αρνήθηκαν αυτή τη διευθέτηση. Οι Κομμουνιστές ενδιαφέρονταν κυρίως να μην κατέχει ο Πρωθυπουργός και το Υπουργείο Πολέμου. Ο Καμπαγιέρο δεν μπορούσε να δεχθεί μια τέτοια πρόταση και, αφού συμφωνούσε με τους Ρεπουμπλικάνους και τους Σοσιαλιστές ότι μια νέα κυβέρνηση δεν μπορούσε να συνιστά κυβέρνηση Λαϊκού Μετώπου δίχως να εκπροσωπείται σ' αυτήν το Κομμουνιστικό Κόμμα, ήταν φανερό ότι δεν θα ήταν σε θέση να σχηματίσει ένα νέο Υπουργικό Συμβούλιο που να γινόταν αποδεκτό από τους Κομμουνιστές. Από την άλλη, η C.N.T. εκδήλωσε τις αντιρρήσεις της με μια συμφιλιωτική επιστολή του γραμματέα, Μαριάνο Βάθκεθ, που εξέφραζε μάλλον θλίψη παρά οργή και η οποία επεσήμαινε ότι η C.N.T. δεν μπορούσε να δεχθεί μια θέση κατώτερη αυτής της U.G.T. ή ισότιμη μ' αυτήν των Κομμουνιστών, ούτε μπορούσε να αποδεχθεί την ιδέα ότι η οικονομία της χώρας θά 'πρεπε να συγκεντρωθεί στα χέρια ενός μόνο κόμματος.

Η κρίση ξεπεράστηκε όταν ο Πρόεδρος κάλεσε τον Δόκτορα Χουάν Νεγκρίν, έναν δεξιό σοσιαλιστή και άνθρωπο της Μόσχας, να σχηματίσει μια κυβέρνηση από την οποία αποκλείστηκαν οι C.N.T. και U.G.T. Ο Ινδαλέθιο Πριέτο, ο κυριότερος εχθρός του Καμπαγιέρο, θα αναλάμβανε το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας ενώ ο Νεγκρίν, εκτός από Πρωθυπουργός, θα έλεγχε επίσης το Υπουργείο Οικονομικών. Ένας Κομμουνιστής, ο Βιθέντε Ουρίμπε, έγινε Υπουργός Γεωργίας.

Η αντίδραση της C.N.T. υπήρξε περίεργη. Στις 18 Μαΐου δήλωνε με μια ανακοίνωσή της ότι η κυβέρνηση Νεγκρίν, που σχηματίστηκε δίχως τη συμμετοχή της, δεν έπρεπε να υπολογίζει στη συνεργασία της.

«Προς το παρόν, το μόνο που επιθυμούμε να πούμε στους εργάτες που ανήκουν στη C.N.T. είναι ότι τώρα, περισσότερο από ποτέ, πρέπει να δίνουν προσοχή στα συνθήματα που προέρχονται από αρμόδιες Επιτροπές. Μόνο αν η δράση μας είναι ομοιογενής θα μπορέσει να συντρίψει την αντεπανάσταση και ν' αποφύγει ένα θανάσιμο εναγκαλισμό. Σύντροφοι! Δώστε προσοχή στα συνθήματα των αρμοδίων Επιτροπών! Κανείς σας να μην παίξει το παιχνίδι των προβοκατόρων! Ηρεμία, Αποφασιστικότητα και Ενότητα! Ζήτω η συμμαχία των εργατικών οργανώσεων!

Δεν μπορεί κανείς να μην επισημάνει την έκδηλη διαφορά ανάμεσα στη στάση που υιοθέτησαν οι ηγέτες της C.N.T. στη διάρκεια των ημερών του Μάη και τη στάση τους απέναντι στην κατάσταση που δημιούργησε η κυβερνητική κρίση. Στην πρώτη περίπτωση, ήταν έτοιμοι να κάνουν κάθε είδους συμβιβασμούς -μάλιστα επέβαλαν την κατάπαυση πυρός στους εργάτες των C.N.T.-F.A.I., δίχως καν να εξασφαλίσουν την αποδοχή κάποιων αιτημάτων τους εκ μέρους της Κυβέρνησης- στο όνομα της ενότητας και της διατήρησης του «αντιφασιστικού μετώπου» κατά του Φράνκο. Στη διάρκεια της κυβερνητικής κρίσης, αρνήθηκαν πεισματικά να συμμετάσχουν ή να συνεργαστούν με μια κυβέρνηση της οποίας δεν θα ηγείτο ο Λάργκο Καμπαγιέρο. Μια τέτοια στάση, δεν θα μας φαινόταν ότι έρχεται σε οξεία αντίθεση μ'αυτήν που υιοθετήθηκε στη διάρκεια των Ημερών του Μάη, αν υποδήλωνε ότι η ηγεσία των C.N.T.-F.A.I. είχε αφομοιώσει τα διδάγματα από τα οδοφράγματα της Βαρκελώνης και προσπαθούσε να επιστρέψει στην παραδοσιακή επαναστατική θέση της. Αυτό όμως, απείχε πολύ απ'την πραγματικότητα. Λίγες ημέρες μετά το σχηματισμό της Κυβέρνησης Νεγκρίν, ο Μαριάνο Βάθκεθ, Εθνικός Γραμματέας της C.N.T., δήλωνε με μια ανακοίνωση στον Τύπο:

«Αν η Κυβέρνηση σκοπεύει να εργαστεί τίμια για τον γρήγορο τερματισμό του πολέμου , τότε η συμμετοχή της C.N.T. σ' αυτήν είναι απαραίτητη. Οι εργατικές οργανώσεις πρέπει να εκπροσωπούνται στην Κυβέρνηση. Δεν μπορεί κανείς να αγνοήσει το πιό ζωτικό κομμάτι του λαού, που επιτελεί το πιο σκληρό έργο στα μετόπισθεν και

έχει τους περισσότερους άνδρες στα μέτωπα. Όταν κανείς θεωρεί περιττή την συνεργασία της C.N.T. με την Κυβέρνηση, σημαίνει ότι οδηγεί την C.N.T.στον πρότερο ρόλο της ως αντιπολίτευση. Όλοι μας οι εχθροί έσπασαν τα μούτρα τους πάνω στα ένδοξα εμβλήματα της C.N.T. Όποιος τολμήσει να επιχειρήσει την αναχαίτισή της, θα συντριβεί. Επομένως, πρέπει να την υπολογίζουν και να της προσφέρουν τη θέση που της οφείλεται στην κυβέρνηση.»

Παραβλέποντας κανείς τις απειλές που υπάρχουν σ' αυτή την ανακοίνωση, διαπιστώνει προπαντός ότι η ιδέα του να είναι αντιπολίτευση είχε γίνει αποκρουστική σ' αυτούς τους «αναρχικούς» και στο εξής, όλη τους η προπαγάνδα δεν ήταν πιο επαναστατική αλλά, αντίθετα, ένα καθημερινό παράπονο για το ότι η C.N.T. **αποκλείστηκε** από την Κυβέρνηση και μια ατέλειωτη θρηνωδία για τις παλιές καλές ημέρες του Λάργκο Καμπαγιέρο, τότε που η κυβέρνηση ήταν μια **επαναστατική κυβέρνηση**! Είχαμε την εντύπωση ότι οι αναρχικοί είχαν προ πολλού απαλλαγεί από το μύθο των επαναστατικών κυβερνήσεων και ότι αυτός ήταν μια αυταπάτη που τη συμμερίζονταν μόνο οι Μαρξιστές. Είναι φανερό ότι ακόμη και ορισμένοι ηγέτες των C.N.T.-F.A.I., παρά την τοποθέτηση και τα λεγόμενά τους, στην πραγματικότητα δεν πίστευαν τότε ότι υπήρχε μεγάλη διαφορά ανάμεσα στις κυβερνήσεις. Το ζήτημα ήταν μάλλον ότι δεν γνώριζαν πώς να απεμπλακούν από τον ιστό της πολιτικής συναλλαγής, στον οποίο τους είχαν παγιδεύσει οι πιο έμπειροι πολιτικοί, δίχως να χάσουν το γόητρό τους. Είχε προχωρήσει τόσο πολύ η αλλαγή της νοοτροπίας τους και η υπερεκτίμησή τους για την προσωπική τους σπουδαιότητα και πολιτική οξυδέρκεια, ώστε θεωρούσαν ότι η επιστροφή των C.N.T.-F.A.I. στην επαναστατική θέση της απόρριψης όλων των κυβερνήσεων, αποτελούσε οπισθοδρόμηση για την οποία θα τους καταδίκαζε η Ιστορία.

Τι έκανε στην πραγματικότητα η C.N.T.στη διάρκεια των μηνών εκείνων που ήταν στην «αντιπολίτευση»: α) Έκανε έκκληση στην κοινή γνώμη για να διορθώσει το λάθος του «αποκλεισμού» της C.N.T. από την κυβέρνηση. β) Ξανάρχισε τις προσπάθειες για να συνάψει με την U.G.T. ένα σύμφωνο συμμαχίας. γ) Για το σκοπό αυτό δεν εφείσθη προσπαθειών σε μια απόπειρα αποκατάστασης του Λάρκο Καμπαγιέρο, που τόσο αποφασιστικά είχε υπερφα-

λαγγιστεί από τους δεξιούς Σοσιαλιστές (τον Πριέτο και τον Νεγκρίν) στην πάλη για την εξουσία. Και φυσικά, ο Καμπαγιέρο ανταποκρίθηκε, μια και είχε εκδιωχθεί από την εξουσία και απομονωθεί πολιτικά!
Αυτή η περίοδος «αντιπολίτευσης» εγκαινιάστηκε με τέσσερις μεγάλες δημόσιες συγκεντρώσεις, που καλύφθηκαν ραδιοφωνικά σε ολόκληρη την Ισπανία, στις οποίες ο καθένας από τους πρώην Υπουργούς έκανε απολογισμό του κυβερνητικού του έργου.[80] Έχουμε ήδη αναφερθεί σε όσα είπε σχετικά μ' αυτό ο Γκαρθία Ολιβέρ. Πολύ πιο αποκαλυπτικά ήταν ωστόσο αυτά που είπε η Φεδερίκα Μοντσένυ, εξέχον μέλος των C.N.T.-F.A.I. και μέχρι σήμερα μια προσωπικότητα με επιρροή στο εξόριστο M.L.E. (Ισπανικό Ελευθεριακό Κίνημα). Εφόσον είχε παίξει σημαντικό ρόλο στον τερματισμό των οδομαχιών στην διάρκεια των Ημερών του Μάη, στην Βαρκελώνη, οι ακόλουθες σκέψεις σχετικά με τις ενέργειές της έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

Στην Καταλωνία έμεινα μια εβδομάδα , μια εβδομάδα διαρκούς προσπάθειας -είπε- για να βρεθούν λύσεις για όλα τα προβλήματα της οργάνωσής μου. Οι προσπάθειές μας στέφθηκαν με επιτυχία . ***Το ζήτημα λύθηκε με ικανοποιητικό τρόπο*** *. Ήταν για όλους μας ένα μάθημα και μια εμπειρία ή, ακριβέστερα, θα έπρεπε να ήταν . Και όταν επέστρεψα στη Βαλένθια, ικανοποιημένη και πεπεισμένη ότι μπορούσαμε να υπερηφανευόμαστε γι' αυτό τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, στο μέτρο που* ***οι εργατικές οργανώσεις και η Κυβέρνηση είχαν δείξει ότι είχαν τον απόλυτο έλεγχο των μαζών και ότι η Κυβέρνηση δεν διέθετε ποτέ πριν τόσο κύρος όσο τότε, αφού είχε καταφέρει να λύσει ένα πρόβλημα φοβερά σημαντικό, δίχως να χυθεί αίμα*** *-έλεγα ότι όταν επέστρεψα στη Βαλένθια, χαρούμενη και πεπεισμένη ότι επέστρεφα νικητής, περπατώντας σε έναν δρόμο στρωμένο με δάφνες , ανακαλύψαμε ότι η κρίση είχε προσχεδιαστεί να ξεσπάσει την ίδια ακριβώς ημέρα που θα επιστρέφαμε.* (Δική μας η έμφαση.)

---

80. Μια ένδειξη της αναμφισβήτητης δύναμης και του κύρους που εξακολουθούσαν να απολαμβάνουν οι CNT–FAI παρά την ήττα τους κατά τις Μέρες του Μάη.

Δεν είναι όμως μόνον αυτό. Στη συνέχεια, η Μοντσένυ αναφέρεται στη συμμετοχή της C.N.T. στην Κυβέρνηση :

Εγώ, που ως αναρχική απέρριπτα το Κράτος, του προσέδωσα κάποιο κύρος και αξιοπιστία για να πετύχω μια επανάσταση εκ των άνω... ***Και εκείνοι που θα έπρεπε να μας ευγνωμονούν διότι εγκαταλείψαμε τους δρόμους και τη βία και αναλάβαμε κυβερνητικές ευθύνες, δεσμευόμενοι από νόμους που άλλοι έχουν θεσπίσει, δεν ησύχασαν παρά μόνο αφού εξασφάλισαν ότι εμείς, οι επαναστάτες των δόμων, θα ξαναγυρνούσαμε στους δρόμους****. Και αυτό είναι το πρόβλημα. Η C.N.T. είναι ξανά στους δρόμους. Αυτοί οι άνθρωποι δεν συνειδητοποιούν την τρομερή ευθύνη που έχουν επειδή μας έκαναν να ξαναγυρίσουμε στους δρόμους, δίχως πλέον κυβερνητικές ευθύνες· εμείς, μια οράνωση και ένα πανίσχυρο κίνημα που δεν έχει χάσει ίχνος της ενεργητικότητας ή της αποτελεσματικητητάς του αλλά, που, αντιθέτως, έχει ισχυροποιηθεί από την απόκτηση μιας πειθαρχίας και ενός συντονισμού τα οποία δεν διέθετε πριν....*[81] (δική μας η έμφαση.)

Το συμπέρασμα της Φεδερίκα Μοντσένυ ήταν ότι η συμμετοχή των εργατικών οργανώσεων στην Κυβέρνηση αποτέλεσε την «πιο ουσιαστική Επανάσταση που έγινε στο πολιτικό και οικονομικό

---

81. Το ακόλουθο απόσπασμα από το έργο του Κροπότκιν, *Η Μεγάλη Γαλλική Επανάσταση* [ελληνική μετάφραση, εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος (υπό έκδοση)], αξίζει να διαβαστεί παράλληλα με το παράπονο της Μοντσένυ για το ότι η CNT επιστρέφει ξανά στους «δρόμους»...

«Μπορεί κανείς να φανταστεί τα επαναστατικά αποτελέσματα που μπορεί να περιμένει από τους αντιπροσώπους εκείνους που παρέμεναν σταθερά προσηλωμένοι στον νόμο -τον βασιλικό και φεουδαλικό νόμο· ευτυχώς, οι "αναρχικοί" έχουν κάτι να πουν επί του θέματος. Ομως, αυτοί οι "αναρχικοί" γνωρίζουν ότι η θέση τους δεν ήταν στη Συμβατική Συνέλευση, ανάμεσα στους αντιπροσώπους -η θέση τους ήταν *στους δρόμους*· κατάλαβαν ότι αν ποτέ πατούσαν το πόδι τους στη Συμβατική δεν θα το έκαναν για να συζητήσουν με τα "μέλη της Δεξιάς" ή με τους "Βατράχους των Βάλτων". Θα το έκαναν για να απαιτήσουν κάτι είτε από τα θεωρεία όπου κάθεται το κοινό, είτε εισβάλλοντας στη Συμβατική, με τον λαό στο πλευρό τους.»

πεδίο». Η συμμετοχή της C.N.T. «με αίσθημα ευθύνης, θετικές ενέργειες και μια αποστολή που είχε ήδη επιτευχθεί δίχως οδομαχίες, ανοίγει ένα νέο μέλλον στον κόσμο για όλες τις οργανώσεις της εργατικής τάξης». Η Μοντσένυ προσπαθούσε να δείξει ότι αφού οι εργάτες έκαναν την επανάσταση, τόσω μέσω της καταστροφής των θεμελίων της υπάρχουσας τάξης πραγμάτων όσο και μέσω της οικοδόμησης της νέας κοινωνίας, είχαν επομένως το δικαίωμα να συμμετέχουν ως τάξη στο έργο της κυβέρνησης. Όπως ο Γκαρθία Ολιβέρ πριν από αυτήν, η Φεδερίκα Μοντσένυ προβάλλει απαρχαιωμένες ρεφορμιστικές ιδέες σαν να ήταν επαναστατικές ανακαλύψεις.
Ο Χουάν Λόπεθ, πρώην Υπουργός Εμπορίου της C.N.T., σε άρθρο του σε μια εφημερίδα υποστήριξε επ' αυτού[82] ότι η συνεργασία της C.N.T. δεν οδήγησε την Συνομοσπονδία σε κάποια εσωτερική διάσπαση . Αν μη τι άλλο, έγινε ακριβώς το αντίθετο.

Η επιρροή μας στους εργάτες είναι αποφασιστική. Η αίσθηση της πειθαρχίας στην Συνομοσπονδία έχει αυξηθεί τα μέγιστα, και την ηθική και οργανική ενότητα της C.N.T. δεν την φτάνει καμιά οργάνωση ή κόμμα.

Κατά τη γνώμη μας, είναι επικίνδυνο, παραπλανητικό και μη πειστικό το να μετρά κανείς το σφρίγος μιας οργάνωσης με μέτρο την «πειθαρχία». Όλοι οι πολιτικοί και συνδικαλιστικοί ηγέτες ονειρεύονται να επιβάλουν πειθαρχία στις μάζες. Οι ηγέτες της C.N.T. αποδείχθη ότι δεν αποτελούσαν την εξαίρεση του κανόνα. Επειδή θα μπορούσε να ειπωθεί ότι παρερμηνεύσαμε τον Χουάν Λόπεθ, θα παραθέσουμε ένα απόσπασμα από ένα άλλο άρθρο που δημοσίευσε ο ίδιος, ένα μήνα αργότερα.

Θα πρέπει όλοι να είναι προετοιμασμένοι να δεχθούν μια άκαμπτη αντίληψη της εσωτερικής πειθαρχίας του κινήματός μας. Σ' αυτήν την περίοδο πολέμου και ραγδαίων αλλαγών, το ελευθεριακό κίνημα πρέπει να έχει μια πραγματική, ενιαία διοίκηση . Δηλαδή, μια φωνή και ένα πρόσωπο. Τοπικά προβλήματα, περιφερειακές κρίσεις, όλα

82. *Fragua Social* (Βαλένθια, 9–6–1937).

πρέπει να λύνονται με την άμεση παρέμβαση των ανωτάτων οργάνων του κινήματός μας. Οι συγκρουόμενες απόψεις πρέπει να παραμερίζονται και αφού ένα είναι το ιδεώδες που μας ενώνει, ένα πρέπει να είναι και το συμφέρον που υπερασπιζόμαστε.[83]

Ο Χουάν Λόπεθ δεν ήταν ο μόνος που πρότεινε κι επιθυμούσε τον συγκεντρωτικό έλεγχο στη C.N.T. Μερικούς μήνες νωρίτερα, στις 28 Μαρτίου 1937, η Εθνική Επιτροπή συγκάλεσε ένα συνέδριο όλου του Συνομοσπονδιακού και Αναρχικού Τύπου, το οποίο έγινε στο κτίριο των C.N.T.-F.A.I. στη Βαρκελώνη.

«*Ο κύριος στόχος,* γράφει ο Πεϊράτς,[84] *ήταν η συμμόρφωση όλων των οργάνων έκφρασης του αναρχοσυνδικαλισμού στις εντολές των Εθνικών Επιτροπών. Ορισμένες διαφωνίες έπρεπε να καταπνιγούν, τέτοιες όπως η ελευθερία άσκησης κριτικής εκ μέρους κάποιων περιοδικών που είχαν αναγορευτεί σε θεματοφύλακες των αρχών και σε ελεύθερο σκοπευτή που βάλλει κατά των αδυναμιών των Επιτροπών και των Υπουργών της Συνομοσπονδίας. Το αποτέλεσμα αυτού του Συνεδρίου ήταν η καλύτερη απάντηση στις μετέωρες ψευδιασθήσεις όσων πίστευαν σε μια χιμαιρική Συνομοσπονδιακή πειθαρχία.*»

Αν και υπήρξε ομοφωνία στο συνέδριο πάνω στις περισσότερες εισηγήσεις που έγιναν, η πρόταση, ότι ο ελευθεριακός Τύπος θα έπρεπε στην ουσία να γίνει το φερέφωνο των επιτροπών, έγινε αποδεκτή κατά πλειοψηφία, μια νίκη απατηλή, αν ληφθεί υπόψη ότι στο τέλος του συνεδρίου, η μειοψηφία δήλωσε ξανά ότι ήταν αποφασισμένη ν' αγνοήσει το ψήφισμα αυτό.[85]

---

83. *Fragua Social* (Βαλένθια, 10–7–1937).

84. Χ. Πεϊράτς, ό.π., τόμ. 2.

85. Πολύ πιο δραστικά μέτρα για τον έλεγχο του τύπου ελήφθησαν σχεδόν έναν χρόνο αργότερα στην Εθνική Οικονομική Ολομέλεια της CNT (Pleno Nacional Economico Ampliado), που συνήλθε στη Βαλένθια. Τα μέτρα που προτάθηκαν τα αναφέρουμε σε ένα από τα επόμενα κεφάλαια.

Από την πολιτική συνεργασίας και συγκεντρωτισμού η C.N.T., ως κίνημα, δεν κλονίστηκε στον ίδιο βαθμό που κλονίστηκαν άλλες οργανώσεις της εργατικής τάξης σε παρόμοιες περιπτώσεις, απλώς διότι οι ηγέτες της ήταν σε πολύ μεγάλο βαθμό ανίσχυροι να επιβάλουν τις αποφάσεις τους στους αγωνιστές της βάσης. Η ταχύτητα με την οποία κινητοποίησαν τις δυνάμεις τους στη Βαρκελώνη, στην διάρκεια των Ημερών του Μάη και η δυσκολία που αντιμετώπισαν οι «αγωνιστές με επιρροή» για να τους πείσουν να εγκαταλείψουν τα οδοφράγματα, το αποδεικνύει αυτό περίτρανα. Είναι όμως αναμφισβήτητο το γεγονός ότι η ήττα που τους επεβλήθη στη διάρκεια των Ημερών του Μάη, ακολουθήθηκε από μια αξιοσημείωτη πτώση του ηθικού των επαναστατών εργατών. Οι οργανωμένες ένοπλες επιθέσεις στις κολλεκτίβες της Αραγωνίας, οι δαπανηρές και ανώφελες στρατιωτικές εκστρατείες που έγιναν απλώς για πολιτικούς λόγους, οι σοβαρές ελλείψεις τροφίμων και πρώτων υλών και ο αυξανόμενος αριθμός προσφύγων, καθώς ο Φράνκο κατελάμβανε όλο και περισσότερες πόλεις και χωριά, δεν μπορούσαν παρά να έχουν σοβαρό αντίκτυπο στο ηθικό.

Είναι αλήθεια ότι την περίοδο αυτή η C.N.T. δεν βρισκόταν στην κυβέρνηση και υπάρχουν εκείνοι οι απολογητές της συνεργασίας που προβάλλουν την άποψη ότι οι επιθέσεις που είχαν γίνει, μετά τις Ημέρες του Μάη, ενάντια στις θέσεις των εργατών, δεν θα γινόντουσαν αν υπήρχαν Υπουργοί της C.N.T. στην Κυβέρνηση Νεγκρίν.[86] Πιστεύουμε όμως ότι το να προβάλει κανείς ένα τέτοιο επιχείρημα είναι σαν να κλείνει τα μάτια του μπροστά στην πραγματικότητα. Πάνω απ' όλα, σημαίνει ότι αγνοεί το άκρως σημαντικό γεγονός ότι η Κυβέρνηση Καμπαγιέρο, είχε τουλάχιστον μια νίκη στο ενεργητικό της: **την αποκατάσταση του κύρους της κυβέρνησης,** το οποίο ήταν ανύπαρκτο τους δύο πρώτους μήνες του αγώνα. Στο έργο αυτό, ο Καμπαγιέρο βοηθήθηκε τα

---

86. Η άποψη αυτή προβάλλεται με πνεύμα πολεμικής από τον Οράθιο Πριέτο, πρώην Εθνικό Γραμματέα της CNT, σε ένα άρθρο στο *La Politica Libertaria (Material de Discución.* Μπράιτον, 15 Φεβρουαρίου 1946).

μέγιστα από τα μέλη με επιρροή των C.N.T.-F.A.I. που συμμετείχαν στο Υπουργικό Συμβούλιο και από την διογκούμενη γραφειοκρατία σ' όλους τους τομείς της δημόσιας ζωής, στους οποίους τα μέλη των C.N.T.-F.A.I. έπαιζαν σημαντικό ρόλο.
Και όπως ακριβώς διεπράχθη η προβοκάτσια κατά την διάρκεια των Ημερών του Μάη, παρόλη την παρουσία των υπουργών της C.N.T. στην Κυβέρνηση, έτσι θα μπορούσαν να γίνουν και άλλες παρόμοιες ενέργειες κατά των επαναστατών εργατών είτε ήταν η C.N.T. στην Κεντρική Κυβέρνηση (στην Βαλένθια), είτε όχι. Όπως τόσο λακωνικά το έθεσε κάποτε η Φεδερίκα Μοντσένυ: «*Στην πολιτική, εμείς* [οι C.N.T.-F.A.I.] *υπήρξαμε εντελώς αφελείς*».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η F.A.I. ΚΑΙ Ο ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ

Στο μέτρο που η μελέτη αυτή είναι μια προσπάθεια να αντληθούν κάποια διδάγματα από την Ισπανική Επανάσταση, για ευνόητους λόγους δεν σκοπεύουμε να εξετάσουμε τα γεγονότα των τελευταίων 18 μηνών με τον ίδιο αναλυτικό τρόπο που πραγματευθήκαμε τον πρώτο χρόνο του αγώνα.

Τον Ιούλιο του 1937, το Κράτος και οι κυβερνητικοί θεσμοί είχαν, για μια ακόμη φορά, επιβληθεί· από τη στιγμή που ο ένοπλος αγώνας κατά του Φράνκο ελεγχόταν από την Κυβέρνηση και τους επαγγελματίες στρατιωτικούς και διεξαγόταν σαν ένας τακτικός πόλεμος, δεν μπορούσε πια να οδηγήσει στη νίκη (όλα τα βόρεια μέτωπα είχαν καταρρεύσει και στο νότο, η Μάλαγα είχε χαθεί)· οι εργατικές οργανώσεις σπαράσσονταν από την πάλη μεταξύ προσωπικοτήτων και από τον αυξανόμενο συγκεντρωτισμό. Η πολυεκθειαζόμενη «Ενότητα» είχε γίνει συνώνυμη της τυφλής αποδοχής, εκ μέρους των εργατών, των εντολών που έρχονταν από τα «ανώτατα όργανα», είτε του Κράτους είτε των δικών τους οργανώσεων.

Η U.G.T. διασπάστηκε από τον πολιτικό αγώνα που διεξαγόταν για τον έλεγχό της ανάμεσα στους Κομμουνιστές και τη Δεξιά και Αριστερή πτέρυγα του Σοσιαλιστικού Κόμματος. Η C.N.T. παράπαιε μέσα στο τέλμα του συμβιβασμού. Οι Επιτροπές και η συνδικαλιστική γραφειοκρατία στα Οικονομικά Συμβούλια, τη στρατιωτική διοίκηση, τις δυνάμεις ασφαλείας, τους δήμους και σε κάθε άλλο κρατικό θεσμό, είχαν απομονωθεί πλήρως από τις επιδιώξεις των επαναστατημένων μαζών και, στ' όνομα της ενότητας και της νίκης επί του Φράνκο, εγκατέλειπαν μια-μια τις αρχές και τις επαναστατικές κατακτήσεις των εργατών. Οπως έχουμε ήδη αναφέρει, οι «Μέρες του Μάη» στη Βαρκελώνη

μπορούσαν ν' αποτελέσουν το σύνθημα για να μπει ένα τέλος σ'αυτό· αντιθέτως, οι ενέργειες της ηγεσίας ήταν μια επιβεβαίωση του ότι η επανάσταση είχε ηττηθεί.

Η Ολομέλεια της F.A.I., που συγκλήθηκε στη Βαλένθια στις αρχές Ιουλίου του 1937, ήρθε λες για να επισφραγίσει αυτή την ήττα. Στην Ολομέλεια αυτή προτάθηκε η αναδιοργάνωση της Ομοσπονδίας με τρόπο που θα καθιστούσε εφικτή μια μεγάλη αύξηση του αριθμού των μελών και της «επιρροής» της. Όμως ήταν φανερό από προηγούμενες δηλώσεις -αν υποθέσουμε ότι οι ενέργειές τους δεν συνιστούν επαρκή απόδειξη- ότι αυτή η αναδιοργάνωση της F.A.I. δεν ήταν μια προσπάθεια να προστατευθεί η επανάσταση αλλά να διεκδικηθεί ό,τι θα απέμενε από αυτήν, αφού πρώτα οι «ανάγκες του πολέμου» και οι πολιτικοί θα είχαν κάνει ό,τι ήταν δυνατό για να την ευνουχίσουν. Σε μια εγκύκλιο που εξέδωσε η Επιτροπή Ιβηρικής Χερσονήσου της F.A.I., τον Οκτώβριο του 1936, η συμμετοχή των αναρχικών σε «επίσημα όργανα» δικαιολογείται με το σκεπτικό ότι το απαιτούν οι περιστάσεις. Κατόπιν, η Επιτροπή αναφέρθηκε στον μελλοντικό ρόλο της C.N.T. η οποία, στη διάρκεια της οικονομικής αναδιάρθρωσης της χώρας, θα υποχρεωθεί να συνεργαστεί με όλες τις παρατάξεις του «αντιφασιστικού μετώπου» επειδή μια τέτοια αναδιάρθρωση δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί από ένα μόνο κομμάτι της κοινότητας αλλά απαιτεί ένα «ενιαίο όργανο, το οποίο να συμπυκνώνει τα κοινά συμφέροντα» της Βιομηχανίας και της Γεωργίας. Η άποψη αυτή δικαιολογείται με το σκεπτικό ότι:

«αν επιτρέψουμε την ύπαρξη διαφωνιών στο οικονομικό πεδίο και καταστρέψουμε τις προσπάθειες που γίνονται για να επιτευχθεί αυτή [η αναδιοργάνωση], θα δημιουργήσουμε μία χαοτική κατάσταση. Για τον λόγο αυτό, και προβλέποντας τις μελλοντικές εξελίξεις, πρέπει ν' αναμένουμε, σε ορισμένες περιπτώσεις, την εξαφάνιση των Συνδικάτων όπως τα γνωρίζουμε σήμερα και σ' άλλες, τη συγχώνευση της δικής μας αγωνιστικής οργάνωσης με άλλες παρεμφερείς οργανώσεις που θα ανήκουν σε άλλες τάσεις».

Η ιδέα που υπήρχε πίσω από το σχέδιο της F.A.I. γίνεται τώρα ολοφάνερη. Εν ολίγοις, λέει τα εξής: Αφού τα Συνδικάτα θα ενδιαφέρονται αποκλειστικά για τα οικονομικά ζητήματα και θα

μπορούν να εκφέρουν γνώμη μόνο για ό,τι αφορά την επαγγελματική διάσταση των καθηκόντων που τους έχουν ανατεθεί, θα είναι απαραίτητη η ύπαρξη μιας εξωτερικής δύναμης που θα κατευθύνει το οικονομικό αυτό ρομπότ προς τους σκοπούς εκείνους «στους οποίους προσβλέπει η ανθρωπότητα». Αυτή η εξωτερική δύναμη είναι η Ειδική Οργάνωση. Και δεν χρειάζεται να προσθέσουμε ότι η F.A.I. θεωρούσε τον εαυτό της σαν την ιδανική επιλογή για κάτι τέτοιο! Αυτό είναι το πρώτο βήμα για την υιοθέτηση, από τη F.A.I., του ρόλου ενός πολιτικού κόμματος. Το δεύτερο βήμα είναι η σκλήρυνση της οργανωτικής της μορφής. Η F.A.I., που ιδρύθηκε το 1927 σε ένα συνέδριο που έγινε στη Βαλένθια, είχε ως βάση της οργάνωσης την «ομάδα συγγένειας». Οι ομάδες ήταν οργανωμένες σε Τοπικές, Επαρχιακές και Περιφερειακές Ομοσπονδίες. Η ένωση όλων των Ομοσπονδιών, συμπεριλαμβανομένης της Πορτογαλικής Ομοσπονδίας, αποτελούσε την Ιβηρική Αναρχική Ομοσπονδία (F.A.I.) και οι Ομοσπονδίες εκφράζονταν μέσω της Επιτροπής Χερσονήσου.
Στην Ολομέλεια των Περιφερειακών Επιτροπών, που συγκλήθηκε στη Βαλνθια τον Ιούλιο του 1937, ανακοινώθηκε ότι:

«η ομάδα συγγένειας υπήρξε για περισσότερα από 50 χρόνια το πιο αποτελεσματικό όργανο προπαγάνδας, επαφών και αναρχικής δράσης. Με βάση τη νέα οργάνωση που χρειάζεται η F.A.I., ο οργανικός ρόλος της ομάδας συγγένειας δεν υφίσταται πλέον. Η Ολομέλεια υποστηρίζει ότι οι ομάδες συγγένειας πρέπει να είναι σεβαστές, λόγω όμως των αποφάσεων που έλαβε η F.A.I. αυτές δεν θα μπορούν ως ομάδες συγγένειας, να συμμετέχουν οργανικά στη F.A.I.».

Τις νέες οργανωτικές βάσεις της F.A.I. θα αποτελούσαν οι γεωγραφικές ομάδες κατά περιοχή και προάστιο. Οι ομάδες αυτές θα συνενώνονται σε τοπικές, διατοπικές, επαρχιακές και περιφερειακές ομοσπονδίες. Οι περιφερειακές συνέθεταν τη F.A.I. Κάθε αίτηση εγγραφής νέου μέλους στη F.A.I. θα εξετάζεται από μια Επιτροπή, η οποία θα είναι αρμόδια για όλες τις ομάδες μιας περιοχής ή ενός προαστίου, καθώς και για την τοπική ομοσπονδία. Σε ό,τι αφορά την αναδιοργανωμένη F.A.I., δικαίωμα πλήρους ένταξης αναγνωριζόταν: α) στους αγωνιστές

που ανήκαν ήδη στη F.A.I. β) σ' όλους όσους ανήκαν σε συνδικαλιστικές, πολιτιστικές ή άλλες οργανώσεις συνδεόμενες με τον αναρχισμό, πριν την 1η Ιανουαρίου 1936. Οσοι δεν πληρούσαν τους όρυς αυτούς, αλλά οι συστάσεις τους ήταν ικανοποιητικές, θα γίνονταν δόκιμα μέλη και δεν θα τους επιτρεπόταν να κατέχουν κάποια θέση στην οργάνωση τους πρώτους έξι μήνες.
Αυτές ήταν οι προϋποθέσεις για να ενταχθεί κάποιος στη νέα F.A.I., όμως με τη διακήρυξη αρχών τι γίνεται; Αν θυμηθούμε ότι στόχος ήταν η αύξηση των μελών «το συντομότερο δυνατό», δεν μας εκπλήσσει το ότι το έγγραφο αυτό δεν περιέχει καμία διακήρυξη αρχών, εκτός αν δεχθούμε ως τέτοια την ακόλουθη παράγραφο:

«Ως αναρχικοί είμαστε εχθροί της δικτατορίας -φυλετικής ή κομματικής- είμαστε εχθροί της ***ολοκληρωτικής μορφής διακυβέρνησης*** *και πιστεύουμε ότι η μελλοντική πορεία του λαού μας θά 'ναι απόρροια της συνδυασμένης δράσης όλων των τμημάτων της κοινότητας που συμφωνούν για τη δημιουργία μιας κοινωνίας δίχως ταξικά προνόμια, στην οποία τα όργανα της εργασίας, της διοίκησης και της κοινοτικής ζωής συνιστούν τον κύριο μοχλό που θα προσφέρει στην Ισπανία -μέσω των ομοσπονδιακών κανονισμών- τις λύσεις εκείνες που θα ικανοποιούν τις διάφορες περιοχές της».*(δική μας η έμφαση).

Από μια οργάνωση που διακηρύσσει την αντίθεσή της προς την «ολοκληρωτική μορφή» διακυβέρνησης κι όχι προς την διακυβέρνηση καθεαυτή, δεν μπορεί κανείς να περιμένει κάποια δήλωση αντίθεσης προς το Κράτος. Πόσο μάλλον, όταν διαβάζει κανείς σ' άλλο μέρος αυτού του εγγράφου:

«Η F.A.I., δίχως να παραγνωρίζει τον πόλεμο -στην πραγματικότητα του αποδίδει τη μέγιστη σημασία. Δίχως ν' αποποιείται τους τελικούς της στόχους, σκοπεύει να επεκτείνει την επανάσταση ***σε όλα τα λαϊκά όργανα στα οποία η δράση της μπορεί να είναι αποτελεσματική*** *όσον αφορά τον καθορισμό, σε μια προοδευτική κατεύθυνση, της έκβασης της σημερινής επανάστασης».* Και πιο κάτω: *«Υποστηρίζουμε την*

πλήρη εξάλειψη των αστικών κατάλοιπων που εξακολουθούν να επιβιώνουν και κάνουμε ό,τι μπορούμε για να ενθαρρύνουμε όλες τις οργανώσεις που συμβάλλουν στην επίτευξη αυτού του στόχου. Μολαταύτα, και σ' αντίθεση με την αντιπολιτευτική μας στάση στο παρελθόν, πιστεύουμε ότι είναι ***καθήκον όλων των αναρχικών*** *να* ***συμμετέχουν σ' εκείνους τους δημόσιους θεσμούς που μπορεί να χρησιμεύσουν στην προστασία και την επέκταση της νέας τάξης πραγμάτων.*** (δική μας η έμφαση).

Τα μέλη της F.A.I. που κατέχουν δημόσιες θέσεις *«καλούνται να λογοδοτούν στις Επιτροπές αναφορικά με την αποστολή τους και τις δραστηριότητές τους, να διατηρούν στενή επαφή με αυτές ώστε ν' ακολουθούν πάντα τις* ***Inspiraciones***[87] *τους. Τα αρμόδια όργανα της οργάνωσης, εφόσον το κρίνουν αναγκαίο, μπορούν ν' αντικαταστήσουν οποιοδήποτε μέλος της F.A.I. -ή να του αφαιρέσουν τις αρμοδιότητες- είχε υποδειχθεί για την ανάληψη κάποιου δημόσιου αξιώματος, όποια κι αν είναι η φύση αυτού...»*

Τα προαναφερθέντα αποτελούν μια ξεκάθαρη δήλωση των προθέσεων της F.A.I. να παίξει τον ρόλο ενός πολιτικού κόμματος στις κυβερνητικές υποθέσεις. Διότι για να είναι η F.A.I. σε θέση να ορίζει τα μέλη που θα αναλάμβαναν «δημόσια αξιώματα», θα έπρεπε να έχει αναγνωριστεί από την Κυβέρνηση σαν ένα από τα κόμματα που συγκροτούν την «αντιφασιστική παράταξη». Η F.A.I. είχε πλήρη επίγνωση των συνεπειών των πράξεών της από αναρχική σκοπιά αλλά δεν έκανε πίσω και σ'όλες τις μεγάλες πόλεις της Ισπανίας έγιναν συγκεντρώσεις για την προώθηση του τερατουργήματος αυτού στο όνομα του αναρχισμού.

Με μια ανακοίνωση στο Διεθνές Αναρχικό Κίνημα,[88] η F.A.I. ζήτησε κατανόηση για τις ενέργειές της και σεβασμό για τις αποφάσεις της, που είχαν ληφθεί κατόπιν «ελεύθερων και

---

87. *Inspiration:* έμπνευση ή στη λιγότερο ευφημιστική ορολογία των επαγγελματιών πολιτικών: διαταγή, εντολή.

88. «FAI al Movimiento Internacional», που δημοσιεύτηκε στο *Δελτίο Πληροφόρησης των CNT–FAI* (ισπανική έκδοση, Βαρκελώνη, 20 Σεπτεμβρίου 1937, τεύχος 367).

παθιασμένων συζητήσεων». (Ωστόσο, δεν γίνεται καθόλου μνεία του γεγονότος ότι τα μέλη της F.A.I. που βρίσκονταν στα μέτωπα -και ήταν πολλά- δεν είχαν το λόγο σ' αυτές τις συζητήσεις).[89]

«Επί παραδείγματι, η νέα δομή της F.A.I, στην οποία γίνονται αποδεκτές μια μορφή δημόσιας δράσης καθώς και ειδικές όψεις της πολιτικής δραστηριότητας, όπως η συμμετοχή της F.A.I. σε όλα τα όργανα που δημιούργησε η Επανάσταση και σε όλες τις θέσεις όπου η παρουσία μας είναι απαραίτητη για την επιτάχυνση της δράσης και τον επηρεασμό των μαζών και των μαχομένων, αποτέλεσε αντικείμενο πολλών οξύτατων συζητήσεων, δίχως μια τέτοια δράση να συνιστά από μόνη της ουσιαστική τροποποίηση των τακτικών μας και των αρχών μας, αλλά απλώς και μόνον μια περιστασιακή προσαρμογή στις αναγκαιότητες του πολέμου και των νέων προβλημάτων που δημιούργησε η Επανάσταση».

Μολαταύτα, η αντίθεση στην αναδιοργάνωση της F.A.I. στην Ισπανία ήταν σημαντική, ιδιαίτερα στην Καταλωνία, όπου σε μια Περιφερειακή Ολομέλεια των ομάδων αποχώρησε ένας αριθμός αντιπροσώπων. Δύο μήνες αργότερα, σε ένα άρθρο που δημοσιεύτηκε στην **Solidaridad Obrera** (12 Οκτωβρίου 1937), ο Γκίλαμπερτ, Γραμματέας της Τοπικής Ομοσπονδίας Αναρχικών Ομάδων της Βαρκελώνης, έκανε ξανά λόγο για μία «μεγλη μειοψηφία» διαφωνούντων, προσθέτοντας ότι «οι διαφωνίες πήραν

---

89. Ο Α. Ιντελφόνσο λέει σε μια σειρά άρθρων του για το «Il Movimiento Libertario Spagnuolo» (*Volonta*, Νάπολι, τόμ. 6, τεύχος 7, 30 Ιουνίου 1952): «Αληθεύει ότι την περίοδο εκείνη οι καλύτεροι αγωνιστές των ελευθεριακών οργανώσεων βρίσκονταν μεταξύ εκείνων που πολεμούσαν και ότι κατά την επιστροφή τους, βρέθηκαν αντιμέτωποι με ένα *τετελεσμένο γεγονός*. Στην πραγματικότητα, δεν μπορούσαν να δουν τη σημασία αυτών των αλλαγών τακτικής από τη σωστή σκοπιά, καθώς τις ώρες εκείνες ήταν υπερφορτωμένοι με τις τρομακτικές ευθύνες και εντυπωσιασμένοι από αυτές, ενώ τους είχε κυριεύσει πλήρως ο ίδιος πυρετός που είχε κυριεύσει και κάθε άλλον σχετικά με ορισμένα συγκεκριμένα επιτεύγματα της επανάστασης εκείνης που την ονειρεύονταν πάρα πολλά χρόνια.»

τέτοια έκταση, ώστε κάποιες ομάδες απείλησαν να προχωρήσουν σε διάσπαση». Συγκροτήθηκε μια επιτροπή για να βρει μια λύση, και η λύση αυτή ήταν ότι οι πολυάριθμοι διαφωνούντες έπρεπε να είναι ελεύθεροι να συνεχίσουν να υφίστανται ως ομάδες συγγένειας, «όμως οι αποφάσεις τους για ουσιώδη θέματα θα λαμβάνονταν υπόψη μόνο σε σχέση με την αριθμητική δύναμη που αντιπροσώπευαν». Ωστόσο, η απόφαση αυτή έπρεπε να εγκριθεί από ένα Συνέδριο της Χερσονήσου.

Το σχέδιο για μεγάλη αύξηση των μελών της F.A.I. μέσω της διεύρυνσης της βάσης της, φαίνεται ότι δεν είχε την αναμενόμενη επιτυχία. Πριν από τον Ιούλιο του 1936, τα μέλη της F.A.I. υπολογίζονταν σε 30.000 και σύμφωνα με τον Σαντιγιάν,[90] στα τέλη του 1937 ο αριθμός τους έφθανε τις 154.000. Ο,τι όμως κερδήθηκε σε ποσότητα χάθηκε σε επαναστατικό περιεχόμενο· η εναγώνια προσπάθεια για τη δημιουργία ενός μαζικού κινήματος λειτούργησε σε βάρος των ατομικών αξιών και των αναρχικών αρχών.

90. Στο *Por qué Perdimos la Guerra* (Μπουένος Άιρες, 1940).

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στη διάρκεια των τελευταίων 18 μηνών του αγώνα, το επαναστατικό και το αντιφασιστικό κίνημα έζησαν ένα ψέμα. Με τον έλεγχο της οικονομικής ζωής και του στρατιωτικού αγώνα να βρίσκεται στα χέρια των σταλινικών πρακτόρων, οι οποίοι υποστηρίζονταν απ' όλους τους πολιτικούς εχθρούς της επανάστασης και με την πρόθυμη ή απρόθυμη συνενοχή πολλών αυτοαποκαλούμενων επαναστατών, δεν μπορούσε να υπάρξει άλλο αποτέλεσμα παρά μόνο η νίκη του Φράνκο και των συμμάχων του. Οι στρατιωτικές επιθέσεις που εξαπέλυσε η Κυβέρνηση Νεγκρίν ήταν είτε τρομερές αποτυχίες είτε δαπανηρά εγχειρήματα κατά τα οποία οι στρατιωτικές νίκες μετατρέπονταν γρήγορα σε ήττες. Όλες αυτές τις επιθέσεις τις επέβαλαν λόγοι πολιτικοί κι όχι στρατιωτικοί, έτσι ώστε ακόμη κι οι υποστηρικτές της ενιαίας διοίκησης, της στρατιωτικοποίησης και της σιδηράς πειθαρχίας -«ίδιας μ' αυτήν του εχθρού»- έμελλε ν' απογοητευτούν οικτρά από τα αποτελέσματα.
Τα αληθινά αισθήματα των τότε αγωνιστών και ηγετών θα γίνουν γνωστά μόνον όταν τα αρχεία των C.N.T.-F.A.I. θα είναι προσιτά στον μελετητή της επανάστασης, διότι ο Τύπος αυτών των οργανώσεων, γεμάτος με συνθήματα νίκης, στρατιωτική προπαγάνδα, εξύμνηση του πολέμου και απειλές κατά εκείνων που δεν έκαναν το «καθήκον» τους προς την «πατρίδα», δεν ήταν πλέον η φωνή της οργάνωσης συνολικά αλλά το φερέφωνο της Κυβέρνησης και των «επαναστατών» σωβινιστών. Ωστόσο, ακόμη και χωρίς στοιχεία, κανείς δεν μπορεί να πιστέψει ότι αυτοί οι ηγέτες των C.N.T.-F.A.I. εξακολουθούσαν να ελπίζουν σε μια στρατιωτική ήττα του Φράνκο επειδή ήταν πολύ αφελείς κι όχι επειδή πολλοί απ'αυτούς συμμερίζονταν τις απόψεις πολλών μελών της Κυβέρνησης ότι έπρεπε να γίνει κάθε προσπάθεια

ώστε να παραταθεί πάση θυσία ο πόλεμος εως ότου αρχίσουν εχθροπραξίες ανάμεσα στη Γερμανία και στη Βρετανία, κάτι που όλοι γνώριζαν ότι αναπόφευκτα θα συνέβαινε αργά ή γρήγορα. Ακριβώς όπως ορισμένοι έλπιζαν ότι η νίκη θα έλθει ως αποτέλεσμα μιας ανάφλεξης του πολέμου διεθνώς, έτσι και πολλοί Ισπανοί επαναστάτες υποστήριξαν τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο επειδή πίστευαν ότι η νίκη των «δημοκρατιών» (συμπεριλαμβανομένης και της Ρωσίας!), θα οδηγούσε αυτομάτως στην απελευθέρωση από τη φασιστική τυραννία του Φράνκο. Στις προσδοκίες αυτές βλέπει κανείς τον περίεργο συνδυασμό πολιτικού καιροσκοπισμού και αφέλειας. Ο πολιτικός καιροσκοπισμός είναι κοινός σε όλες τις μαζικές οργανώσεις, αλλά ο συνδυασμός αυτών των δύο συνιστά το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της Ισπανικής επαναστατικής ηγεσίας -κάτι το οποίο φαίνεται πως γνώριζε η Φεδερίκα Μοντσένυ όταν είπε: «στην πολιτική υπήρξαμε πολύ αφελείς». Είδαμε με ποιόν τρόπο οι ηγέτες αυτοί, από τις πρώτες ημέρες του αγώνα στην Ισπανία, παραπλανήθηκαν και υπερφαλαγγίστηκαν από τους πολιτικούς σε κάθε ζήτημα. Εξίσου σημαντικό είναι το ότι η επαφή τους με τους πολιτικούς δεν είχε καμία ιδεολογική επίδραση πάνω στους πολιτικούς, ενώ αυτές καθεαυτές οι αρχές της κυβέρνησης και της συγκεντρωτικής εξουσίας κατέκτησαν τελικά έναν ορισμένο αριθμό ηγετικών μελών της C.N.T. κι αυτό όχι «περιστασιακά» αλλά μόνιμα (Οράθιο Πριέτο, Γκαρθία Ολιβέρ, Χουάν Πεϊρό, Χουάν Λόπεθ, για ν' αναφέρουμε μερικούς μόνο από τους πιο **διακεκριμένους αγωνιστές** που έρχονται στο νου μας).

Μετά την ήττα της επανάστασης από την κεντρική εξουσία, τον Μάιο του 1937, οι ηγέτες των C.N.T.-F.A.I. δεν αντιπροσώπευαν πλέον μια δύναμη αναγνωρισμένη από την Κυβέρνηση, η οποία μεθόδευε την ανάληψη του ελέγχου των πολιτοφυλακών, την διάλυση των εργατικών περιπόλων στα μετόπισθεν και την καταστροφή των κολλεκτίβων, ξεδοντιάζοντας έτσι την επανάσταση. Και στους ηγέτες της C.N.T. δεν απέμενε παρά να της δώσουν τη χαριστική βολή.

Οι τελευταίοι 18 μήνες του αγώνα σημαδεύονται όχι μόνο από στρατιωτικές πανωλεθρίες, στις οποίες θυσιάστηκαν δεκάδες χιλιάδες ζωές, αλλά και από μια αποφασιστική προσπάθεια να μετασχηματισθεί **εκ των έσω** η C.N.T. σε σημείο να γίνει

αγνώριστη. Στις σελίδες που ακολουθούν σκοπεύουμε να εξετάσουμε αυτήν ακριβώς την εξέλιξη. Πιστεύουμε ότι αυτό έχει τεράστια σημασία για τους ελευθεριακούς επαναστάτες, διότι, ενώ ορισμένοι Ισπανοί αγωνιστές εξηγούν βολικά ότι κάθε βήμα που έγινε το απαιτούσαν οι «περιστάσεις», εμάς μας φαίνεται ότι η ραγδαία ανάπτυξη μιας εξουσιαστικής ηγεσίας στη C.N.T., καθώς και η αδυναμία των μελών και των αγωνιστών της βάσης να την εμποδίσουν, στην πραγματικότητα, απορρέει άμεσα από τους συμβιβασμούς που έγιναν από την αρχή του αγώνα, τον Ιούλιο του 1936, πάνω σε βασικές αρχές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΚΤΟ

ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΟΛΙΤΟΦΥΛΑΚΕΣ ΣΤΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

«Δεν μας ενδιαφέρουν τα μετάλλια ή τα παράσημα των Στρατηγών. Δεν θέλουμε ούτε Επιτροπές ούτε Υπουργεία. Όταν νικήσουμε, θα επιστρέψουμε στα εργοστάσια και στα εργαστήρια, από τα οποία ξεκινήσαμε τον αγώνα που μας ανέδειξε, μένοντας μακριά από ασφαλή πόστα, για την κατάργηση των οποίων αγωνιζόμαστε εδώ και πάρα πολύ καιρό. Στα εργοστάσια, στα χωράφια και στα ορυχεία, εκεί θα δημιουργηθεί ο αληθινός στρατός για την υπεράσπιση της Ισπανίας». ΝΤΟΥΡΡΟΥΤΙ (δημοσιεύτηκε στη **Solidaridad Obrera**, 12 Σεπτεμβρίου 1936).

«Η Κυβέρνηση απένειμε μετά θάνατον τον βαθμό του αντισυνταγματάρχου στον εξαίρετο ελευθεριακό ηγέτη Μπουεναβεντούρα Ντουρρούτι, στην επέτειο του θανάτου του». (Πρωτοσέλιδος τίτλος της **Solidaridad Obrera**, 30 Απριλίου 1938).

Παρότι οι C.N.T.-F.A.I. είχαν μια παράδοση στη χρήση βίας, είχαν επίσης και μια παράδοση αντιμιλιταριστική και αντιπολεμική. Στο Συνέδριο της Θαραγόθα (Μάιος 1936), η παράδοση αυτή συνοψίστηκε σε μια **Εισήγηση σχετικά με την πολιτικο-στρατιωτική κατάσταση** ως εξής:

«Έκτον: Την διεξαγωγή, με τον προφορικό και γραπτό λόγο, μιας καμπάνιας για την κινητοποίηση ενάντια στον πόλεμο και σ' ό,τι μπορεί να ενθαρρύνει τον πόλεμο. Την συγκρότηση αντιμιλιταριστικών Επιτροπών, που θα διατηρούν άμεσες σχέσεις με την I.W.M.A., ώστε

να ενημερώνονται πάνω σε διεθνή θέματα και που θα καλλιεργούν, με προκηρύξεις και φυλλάδια, το μίσος ενάντια στον πόλεμο, καθώς και την αντίσταση των νέων στη στράτευση.
Έβδομον: Σε περίπτωση που η Κυβέρνηση της Ισπανίας κηρύξει πολεμική επιστράτευση, θα κηρυχθεί Επαναστατική Γενική Απεργία».

Θά 'πρεπε να τονίσουμε ότι η διακήρυξη αυτή έγινε δύο μόνο ημέρες πριν τη στρατιωτική ανταρσία και εν γνώσει ότι οργανωνόταν μια τέτοια ανταρσία. Μάλιστα, στον πρόλογο αυτής της εισήγησης διαβάζουμε:

«Λαμβάνοντας υπόψη ότι η Ισπανία διανύει μια περίοδο η οποία είναι ολοφάνερα επαναστατική, αν η C.N.T. δεν επιδιώξει να κάνει αισθητή την παρουσία της, υπερασπιζόμενη τις ελευθερίες που περιόρισαν όλοι οι πολιτικοί της Δεξιάς και της Αριστεράς, τότε η δράση της θα είναι στο έλεος των μεταπτώσεων της πολιτικής. Είναι επομένως απαραίτητο να υπάρξει συμφωνία για κοινή δράση, ώστε να καταργήσουμε ολοκληρωτικά όλους τους καταπιεστικούς νόμους, καθώς κι εκείνους που στρέφονται ενάντια στην ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι και του εκφράζεσθαι.
Γνωρίζοντας ότι το τωρινό δημοκρατικό καθεστώς καταρρέει και πιστεύοντας ότι καμία λύση για την παρούσα πολιτική και κοινωνική κατάσταση δεν μπορεί να προέλθει από τη Βουλή και ότι η κατάρρευση του δημοκρατικού καθεστώτος θα προκαλούσε μια Δεξιά αντίδραση, ή, εναλλακτικά, μια δικτατορία -ανεξαρτήτως είδους-, η C.N.T. πρέπει να είναι εκείνη που, επιβεβαιώνοντας εκ νέου τις απολιτικές της αρχές, θα εκφράσει ξεκάθαρα την αναποτελεσματικότητα και την αποτυχία του κοινοβουλευτισμού».

Ένα μήνα μετά την ανταρσία -Αύγουστος 1936- αυτές οι διακηρυγμένες αρχές και τακτικές θα ετίθεντο σε δοκιμασία, διότι η Κυβέρνηση της Μαδρίτης εξέδωσε ένα διάταγμα με το οποίο επιστράτευε τις κλάσεις του '33, '34 και '35. Στο διάταγμα αυτό απάντησαν οι νέοι της Καταλωνίας, οι οποίοι πραγματοποίησαν μια μαζική συγκέντρωση στο Θέατρο Ολύμπια της Βαρκελώνης, για να δηλώσουν την «άρνησή τους να επιστρέψουν στους στρατώνες». Η C.N.T. υποστήριξε την υπόθεσή τους με ένα

διφορούμενο μανιφέστο. Ήταν διφορούμενο διότι δεν αποτελούσε μια επίθεση στην επιστράτευση και σε αυτήν καθεαυτήν τη στράτευση, αλλά απλώς μια υπεράσπιση των νέων που διακήρυσσαν: **«Κάτω ο Στρατός! Ζήτω οι Λαϊκές Πολιτοφυλακές!»**. Πάντως, το μανιφέστο τελειώνει με μία πρόταση σαφέστατα θετική, την οποία απευθύνει στις κυβερνήσεις της Καταλωνίας και της Μαδρίτης:

«Δεν μπορούμε να υπερασπιστούμε την ύπαρξη, ή να κατανοήσουμε την αναγκαιότητα ενός τακτικού στρατού, ένστολου και συγκροτημένου από κληρωτούς. Αυτός ο στρατός πρέπει να αντικατασταθεί από τις λαϊκές πολιτοφυλακές, από τον Ένοπλο Λαό, τη μόνη εγγύηση ότι η ελευθερία θα τύχει ενθουσιώδους υποστήριξης και ότι καμία νέα συνωμοσία δεν θα εξυφανθεί παρασκηνιακά».

Στο μεταξύ, μια Ολομέλεια των Τοπικών και Περιφερειακών Ομάδων της F.A.I. εξέφρασε τη θέση της ως εξής:

*«Η Ολομέλεια.... αποδέχεται το **τετελεσμένο γεγονός** των λαϊκών πολιτοφυλακών σαν μια αναπόφευκτη αναγκαιότητα του εμφυλίου. Η Ολομέλεια εκφράζει την αντίθεσή της στη στρατιωτικοποίηση των πολιτοφυλακών, αν και αναγνωρίζει ωστόσο την ανάγκη να οργανωθεί η δράση, κάτι που είναι επιτακτικό σε κάθε πόλεμο».*

Νομίζουμε ότι η πραγματική σημασία και η ειλικρίνεια των προαναφερθέντων μπορούν να αξιολογηθούν καλύτερα με την παράλληλη ανάγνωση της ανακοίνωσης που εξέδωσε η Επιτροπή Πολιτοφυλακών στις 5 Αυγούστου, με την οποία δηλωνόταν ότι:

«Η Κεντρική Επιτροπή των Αντιφασιστικών Πολιτοφυλακών της Καταλωνίας αποφάσισε ότι οι στρατεύσιμοι των κλάσεων '34, '35 και '36 πρέπει να παρουσιαστούν αμέσως στους στρατώνες και να τεθούν στην υπηρεσία των Επιτροπών των Πολιτοφυλακών, οι οποίες δημιουργήθηκαν υπό την δικαιοδοσία της Κεντρικής Επιτροπής».

Θα πρέπει τώρα να θυμίσουμε ότι αυτή η Κεντρική Επιτροπή ήταν, στην ουσία και όχι κατ' όνομα, η «επαναστατική κυβέρνη-

ση» της Καταλωνίας και ήταν συγκροτημένη από αντιπροσώπους όλων των πολιτικών κομμάτων και των εργατικών οργανώσεων. Ο Σαντιγιάν και ο Αουρέλιο Φερνάντεθ εκπροσωπούσαν τη F.A.I., ενώ ο Ντουρρούτι, ο Γκαρθία Ολιβέρ και ο Άσενς εκπροσωπούσαν τη C.N.T.
Στην πρώτη ανακοίνωση αποφάσεων της Κεντρικής Επιτροπής «**η εφαρμογή των οποίων ήταν υποχρεωτική για όλους**», η 7η παράγραφος δηλώνει σαφέστατα -στην περίπτωση που δεν το κάνει το παραπάνω απόσπασμα- ότι η Επιτροπή προτίθεται να δίνει διαταγές και να την υπακούουν.

«Η Επιτροπή ευελπιστεί ότι, εν όψει της ανάγκης να υπάρξει μια επαναστατική τάξη πραγμάτων για να αντιμετωπίσει τους φασιστικούς πυρήνες, οι διαταγές της θα υπακούονται δίχως την ανάγκη προσφυγής σε πειθαρχικά μέτρα».

Έτσι, είναι φανερό ότι οι επαναστάτες ηγέτες είδαν εξαρχής τον αγώνα σαν έναν αγώνα στον οποίο δεν θα ήταν οι οδηγοί ή οι συντονιστές του λαϊκού ενθουσιασμού, αλλά οι ελεγκτές του· ότι η εναλλακτική λύση απέναντι στη χρεωκοπημένη Κεντρική Κυβέρνηση και την Χενεραλιδάδ δεν ήταν νέες μορφές οργάνωσης αλλά η Γιακωβίνικη κυβέρνηση, μεταμφιεσμένη σε **Κεντρική Επιτροπή των Αντιφασιστικών Πολιτοφυλακών**· ότι η απάντηση σε μια στρατιωτική ανταρσία δεν ήταν ο Ένοπλος Λαός, αλλά ένας «λαϊκός» στρατός από εθελοντές και κληρωτούς, ο οποίος θα επιχειρούσε να ανταγωνιστεί τους στρατοκράτες στο δικό τους επάγγελμα: τον πόλεμο!
Στις περιστάσεις αυτές, δεν προκαλεί έκπληξη το ότι η στάση των επαναστατών ηγετών άλλαζε κάθε εβδομάδα. Στα τέλη Αυγούστου του 1936, μπορεί να επισημάνει κανείς μια νέα στάση. Στη **Solidaridad Obrera** (29 Αυγούστου) δημοσιεύθηκε σε περίοπτη θέση μια «Ανακοίνωση η οποία μοιράστηκε σε όλες τις περιοχές που είχε καταλάβει η Ταξιαρχία Ντουρρούτι», υπογεγραμμένη από τον «εκπρόσωπο των εκατονταρχιών Χοσέ Εσπλούγκο», η οποία

«στο όνομα των Αντιφασιστικών Επιτροπών και ***εφαρμόζοντας το διάταγμα της Κυβέρνησης της Μαδρίτης, το οποίο καλούσε τους***

εφέδρους των κλάσεων του '34 και του '36, γνωστοποιεί σ' αυτές το αναπόδραστο καθήκον τους να ενταχθούν[91] *στους κατά τόπους τομείς ή στις ταξιαρχίες και κατά προτίμηση στις τελευταίες».* (δική μας η έμφαση)

Για μερικούς ηγέτες, όπως π.χ. ο Γκαρθία Ολιβέρ, η υπόθεση των πολιτοφυλακών αποτελούσε παρελθόν ήδη από τις αρχές Αυγούστου του 1936, πριν ακόμη συμπληρωθεί ένας μήνας από τη στρατιωτική ανταρσία. Σε ομιλία του σε μια μεγάλη συγκέντρωση στη Βαρκελώνη, δήλωσε ότι «ο Λαϊκός Στρατός, που ξεπήδησε μέσα από τις πολιτοφυλακές, πρέπει να οργανωθεί και να βασιστεί σε νέες αντιλήψεις». Και περιέγραψε τα βήματα, που στην πραγματικότητα είχαν γίνει, ώστε να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι:

«Πρόκειται να οργανώσουμε μια Επαναστατική Στρατιωτική Σχολή, στην οποία θα εκπαιδεύσουμε μια τεχνική ηγεσία, που δεν θα είναι αντίγραφο της παλιάς στρατιωτικής κάστας, αλλά απλώς τεχνική, η οποία θ' ακολουθεί, επιπλέον, τις εντολές αξιωματικών-εκπαιδευτών, οι οποίοι θα έχουν αποδείξει την αφοσίωσή τους προς το Λαό και το προλεταριάτο».

Επτά μήνες αργότερα, ο Υπουργός Δικαιοσύνης Γκαρθία Ολιβέρ, σε μια ομιλία του προς τους μαθητές της Στρατιωτικής Σχολής, τους προειδοποιούσε με τα εξής λόγια:

«Αξιωματικοί του Λαϊκού Στρατού, πρέπει να τηρείτε σιδηρά πειθαρχία και να την επιβάλετε στους άνδρες σας, οι οποίοι, από τη στιγμή που θα τεθούν στις διαταγές σας, πρέπει να πάψουν να είναι σύντροφοί σας και να γίνουν απλά γρανάζια στη στρατιωτική μηχανή του στρατού μας».

---

91. Στο πρωτότυπο κείμενο διαβάζουμε: «Hace saber la obligacion ineludible de incorporarse a filas». Η μετάφρασή μας βασίζεται στην ερμηνεία των λέξεων «obligacion ineludible» που θεωρήσαμε προτιμότερη!

Αυτά όσον αφορά τον «βασισμένο σε νέες αντιλήψεις» Λαϊκο Στρατό.
Ο σχηματισμός της Κυβέρνησης Καμπαγιέρο στις αρχές Σεπτεμβρίου του 1936 και η αυξανόμενη δύναμη των Κομμουνιστών, ήταν το σύνθημα μιας υπέρτατης προσπάθειας για την δημιουργία μιας στρατιωτικής μηχανής ελεγχόμενης από την κυβέρνηση. Ήταν αμφίβολο αν μια τέτοια προσπάθεια θα εξασφάλιζε τη νίκη κατά του Φράνκο, όμως δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι αποτελούσε ένα καίριο πλήγμα κατά της επανάστασης. Η **Ενιαία Διοίκηση** ήταν απλός μύθος και οι στρατηγοί, απλά πιόνια των πολιτικών κομμάτων. Οι πολιτικές σκοπιμότητες υπερίσχυαν κατά την επιλογή των στρατιωτικών διοικητών και οι εκστρατείες, που κόστιζαν πολύ σε έμψυχο και άψυχο υλικό, γίνονταν απλώς και μόνο για κομματικούς πολιτικούς σκοπούς.
Δεν πιστεύουμε ότι οι ηγέτες της C.N.T. έτρεφαν οποιαδήποτε αυταπάτη για την ειλικρίνεια των πολιτικών, έχοντας όμως απορρίψει εξαρχής την επαναστατική λύση υπέρ μιας κυβερνητικής, συμμετείχαν στο πολιτικό παιχνίδι, στο οποίο αισθάνονταν ότι μπορούσαν να παίξουν έναν ουσιαστικό ρόλο μόνο στο μέτρο που θα κατείχαν θέσεις-κλειδιά του κρατικού μηχανισμού. Τους πρώτους μήνες, οι αγωνιστές της C.N.T. πρόβαλαν κάποια αντίσταση στις αντιδραστικές κυβερνητικές πολιτικές που υποστηρίζονταν από τους ηγέτες τους και μολονότι τα διάφορα μέτρα γίνονταν εν τέλει αποδεκτά -λόγω του μονοπωλίου, που ουσιαστικά ασκούσαν οι τελευταίοι στον Τύπο και τα άλλα προπαγανδιστικά μέσα, της ταχείας προέλασης των δυνάμεων του Φράνκο, που απειλούσαν τη Μαδρίτη και άλλων υλικών δυσκολιών- ως «αναπόφευκτα στις παρούσες συνθήκες» κ.λ.π...., οι ηγέτες της C.N.T. βρίσκονταν πάντοτε ένα βήμα πίσω από τα πολιτικά κόμματα, τουλάχιστον σ' ότι αφορά το μοίρασμα των θέσεων-κλειδιών. Έχοντας αναπτύξει μια γραφειοκρατική και λεγκαλιστική νοοτροπία, το πολιτικό παιχνίδι έγινε ένα είδος ψύχωσης σ' αυτά τα άτομα.
Οι αντιδράσεις των πολιτοφυλάκων της Συνομοσπονδίας απέναντι στη στρατιωτικοποίηση, περιγράφονται από τον Πεϊράτς ως εξής:

Οι Συνομοσπονδιακές και οι αναρχικές ταξιαρχίες ήταν οι πιο απρόθυμες να αποδεχθούν τη νέα κατάσταση, την οποία θεωρούσαν σαν ένα αποφασιστικό βήμα προς την κατεύθυνση ενός ορθόδοξου μιλιταρισμού, που στόχευε στη νομιμοποίηση του πολέμου και την επιβολή της πειθαρχίας στους στρατώνες. Όταν οι ανώτερες επιτροπές των C.N.T.-F.A.I. τάχθηκαν υπέρ της γενικής στρατιωτικοποίησης των πολιτοφυλακών, ένα ζήτημα για το οποίο οι Υπουργοί της C.N.T. δέχθηκαν πιέσεις από κυβερνητικά στελέχη, δημιουργήθηκε σοβαρή σύγχυση σ' όλα τα Μέτωπα που επανδρώνονταν από μέλη της Συνομοσπονδίας. Έγιναν θορυβώδεις συσκέψεις ανάμεσα σ'αυτούς που μάχονταν στα μέτωπα και τους αντιπροσώπους της Επιτροπής, οι οποίοι στάλθηκαν στα μέτωπα για να φέρουν εις πέρας την, ομολογουμένως δύσκολη, αποστολή τους. Πολλοί αδιάλλακτοι πολιτοφύλακες που συμμετείχαν στον ένοπλο αγώνα καθαρά ως εθελοντές, αποποιήθηκαν την δέσμευσή τους, για να επιστρέψουν ξανά στο μέτωπο αργότερα. Μετά τη στρατιωτικοποίηση, η Ταξιαρχία Ντουρρούτι μετετράπη σε 26η Μεραρχία. Όμως, το επαναστατικό και συντροφικό κλίμα ανάμεσα στους νεοδιορισθέντες αξιωματικούς και τους στρατιώτες διατηρήθηκε με θαυμαστό τρόπο μέχρι το τέλος του πολέμου.[92]

---

92. Πεϊράτς, ό.π., τόμ. 2, σελ. 38. Πιθανώς οι καλές σχέσεις ανάμεσα στους «νέους αξιωματικούς και τους στρατιώτες», τις οποίες αναφέρει ο Πεϊράτς, ίσχυαν μόνο για την πρώην Ταξιαρχία Ντουρρούτι. Δεν μπορεί κανείς να φανταστεί ότι στη μεραρχία του συνταγματάρχη Θιπριάνο Μέρα, για παράδειγμα, θα μπορούσε να υπάρξει μια τέτοια *συντροφικότητα* (compañerismo), όταν ο ίδιος ο Μέρα δήλωσε ότι η κατάσταση θα είναι «στο εξής μια σκληρή πειθαρχία, η οποία θα είναι πολυτιμότερη από την εθελοντική. Από σήμερα θα έχω να κάνω μόνο με τους λοχαγούς και τους λοχίες»! Νιώθει κανείς ότι η στολή θόλωσε το μυαλό του Μέρα. Το επάγγελμά του ήταν οικοδόμος και ήταν ηγετικό στέλεχος της CNT στη Μαδρίτη. Απ' όσο γνωρίζουμε, τώρα ανήκει στην τάση εκείνη της εξόριστης CNT που υποστηρίζει τη συνεργασία.

Ακόμη και η **Σιδηρά Ταξιαρχία**,* στην επαναστατική αδιαλλαξία της οποίας, κατά τις πρώτες ημέρες του αγώνα, έχουμε ήδη αναφερθεί, αυτοδιαλύθηκε σε μια δημόσια συγκέντρωση όπυ διακήρυξε ότι το έκανε αυτό «με σκοπό να μην απομονωθεί από τον αγώνα που διεξάγεται κατά του φασισμού». Οι γενναίοι αυτοί άνδρες ίσως υποχρεώθηκαν αργότερα να μετανοήσουν γι'αυτή την απόφαση.
Από τη στιγμή που οι ηγέτες των C.N.T.-F.A.I. αποδέχθηκαν την ιδέα της στρατιωτικοποίησης, επιδόθηκαν ολόψυχα σε μια προσπάθεια ν' αποδείξουν σε όλους ότι τα μέλη της βάσης τους ήταν τα πιο πειθαρχημένα και θαρραλέα μέλη των ένοπλων σωμάτων. Ο Τύπος της Συνομοσπονδίας δημοσίευσε αμέτρητες φωτογραφίες των στρατιωτικών ηγετών της (με τις επίσημες στολές τους), τους πήρε συνεντεύξεις και έγραψε ενθουσιώδη αφιερώματα σχετικά με την προαγωγή τους στον «εξέχοντα» βαθμό του Συνταγματάρχη ή του Ταγματάρχη. Και όσο η στρατιωτική κατάσταση επιδεινωνόταν, τόσο πιο επιθετικός και στρατοκρατικός γινόταν ο τόνος του Συνομοσπονδιακού Τύπου. Η **Solidaridad Obrera** δημοσίευε καθημερινά καταλόγους με ονόματα ανδρών που είχαν καταδικαστεί από τα στρατοδικεία της Βαρκελώνης και εκτελεστεί για «φασιστική δράση», «ηττοπάθεια» ή «λιποταξία». Διαβάζει κανείς για κάποιον που καταδικάστηκε σε θάνατο επειδή βοηθούσε κληρωτούς να εγκαταλείψουν το μέτωπο, περνώντας τα σύνορα. Και σε κάποιες ειδήσεις από τη Βαλένθια, που δημοσιεύτηκαν στη **Solidaridad Obrera** (21/4/1938) με τίτλο «Ποινές που εκτελέστηκαν», διαβάζει κανείς:

Επικυρώθηκε η απόφαση για την υπόθεση του Λοχαγού (Τομέας Διοίκησης) Μαριάνο Σανθ Ναβάρρο, ο οποίος κατηγορείτο για εγκατάλειψη θέσεως. Εμφανίστηκε ενώπιον του Διαρκούς Δικαστηρίου του 22ου Σώματος Στρατού, την 17η του τρέχοντος μηνός και η εκτέλεση της ποινής έγινε για παραδειγματισμό στο χωριό Βίγιαφαματ,

---

* ΣτΕ. βλ. Ρ.Ρόκερ-C.N.T.-F.A.I. ***Ο Ισπανικός «Εμφύλιος» Πόλεμος: ανατομία της Ισπανικής Επανάστασης***,σελ.280, (εκδόσεις ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ)

όπου είχε μεταφερθεί. Οι στρατιώτες της φρουράς ήταν παρόντες και παρέλασαν μπροστά από το πτώμα επευφημώντες την δημοκρατία.

Αυτή η εκστρατεία επιβολής πειθαρχίας και υπακοής μέσω του φόβου και του τρόμου -για λόγους στενότητας χώρου ασχοληθήκαμε εν συντομία με το ζήτημα, παρότι ο Συνομοσπονδιακός Τύπος της εποχής περιέχει άφθονο υλικό- δεν απέτρεψε τις μαζικές λιποταξίες από τα μέτωπα (που σπάνια όμως ενίσχυαν τις γραμμές του Φράνκο) και την διαρκή μείωση της παραγωγής στα εργοστάσια.

Υπάρχουν τεκμηριωμένα στοιχεία αναφορικά με την μείωση της παραγωγής στην πολεμική βιομηχανία, ως αποτέλεσμα της εθνικοποίησης όλων των εργοστασίων των σχετικών με την πολεμική παραγωγή, υποδηλώνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο ότι, παρόλες τις αδυναμίες του, ο εργατικός έλεγχος στα εργοστάσια έφερε μεγαλύτερη αύξηση παραγωγής σε σύγκριση με την παραγωγή που επιτεύχθηκε όταν ανέλαβε η Κυβέρνηση τον έλεγχο των εργοστασίων στο όνομα της μεγαλύτερης αποτελεσματικότητας (αν και στην πραγματικότητα, αυτό το έκανε με στόχο να ελέγξει αυτά τα εν δυνάμει οπλοστάσια του ένοπλου λαού). Δεν υπάρχει λόγος να αμφιβάλουμε για το ότι το ηθικό των πολιτοφυλάκων ήταν, για τους ίδιους λόγους, υψηλότερο όταν δεν υπήρχε ο κυβερνητικός έλεγχος και η αυστηρή πειθαρχία των ενόπλων δυνάμεων.

Ομως από αναρχική σκοπιά, υπάρχουν δυο βασικές αντιρρήσεις για τη στρατιωτικοποίηση: α) ότι αυτή θα οδηγούσε στην παραμόρφωση του ένοπλου αγώνα, ο οποίος άρχισε έχοντας έναν κοινωνικό, επαναστατικό χαρακτήρα και τη μετατροπή του σε εθνικό πόλεμο, η έκβαση του οποίου θα είχε σημασία μόνο για την άρχουσα τάξη· β) ότι η στρατιωτικοποίηση συνεπάγεται συγκεντροποίηση της εξουσίας, κινητοποίηση και στρατολόγηση ενός ολόκληρου λαού και ότι αποτελεί την άρνηση της ατομικής ελευθερίας. Θα εξετάσουμε εκτενέστερα τα ζητήματα αυτά στο τελευταίο μας κεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΒΔΟΜΟ

Η ΔΙΕΥΡΥΜΕΝΗ ΕΘΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ ΤΟΥ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ ΤΟΥ 1938

Η **Pleno Nacional Economico Ampliado** της C.N.T., που πραγματοποιήθηκε στη Βαλένθια τον Ιανουάριο του 1938, ήταν η πρώτη γενική συνέλευση της Συνομοσπονδίας μετά το Συνέδριο της Θαραγόθα, τον Μάιο του 1936. Την παρακολούθησαν πάνω από 800 αντιπρόσωποι, που εκπροσωπούσαν κάπου 1.700.000 μέλη. Τα πρακτικά του συνεδρίου δεν είναι διαθέσιμα και έτσι χρειάζεται να ανατρέξουμε στις αποσπασματικές αναφορές που δημοσιεύτηκαν στον Τύπο, καθώς και σ' ένα φυλλάδιο που εξέδωσε η Εθνική Επιτροπή της C.N.T., στο οποίο υπάρχουν οι αποφάσεις που υιοθέτησε η Ολομέλεια. Με τα λόγια του Πεϊράτς, σ'αυτήν την Ολομέλεια:

«μία από τις ανωμαλίες που παρατηρήθηκαν είναι η εκ των προτέρων έκφραση της γνώμης της Εθνικής Επιτροπής για όλα τα υπό συζήτηση θέματα, κάτι που έρχεται σε αντίθεση με τη συνήθη διαδικασία. Αν και προβλήθηκαν όλες οι απόψεις, που προηγουμένως είχαν εξετασθεί από την Εθνική Επιτροπή στην Ολομέλεια παρουσία των αντιπροσώπων, η διαδικασία που ακολουθήθηκε θα μπορούσε υπό άλλες συνθήκες να καταγγελθεί σαν αντικανονική και μεμπτή. Ανεπίτρεπτη θα ήταν επίσης, υπό άλλες περιστάσεις, η συμβουλευτική παρέμβαση της Εθνικής Επιτροπής σε όλες τις συζητήσεις, και ιδιαίτερα για την υπεράσπιση των δικών της απόψεων».[93]

93. Πεϊράτς, ό.π., τόμ. 3, σελ. 12.

Σύμφωνα με το γενικό γραμματέα της C.N.T., η Ολομέλεια έγινε με σκοπό να εξεταστούν ορισμένα θεμελιώδη ζητήματα· να καταδειχθεί η ωριμότητα στην οποία έφθασε η οργάνωση στη διάρκεια των 18μηνων εποικοδομητικών πειραματισμών στο οικονομικό πεδίο· να λυθούν τα προβλήματα αυτά με «ακρίβεια, διαύγεια και θετικό τρόπο», καθώς επίσης και για να δημιουργηθεί η γενική εντύπωση ότι οι εργάτες ήταν ικανοί να λύσουν τα προβλήματα που δημιουργούσαν οι περιστάσεις, επιβάλλοντας στον εαυτό τους οποιαδήποτε θυσία ήταν απαραίτητη και υπερβαίνοντας όλα τα υπάρχοντα εμπόδια. Και, τέλος, να μελετηθεί συνολικά η οικονομική κατάσταση «πέρα από σκοπιμότητες που σχετίζονται με την πολιτική και τον πόλεμο» και να αναζητηθεί η πλέον λογική και πρόσφορη λύση.
Μπροστά στον αυξανόμενο συγκεντρωτισμό της οργάνωσης δεν προκαλεί έκπληξη το ότι πολλές αποφάσεις αυτής της Ολομέλειας στόχευαν στο ν' αυξήσουν τη διοικητική εξουσία, τόσο σ' ότι αφορά τον έλεγχο και τη διεύθυνση της βιομηχανίας όσο και την εσωτερική ζωή της οργάνωσης. Έτσι, το επίμαχο Τέταρτο Ζήτημα των υπό συζήτηση θεμάτων (το οποίο ήταν ένα από τα τρία μόνο θέματα για τα οποία οι αποφάσεις λήφθηκαν με ψηφοφορία -τα υπόλοιπα υιοθετήθηκαν ομοφώνως), πρότεινε τον διορισμό Επιθεωρητών Εργασίας στα εργοστάσια εκείνα «τα οποία βρίσκονται στα χέρια των εργατών». Σ' ένα Μνημόνιό της, η Εθνική Επιτροπή εξηγούσε ως εξής την αναγκαιότητα ύπαρξης αυτών των Επιθεωρητών:

«Γνωρίζουμε ότι η συντριπτική πλειοψηφία των εργατών και των αγωνιστών έκανε το καθήκον της και προσπάθησε με κάθε τρόπο ν'αυξήσει την παραγωγή. Ωστόσο, όλοι γνωρίζουμε ότι υπάρχουν στα μετόπισθεν εντελώς ανεύθυνες και αδαείς μειοψηφίες που δεν πρόσφεραν τ'αναμενόμενα αποτελέσματα».

Οι επιθεωρητές θα διορίζονταν από την Εθνική Ομοσπονδία Βιομηχανίας και τα καθήκοντα και οι αρμοδιότητές τους συνοψίζονται σε τρεις παραγράφους:

«1. Οι αντιπρόσωποι αυτοί θα καθορίζουν τις αναμενόμενες νόρμες, οι οποίες θα προσανατολίζουν αποτελεσματικά τις διάφορες βιομηχανι-

κές μονάδες με στόχο τη βελτίωση των οικονομικών και της διοίκησής τους. Δεν θα μπορούν να ενεργούν για λογαριασμό τους· οι υπεύθυνοι είναι αυτοί που θα διασφαλίζουν ότι οι άλλοι εκτελούν τις αποφάσεις των Συμβουλίων, στα οποία είναι υπόλογοι.
2. Για μεγαλύτερη αποδοτικότητα και καλύτερη λειτουργία και σε περίπτωση που θα θεωρηθεί απαραίτητο, τα Συμβούλια θα προτείνουν την διεύρυνση των αρμοδιοτήτων των επιθεωρητών ώστε αυτοί να μπορούν να επιβάλουν ουσιαστικές κυρώσεις στα όργανα εκείνα ή τα άτομα που, επειδή απέτυχαν να εκπληρώσουν την αποστολή τους, επιβάλλεται να τους επιβληθούν κυρώσεις.
3. Η Οργάνωση θα εγκρίνει την διεύρυνση της δικαιοδοσίας επιβολής κυρώσεων που παρέχεται στα όργανα που θα ασκήσουν το δικαίωμα αυτό και θα συντάξει την Εντολή που θα προσδιορίζει τη δικαιοδοσία αυτή. Οι διατάξεις αυτές αφορούν μόνο τις βιομηχανίες εκείνες που βρίσκονται στα χέρια των εργατών».

Για ν' αντιληφθεί κανείς την πραγματική εξουσία των επιθεωρητών πρέπει να λάβει υπόψη το ενδέκατο προς συζήτηση θέμα, «Η καθιέρωση νορμών Εργασίας». Οι επί του θέματος εισηγήσεις κάνουν λόγο και για μια Επιτροπή Συνδικαλιστικού Ελέγχου, που θα συγκροτηθεί σε κάθε εργοστάσιο,

«η οποία θα συμμετέχει στο Διευθυντικό Συμβούλιο και θα εποπτεύει σε ό,τι αφορά την ικανοποιητική εκτέλεση της εργασίας. ***Θα*** *συνεργάζεται και θα προσπαθεί πάντοτε να συμβάλει στην τελειοποίηση των μεθόδων εργασίας και την αύξηση της παραγωγής. Η Επιτροπή Συνδικαλιστικού Ελέγχου θα αναφέρει στο* ***Συνδικαλιστικό Συμβούλιο*** *κάθε τι που σχετίζεται με την επιχείρηση.* ***Θα*** *εισηγείται στο Τεχνικό Διοικητικό Συμβούλιο τον διορισμό των αποκλειστικών αντιπροσώπων και νομικά υπευθύνων της επιχείρησης.* ***Θα*** *καθιστά ευκολότερη την αποκάλυψη των ταραχοποιών και θα αναφέρει τις όποιες αδυναμίες υποπίπτουν στην αντίληψή της.* ***Θα*** *προσπαθεί να βελτιώνει όσο γίνεται τις υλικές συνθήκες εργασίας.* ***Θα*** *εισηγείται την επαγγελματική προαγωγή εκείνων που το αξίζουν αλλά δεν το είχε αντιληφθεί ο αποκλειστικός αντιπρόσωπος.* ***Θα*** *μεριμνά για την υγιεινή, την προπαγάνδα, την ενίσχυση των ηθικών δεσμών μεταξύ των εργατών των κοινωνικοποιημένων βιομηχανιών.* ***Θα*** *ελέγχει κατά*

περιόδους τα λογιστικά βιβλία και θα κοινοποιεί τις επικρίσεις και τους επαίνους της τόσο στο Τεχνικό Διοικητικό Συμβούλιο όσο και στη ***Συνδικαλιστική Επιτροπή*** *και θα τίθεται στη διάθεση του αντιπροσώπου εργασίας για ό,τι αυτός χρειαστεί».*

Επιπλέον, το **Εθνικό Οικονομικό Συμβούλιο**

«θα συντάξει έναν κανονισμό του παραγωγού, που θα περιλαμβάνει έναν κατάλογο των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων όλων όσων δεσμεύονται από το οικονομικό συμβόλαιο της Συνομοσπονδίας σχετικά με την παραγωγή, συνοψίζοντας τις κυριότερες συμφωνίες στις οποίες κατέληξε η Διευρυμένη Οικονομική Ολομέλεια».

Δεν είναι όμως μόνον αυτό. Κάθε εργάτης, εκτός από τη συνδικαλιστική του ταυτότητα και τον κανονισμό του παραγωγού, θα έχει και μια κάρτα εργασίας! Ο δυνάμει επικίνδυνος σκοπός για τον οποίο θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί αυτή η κάρτα εργασίας, αποκαλύπτεται στην παράγραφο εκείνη που αναφέρεται στον μη ικανοποιητικό εργάτη. Είναι τόσο σημαντική ώστε την παραθέτουμε αυτούσια:

Ο διευθυντής που ενεργεί ως ο νόμιμος υπεύθυνος στον τομέα απασχόλησης, στην παραγωγή και την Επιτροπή Συνδικαλιστικού Ελέγχου, μπορεί να προτείνει την απόλυση ενός εργάτη και, σε συμφωνία με το γενικό διευθυντή, θα ληφθούν γρήγορες αποφάσεις σε περίπτωση αδικαιολόγητης απουσίας από την εργασία, μόνιμης καθυστέρησης κατά την προσέλευση, μη επίτευξης των απαιτούμενων στόχων παραγωγής από τον εργάτη καθώς και στις περιπτώσεις εκείνων που τείνουν να είναι «ταραχοποιοί» επειδή δημιουργούν διχόνοιες ανάμεσα στους εργάτες και τους διευθυντές ή τους αντιπροσώπους του συνδικάτου.
Μόλις εγκριθεί η απόλυση, ο εργάτης μπορεί να προσφύγει στην συνδικαλιστική επιτροπή, η οποία, με την γνωμοδότηση του Τεχνικού Διοικητικού Συμβουλίου, έχει τον τελευταίο λόγο.
[Όταν ένας εργάτης έχει απολυθεί βάσει των προαναφερθέντων κανονισμών] η επιχείρηση οφείλει να του βρει εργασία αλλού, εφοδιάζοντάς τον με το σχετικό πιστοποιητικό εργασίας. Αν στη νέα

εργασία επιδείξει πάλι τις κακές του συνήθειες και απολυθεί ξανά βάσει της παραδεδεγμένης διαδικασίας, τότε δεν θα του προσφερθεί άλλη εργασία στην ίδια περιοχή και θα σταλεί από την επιχείρηση σε άλλη περιοχή, όπου θα του προσφερθεί εργασία αν αυτό κριθεί απαραίτητο.

Αν και μετά από όλα αυτά υποπέσει ξανά σε παράπτωμα, τότε το ιστορικό του θα καταγραφεί στην κάρτα εργασίας και στη Συνδικαλιστική του ταυτότητα, επιτρέποντας έτσι στο Συνδικάτο του ν'αποφασίσει κατά την κρίση του για τις κυρώσεις που θα επιβληθούν υπό μορφήν προσωρινής παύσης από την εργασία, κυρώσεις που θα επιβληθούν μόνο σε έσχατη ανάγκη.

Αφού η εργασία του προσωπικού κάθε επιχείρησης θα ελέγχεται από το γραφείο του Τεχνικού Διοικητικού Συμβουλίου του Συνδικάτου, όλοι οι εργάτες και οι υπάλληλοι θα έχουν ένα φάκελο όπου θα καταγράφονται λεπτομερή στοιχεία σχετικά με το επαγγελματικό και κοινωνικό τους έργο. Το Τεχνικό Διοικητικό Συμβούλιο θα προσλαμβάνει προσωπικό από διάφορους κλάδους του Συνδικάτου, το οποίο θα εγγυάται για την εντιμότητα και τις επαγγελματικές ικανότητες των εργαζομένων.

Νά τι περιγράφει η C.N.T., τον Ιανουάριο του 1938, ως «Υπεύθυνη Οργάνωση»! Δεν έχουμε κανένα δισταγμό να χαρακτηρίσουμε την **κάρτα εργασίας** ως ένα σύμβολο δουλείας, το οποίο ακόμη και τα αντιδραστικά και συμβιβαστικά συνδικάτα της Αμερικής και της Αγγλίας δεν θα το αποδέχονταν ούτε και για τον πιο ασήμαντο ανθρωπάκο, αλλά το οποίο υιοθετήθηκε από τη C.N.T. με 516 ψήφους υπέρ, 120 κατά και 82 αποχές.

Από τις προτάσεις για την ενίσχυση της «ενότητας της οργάνωσης», το 8ο των υπό εξέταση θεμάτων είναι το πιο σημαντικό. Ζητάει μία δραστική μείωση του αριθμού των εκδιδόμενων εντύπων, δήθεν διότι υπήρχε έλλειψη χαρτιού, διότι δεν ήταν απαραίτητη η ευρεία αναπαραγωγή της ειδησεογραφίας και διότι είχε μειωθεί ο αριθμός των «συντρόφων που ήταν ικανοί» να τα εκδίδουν. Αυτή η λέξη «ικανός» αποκτά ένα κάπως επικίνδυνο νόημα όταν διαβάζουμε επίσης ότι ένας επιπλέον λόγος για τη μείωση των εντύπων είναι η ανάγκη να δοθεί σ' αυτά ένας ομοιογενής προσανατολισμός. «Πρέπει να δοθεί ένα τέλος

στη δημοσιοποίηση των διαφωνιών που υπάρχουν στο κίνημα». Για το σκοπό αυτό αποφασίστηκε ότι στη Βαρκελώνη, τη Βαλένθια και τη Μαδρίτη «πρέπει να κυκλοφορούν» πρωινές και απογευματινές εφημερίδες, ενώ στις άλλες πόλεις που αναφέρονται στον κατάλογο «μπορούν να εκδίδονται» πρωινές εφημερίδες. Αυτό το **ουκάζιο** συνοδεύει η επίσημη προειδοποίηση ότι

«όλες οι καθημερινές εφημερίδες που δεν εμπίπτουν στο σχέδιο αυτό θα πρέπει να σταματήσουν να εκδίδονται, αφού η έκδοσή τους κρίνεται αντιοικονομική και μη αναγκαία».

Επίσης, αναφέρεται κατηγορηματικά και το τί θα έπρεπε να δημοσιεύουν στις στήλες τους οι εφημερίδες και τα περιοδικά. Έτσι, όλες οι καθημερινές εφημερίδες «είναι υποχρεωμένες» με απόφαση της Εθνικής Ολομέλειας να αφιερώνουν μία ή μισή σελίδα κάθε μέρα στους αγρότες. Δελτία που θα εκδίδονται κάθε μήνα από την Εθνική Ομοσπονδία Βιομηχανίας, θα ασχολούνται με δραστηριότητες της βιομηχανίας και «με κανένα τρόπο δεν θα σχολούνται με τις πολιτικές και στρατιωτικές εξελίξεις, αναγνωρίζοντας ότι τα θέματα αυτά εμπίπτουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα των ημερησίων εφημερίδων». Παρομοίως, η Εθνική Ομοσπονδία των Αγροτών θα εκδίδει ένα μηνιαίο περιοδικό, το οποίο:

«θα πρέπει να περιορίσει τη θεματολογία του στη μελέτη και την τεχνική διάσταση [των αγροτικών ζητημάτων], αποκλείοντας εντελώς κάθε αναφορά σε διάφορες πτυχές της πολιτικής και συνδικαλιστικής διάστασης, αφού αποκλειστικό έργο των ημερησίων εφημερίδων είναι η ενασχόληση με τις πολιτικές απόψεις και των Δελτίων, με τα συνδικαλιστικά προβλήματα».

Η κίνηση με στόχο τον έλεγχο των **πολιτικών απόψεων** είναι κατάφωρη. Θα είχε ενδιαφέρον να γνωρίζαμε τί αλλαγές έγιναν στις εκδοτικές ομάδες των ημερησίων εφημερίδων της C.N.T. και την πολιτική σημασία αυτών των αλλαγών. Και τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό, με τις εντολές ποίων έγιναν αυτές οι αλλαγές. Τέτοιου είδους πληροφορίες δεν βρίσκει κανείς εύκολα, όμως

αυτές αντιπροσωπεύουν μέρος του ζωτικής σημασίας υλικού που είναι αναγκαίο για να εκτιμηθεί με ακρίβεια πού βρισκόταν η πραγματική εξουσία της οργάνωσης στη διάρκεια αυτών των ταραγμένων χρόνων.
Η πορεία που ακολούθησε η C.N.T. μετά την Ολομέλεια του Ιανουαρίου του 1938, είναι τόσο σκανδαλώδης και αντιδραστική ώστε τίποτε πλέον δεν μας εκπλήσσει, ούτε καν η δημιουργία μιας Εκτελεστικής Επιτροπής του M.L.E. (Ισπανικό Ελευθεριακό Κίνημα) στην Καταλωνία, στις αρχές Απριλίου του ίδιου χρόνου:

«Αυτή η Εκτελεστική Επιτροπή θα λειτουργεί σύμφωνα με τον εξής εσωτερικό μηχανισμό: Όλες οι αποφάσεις θα λαμβάνονται ομοφώνως ή κατά πλειοψηφία και σε περίπτωση που δεν υπάρχει πλειοψηφία, θα προβαίνουμε σε διορισμό μιας νέας Επιτροπής.
Όλες οι τοπικές και περιφερειακές οργανώσεις των τριών Κινημάτων (C.N.T., F.A.I. και F.I.J.L.) θα εγκρίνουν και θα εφαρμόζουν τις αποφάσεις αυτής της Επιτροπής.
Η Εκτελεστική Επιτροπή του Ελευθεριακού Κινήματος θα συμβουλεύεται μια Στρατιωτική Επιτροπή, η οποία θα έχει εκ των προτέρων μελετήσει τα διάφορα προβλήματα.
Σε συμφωνία με τις Επιτροπές του Κινήματος, η Εκτελεστική Επιτροπή θα είναι αρμόδια να διορίζει εκείνους που θα στελεχώνουν τις Στρατιωτικές και Πολιτικές συμβουλευτικές επιτροπές.
Οι εκτελεστικές εξουσίες αυτής της Εκτελεστικής Επιτροπής συμπεριλαμβάνουν την άμεση αποπομπή εκείνων των ατόμων, ομάδων ή Συνδικάτων, τοπικών ή περιφερειακών οργανώσεων και Επιτροπών, που δεν σέβονται τις γενικές αποφάσεις του Κινήματος και το βλάπτουν με τις ενέργειές τους.
Θα τιμωρούν επίσης τα μέλη που υποστηρίζουν όσους έχουν αποπεμφθεί από τις τρεις οργανώσεις, βάσει των προαναφερθέντων λόγων.
Οι εκτελεστικές εξουσίες αυτής της Επιτροπής, καθώς επίσης και η εξουσία της να επιβάλει κυρώσεις, θα ισχύουν τόσο για τις δυνάμεις που μάχονται στα μέτωπα όσο και για τα μετόπισθεν».

Τώρα δεν είχε απομείνει πλέον τίποτα -ούτε καν η αυταπάτη, ότι η C.N.T. ήταν μια επαναστατική οργάνωση ελεγχόμενη από τα

μέλη της. Τώρα ήταν εύκολο να βρει με τους ηγέτες της U.G.T. μια κοινή βάση για να υπογραφεί ένα ακόμα από εκείνα τα σύμφωνα ενότητας που αφθονούσαν σε μια Ισπανία, η οποία ωστόσο συνέχιζε να διχάζεται όλο και περισσότερο καθώς περνούσαν οι μήνες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΟΓΔΟΟ

ΤΟ ΣΥΜΦΩΝΟ U.G.T. ΚΑΙ C.N.T.

Η «εξέλιξη» της C.N.T., όπως μαρτυρά η Ολομέλεια του Ιανουαρίου του 1938, που έγινε στη Βαλένθια, διευκόλυνε αναμφίβολα τις διαπραγματεύσεις για επίτευξη συμφωνίας, στα πλαίσια ενός «Συμφώνου Ενότητας» με τα ελεγχόμενα από τους σοσιαλιστές Συνδικάτα της U.G.T. Η επαναστατική αδιαλλαξία του 1936 είχε προ πολλού αντικατασταθεί στο νου των ηγετών της C.N.T., από ένα ενδιαφέρον για ό,τι θεωρούσαν «δίκαιο μερίδιο» της οργάνωσης στα κέρδη της κυβέρνησης σε όλα τα επίπεδα, όχι μόνο στις «ειδικές περιστάσεις» που δημιούργησε ο ένοπλος αγώνας αλλά και στο μέλλον, σε περίπτωση που πετύχαιναν μια απίστευτη νίκη επί του Φράνκο.

Η μόνη αποτελεσματική ενότητα είναι αυτή που σφυρηλατείται από τους ίδιους τους εργαζόμενους στους χώρους εργασίας και τις κοινότητές τους, μια ενότητα που απορρέει από κοινά προβλήματα και ανάγκες καθώς και από τον αλληλοσεβασμό. Αυτό έγινε ευθύς εξαρχής στην Ισπανία σε πολλά εργοστάσια και κολλεκτίβες, όμως ήταν ανέφικτο στις περιπτώσεις εκείνες όπου η U.G.T., λόγου χάρη, βρισκόταν υπό τον έλεγχο των Κομμουνιστών ή της Δεξιάς πτέρυγας των Σοσιαλιστών. Και το μόνο που μπορούσε να κάνει η C.N.T. ήταν να σεβαστεί τα δικαιώματα όσων διαφωνούσαν με τις απόψεις της για την κοινωνική και οικονομική αναδιάρθρωση της χώρας και ταυτόχρονα, να υπερασπιστεί τα δικά της ίσα δικαιώματα από έξωθεν επεμβάσεις.

Οι ηγέτες της C.N.T. και της U.G.T., που βιάζονταν να καταλήξουν σε κάποια συμφωνία σχετικά με το μερίδιο της πολιτικής εξουσίας που θά 'πρεπε ν' απολαμβάνουν σε ό,τι επιφύλασσε το μέλλον στην Ισπανία, ήταν έτοιμοι να εξαλείψουν

τις διαφορές που χώριζαν τις δύο οργανώσεις, με ένα κομμάτι χαρτί που έφερε τις υπογραφές τους και λεγόταν Σύμφωνο Ενότητας! Η ιδέα που είχαν οι ηγέτες για το ρόλο τους ως άτομα, η πίστη τους ότι τα πραγματικά ανθρώπινα προβλήματα μπορούν να ξεπεραστούν μέσω ενός είδους παζαρέματος σε επίπεδο κορυφής, αποτελούν σίγουρα τις πιο σκοτεινές όψεις της πολιτικής που στοχεύει στην εξουσία.

Στις προκαταρκτικές προτάσεις που κατέθεσαν αντίστοιχα η C.N.T. και η U.G.T. σχετικά με το Σύμφωνο Ενότητας, αντιλαμβάνεται κανείς αμέσως ότι η U.G.T. δεν έκανε καμία παραχώρηση στους επαναστατικούς στόχους της C.N.T., με εξαίρεση τον υποκριτικό σεβασμό που έδειξε για τη σπουδαιότητα του εργατικού ελέγχου, τον οποίο θεωρούσε «μία από τις μεγαλύτερες και πολυτιμότερες κατακτήσεις των εργατών» και απαιτούσε από την Κυβέρνηση να **νομιμοποιήσει** τον εργατικό έλεγχο «που υπερασπίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των εργατών σ'ό,τι αφορά την παραγωγή και τη διανομή». Από την άλλη μεριά, η C.N.T., σε ό,τι φαίνεται ως μια απελπισμένη προσπάθεια να βρει κοινά σημεία με τη ρεφορμιστική U.G.T., περιγράφει το ρόλο μιας Ενιαίας Εθνικής Επιτροπής ως ένα ρόλο ο οποίος θα έπρεπε να «εξασφαλίζει την ουσιαστική συμμετοχή του προλεταριάτου στο Ισπανικό Κράτος και να αναλαμβάνει να υπερασπίζει **σήμερα και πάντοτε** ένα πραγματικά δημοκρατικό καθεστώς, αντικρούοντας κάθε ολοκληρωτική ιδέα και επιδίωξη». Για το ζήτημα της «Εθνικής Άμυνας», η C.N.T. πρότεινε μεταξύ άλλων ότι η Συνομοσπονδία και η U.G.T. θά' πρεπε να «συμβάλουν με κάθε τρόπο στη δημιουργία ενός αποτελεσματικού Τακτικού Στρατού για να κερδίσει αυτόν τον πόλεμο και να περιφρουρεί τις ελευθερίες μας στο μέλλον». Η C.N.T. υποστήριζε τον εργατικό έλεγχο αλλά και τη συγκρότηση ενός Εθνικού Οικονομικού Συμβουλίου, αποτελούμενου από αντιπροσώπους των Συνδικάτων και της Κυβέρνησης, έργο του οποίου θα είναι να «διευθύνει την παραγωγή, τη διανομή, τις πιστώσεις, το εμπόριο και ζητήματα αποζημιώσεων, ενεργώντας

μέσω εθνικών συμβουλίων της βιομηχανίας, τα οποία θα συσταθούν κατά το πρότυπο του Οικονομικού Συμβουλίου».[94]
Η Ισπανική Αναρχική Ομοσπονδία, σχολιάζοντας τα έγγραφα αυτά, είπε ότι οι προτάσεις της U.G.T. ήταν «από την αρχή ως το τέλος μια ανακεφαλαίωση της Κυβερνητικής άποψης» και ότι οι ηγέτες της U.G.T. δεν ενδιαφέρονταν για μια ουσιαστική ενότητα αλλά «απλώς δημαγωγούσαν». Για τις προτάσεις της C.N.T., η F.A.I. σχολιάζει ότι:

«...[αποτελούν] προϊόν της διπλής αναγκαιότητας να δηλώσουμε τη θέλησή μας για συνεργασία και να παραμείνουμε πιστοί στις αρχές μας. Για το σκοπό αυτό κάναμε κάθε παραχώρηση που ήταν σύμφωνη με τις αρχές μας και με την υπεράσπιση των επαναστατικών μας κατακτήσεων.
Η C.N.T. ζήτησε ξανά να συνεργαστεί με την αντιφασιστική κυβέρνηση και την εκπροσώπησή της σ'αυτή, ιδιαίτερα στα Υπουργεία Πολέμου και Οικονομίας... Από την άλλη μεριά, η C.N.T. απεδέχθη την εθνικοποίηση των πολεμικών βιομηχανιών, των σιδηροδρόμων, των τραπεζών, της Τηλεφωνίας κ.λ.π. και έκανε πολλές υποχωρήσεις, εμμένοντας μόνο στην αρχή της συνδικαλιστικής εκπροσώπησης στα διοικητικά συμβούλια αυτών των επιχειρήσεων και οργανισμών».

Το **Πρόγραμμα Για Την Ενότητα Δράσης Ανάμεσα Στη C.N.T. Και την U.G.T.**,[95] που ήταν προϊόν των προτάσεων που είχαν υποβάλει προηγουμένως οι δύο οργανώσεις, είναι ένα έγγραφο που αναγνωρίζει σαφέστατα την υπέρτατη εξουσία και το κύρος της Κυβέρνησης και του Κράτους και επιδιώκει να εντάξει με πλάγιο τρόπο- και με την πρώτη ευκαιρία- τις εργατικές οργανώσεις στους θεσμούς και το μηχανισμό της κυβέρνησης και του Κράτους. Η Κυβέρνηση θα είχε την τελευταία λέξη ακόμα και στο ζήτημα των κολλεκτίβων:

---

94. Το κείμενο αυτών των προτάσεων και τα σχόλια της FAI δημοσιεύτηκαν στο *Spain and the World* (Λονδίνο, 4 Μαρτίου 1938, τόμ. 2, τεύχος 31).

95. *Spain and the World* (Λονδίνο, 2 Απριλίου 1938, τόμ. 2, τεύχος 33). Επίσης στο βιβλίο του Πεϊράτς, ό.π., τόμ. 3, κεφάλαιο 28.

1. Η U.G.T. και η C.N.T. εκτιμούν ότι οι κολλεκτίβες θα έπρεπε να αναγνωριστούν δια νόμου και επομένως πιστεύουν ότι είναι απαραίτητη μια νομοθεσία που θα καθορίζει ποιές απ'αυτές θα συνεχίσουν τη λειτουργία τους, τους όρους σύστασης και λειτουργίας τους και μέχρι ποίου σημείου το Κράτος θα έχει λόγο επ'αυτών.
2. Οι κολλεκτίβες αυτές, καθότι θα υπόκεινται στη σχετική νομοθεσία και θα αναγνωρίζεται η οικονομική τους χρησιμότητα, θα τυγχάνουν της αρωγής του Κράτους.
3. Τη νομοθεσία που αφορά τις κολλεκτίβες θα πρέπει να την συντάξει και να την υποβάλει στην Κυβέρνηση το Εθνικό Συμβούλιο Οικονομίας.

Μπαίνει κανείς στον πειρασμό να ρωτήσει, ποιός θ' αποφασίσει για το ποιές κολλεκτίβες είναι «οικονομικά χρήσιμες» και για ποιόν; Και από τη στιγμή που παρέχεται στους νομοθέτες η εξουσία να καθορίζουν ποιές απ' αυτές θα συνεχίσουν τη λειτουργία τους, αναιρείται η ίδια η βάση των κολλεκτίβων: **το ότι αποτελούν αυθόρμητο δημιούργημα των ανθρώπων που εργάζονται σ'αυτές.**
Στο πρόγραμμα των C.N.T.-U.G.T., παρέχεται στην Κυβέρνηση η δικαιοδοσία «να ελέγχει την παραγωγή και να ρυθμίζει την κατανάλωση, που αποτελούν τη βάση της εξαγωγικής μας πολιτικής». Οσο για τους μισθούς:

*«Η U.G.T. και η C.N.T. υποστηρίζουν την καθιέρωση ενός ελάχιστου μισθού βάσει του κόστους ζωής, **λαμβανομένης υπ' όψιν τόσο της επαγγελματικής θέσεως όσο και της ατομικής παραγωγής.** Στα πλαίσια αυτά, θα υποστηρίξουν την αρχή «όποιος παράγει καλύτερα και περισσότερο θα αμείβεται και πιο πολύ, ανεξαρτήτως του φύλου ή της ηλικίας του, για όσο διάστημα θα υφίστανται οι συνθήκες που δημιούργησε η ανάγκη της «εθνικής ανοικοδόμησης».* (δική μας η έμφαση).[96]

---

96. Αυτήν την εντελώς αντιαναρχική άποψη δεν μπορούμε να την αποδώσουμε απόλυτα στην επιρροή της UGT κατά τη σύνταξη του εγγράφου. Αντανακλά μια αναπτυσσόμενη νοοτροπία εργατοπατέρα, που απηχεί τα παράπονα των μεσοαστών για την ύπαρξη «λουφαδόρων» ανάμεσα στους εργάτες και την ανάγκη να τους επιβάλονται

Τέτοιες μέθοδοι για την αύξηση της παραγωγής καθιστούν αναγκαία μια νέα γραφειοκρατία ειδικών επί της παραγωγής, υπευθύνων σχετικά με το ρυθμό παραγωγής, χρονομετρών και άλλων παράσιτων, ξέχωρα εντελώς από το γεγονός ότι στην παραγωγική διαδικασία οι εργάτες διχάζονται και διασπώνται λόγω ενός αισθήματος αδικίας. Η εργασία με το κομμάτι είναι το άκρως αντίθετο της **αλληλοβοήθειας** στην οποία στηρίζονταν οι κολλεκτιβοποιήσεις της Ισπανικής Επανάστασης και η οποία, λόγου χάρη, τις διέκρινε από τις αντίστοιχες Ρώσικες.
Μάλιστα, ένα ακόμη παράδειγμα αυτής της προσπάθειας να συντριβεί το πνεύμα της αλληλοβοήθειας, εμπεριέχεται στις προτάσεις σχετικά με τις αγροτικές κολλεκτίβες. Οι προτάσεις των U.G.T.-C.N.T. υποστήριζαν ότι η γη θα έπρεπε να εθνικοποιηθεί

*«και το εξ αυτής προκύπτον οικονομικό όφελος θα πρέπει να παραχωρείται κατά προτεραιότητα στις αγροτικές κολλεκτίβες και τους συνεταιρισμούς και ιδιαίτερα σ'αυτούς που δημιουργήθηκαν από τη C.N.T. και την U.G.T..... **Το Κράτος θα πρέπει να υιοθετήσει μια πολιτική βοήθειας** προς τις υπάρχουσες κολλεκτίβες, ιδιαίτερα εκείνες της U.G.T. και της C.N.T. και τα νομίμως συσταθέντα εθελοντικά συνδικάτα των εργατών γης».* (δική μας η έμφαση).

Έργο της Κυβέρνησης θα είναι να βοηθά τους αγρότες στην προμήθεια μηχανών, σπόρων κλπ. και να τους χορηγεί πιστώσεις

ποινές. Σε σχέση με την πρόταση που παραθέσαμε από το έγγραφο των UGT–CNT, πολύ μεγαλύτερο σοκ προκαλεί η καμπάνια που διεξήγαγε η *CNT*, όργανο της CNT στη Μαδρίτη, υπέρ της έκδοσης κάρτας παραγωγού με στόχο την εξάλειψη των «λουφαδόρων». Η κάρτα αυτή, σύμφωνα με το *Ισπανικό Δελτίο Εργασίας* (Νέα Υόρκη, 1 Ιουνίου 1938), «δείχνοντας ότι ο κάτοχός της έχει επιτελέσει το μερίδιο της εργασίας που του αναλογεί ώστε να συμβάλει στο να κερδηθεί ο πόλεμος, θα του παρέχει τη δυνατότητα εφοδιασμού με το δελτίο τροφίμων, δίχως το οποίο είναι αδύνατη η προμήθεια τροφίμων». Το όργανο της CNT στη Μαδρίτη διακήρυσσε ότι λαϊκό σύνθημα θα έπρεπε να είναι το: «Οποιος δεν εργάζεται, δεν τρώει».

μέσω της Εθνικής Τράπεζας Αγροτικής Πίστεως. Έτσι, ο έλεγχος θα βρίσκεται διαρκώς στα χέρια της κεντρικής εξουσίας, κάτι που μπορεί να γίνει μόνο εις βάρος της τοπικής πρωτοβουλίας.

Παρεμπιπτόντως, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι οι προτάσεις σχετικά με τη γεωργία βρίσκονται σε ακραία αντίθεση με το πνεύμα των αποφάσεων που έλαβαν τα αγροτικά συνδικάτα στην Ολομέλειά τους, που έγινε στη Βαλένθια τον Ιούνιο του 1937, κατά την οποία συμφώνησαν να συντονίσουν τις ενέργειές τους σε εθνικό επίπεδο **όχι μέσω της παρέμβασης του Κράτους αλλά μέσω των ίδιων των εργατικών οργανώσεων.** Και αυτό το πνεύμα αλληλοβοήθειας δηλώνεται ξεκάθαρα στο Άρθρο 26(ε) του καταστατικού τους, το οποίο αναφέρει:

«Αν και αρχικά, οι συλλογικές και ατομικές επιχειρήσεις θα θεωρούνται ελεύθερες να παρακρατούν ότι χρειάζονται από αυτά που παράγουν, γίνεται ωστόσο αντιληπτό ότι και οι δύο επιχειρήσεις δηλώνουν ως αντικειμενικό τους στόχο μια δίκαιη διανομή της παραγωγής της αγροτικής βιομηχανίας κατά τρόπο που να εξασφαλίζει ένα ίσο δικαίωμα σ' όλους τους καταναλωτές ολόκληρης της χώρας, με την ευρύτερη έννοια της λέξης».

Οι αναφορές που κάνει το σύμφωνο των C.N.T.-U.G.T. στον εργατικό έλεγχο, δεν αποτελούν στην πραγματικότητα τίποτα περισσότερο από μια δήλωση ότι οι εργατικές οργανώσεις θα συμμετέχουν σε κοινές συμβουλευτικές επιτροπές στη Βιομηχανία, ενώ η κατανομή των πρώτων υλών καθώς και η παραγωγή και η διανομή θα βρίσκονται υπό τον έλεγχο της Κυβέρνησης. Και είναι εντελώς φανερό, ώστε να μην χρειάζεται ιδιαίτερη σκέψη, το γεγονός ότι δίχως τον οικονομικό έλεγχο δεν μπορεί να υπάρξει αυτό που ονομάζεται εργατικός έλεγχος.

Για το σύμφωνο των C.N.T.-U.G.T. ο επιφανής Σοσιαλιστής ηγέτης Λουίς Αρακιστέν είχε πει τότε: «Ο Μπακούνιν και ο Μαρξ θα αγκαλιαστούν πάνω απ' αυτό το κείμενο της C.N.T.» -εξ ού και η εβδομαδιαία αναρχική εφημερίδα της Βαρκελώνης, **Tierra y Libertad**, έδωσε την εξής πνευματώδη απάντηση, δίχως ωστόσο να κάνει κάποια συγκεκριμένη αναφορά στο ίδιο το σύμφωνο, αν και μπορεί κανείς να διακρίνει στα κριτικά της σχόλια μια αποδοκιμασία όλου του κειμένου:

«Όταν κανείς αρέσκεται στη διατύπωση τέτοιων φράσεων, οδηγείται συχνά στο να κτίζει πάνω στην κινούμενη άμμο των σοβαρών ιστορικών λαθών. Η φράση «εναγκαλισμός του Μαρξ και του Μπακούνιν» συμβολίζει μια ενότητα διαφορετικών ιδεών τέτοια, που ούτε η σημερινή πραγματικότητα ούτε η μελλοντική προοπτική μπορεί να εγγυηθεί. Είναι επομένως μια φράση η οποία, όταν εκφέρεται ανεύθυνα, μπορεί να προκαλέσει μεγάλη σύγχυση.

Ο «εναγκαλισμός» όλων μας στον αγώνα για την κοινωνική ανοικοδόμηση; Ναι. Ο «εναγκαλισμός» εκείνων που θέλουν μια επανάσταση η οποία θα χειραφετήσει το προλεταριάτο; Ξανά ναι. Ο «εναγκαλισμός» όσων αγωνίζονται ενάντια σ'έναν κοινό εχθρό, σήμερα και αύριο; Ναι. Εκείνοι που ακολουθούν τα ιδεώδη του Μπακούνιν κι εκείνοι που ακολουθούν τον Μαρξ είναι σήμερα ενωμένοι και θα πρέπει να είναι και αύριο για να προστατεύσουν τον Ισπανικό λαό και την επανάστασή του.

Όμως αυτοί, δεν έχουν απαλείψει -και ούτε μπορούν να το κάνουν- με έναν «εναγκαλισμό» τις θεμελιώδεις διαφορές που τους χωρίζουν. Ακόμη κι αν μας ενώνει η Επαναστατική τακτική, η άμεση δράση του ίδιου του προλεταριάτου, παραμένει ωστόσο η θεμελιώδης διαχωριστική γραμμή. Γιατί όσο εμείς οι Αναρχικοί πιστεύουμε ότι το Κράτος δεν μπορεί να είναι το όργανο της επανάστασης και ότι δεν πρέπει να γίνεται ανεκτό σαν μια πολιτική οντότητα που αναλαμβάνει την ευθύνη της χειραφέτησης του λαού και όσο οι Μαρξιστές, από την άλλη, συνεχίζουν να πιστεύουν ότι το Κράτος πρέπει να γίνει το όργανο, μεταβατικό ή οτιδήποτε άλλο, για την οικοδόμηση μιας ελεύθερης κοινωνίας, η πλήρης ένωση θα είναι αδύνατη.

Οι Μαρξιστές και οι Αναρχικοί ίσως φθάσουν σε κάποια συμφωνία και την τηρήσουν για όσο διάστημα δεν παραβιάζουν έτσι κάποιες βασικές αρχές. Όμως ανάμεσα στη δικτατορία και την ελευθερία, ανάμεσα στον κρατικό συγκεντρωτισμό και την άμεση συνεργασία των ανθρώπων, υπάρχει μία μεγάλη απόσταση η οποία δεν μπορεί να καλυφθεί παρά μόνο αν αναγνωρισθεί από όλους ότι η ελευθερία συνιστά τη μόνη βάση για τον αληθινό Σοσιαλισμό.

Για τον επαναστάτη εκείνον που αντλεί τις πεποιθήσεις του από τα διδάγματα της ιστορίας, δεν υπάρχει κανένα φυλετικό ή πατριωτικό αίσθημα που να μπορεί να απαλείψει τις θεμελιώδεις αντιθέσεις ανάμεσα στις δύο θεωρίες, ούτε είναι εφικτή μια σύνθεση αυτών των

δύο ιστορικών ρευμάτων που αντιμάχονται και απορρίπτουν το ένα το άλλο. Σε επί μέρους αγώνες μπορεί να υπάρξει ενότητα. Για έναν κοινό επαναστατικό ξεσηκωμό μπορεί να υπάρξει ένας «εναγκαλισμός». Όμως η εξουσία και η ελευθερία, το Κράτος και ο Αναρχισμός, η δικτατορία και η ελεύθερη ομοσπονδία των ανθρώπων, θα παραμείνουν ασυμβίβαστα ανταγωνιστικά εως ότου αντιληφθούμε όλοι μας ότι η μόνη πραγματική ένωση που είναι εφικτή είναι αυτή που επιλέγει ελεύθερα ο λαός.
Κοντολογίς, ο «εναγκαλισμός του Μαρξ και του Μπακούνιν» θα είναι πραγματικός μόνον αν οι Σοσιαλιστές,, που σύμφωνα με τον Μαρξ έχουν ως τελικό τους στόχο την επίτευξη του Αναρχισμού, παραιτηθούν από το κλασικό παράδοξο της προσφυγής σε μια δικτατορία του Κράτους για την κατάργηση του Κράτους».

Οι όροι του συμφώνου των C.N.T.-U.G.T. δεν εφαρμόστηκαν ποτέ, ακόμη κι όταν προσφέρθηκαν και στις δύο οργανώσεις και έγιναν δεκτά από αυτές, υπουργεία στην ανασχηματισμένη Κυβέρνηση Νεγκρίν -μετά την παραίτηση του Υπουργού Εθνικής Άμυνας Ινδαλέθιο Πριέτο[97] -οπότε, σύμφωνα με τα επιχειρήματα που προέβαλαν οι φιλοκυβερνητικοί συνδικαλιστές, θα ήταν σε θέση να προβάλουν αξιώσεις στην Κυβέρνηση. Ομως όλα αυτά δεν ήταν παρά καθαρές αυταπάτες,, από τις οποίες μερικοί δεν μπορούν μέχρι σήμερα ν' απαλλαγούν.

97. Ο Πριέτο, ένας δεξιός σοσιαλιστής, που ήταν ορκισμένος εχθρός του Καμπαγιέρο αλλά και των αναρχικών, παύθηκε από τον Νεγκρίν, πάλαι ποτέ σοσιαλιστή φίλο του, λόγω της «ηττοπάθειάς» του σχετικά με την έκβαση του πολέμου. Σε μια ομιλία του στο κόμμα μερικούς μήνες αργότερα (*Como y Porque Salí del Ministerio de Defense Nacional*, Παρίσι, 1939), ο Πριέτο δήλωνε ότι ο πραγματικός λόγος ήταν η άρνησή του να δέχεται εντολές από τους κομμουνιστές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΝΑΤΟ

Η ΛΑΤΡΕΙΑ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΩΝ

Εκ πρώτης όψεως, ο τίτλος αυτού του κεφαλαίου ίσως φαίνεται παράδοξος σε κάποιον που θεωρεί ότι η λατρεία της οργάνωσης ως παντοδύναμης και πάνσοφης συνεπάγεται την πλήρη υποταγή του ατόμου στις εντολές της. Ομως η παντοδύναμη οργάνωση, είτε πρόκειται για την Καθολική Εκκλησία, το Κομμουνιστικό Κόμμα, είτε για τη Βιομηχανική Αυτοκρατορία, δεν μπορεί να υπάρξει δίχως την «εμπνευσμένη καθοδήγηση» του ηγέτη, είτε πρόκειται για έναν Πάπα, έναν Λένιν, είτε για έναν Φορντ. Οσο μεγαλύτερη είναι η οργάνωση, τόσο μεγαλύτερη είναι και η ανάγκη για γενική υποταγή στη θέλησή της και για καταστολή της συνείδησης του ατόμου, το οποίο την εμπιστεύεται στην ασφαλή φύλαξη εκείνων που για διάφορους λόγους αναλαμβάνουν το ρόλο των εκφραστών και των αλάνθαστων καθοδηγητών.
Θεωρητικά, η C.N.T., λόγω της αποκεντρωτικής της δομής, ίσως να φαίνεται ότι δεν διέτρεχε τέτοιους κινδύνους. Στην πραγματικότητα, δεν συνέβαινε κάτι τέτοιο και κατά τη γνώμη μας, αυτό οφειλόταν στο ότι τα μεμονωμένα μέλη της C.N.T., ενώ υποστήριζαν σθεναρά τις προσωπικές τους απόψεις, είχαν πάντοτε πολύ ανεπτυγμένη την αίσθηση ότι ανήκαν σε μια ομάδα ή ένα συνδικάτο, που με τη σειρά του ήταν μέλος μιας τοπικής ομοσπονδίας η οποία με τη σειρά της αποτελούσε τμήμα μιας περιφερειακής ομοσπονδίας, που και αυτή ήταν τμήμα μιας εθνικής ομοσπονδίας. Η οργάνωση υφίστατο ανεξάρτητα από τα άτομα που ανήκαν σ' αυτήν· ήταν σταθερή και βασιζόταν σε απαραβίστες αρχές. Τα λάθη ήταν ανθρώπινα, αλλά η οργάνωση περιβαλλόταν από μια σχεδόν θρησκευτική αύρα, από μια αίσθηση πως ο,τιδήποτε κι αν συνέβαινε, η C.N.T. θα ήταν πάντοτε εκεί. Οταν διαβάζουμε ένα μανιφέστο της Εθνικής

Επιτροπής που καταλήγει με τη φράση «Ζήτω η **αθάνατη** C.N.T.!» δεν μπορούμε να απορρίψουμε το επίθετο αυτής της φράσης σαν καθαρά δημαγωγικό, αλλά πρέπει να το εξομοιώσουμε με τη θρησκευτική πίστη. Και το γεγονός είναι ότι η C.N.T., παράνομη για ένα μεγάλο μέρος της ιστορίας της, κάθε φορά που ήταν σε θέση να λειτουργήσει νόμιμα εμφανιζόταν ισχυρότερη παρά ποτέ, τουλάχιστον από αριθμητική άποψη και από την άποψη του υποκριτικού σεβασμού απέναντι στις απαραβίαστες αρχές της. Όμως στο εσωτερικό της και σ' ότι αφορά τον **ανθρώπινο** παράγοντα, οξυνόταν η διαμάχη μεταξύ της ρεφορμιστικής και της επαναστατικής πτέρυγας, η οποία φαινόταν πάντοτε ότι συνδεόταν με εξέχουσες προσωπικοτητες. Η πολεμική ανάμεσα στον Πεϊρό και τον Πεστάνια, το 1929, απεικονίζει τόσο τη σύγκρουση προσωπικοτήτων, όσο και τη μυστικιστική προσέγγιση της C.N.T. Ο Πεϊρό, που πολλές από τις ενέργειες και τα λεγόμενά του βρίσκονταν σε οξεία αντίθεση με τις αρχές της C.N.T., δεν αρνήθηκε εν τούτοις ποτέ

«...την αναγκαιότητα της αμετάβλητης και θεμελιώδους φύσης των βασικών αρχών. Τα συνέδρια της Συνομοσπονδίας μπορούν να τροποποιήσουν όσες από τις αρχές της C.N.T. θεωρήσουν ότι πρέπει να τροποποιηθούν. Αυτό που κανένα Συνέδριο δεν μπορεί να κάνει, και πολύ λιγότερο ένα άτομο, όσο μεγάλη «αντίληψη της πραγματικότητας» ή «πρακτικό πνεύμα» κι αν διαθέτει, είναι ν'αρνηθεί τις αρχές που συνιστούν τη βάση, τον θεμέλιο λίθο και τον ***λόγο ύπαρξης*** *της C.N.T.: τον αντικοινοβουλευτισμό και την άμεση δράση... Διότι αν ήταν δυνατό να γίνει κάτι τέτοιο, τότε η C.N.T. δεν θα είχε λόγο ύπαρξης. Κι εγώ, τώρα, υπερασπίζομαι απλώς αυτό που προσφέρει στη C.N.T. το δικό της λόγο ύπαρξης».*[98]

Σε λιγότερο από ένα χρόνο αργότερα, το 1930, το όνομα του Πεϊρό θα βρεθεί αναμεσα στους υπογράφοντες το Μανιφέστο της **Inteligencia Republicana** (Δημοκρατική Διανόηση), που ήταν μια απόπειρα να συγκροτηθεί ένα Λαϊκό Μέτωπο που θα εφάρμοζε ένα είδος δημοκρατικού πολιτικού και κοινωνικού προγράμματος.

---

98. Το παραθέτει ο Πεϊράτς, τόμ. 1, σελ. 32.

Ένα μήνα μετά τη δημοσίευσή του, η ακόλουθη δήλωση του Πεϊρό δημοσιεύθηκε στην **Accion Social Obrera**:

«Όντας ανέκαθεν ένας οπαδός της ειλικρίνειας, ανίκανος να κρύψει από την κοινή γνώμη τις προσωπικές του δραστηριότητες, προσέθεσα την υπογραφή μου σ'ένα πολιτικό μανιφέστο... Είναι σαφές ότι, υπογράφοντας το μανιφέστο αυτό, ήρθα σε σύγκρουση με τις ιδέες μου και δηλώνω ότι η ενέργειά μου αυτή, σωστή ή λανθασμένη, έγινε με πλήρη επίγνωση αυτής της αντίφασης. Δηλώνω επίσημα ότι δεν ήταν τότε, και δεν είναι και τώρα, παρά μια εντελώς προσωπική ενέργεια. Κανείς δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι προσπάθησα να επηρεάσω άλλους να ακολουθήσουν τα βήματά μου. Δεν είναι παρά μια κίνηση που το άτομο πρέπει να την κάνει αυθόρμητα.
Ωστόσο, μόλις χθες έλαβα αναφορές που με προειδοποιούσαν ότι αυτή η προσωπική μου ενέργεια είναι όχι μόνο κατακριτέα και ένα σκανδαλώδες λάθος, αλλά και ότι εγκυμονεί επίσης ορισμένους κινδύνους για ***αυτό που είναι πάνω από εμένα και ανώτερο από εμένα. Και επειδή δεν επιθυμούσα και δεν επιθυμώ να βλάψω αυτό που αγαπώ, συνειδητοποίησα ότι δύο μόνο δρόμοι ανοίγονταν μπροστά μου: είτε ν'αποσύρω την υπογραφή μου*** *από εκείνο το μανιφέστο, είτε να υποστώ τον ίδιο μου τον εξοστρακισμό...*
Επομένως δηλώνω ότι ***για να αποτρέψω κάθε είδος κινδύνων ενάντια σε ό,τι είναι για μένα το πιο ιερό****, σταματώ από αυτή τη στιγμή κάθε δραστηριότητα σε επίπεδο ιδεών και στον Τύπο της Οργάνωσης και θα γίνω ένας μεταξύ των πολλών που ακολουθούν σιωπηλά τις πρωτοπορίες που κατευθύνουν τις τύχες μας».*[99] (δική μας η έμφαση).

Οκτώ χρόνια αργότερα, ο Πεϊρό εξηγεί πώς ήταν δυνατόν αυτός, που για λόγους τακτικής ήταν αντίθετος στη συμμετοχή της C.N.T. στην Κυβέρνηση, να μπορέσει παρ' όλα αυτά να γίνει υπουργός:

«Η σκέψη είναι ανεξάρτητη της πειθαρχίας. Η σκέψη ανήκει στο άτομο, όλα τα άλλα ανήκουν στη συλλογικότητα, στην οργάνωση όπου ανήκει».

---

99. Το παραθέτει ο Πεϊράτς, τόμ. 1, σελ. 38–39.

Μπαίνει κανείς στον πειρασμό να σχολιάσει εκτενώς αυτά τα σημαντικά κατά τη γνώμη μας ντοκουμέντα, που συμβάλλουν στο να εξηγηθεί πώς ήταν δυνατόν το 1936 οι ηγέτες -ή, αν κανείς προτιμά τη διατύπωση του Πεϊρό, «οι πρωτοπορίες που κατευθύνουν»- να υιοθετήσουν πολιτικές που βρίσκονταν σε οξεία αντίθεση με τις αρχές που επί μακρόν υποστήριζαν σε Συνέδρια και στον Τύπο. Εξηγούσαν ότι οι συμβιβασμοί και οι παρεκκλίσεις, δεν συνιστούσαν μια «διόρθωση» των «ιερών αρχών» της C.N.T. αλλά απλώς ενέργειες επιβεβλημένες από τις «περιστάσεις» και ότι όταν θα άλλαζαν οι περιστάσεις αυτές, θα τηρούσαν ξανά τις αρχές.

Το μέλος της C.N.T. δεν μπορούσε να ενεργεί ως άτομο. Το **Cumplir con su deber**, μια παραίνεση που επαναλαμβανόταν χιλιάδες φορές στο Συνομοσπονδιακό Τύπο και τις δημόσιες συγκεντρώσεις, σήμαινε να παραμερίζει κανείς τις αξίες και τις ευαισθησίες του υπέρ ενός ανώτερου συμφέροντος, εκείνου της οργάνωσης.

Ένας αγωνιστής, ο Μάρκος Αλκόν, εξηγεί τι του είπαν σε μια συνάντηση στην οποία παρεβρίσκονταν οι αντιπρόσωποι της τοπικής Ομοσπονδίας και της Περιφερειακής Επιτροπής, όταν αρνήθηκε να εκτελέσει την εντολή της Τοπικής Ομοσπονδίας της C.N.T. που έγκειτο στο να αναλάβει ένα πόστο στον δήμο. Αφού εξήγησε τους λόγους για τους οποίους δεν δεχόταν το πόστο, ο Μαριάνο Βάθκεθ, Περιφερειακός Γραμματέας, του είπε ότι «το καθήκον μου ως αγωνιστή απαιτεί να πηγαίνω οπουδήποτε με στέλνει η Οργάνωση».

Ο Αλκόν ήταν ένας από τους αγωνιστές που αντιστάθηκαν, επανατοποθετώντας την οργάνωση στη σωστή προοπτική:

«Ανήκω στη C.N.T.-δήλωσε- επειδή πιστεύω ότι αντιπροσωπεύει τους στόχους που επιδιώκουμε. Όταν δεν ανταποκρίνεται στο ρόλο που της έχουμε αναθέσει και έχει το θράσος να με υποχρεώνει να προδώσω τις προσωπικές μου πεποιθήσεις, τότε θα πάψω ν' ανήκω σ' αυτήν».

Δηλαδή, η οργάνωση πρέπει να υπηρετεί το άτομο και όχι το άτομο την οργάνωση. Νομίζουμε ότι η λατρεία της οργάνωσης αποτελεί τόσο τη δύναμη όσο και την αδυναμία της. Σε μια αντιεξουσιαστική οργάνωση, η επίτευξη αυτής της δύναμης

εμπεριέχει επίσης και τα σπέρματα της καταστροφής της επειδή προϋποθέτει ότι η οργάνωση θα σκέπτεται και θα δρα σαν ένας άνθρωπος και για το σκοπό αυτό καθίσταται αναγκαία η ανάδειξη κυριαρχικών προσωπικοτήτων, των οποίων ο λόγος δεν αμφισβητείται και οι ενέργειες δεν επιδέχονται μομφή. Οι κυριαρχικές προσωπικότητες ήταν οι εξαιρετικοί ρήτορες και οι «άνθρωποι της δράσης». Όπως επισημαίνει ο Ιλντεφόνσο Γκονθάλεθ[100]:

Ένας αριθμός ανδρών οι οποίοι είχαν αφιερωθεί για πολλά χρόνια στη δράση, κατά την οποία συχνά έχαναν τη ζωή τους, ήταν μέλη της F.A.I. και περιβάλλονταν από μια μυστικιστική αύρα. Τυφλωμένοι από τα «πρακτικά» και περιστασιακά αποτελέσματα της δράσης τους, δημιούργησαν ένα είδος δόγματος της δράσης.

Ένας τέτοιος άνδρας ήταν ο Γκαρθία Ολιβέρ, του οποίου το «ένδοξο» παρελθόν τού προσέδωσε τον Ιούλιο του 1936 τεράστιο κύρος και ισχύ στα μάτια των εργατών. Ο Συνομοσπονδιακός Τύπος και το τμήμα προπαγάνδας προσέθεταν κύρος στο όνομά του με την πρώτη ευκαιρία.. Οι προσωπικότητες αυτές έπρεπε να βρίσκονται διαρκώς στο προσκήνιο της δημοσιότητας. Μέχρι ποίου σημείου έφθασαν οι κόλακες, αποκαλύφθηκε σε μία είδηση που δημοσιεύτηκε στη **Solidaridad Obrera** (29 Αυγούστου 1936), με αφορμή την αναχώρηση του Ολιβέρ για το μέτωπο. Περιγράφεται ποικιλοτρόπως σαν «ο αγαπητός μας σύντροφος», «ο εξαίρετος αγωνιστής», «ο ατρόμητος σύντροφος», «ο πολυαγαπημένος μας σύντροφος», ο οποίος, συνεχίζει το άρθρο,

«με την ρητορική του δεινότητα προκαλούσε επαναστατικό παροξυσμό στις μεγάλες εργατικές συγκεντρώσεις, ηλέκτριζε τους ανθρώπους στις πλατείες με τα απλά του λόγια, και αψηφούσε τις σφαίρες με το παροιμιώδες θάρρος του, είναι για άλλη μια φορά έτοιμος να ανταμώσει τον κίνδυνο».

Το τμήμα προπαγάνδας των C.N.T.-F.A.I. αφιέρωσε ολόκληρη την πρώτη σελίδα ενός τεύχους τού Δελτίου Πληροφόρησης,[101]

100. Στο *Il Movimiento Libertario Spagnuolo*, (βλ. Κεφάλαιο 8, σημ. 1).
101. Τεύχος 347 (Ισπανική έκδοση, Βαρκελώνη, 27 Αυγούστου 1937).

για να σκιαγραφήσει το πορτραίτο του υπό τον τίτλο «Ένας Άνδρας -Ο Γκαρθία Ολιβέρ»:

Άνθρωποι σαν αυτόν τον σύντροφο πρέπει να κατέχουν εξέχουσες και υπεύθυνες θέσεις, από τις οποίες να μπορούν να μεταδίδουν στα αδέρφια τους το θάρρος και τον δυναμισμό τους. Και θα προσθέταμε: τη στρατηγική τους.
Ο δυναμισμός του, σε συνδυασμό με την τόλμη του, είναι μια ακαταμάχητη σειρά από ξιφολόγχες κατά του φασισμού. Και το κυριότερο, θα βλέπαμε τότε τους μαχόμενους να ανακτούν εκείνο το πνεύμα θυσίας που τους έκανε να ξεσηκωθούν, αντιμετωπίζοντας με γυμνά στήθη τους κινδύνους ενός άνισου αγώνα. Οι άνθρωποι που εμπνέονται από ένα σύμβολο πεθαίνουν χαμογελώντας· έτσι πέθαναν οι πολιτοφύλακές μας και έτσι θα πεθάνουν οι άνδρες -στρατιώτες σήμερα του Λαϊκού Στρατού- που έχουν γαλουχηθεί με το πνεύμα του συντρόφου Γκαρθία Ολιβέρ.

Γίνονται επίσης αναφορές στην «δημιουργική μεγαλοφυΐα» του και συγκρίσεις με την «άλλη μεγάλη μορφή, τον αθάνατο Ντουρρούτι μας, που βγαίνει από τον τάφο του και κραυγάζει «Εμπρός!». Αυτή η απίστευτη μυστικιστική δημαγωγία δεν είναι ένα μεμονωμένο παράδειγμα. Ο Συνομοσπονδιακός Τύπος της περιόδου αυτής μας προσφέρει αμέτρητα τέτοια παραδείγματα. Αυτό που είναι εξίσου σοβαρό είναι το ότι άνθρωποι σαν τον Γκαρθία Ολιβέρ **έτρεφαν ολοφάνερα πολύ μεγάλη ιδέα για τον εαυτό τους**, όπως το μαρτυρά, επί παραδείγματι, η ραδιοφωνική ομιλία του στις Ημέρες του Μάη στη Βαρκελώνη:

«...Με γνωρίζετε πολύ καλά ώστε να αντιλαμβάνεστε ότι τις στιγμές αυτές ενεργώ σύμφωνα με την απόλυτα ελεύθερη θέλησή μου, αφού με γνωρίζετε πολύ καλά ώστε να είστε πεπεισμένοι ότι κανείς στο παρελθόν, στο παρόν και στο μέλλον, δεν θα καταφέρει να πάρει από τα χείλη μου μια δήλωση την οποία δεν εγκρίνω. Ναι, λέγοντάς το αυτό, πρέπει να δηλώσω: Όλοι όσοι πέθαναν σήμερα είναι αδέρφια μου, υποκλίνομαι μπροστά τους και τους αγκαλιάζω όλους το ίδιο. ***Salud!*** *σύντροφοι εργάτες της Καταλωνίας».*

Ο Τύπος, το ραδιόφωνο και οι δημόσιες συγκεντρώσεις μπορούν όλα να γίνουν όπλα τόσο για τη χειραφέτηση του ανθρώπου, όσο και για την καθυπόταξή του. Είναι πάντοτε επικίνδυνα όταν μονοπωλούνται από λίγους. Είναι σημαντικό το ότι οι περισσότεροι από τους μεγάλους ρήτορες του επαναστατικού κινήματος στην Ισπανία έγιναν ρεφορμιστές, ρεβιζιονιστές και πολιτικοί. Κατά τη γνώμη μας, η διαδικασία αποσύνθεσης εμποδίστηκε μόνον από τη νίκη του Φράνκο.[102] Ακόμη κι έτσι όμως, οι συνέπειες εξακολουθούν να είναι ορατές στους εξόριστους Ισπανούς επαναστάτες, ανάμεσα στους οποίους οι ιδέες περί συνεργασίας [με την κυβέρνηση] και παρεμβατισμού διέσπασαν το κίνημα σε δύο αντίπαλα στρατόπεδα που εχθρεύονται φοβερά το ένα το άλλο.

Είναι αυτονόητο ότι μια οργάνωση που ενθαρρύνει τη λατρεία του ηγέτη δεν μπορεί να καλλιεργεί επίσης και ένα αίσθημα υπευθυνότητας ανάμεσα στα μέλη της, κάτι που αποτελεί ένα απόλυτα θεμελιώδες στοιχείο για την ακεραιότητα μιας ελευθεριακής οργάνωσης. Οπως επανειλημμένως έχουμε επισημάνει, ήταν ευτύχημα το ότι πολλοί εργάτες της C.N.T. δεν υπνωτίστηκαν απ'αυτούς τους υπεράνθρωπους. Ωστόσο, ήταν ανήμποροι, μέσα στην επιδεινούμενη οικονομική και πολιτική κατάσταση, να επαναφέρουν το επαναστατικό κίνημα στην παραδοσιακή του θέση. Πάρα πολλοί «αγωνιστές ηγέτες» κατείχαν θέσεις εξουσίας -και πρέπει να τονίσουμε το γεγονός ότι οι θέσεις αυτές ήταν σημαντικές.[103]

---

102. Το 1933, για παράδειγμα, ο Ντέιβιντ Αντόνα, που ήταν Περιφερειακός Γραμματέας της CNT του Κέντρου, διορίστηκε Κυβερνήτης της επαρχίας Θιουδάδ Λίμπρε (πρότερη ονομασία: Θιουδάδ Ρεάλ) και διαβάζει κανείς για τον αντάρτη πόλης Χοβέρ, διοικητή της 28ης Μεραρχίας του αναδιοργανωμένου «Λαϊκού Στρατού», τον οποίο, όταν προήχθη σε αντισυνταγματάρχη, αγκάλιασε ο πρωθυπουργός Νεγκρίν «ενώπιον των επευφημούντων στρατιωτών».

103. Σύμφωνα με τον Πεϊράτς (ό.π., τόμ.3, σελ 319) το ελευθεριακό κίνημα ήταν το 1938 διαιρεμένο σε δύο κύριες τάσεις: «η τάση την οποία αντιπροσώπευε η Εθνική Επιτροπή της CNT ήταν εντελώς μοιρολατρική, ενώ η τάση της Επιτροπής Χερσονήσου της FAI αντι-

Θα ήταν αποκαλυπτική η σύνταξη ενός καταλόγου με τα ονόματα των μελών των C.N.T.-F.A.I., που στη διάρκεια των χρόνων εκείνων, αποδέχθηκαν θέσεις εξουσίας στα επανασυσταθέντα Κράτος και Κυβέρνηση, καθώς και η σημείωση -δίπλα σε κάθε όνομα- της σημερινής τους πολιτικής ένταξης ή οπτικής. Πιστεύουμε ότι ένα τέτοιο ντοκουμέντο θα πρόσφερε ένα από τα σημαντικότερα διδάγματα που μπορεί κανείς να αντλήσει από την κοινωνική έκρηξη που σημειώθηκε στη διάρκεια των χρόνων 1936-39. Θα αποτελούσε σίγουρα μια προειδοποίηση για τα μελλοντικά επαναστατικά κινήματα και μια πρόσθετη επιβεβαίωση της εγκυρότητας της αναρχικής θεωρίας αναφορικά με την διαβρωτική επίδραση της Αρχής και της εξουσίας.

προσώπευε μια όψιμη αντίδραση στη μοιρολατρεία». Όμως ανάμεσα σ' αυτές τις δύο θέσεις υπήρχε μία τρίτη τάση, η οποία «ήταν όχι περιστασιακά αλλά μόνιμα υπέρ ενός ριζικού επανακαθορισμού των τακτικών και των αρχών και την οποία εκπροσωπούσε ο Οράθιο Πριέτο. Η τάση αυτή θα μετέτρεπε τη FAI σε πολιτικό κόμμα, έργο του οποίου θα ήταν η εκπροσώπηση του Ελευθεριακού Κινήματος στην κυβέρνηση και στους θεσμούς του κράτους, καθώς και η συμμετοχή του στις εκλογικές καμπάνιες. Αυτή ήταν η σοδειά από τη σπορά των ιδεολογικών συμβιβασμών και των αδυναμιών που είχαν προσβάλει τη CNT και τη FAI από τις 19 Ιουλίου [1936]».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ

Η ΕΥΘΥΝΗ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΒΑΣΗΣ

Μία από τις κριτικές που ασκήθηκαν στην αρχική αγγλική έκδοση του έργου τούτου, τόσο από τους αναγνώστες που το αντιμετώπισαν φιλικά όσο και από αυτούς που το αντιμετώπισαν εχθρικά, ήταν το ότι υπερτονίσαμε τα λάθη των ηγετών των C.N.T.-F.A.I. και συνάμα, για να χρησιμοποιήσουμε τα λόγια ενός συγγραφέα,[104] υπήρξαμε «υπερβολικά επιεικείς» απέναντι στα μέλη της βάσης των επαναστατικών οργανώσεων. Πιστεύουμε ότι οι κριτικές τους ήταν βάσιμες μολονότι πιστεύουμε επίσης ότι τα λάθη μας ήταν προς τη σωστή κατεύθυνση!

---

104. Του Τζορτζ Γούντκοκ, σε μια εκτενή και σημαντική παρουσίαση, που δημοσιεύτηκε στο αμερικάνικο περιοδικό *Resistance* (Φεβρουάριος 1954) του βιβλίου «Η Ισπανική Επανάσταση υπό Εξέταση». Θα πρέπει να προσθέσουμε ότι η παρουσίαση και το βιβλίο το ίδιο δέχτηκαν τη χυδαία επίθεση του Χ. Γκαρθία Πράδας, σε μια σειρά άρθρων που δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό των οπαδών της συνεργασίας [με την κυβέρνηση] *España Libre* (Τουλούζη, Ιούλιος–Σεπτέμβριος 1954, τεύχη 346 έως 353). Κατά τη γνώμη μας, η βαρύτητα των άρθρων αυτών είναι ελάχιστη αφού αγνοούν σκοπίμως τα ντοκουμέντα που παρουσιάζουμε και επιτίθενται στα συμπεράσματά μας με απόψεις που βασίζονται στην ανενδοίαστη αποδοχή της «περιστασιακής» πολιτικής της CNT και στην απόρριψη των αναρχικών αρχών ως των μόνων ***μέσων*** με τα οποία οι αναρχικοί μπορούν να επιτύχουν ή να προσπαθήσουν να επιτύχουν, τους στόχους τους. Ωστόσο, αξίζει να διαβαστούν σαν ένα «εγχειρίδιο» που φωτίζει πολλές από τις κριτικές που ασκήσαμε στην εξουσιαστική, εθνικιστική νοοτροπία και τη δημαγωγική προσέγγιση ενός μεγάλου αριθμού αγωνιστών της CNT.

Παρόμοια όπως στη **Φάρμα των Ζώων*** του Οργουελ, ο Μπόξερ, το σκληρά εργαζόμενο και πρόθυμα άλογο, ενώ ήταν από την άποψη της ψυχρής ιστορικής ανάλυσης ένα απλό και εύπιστο πλάσμα, βγήκε απ' αυτήν την «επανάσταση» ο πιο ανθρώπινος (ή, ό,τι είναι το ισοδύναμο αυτού στα ζώα) και αλησμόνητος χαρακτήρας, αυτός που, παρά τα γουρούνια της Φάρμας των Ζώων, παραμένει η ολοζώντανη ελπίδα για το μέλλον.
Αν κανείς σταθεί για λίγο κι αναρωτηθεί: ποιά πτυχή του αγώνα στην Ισπανία δικαιολογεί τη χρήση της λέξης «επανάσταση», θα εκπλαγεί από το γεγονός ότι η λέξη αυτή αφορά μόνο τους ανώνυμους άνδρες και γυναίκες στα εργοστάσια, τα χωράφια, τις δημόσιες υπηρεσίες, τα χωριά και τους πολιτοφύλακες των πρώτων ημερών και μόνο σε αυτούς μπορεί να δει κανείς τις πραγματικές εκλάμψεις μιας ασυμβίβαστης επαναστατικής αλλαγής στην κοινωνική και οικονομική δομή της Ισπανίας. Από πολιτική άποψη και μ' αυτό εννοούμε το κυβερνητικό επίπεδο στο οποίο λειτούργησαν οι επαναστάτες ηγέτες, όλες οι αντιλήψεις περί Κράτους και Κυβέρνησης παρέμειναν αναλλοίωτες. (Είναι αλήθεια ότι το Κοινοβούλιο δεν λειτούργησε, παρότι δεν διαλύθηκε. Θα μπορούσαμε όμως εξίσου να προβάλουμε το επιχείρημα ότι η απογύμνωση του Κοινοβουλίου από τις εξουσίες του, όταν δεν συνοδεύεται από την κατάργηση της Κυβέρνησης, αν μη τι άλλο ισοδυναμεί με ένα μεγάλο βήμα προς τη δικτατορία, κάτι που σίγουρα δεν αποτελεί επαναστατικό βήμα, με την προοδευτική έννοια του όρου). Ωστόσο, διατηρείτο η αυταπάτη ότι η φύση της κυβέρνησης μπορούσε ν' αλλάξει προς το καλύτερο. Με τα λόγια της Φεδρίκα Μοντσένυ, η «άμεση παρέμβαση» της C.N.T. στην Κεντρική Κυβέρνηση

θεωρήθηκε από εμάς σαν η πιο σημαντική Επανάσταση που έγινε στο πολιτικό και οικονομικό πεδίο.

Έχουμε ήδη περιγράψει τις ιδέες αυτές σαν ξεπερασμένες ρεφορμιστικές ιδέες, συμπεριλαμβανομένης και αυτής που υποστηρίζει ότι η παρουσία των υπουργών της C.N.T. σε μια

* ΣτΕ. ελληνική μετάφραση εκδόσεις ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ

κυβέρνηση προσφέρει στους εργάτες «άμεση αντιπροσώπευση» στις οικονομικές και πολιτικές τύχες της χώρας.

Μπορούμε να κατανοήσουμε -δίχως ωστόσο να την συμμεριζόμαστε- την άποψη ότι οι επαναστάτες εργάτες θα πρέπει να θεωρούν ότι για όσο διάστημα μπορούν να συνεχίζουν την κοινωνική τους επανάσταση -στο επίπεδο της παραγωγής-, δεν τους ενδιαφέρουν οι μηχανορραφίες και οι κομπίνες των πολιτικών και των δικών τους ηγετών. Και η άποψη αυτή ενισχυόταν από το γεγονός ότι οι εντολές και τα διατάγματα που εξέδιδε η Κυβέρνηση κατά τους πρώτους μήνες του αγώνα -για να μην αναφέρουμε τις πατριωτικές παραινέσεις των επιτροπών των C.N.T.-F.A.I.- δεν λαμβάνονταν γενικά υπ' όψιν. Ακόμη κι όταν η Κυβέρνηση επανεδραίωσε την εξουσία της, είναι φανερό από τις ενέργειες αντίστασής τους, ότι οι εργάτες και οι αγρότες δεν υιοθετούσαν την άποψη ότι η κοινωνική επανάσταση μπορούσε να επιτευχθεί μέσω της κυβέρνησης και παρόλες τις περί του αντιθέτου δηλώσεις, όπως αυτή της Μοντσένυ, όπου εκείνη «έδειχνε [στο Κράτος] κάποια εμπιστοσύνη για να επιτύχει μια επανάσταση εκ των άνω».

Τα μέλη της βάσης έβλεπαν -ή «αντιλαμβάνονταν ενστικτωδώς»- καθαρότερα από τους ηγέτες και δεν έχουμε καμία αμφιβολία ότι η ενέργεια των εργατών να στήσουν οδοφράγματα στη Βαρκελώνη, τον Μάιο του 1937, ήταν μια ύστατη, απελπισμένη προσπάθεια να σώσουν την επανάσταση από το στραγγαλισμό που της επεφύλασσαν οι Γιακωβίνοι και οι αντιδραστικοί πολιτικοί, οι οποίοι είχαν για άλλη μια φορά ανέλθει με επιτήδειο τρόπο στις θέσεις εξουσίας. Ό,τι ήταν η Κροστάνδη[105] για τη

---

105. Βλέπε το έργο του Βολίν *Η Άγνωστη Επανάσταση* (Freedom Press, 1955 – ελλ. έκδ. Διεθνής Βιβλιοθήκη). Για τον παρατηρητή που δεν έχει άμεση γνώση του ισπανικού κινήματος είναι δυσνόητη η διαδικασία με την οποία διορίζονταν τα μέλη της Εθνικής και της Περιφερειακής Επιτροπής, των προσφάτως δημιουργηθέντων υποεπιτροπών, των Συντονιστικών Επιτροπών, και των Εκτελεστικών Επιτροπών (στην Καταλωνία). (Αν κρίνουμε από τις συζητήσεις που είχαμε με Ισπανούς συνδικαλιστές ακόμα και σ' αυτούς φαίνεται δυσνόητη.) Είναι σίγουρα καιρός να ριχτεί κάποιο φως σ' αυτά τα σημαντικά οργανωτικά ζητήματα. Και ταυτόχρονα, μπορούν να εξεταστούν

Ρώσικη Επανάσταση, δεκαέξι χρόνια νωρίτερα, ήταν η Βαρκελώνη για την Ισπανική Επανάσταση, τον Μάιο του 1937.

Υπήρχαν τρεις τουλάχιστον τρόποι με τους οποίους το επαναστατικό κίνημα μπορούσε να εκφράσει την αποδοκιμασία του για τις αντεπαναστατικές ενέργειες της Κυβέρνησης και των διαφόρων Επιτροπών των C.N.T.-F.A.I.

1) **Με την ανάκληση και την αντικατάσταση των μελών των Επιτροπών.** Απ'όσο γνωρίζουμε, δεν έγινε ποτέ κάτι τέτοιο στη διάρκεια του αγώνα, μας λείπουν όμως τα ντοκουμέντα που θα έδειχναν αν οι εργάτες στα συνδικάτα τους ή στις ένοπλες δυνάμεις, ήταν ποτέ σε θέση να εκφράσουν ελεύθερα την επιδοκιμασία ή την αποδοκιμασία τους για τις δραστηριότητες των Επιτροπών.

2) **Μέσω διαλόγου από τις στήλες του Συνομοσπονδιακού Τύπου.** Όπως δείξαμε σε προηγούμενα κεφάλαια, ο Τύπος ελεγχόταν όλο και περισσότερο από τις Επιτροπές, οι οποίες, ξέχωρα από την ψύχωσή τους να κάνουν το κοινό να πιστέψει ότι η οργάνωση ήταν «ενωμένη», στην προσπάθειά τους να κάνουν τον Τύπο να εκφράζεται με μία φωνή -τη φωνή των «υπεύθυνων Επιτροπών»- είναι απίθανο να τον άφηναν να χρησιμοποιηθεί για την άσκηση κριτικής στις δραστηριότητές τους. Αν θέλει κάποιος να συντηρεί το μύθο περί εμπνευσμένης ηγεσίας, τότε δεν πρέπει να επιτρέπει σε κανένα να δηλώνει ότι τα πόδια της είναι πήλινα!

και άλλες όψεις των ίδιων ζητημάτων, όπως: πόσο άμεσα αντιπροσωπεύονταν τα μέλη της βάσης στις Ολομέλειες και ποιες ήταν οι εξουσίες των αντιπροσώπων; Θα είχε επίσης ενδιαφέρον να μαθαίναμε πόσοι από τους αντιπροσώπους στην Εθνική Ολομέλεια του Οκτωβρίου 1938 κατείχαν θέσεις στην κυβέρνηση και στους δήμους, ή πόσοι από τους συμμετέχοντες στη Διευρυμένη Εθνική Οικονομική Ολομέλεια του Ιανουαρίου 1938 κατείχαν διευθυντικές ή εποπτικές θέσεις. Μόνον όταν θα έχουμε στη διάθεσή μας μια καθαρότερη εικόνα για τον τρόπο που λειτουργούσε η οργάνωση της CNT την περίοδο εκείνη, θα είναι δυνατόν να εκτιμήσουμε την ευθύνη των μελών της βάσης και, εξίσου σημαντικό, να ελέγξουμε την εγκυρότητα των θεωρητικών επιχειρημάτων που προβάλλουν οι υποστηρικτές του αναρχοσυνδικαλισμού.

3) **Με την άμεση αντίσταση στις εντολές και τα διατάγματα.** Εδώ υπάρχει επ'αυτού ένας σημαντικός αριθμός μαρτυριών για αποδοκιμασίες που εκφράστηκαν. Ωστόσο, γενικά, η αντίσταση δεν ήταν συντονισμένη (με εξαίρεση βεβαίως τις πρώτες εβδομάδες) και οι εργάτες βρέθηκαν αντιμέτωποι με ένα **τετελεσμένο** γεγονός στο οποίο υποτάχθηκαν όχι γιατί είχαν πειστεί αλλά, εν μέρει, μέσω μιας παράλογης αφοσίωσης στον «αντιφασιστικό» αγώνα και της επίγνωσης ότι η Κυβέρνηση είχε τώρα την απαιτούμενη δύναμη για να συντρίψει την αντίσταση, καθώς απολαμβάνει της υποστήριξης των ηγετών της C.N.T.

Για να δώσουμε μια εικόνα της αντίστασης στο σφετερισμό των επαναστατικών επιτευγμάτων των εργατών από την κυβέρνηση, καθώς και της διπλοπροσωπίας των ηγετών της C.N.T., θα εξετάσουμε εκτενώς δύο περιστατικά, εκ των οποίων το ένα συνέβη πριν τις Μέρες του Μάη του 1937 και το άλλο μετά.

Το πρώτο συνέβη στην Καταλωνία, όπου μετά την ήττα της ανταρσίας του Φράνκο οι περισσότερες δημόσιες υπηρεσίες -συμπεριλαμβανομένων και των Δημοσίων Θεαμάτων- κατελήφθησαν από τους εργάτες. Για τον έναν ή τον άλλο λόγο, ο τομέας αυτός δεν συμπεριλαμβανόταν στο Διάταγμα Για Την Κολλεκτιβοποίηση, του Οκτωβρίου του 1936.[106] Όμως την 1η Φεβρουαρίου του 1938, το Υπουργείο Οικονομικών της Χενεραλιδάδ ανακοίνωσε ότι τον τομέα αυτό τον αναλαμβάνει η Επιτροπή Ελέγχου Δημοσίων Θεαμάτων της Καταλωνίας, που αποτελείτο από τρία μέλη διορισμένα από την Χενεραλιδάδ και τον Υφυπουργό Οικονομικών. Θα μπορούσε κάποιος να φανταστεί ότι τους τρεις διορισμένους, που όλοι ανήκαν στη C.N.T., θα τους είχαν υποδείξει τα Συνδικάτα του τομέα αυτού. Ούτε κατά διάνοια· στη συγκεκριμένη περίπτωση, έχουμε το πλεονέκτημα της άμεσης μαρτυρίας ενός εργαζόμενου στον τομέα που αφορούσε το διάταγμα.[107]

Από την εξιστόρηση του Μάρκος Αλκόν, είναι φανερό ότι ασκήθηκε κάθε είδους πίεση από την Περιφερειακή Επιτροπή, που το μόνο που κατάφερε ήταν να διχάσει τους εργαζόμενους.

---

106. Βλέπε το δέκατο κεφάλαιο.

107. «Datos para la Historia», του Μάρκος Αλκόν (*Cultura Proletaria*, Νέα Υόρκη, 22 Μαΐου 1943).

Αφού απέτυχε να τους πείσει, ακόμη και με το δέλεαρ των τριών υπουργείων στην υπό σχηματισμό κυβέρνηση, το επόμενο βήμα ήταν να εκδώσει το Διάταγμα Παρέμβασης και να τους φέρει μπροστά στο **τετελεσμένο γεγονός**. Σ' αυτό, οι εργαζόμενοι απάντησαν με την κήρυξη γενικής απεργίας στον τομέα τους. Έγιναν και περαιτέρω διαπραγματεύσεις με την Περιφερειακή Επιτροπή, η οποία, σαν τελευταία διέξοδο, παρέπεμψε το θέμα στην προσφάτως δημιουργηθείσα **Εκτελεστική** Επιτροπή (πρόεδρος της οποίας δεν ήταν άλλος από τον Γκαρθία Ολιβέρ), η οποία απάντησε ότι «είμαστε αναγκασμένοι να το αποδεχθούμε». Η διαμάχη τερματίστηκε, όμως μπορεί κανείς σίγουρα να υποθέσει ότι το συμπέρασμα που έβγαλαν τα μέλη της βάσης ήταν ότι η Περιφερειακή και η Εκτελεστική Επιτροπή ενεργούσαν υπέρ της Χενεραλιδάδ και όχι υπέρ αυτών.

Η δεύτερη περίπτωση που παρουσιάζουμε στον αναγνώστη, σχετίζεται με τα γεγονότα στο εργατικό κέντρο της Βιλανέζα, που οδήγησαν στο να σκοτωθεί ένας αριθμός αγροτών από τις Κυβερνητικές δυνάμεις. Συνοπτικά, τα γεγονότα έχουν ως εξής: Στις αρχές του 1937, το Υπουργείο Εμπορίου εξέδωσε ένα Διάταγμα με το οποίο αναλάμβανε όλες τις συναλλαγές που αφορούσαν την εξαγωγή αγαθών και προϊόντων (την οποία πολλές από τις κολλεκτίβες την πραγματοποιούσαν οι ίδιες). Αυτό σήμαινε μεταξύ άλλων ότι η Κυβέρνηση θα έλεγχε και θα διαχειριζόταν το συνάλλαγμα που θα ελάμβανε έναντι αυτών των εξαγωγών. Το Διάταγμα αντιμετωπίστηκε φυσικά με δυσπιστία από τις κολλεκτίβες, που πρόβαλαν αντίσταση. Η Κυβέρνηση απάντησε, στέλνοντας ένοπλους φρουρούς στη Βιλανέζα. Οι αγρότες πρόβαλαν ξανά αντίσταση. Αν δεν υπήρχε όμως η παρέμβαση «των Συνομοσπονδιακών (C.N.T.) Υπουργών και Επιτροπών, το συμβάν αυτό θα είχε τις πιο δυσάρεστες επιπτώσεις σ' όλη την περιοχή, συμπεριλαμβανομένων και των μετώπων».[108]

Στην Περιφερειακή Ολομέλεια των Αγροτικών Συνδικάτων του Λεβάντε, που πραγματοποιήθηκε στη Βαλένθια το Μάρτιο του ίδιου χρόνου, τα γεγονότα της Βιλανέζα συζητήθηκαν από τους αντιπροσώπους, οι οποίοι καταφέρθηκαν επίσης ενάντια στις

108. Πεϊράτς, ό.π., τόμ. 2, σελ. 78.

ενέργειες της κυβέρνησης και απαίτησαν την απελευθέρωση των μελών της C.N.T. από το Τόρες ντε Κουάρτε.
Η Εθνική Επιτροπή υπαινίχθη ότι τα γεγονότα αυτά θα μπορούσαν ίσως ν' αποδοθούν σε «εγκάθετους» στα συνδικάτα και στην ύπαιθρο, που στόχευαν στο να προκαλέσουν δυσάρεστα επεισόδια. Έγινε έκκληση σ'όλους ν'αποφεύγουν την ενθάρρυνση τέτοιων καταστάσεων, οι οποίες, σε συνδυασμό με την διανοητική τύφλωση όσων βρίσκονταν στην εξουσία, μπορούσαν να οδηγήσουν σε γενική σφαγή. Πρόβαλε τη δική της ερμηνεία για τα γεγονότα, τα οποία, κατά την άποψή της, βοήθησαν τον εχθρό. Πρόσθεσε ότι κανείς δεν μπήκε στον κόπο να πληροφορήσει εκ των προτέρων την Περιφερειακή και την Εθνική Επιτροπή για το τι επρόκειτο να συμβεί, καθώς και για την κινητοποίηση η οποία έγινε εν αγνοία της και δίχως την άδειά της. Η Επιτροπή ανέλαβε να φροντίσει για όσους είχαν συλληφθεί και είχε λάβει διαβεβαιώσεις ότι δεν θα υφίσταντο καμία άδικη μεταχείριση. Επιπλέον, πήρε κάποια μέτρα για να διασφαλίσει κάποιες άλλες εγγυήσεις ώστε να προλάβει την εμφάνιση παρόμοιων περιστατικών. Έκανε έκκληση σ'όλους να μην κάνουν απολύτως τίποτα χωρίς προηγουμένως να συμβουλεύονται τις Επιτροπές, «οι οποίες πρέπει να αναλαμβάνουν την ευθύνη για ό,τι συμβαίνει...».
Η δήλωση της Εθνικής Επιτροπής ότι «κανείς δεν μπήκε στον κόπο να συμβουλευτεί προηγουμένως την Επιτροπή της C.N.T.» έχει ιδιαίτερη σημασία, γιατί **Υπουργός Εμπορίου την περίοδο εκείνη ήταν ένα μέλος της C.N.T., ο Χουάν Λόπεθ!** Αυτός εξέδωσε το Διάταγμα δίχως προφανώς να συμβουλευθεί τους εργάτες των κολλεκτίβων, διότι όταν η Κυβέρνηση προσπάθησε να το εφαρμόσει, οι εργάτες αντιστάθηκαν. Και όποιο κι αν ήταν το υπουργείο που ευθυνόταν για τη χρήση ένοπλης βίας κατά των αγροτών της Βιλανέζα, ο ίδιος ο Υπουργός Εμπορίου και μέλος της Κυβέρνησης, ήταν εξίσου υπεύθυνος γι' αυτήν την ενέργεια.
Από τις δύο περιπτώσεις που αναφέραμε, γίνεται σαφές ότι οι επαναστάτες εργάτες φέρουν ένα μέρος της ευθύνης επειδή επέτρεψαν στην Κυβέρνηση να επιβάλει εκ νέου τα στελέχη της και την εξουσία της και επειδή επέτρεψαν να δημιουργηθεί μια ηγεσία μέσα στην ίδια τους την οργάνωση. Πλήρωσαν ακριβά την πολιτική τους άγνοια και την καλή τους πίστη. Κανείς όμως δεν μπορεί να εξισώσει τη δική τους ευθύνη με την ευθύνη

επαναστατών που είχαν πολύχρονη εμπειρία αγώνων, ακόμη και κακουχιών, οι οποίοι όχι μόνο δεν προειδοποίησαν τους εργάτες για τους κινδύνους της εκτελεστικής εξουσίας, αλλά ήταν αυτοί οι ίδιοι που θα την ασκούσαν, θα την υποστήριζαν και θα λιάζονταν στο φως της κακοφημίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ ΠΡΩΤΟ

ΟΡΙΣΜΕΝΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ξεκινήσαμε αυτή τη σύντομη μελέτη για την Ισπανική Επανάσταση με ένα αίσθημα ταπεινοφροσύνης και τώρα, στην προσπάθεια να αντλήσουμε τα συμπεράσματά μας, δεν σκοπεύουμε να υιοθετήσουμε τον ρόλο του γνώστη της πολιτικο-στρατιωτικής στρατηγικής, το σχέδιο του οποίου θα είχε εξασφαλίσει τη νίκη. Αφήνουμε το έργο αυτό για όποιον θεωρεί ότι μπορεί να το αναλάβει. Το ότι εκφράσαμε την αγανάκτησή μας για τους ανθρώπους εκείνους που σφετερίστηκαν, στην Ισπανία, τον ρόλο του αντιπροσώπου για να κατευθύνουν τις τύχες των συνανθρώπων τους, πιστεύουμε ότι αποδεικνύει επαρκώς ότι με την κριτική μας δεν σκοπεύουμε να θέσουμε τον εαυτό μας σε μια θέση παρόμοια με τη δική τους. Αυτό όμως που συνέβη στην Ισπανία -και ιδιαίτερα ο ρόλος που έπαιξαν εκείνοι που δήλωναν ότι ενεργούσαν στο όνομα του αναρχισμού, του ελευθεριακού κομμουνισμού και της κοινωνικής επανάστασης- έχει τεράστια σημασία διεθνώς, για όλους όσους αποκαλούνται αναρχικοί και επαναστάτες.

Πρέπει όμως αρχικά να πούμε ότι, κατά την άποψή μας, τα διδάγματα από την Ισπανική εμπειρία δεν αφορούν την **εγκυρότητα** του αναρχισμού ως φιλοσοφία ζωής. Οι αναρχικοί και οι ελευθεριακοί στοχεύουν σε μια μορφή κοινωνίας στην οποία όλοι, άνδρες και γυναίκες θα είναι ελεύθεροι, ελεύθεροι να ζουν τη ζωή εκείνη που θα τους ολοκληρώνει και θα τους προσφέρει μια αίσθηση σκοπού. Μια κοινωνία που δεν συνεπάγεται ούτε ομοιομορφία και συμμόρφωση, ούτε την εξασφάλιση της αιώνιας ευτυχίας· μια κοινωνία βασισμένη όχι σε μια επιστημονική συνταγή αλλά στα συναισθήματά μας, στα αισθήματά μας για το είδος ζωής που θα θέλαμε να ζούμε. Το μόνο που κάνει η

επιστήμη για εμάς είναι να επιβεβαιώνει ότι στην ουσία η μεγάλη πλειοψηφία των συνανθρώπων μας επιθυμεί και χρειάζεται για την ανάπτυξή της παρόμοια περιβάλλοντα ελευθερίας. Από την άλλη, αν η επιστήμη πρότεινε την αντίθετη άποψη, αυτό δεν θα **κατέστρεφε** την **εγκυρότητα** των επιδιώξεών μας. Το μόνο που θα έδειχνε είναι ότι οι δυσκολίες που θα ανακύψουν στο δρόμο για την επίτευξη της αναρχικής κοινωνίας, θα είναι ακόμα μεγαλύτερες απ' ότι είναι σήμερα. Και αυτό δεν αποτελεί ανυπέρβλητο εμπόδιο , εκτός αν κανείς πιστεύει ότι ο νους είναι, κατά κάποιο τρόπο, σκλάβος του αλάθητου της επιστήμης.

Η σημασία που έχει επομένως για τους αναρχικούς μια κριτική μελέτη για την Ισπανική Επανάσταση , δεν αφορά τους **στόχους** του αναρχισμού αλλά τα **μέσα** με τα οποία οι αναρχικοί ελπίζουν να τους πραγματοποιήσουν. Αυτό εγείρει επίσης ένα πρόβλημα που ανακύπτει διαρκώς : τον ρόλο των αναρχικών στις συνθήκες στις οποίες, αν και επαναστατικές, είναι φανερό ότι δεν μπορεί να δοθεί μια αναρχική λύση.

Οι Ισπανοί αναρχικοί (F.A.I.) και συνδικαλιστές (C.N.T.) συμφωνούσαν σε γενικές γραμμές ότι η κατάσταση που δημιουργήθηκε από την ανταρσία των στρατιωτικών και την αντίδραση των εργατών σ' αυτήν, κατά τις πρώτες ημέρες, δεν μπορούσε να αντιμετωπισθεί αποτελεσματικά από τις C.N.T.-F.A.I. και τους συμπαθούντες αυτών των οργανώσεων, δίχως τη συνεργασία και άλλων στοιχείων.

Για να μπορέσουμε να ερμηνεύσουμε όσο πιο πιστά γίνεται την άποψή τους, πρέπει να προσθέσουμε ότι πολλοί αγωνιστές δήλωσαν έκτοτε ότι εχαν υποτιμήσει την έκταση της ανταρσίας και αυτό είχε σαν συνέπεια να χαθεί πολύτιμος χρόνος. Υποστηρίζουν ότι αν οργανώνονταν ένοπλες ταξιαρχίες αμέσως μετά τις πρώτες επιτυχίες, ο Φράνκο δεν θα είχε χρόνο να αναδιοργανώσει τις δυνάμεις του και η ανταρσία θα συντριβόταν πριν προλάβει να ριχτεί στη μάχη ο κύριος όγκος των στρατιωτικών του δυνάμεων που βρίσκονταν στο Μαρόκο. Κοινή είναι επίσης η άποψη ότι αν είχε επιτευχθεί από τις πρώτες ημέρες συμφωνία με την U.G.T., δεν θα χρειαζόταν να γίνει κανένας συμβιβασμός με τους πολιτικούς.

Στην πραγματικότητα, όπως είδαμε, υπήρχαν και στις δύο οργανώσεις πολλά προβλήματα πολιτικής φύσεως, που εμπόδιζαν

την ένωσή τους και, υπό τις συνθήκες αυτές, το πρόβλημα για τους ηγέτες της C.N.T. έγινε πρόβλημα επιλογής μεταξύ του μικρότερου και του μεγαλύτερου κακού: είτε νίκη επί του Φράνκο μέσω μιας μετριοπαθούς κυβέρνησης Λαϊκού Μετώπου, είτε νίκη του Φράνκο, με όλα όσα συνεπαγόταν αυτό. Δεν χωρεί αμφιβολία ότι είχαν πάρει τις αποφάσεις τους από τις πρώτες ημέρες του αγώνα, τότε που η επαναστατική δράση των εργατών, όπως η απαλλοτρίωση και η υπό εργατικό έλεγχο αναδιοργάνωση των σημαντικότερων δημοσίων υπηρεσιών, βρισκόταν στα αρχικά της στάδια. Σαν αποτέλεσμα, απέχοντας πολύ από το να εξασφαλίσει ότι η επανάσταση θα πήγαινε μέχρι εκεί που μπορούσαν να την οδηγήσουν οι εργάτες, η απόφασή τους να αναδιοργανώσουν το κράτος και την εξουσία της δημοκρατικής κυβέρνησης, προκάλεσε σύγχυση στις γραμμές των εργατών και αντί να επιδιώξουν την καταστροφή των αστικών θεσμών μέσω της δημιουργίας επαναστατικών οργάνων, βρέθηκαν να κατέχουν θέσεις στους ίδιους αυτούς θεσμούς, που όλη τους η εμπειρία τους είχε διδάξει ότι έπρεπε να καταστραφούν, ως το πρώτο βήμα για μια ολοκληρωμένη επανάσταση. Οπως σωστά επεσήμανε, από τους πρώτους μήνες του αγώνα, ένας παρατηρητής[109] :

«Για μια ακόμη φορά, επιβεβαιώθηκε ένας παλαιός κανόνας για τις επαναστάσεις· μια επανάσταση πρέπει είτε να ολοκληρώνεται είτε καλύτερα να μην ξεκινά καθόλου» .

Έχοντας αποφασίσει να μην επιχειρήσουν την καταστροφή του αστικού κράτους, ακόμα και μόνοι τους αν χρειαζόταν, οι C.N.T.-F.A.I. αποδέχθηκαν το μικρότερο κακό: πως ο,τιδήποτε ήταν προτιμότερο από τον Φράνκο,[110] πως θά 'πρεπε να γίνει οποιοσδή-

---

109. Φ. Μπορκενάου *The Spanish Cockpit*, ό.π.

110. Η φράση που χρησιμοποίησε ο Ντουρρούτι, ο αναρχικός αγωνιστής ηγέτης που σκοτώθηκε στη Μαδρίτη τον Νοέμβριο του 1936: ***Renunciamos a todos menos a la vitoria*** *(ας τα θυσιάσουμε όλα εκτός από τη νίκη)*, χρησιμοποιήθηκε ευρέως και, κατά τη γνώμη μας, ανέντιμα από τους οπαδούς της συνεργασίας μέσα στις CNT–FAI σαν ένας υπαινιγμός ότι ακόμη και ο μεγάλος Ντουρρούτι ήταν υπέρ της

ποτε συμβιβασμός στο όνομα της ενότητας και της νίκης επί του Φράνκο, δικαιολογώντας τη θέση αυτή στη βάση του ότι η ήττα θα σήμαινε επίσης και ήττα όλων των επαναστατικών κατακτήσεων που πέτυχαν οι εργάτες.

Από την άλλη μεριά, οι Κυβερνήσεις Βαρκελώνης και Μαδρίτης (δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η δεύτερη **παραιτήθηκε μόνον μετά την αποτυχία των προσπαθειών της να έρθει σε έναν συμβιβασμό με τον Φράνκο**) συνειδητοποίησαν επίσης ότι δεν μπορούσαν να κερδίσουν τον πόλεμο κατά του Φράνκο δίχως την υποστήριξη των C.N.T.-F.A.I. και σε μια απεγνωσμένη προσπάθεια ν' αποτρέψουν την ήττα, ήταν έτοιμες να κάνουν σημαντικές παραχωρήσεις στους επαναστάτες εργάτες, τις οποίες ολοφάνερα θα τις έπαιρναν πίσω μόλις θα αισθάνονταν σίγουρες ότι είχε περάσει ο άμεσος κίνδυνος που αντιπροσώπευε ο Φράνκο και ήταν αρκετά ισχυρός ο εξασθενημένος μηχανισμός της κυβέρνησης, ώστε να μπορέσει να επιβάλει την υποταγή.

Σε τέτοιες συνθήκες, τα ερωτήματα στα οποία μια επαναστατική οργάνωση πρέπει ν' απαντήσει είναι: α) πόσο καλά μπορεί να εξυπηρετηθεί ο κοινός σκοπός (δηλαδή, ο αγώνας κατά του Φράνκο), β) τι μέτρα πρέπει να ληφθούν ώστε να επεκταθεί και να εδραιωθεί η κοινωνική επανάσταση και γ) πώς μπορεί να εμποδιστεί η κυβέρνηση να ισχυροποιήσει την εξουσία της, η οποία τελικά, θα χρησιμοποιηθεί για την προώθηση της αντεπανάστασης.

Οι C.N.T.-F.A.I. επεδίωξαν ν' απαντήσουν στα ερωτήματα αυτά, συμμετέχοντας στην Κυβέρνηση και σ' όλους τους κυβερνητικούς θεσμούς. Τα επιχειρήματά τους μπορούν, πιστεύουμε, να

εγκατάλειψης των επαναστατικών στόχων των αναρχικών και υπέρ της πάση θυσία νίκης επί του Φράνκο. Δεν είδαμε πουθενά στα ισπανικά αρχεία το κείμενο μιας συνέντευξης που έδωσε ο Ντουρρούτι σε έναν δημοσιογράφο, τον Πιέρ Βαν Πάασεν και που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Toronto Daily Star* τον Σεπτέμβριο του 1936. Σ' αυτήν, ο Ντουρρούτι υποδεικνύει ξεκάθαρα και ασυμβίβαστα ποιος θα έπρεπε να είναι ο ρόλος των αναρχικών, αρνούμενος να παρεκκλίνει από τις αναρχικές θέσεις χάριν σκοπιμοτήτων. (Υπάρχει αυτούσια στο, ***Ο Ισπανικός "Εμφύλιος" πόλεμος***, εκδ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ).

συνοψιστούν ως εξής: α) ότι η κεντρική Κυβέρνηση θα γινόταν ο πόλος έλξης όλων των «αντιφασιστικών» δυνάμεων, ότι θα οργάνωνε έναν λαϊκό στρατό με ενιαία διοίκηση, ότι έλεγχε τα οικονομικά και ήταν επομένως σε θέση να αγοράσει τα όπλα και τις πρώτες ύλες που ήταν αναγκαία για την διεξαγωγή του πολέμου, β) ότι αν υπήρχαν αντιπρόσωποι της C.N.T. στην Κυβέρνηση, θα μπορούσαν να **κατοχυρώσουν νομοθετικά** τις επαναστατικές κατακτήσεις και να επηρεάσουν τους άλλους υπουργούς προς την κατεύθυνση της θέσπισης και άλλων «επαναστατικών νόμων» και γ) ότι τα συμφέροντα των εργατών μπορούσαν να διασφαλιστούν μόνο με τη συμμετοχή στην Κυβέρνηση και ότι κάθε απόπειρα υπονόμευσης της επανάστασης θα εμποδιζόταν από τους υπουργούς της C.N.T. σ' αυτήν την Κυβέρνηση.

ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΜΟΣ

Σε μαζικές οργανώσεις, η μικρή αναρχική μειοψηφία μπορεί να διατηρεί την ταυτότητά της και να ασκεί επαναστατική επιρροή, τηρώντας μια ασυμβίβαστη στάση. Μ' αυτό δεν εννοούμε ότι θα πρέπει να αντιστρατεύεται την δράση εκείνη που μπορεί να αναπτύσσουν οι εργάτες για να βελτιώσουν την οικονομική τους κατάσταση και τις συνθήκες εργασίας. Αντιθέτως, οι αναρχικοί πρέπει να είναι οι πρώτοι που θα ενθαρρύνουν μια τέτοια δράση, αναγνωρίζοντας εντούτοις ότι αυτή είναι κατ' ουσίαν ρεφορμιστική και δεν μπορεί από μόνη της να οδηγήσει στην κοινωνική επανάσταση, που αποβλέπει στην κατάργηση όλων των τάξεων και των προνομίων.

Πράγματι, όπως παρατηρήσαμε σχετικά με τα Συνδικάτα, οι διαπραγματεύσεις για μισθολογικές αυξήσεις, λόγω της περιπλοκότητας του όλου οικονομικού συστήματος και των σοβαρών επιπτώσεων που έχουν οι μισθολογικές αυξήσεις σ' ένα κλάδο πάνω σε άλλους κλάδους και, εν γένει, στο κόστος ζωής, στην πραγματικότητα δεν αποτελούν πλέον αγώνες ανάμεσα σε εργάτες και αφεντικά. Αποτελούν θέματα που ρυθμίζονται σε κυβερνητικό επίπεδο από ειδικά δικαστήρια, στα οποία εξέχοντες νομικοί εγκέφαλοι ερμηνεύουν τις συμφωνίες σε σχέση με τον

τιμάριθμο και άλλες στατιστικές και των οποίων οι αποφάσεις δεσμεύουν και τους εργάτες και τ' αφεντικά. Ίσως αναφέραμε το πιο ακραίο παράδειγμα, όμως αυτό δεν παύει ν' αποτελεί μια σαφή τάση, ιδιαίτερα σε υπερεκβιομηχανισμένες χώρες. Η μαζική οργάνωση, αντί να είναι ένα όπλο πάλης ενάντια στην οικονομική αδικία και τα προνόμια, γίνεται μια τεράστια φυλακή όπου το άτομο χάνει την ταυτότητά του, αποτελώντας ένα αδύναμο γρανάζι της καπιταλιστικής παραγωγικής μηχανής και των στατιστικών του κόστους ζωής.

Νομίζουμε, όμως, ότι τέτοιοι κίνδυνοι υπάρχουν ακόμη και σε μια «επαναστατική» συνδικαλιστική οργάνωση (και αυτό παρά το επαναστατικό πνεύμα που χαρακτήριζε ίσως τους ιδρυτές της, τόσο σε ό,τι αφορά την διατύπωση των στόχων και των αρχών της, όσο και τις ασφαλιστικές δικλείδες που προέβλεπε το καταστατικό της ώστε ν' αποτραπεί η ανάπτυξη μιας γραφειοκρατίας στο εσωτερικό της), **από τη στιγμή που μια τέτοια οργάνωση ανοίγει τις πόρτες της σε όλους τους εργάτες.**[111] Εδώ, ασφαλώς, βρίσκεται το δίλημμα : για να είναι επιτυχημένη μια εργατική οργάνωση στον άμεσο ρόλο της σχετικά με τη βελτίωση των συνθηκών των μελών της, πρέπει να έχει ενιαία φωνή - δηλαδή, πρέπει να έχει ως στόχο της να γίνει μαζική οργάνωση. Το να απαιτεί όμως από τους εντασσόμενους σ' αυτήν εργάτες να συμμερίζονται τους αντικειμενικούς στόχους της οργάνωσης, σημαίνει ότι πρέπει οι εργάτες να υποβάλλονται σε κάποια πολιτική δοκιμασία. Τέτοιες πολιτικές δοκιμασίες μπορεί να εξασφαλίζουν την πολιτική ομοιογένεια της οργάνωσης, αλλά την καταδικάζουν ταυτόχρονα να μην είναι μαζική. Στην πραγματικότητα, οργανώσεις σαν την C.N.T., παρότι ο διακηρυγμένος στόχος τους ήταν ο **ελευθεριακός κομμουνισμός**, δέχονταν στους κόλπους τους όλους τους εργάτες, ανεξαρτήτως των πολιτικών τους συμπαθειών ή της έλλειψης τέτοιων. Πολλοί εργάτες εντάχθηκαν στην C.N.T., απλώς επειδή αυτή υπερασπιζόταν με δραστήριο τρόπο τα συμφέροντά τους

111. Ολόκληρο το κείμενο της συνέντευξης παρατίθεται στο βιβλίο των Ρόκερ–CNT–FAI, ***Ο Ισπανικός «Εμφύλιος» Πόλεμος, Ανατομία της Ισπανικής Επανάστασης***, εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος, Αθήνα, 1996 (Σ.τ.Μ.).

στον καθημερινό αγώνα· άλλοι, ίσως, επειδή στον τόπο που ζούσαν, η C.N.T. υπερτερούσε αριθμητικά της U.G.T. Και σε σχέση μ' αυτό, πρέπει να προστεθεί -και επειδή επίσης βοηθά να εξηγηθεί εν μέρει πώς οι Επιτροπές κατάφεραν να συγκεντρώνουν όλο και περισσότερη εξουσία ώστε να καθορίζουν τις πολιτικές της C.N.T.- ότι στη διάρκεια του αγώνα κατά του Φράνκο, τα μέλη των δύο εργατικών οργανώσεων υπερδιπλασιάστηκαν, σαν αποτέλεσμα του ότι όλοι οι εργάτες υποχρεώθηκαν να ενταχθούν στη μια ή την άλλη οργάνωση.

Ορισμένοι επαναστάτες υποστηρίζουν ότι η λύση στο δίλημμα αυτό είναι η δημιουργία μιας ιδεολογικά καθαρής επαναστατικής συνδικαλιστικής οργάνωσης, τα μέλη της οποίας θα είναι και μέλη της μαζικής οργάνωσης. Όμως μια τέτοια οργάνωση θα είναι μεν συνδικαλιστική ως προς τη δομή της, αλλά στην πραγματικότητα θα αποτελεί επαναστατικό Κόμμα και, όπως έχει αποδειχθεί στην πράξη, είναι καταδικασμένη σε αποτυχία.

Λόγω των απόψεων που έχουμε εκφράσει, οι αναρχικοί αποκαλούνται συχνά «ατομικιστές», όρος με τον οποίο υπονοείται ότι αντιτίθενται στην οργάνωση και την πειθαρχία που συνεπάγεται η ιδιότητα του μέλους μιας οργάνωσης. Σε κάποιο βαθμό, οι ίδιοι οι αναρχικοί είναι υπεύθυνοι γι' αυτήν την σύγχυση. Στους κόλπους του αναρχικού κινήματος υπάρχουν εκείνοι που πιστεύουν ότι οι δραστηριότητές μας θα έπρεπε να επικεντρώνονται στη δημιουργία μιας επαναστατικής συνδικαλιστικής ή, ακριβέστερα, μιας **αναρχοσυνδικαλιστικής** οργάνωσης που θα αντιμάχεται τον ρεφορμισμό των συνδικάτων. Άλλοι πιστεύουν, αντίθετα, ότι θά 'πρεπε ν' αφιερώσουμε την ενεργητικότητά μας στη διάδοση των αναρχικών ιδεών ανάμεσα στους συναδέλφους μας εργαζομένους και σε όποιους άλλους είναι εφικτό, συμμετέχοντας συνάμα, όποτε μπορούμε, στους εργατικούς αγώνες, δίχως να χάνουμε την ταυτότητά μας ως αναρχικοί, αφού στόχος μας είναι να εμφυσήσουμε σ' αυτούς τους εργάτες τις επαναστατικές ιδέες. Επειδή αυτοί οι αναρχικοί δεν πιστεύουν ότι η δημιουργία μιας αναρχοσυνδικαλιστικής οργάνωσης είναι ένα αναγκαίο πρώτο βήμα προς τη συγκρότηση ενός συνειδητού και αγωνιστικού επαναστατικού κινήματος, υπάρχει η τάση ανάμεσα σ' εκείνους που το πιστεύουν, να αποκαλούν τους πρώτους «αντιοργανωτικούς», ακόμη και «ατομικιστές».

Για λόγους στενότητος χώρου, υποθέτουμε ότι ο αναγνώστης είναι εξοικειωμένος με την θεωρία του αναρχοσυνδικαλισμού. Κατά την άποψή μας, οι διαφορές που υπάρχουν μεταξύ αναρχοσυνδικαλιστών και αναρχικών δεν είναι ιδεολογικές αλλά, διαφορές εκτίμησης.

Πιστεύουμε πως για να είναι συνεπής ένας αναρχοσυνδικαλιστής, πρέπει να συμμερίζεται την άποψη ότι ο λόγος που οι εργάτες δεν είναι επαναστάτες είναι ότι τα συνδικάτα είναι ρεφορμιστικά και αντιδραστικά και ότι η δομή τους εμποδίζει τον έλεγχο από τα κάτω και ενθαρρύνει ανοιχτά την εμφάνιση μιας γραφειοκρατίας, η οποία αναλαμβάνει η ίδια την πρωτοβουλία για κάθε δραστηριότητα κλπ. Αυτή η άποψη μάς φαίνεται λανθασμένη. Υποθέτει ότι ο εργάτης πρέπει να είναι εξ ορισμού επαναστάτης, αντί να αναγνωρίσει ότι ο εργάτης είναι κι αυτός -όπως λίγο-πολύ είμαστε όλοι μας- τόσο το προϊόν όσο και το θύμα της **κοινωνίας** στην οποία ζει. Και τα συνδικάτα , όπως ακριβώς και άλλες αυτοτελείς μορφές συγκέντρωσης των ανθρώπων -όπως οι φυλακές , ο στρατός και τα νοσοκομεία- αποτελούν μικρογραφία της υπάρχουσας κοινωνίας , με τα προτερήματα και τα ελαττώματά της.

Με άλλα λόγια, τα συνδικάτα είναι αυτό που είναι επειδή οι εργάτες είναι αυτό που είναι και όχι το **αντίστροφο** . Και γι' αυτόν τον λόγο, όσοι αναρχικοί ενδιαφέρονται λιγότερο για την επαναστατική εργατική οργάνωση, θεωρούν το πρόβλημα της **οργάνωσης** δευτερεύον σε σχέση μ' εκείνο του **ατόμου**· θεωρούν ότι δεν υπάρχει σήμερα έλλειψη ανθρώπων ικανών να καταπιαστούν με τις καθημερινές διαπραγματεύσεις μεταξύ εργατών και εργοδοτών , αλλά ότι υπάρχουν απλώς ελάχιστοι για να δείξουν την ματαιότητα μιας τέτοιας δράσης ως αυτοσκοπού. Και δεν χωρεί αμφιβολία ότι, όταν αρκετοί εργάτες γίνουν επαναστάτες, θα συγκροτήσουν -αν το κρίνουν απαραίτητο- τις δικές τους οργανώσεις . Αυτό είναι τελείως διαφορετικό από το να συγκροτεί κανείς πρώτα την επαναστατική οργάνωση και να αναζητά εκ των υστέρων, (στα ρεφορμιστικά συνδικάτα όπου είναι ενταγμένοι οι περισσότεροι εργάτες), επαναστάτες.

Ανοίξαμε αυτήν την μεγάλη παρένθεση αναφορικά με τη σχέση αναρχικών και συνδικαλιστών, επειδή έχει πολιτική σημασία για τον ρόλο του επαναστατικού -και ιδιαίτερα του αναρχικού-

κινήματος στην Ισπανία , τόσο πριν όσο και κατά την διάρκεια του αγώνα ενάντια στον Φράνκο.
Από την ίδρυσή της , το 1910 , η C.N.T. σπανίως ήταν απαλλαγμένη από εσωτερικές διαμάχες ανάμεσα στα ρεφορμιστικά, ή ρεβιζιονιστικά στοιχεία και τους αναρχικούς, των οποίων το συγκεκριμένο καθήκον ήταν να συντηρούν το αναρχικό πνεύμα που είχαν εμφυσήσει στην οργάνωση οι ιδρυτές της. Αυτές οι διαμάχες αποτελούσαν, εν μέρει, αντανάκλαση παγκοσμίων γεγονότων (όπως ο πόλεμος του 1914-1918, κατά τον οποίο άλλοι πήραν θέση φιλοσυμμαχική και άλλοι έμειναν ουδέτεροι, ή η Ρώσικη Επανάσταση, η οποία είχε ως αποτέλεσμα την αποσκίρτηση επιφανών μελών της οργάνωσης, συμπεριλαμβανομένων των Νιν και Μαουρίν, οι οποίοι επρόκειτο να γίνουν οι ιδρυτές του Ισπανικού Κομμουνιστικού Κόμματος -και αργότερα τα θύματά του). Οι διαμάχες όμως αυτές επιδεινώνονταν από το γεγονός ότι συχνότατα έπαιρναν τη μορφή συγκρούσεων μεταξύ επίδοξων ηγετών της οργάνωσης. Άνθρωποι όπως οι Σεγκί, Πεστάνια και Πεϊρό έπαιξαν καθοριστικό ρόλο -θα μπορούσε κανείς να πει **προσωπικό** ρόλο- στην ανάπτυξη της C.N.T. και, παρότι τελικά στα μανιφέστα και τις αποφάσεις της οργάνωσης επικράτησε η επαναστατική άποψη, στην πράξη η ρεφορμιστική/ρεβιζιονιστική τάση εξακολούθησε να εκφράζεται είτε μέσω των δραστηριοτήτων ατόμων που κατόπιν τις παρουσίαζαν στην οργάνωση ως **τετελεσμένο γεγονός** (ο Σεγκί, με το σύμφωνο που έκανε με την U.G.T., πίσω από την πλάτη των μελών της C.N.T.· ο Νιν, που ενήργησε από μόνος του για να εντάξει την C.N.T. στην Γ' Διεθνή), είτε μέσω παρασκηνιακών διαπραγματεύσεων με τους πολιτικούς: «*Ζήτησα να μιλήσω*», είπε ο Χουάν Πεϊρό στο Συνέδριο της C.N.T. που έγινε μετά την ανακήρυξη της Δημοκρατίας το 1931, «*για να βεβαιώσω ότι, από το 1923 και μετά, ούτε μια Εθνική Επιτροπή ούτε μια Περιφερειακή Επιτροπή δεν έπαψε ποτέ να βρίσκεται σε επαφή με τους πολιτικούς, όχι* -πρόσθεσε- ***για να εδραιωθεί η Δημοκρατία, αλλά για να απαλλαγούμε από την δικτατορία του Πρίμο ντε Ριβέρα***» . Και κατά την περίοδο 1936-39, αυτού του είδους η πολιτική δραστηριότητα κορυφώθηκε με την συμμετοχή της C.N.T. στην Κυβέρνηση, με όλες τις επιπτώσεις που συνεπαγόταν αυτό. Και δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι ο ρεβιζιονισμός της C.N.T. τερματίστηκε με την ήττα. Η θέση του

M.L.E στην Ισπανία σήμερα (1957) δεν είναι ξεκάθαρη· στην εξορία, διασπάστηκε σε δύο στρατόπεδα, με την πλειοψηφία να κάνει έκκληση για επιστροφή στις επαναστατικές αρχές της C.N.T. και την μειοψηφία να είναι υπέρ της συνέχισης, ακόμη και της επέκτασης, της πολιτικής της συνεργασίας.

Τι ρόλο έπαιξαν οι αναρχικοί σ' αυτές τις εσωτερικές συγκρούσεις της C.N.T.; Σε μια Εθνική Αναρχική Συνδιάσκεψη που έγινε τον χειμώνα του 1918 στη Βαρκελώνη, με αποκλειστικό στόχο να εξετασθεί ποιά θα έπρεπε να είναι η σχέση των αναρχικών με την συνδικαλιστική οργάνωση, όλοι συμφώνησαν ότι ένα μαζικό εργατικό κίνημα σαν την C.N.T. δεν μπορεί να θεωρηθεί αναρχικό, *πρέπει να εμποτισθεί όσο το δυνατόν περισσότερο με το ελευθεριακό ή αναρχικό πνεύμα* ***και να καθοδηγείται ή να διευθύνεται από αυτό***.[112] Το 1922, σ' ένα Συνέδριο των Αναρχικών Ομάδων που έγινε στη Μαδρίτη, αποφασίστηκε «*ότι όλοι οι αναρχικοί πρέπει να γίνουν μέλη της C.N.T. και να την αντιμετωπίζουν* ***ως το ειδικό πεδίο δράσης τους***. *Μέχρι σήμερα, πολλοί έμειναν μακριά από την συνδικαλιστική οργάνωση, η οποία τους φαινόταν ότι αντιπροσωπεύει μια περιορισμένη αντίληψη του αναρχισμού ως φιλοσοφία για όλους τους ανθρώπους· τώρα είναι επιτακτικό να ασκήσουν όλη τους την επιρροή πάνω της, αν δεν θέλουν να την δουν να γίνεται λεία των Μπολσεβίκων, οι οποίοι εφαρμόζουν την συνήθη τους τακτική του εισοδισμού...* (δική μας η έμφαση).[113]

Η πολιτική της μετατροπής της C.N.T. σε «ειδικό πεδίο δράσης», δεν μπορούσε παρά να οδηγήσει στο να χάσει η F.A.I. την

---

112. Στον αγώνα για την ηγεσία, που διεξαγόταν στη CNT τα χρόνια πριν από τη δικτατορία του Ριβέρα, οι αναρχικοί κατηγόρησαν τον Σεγκί και τους συνδικαλιστές φίλους του ότι εμφάνιζαν εν γένει μια τάση προς τον ρεφορμισμό και ότι ήταν υπερβολικά πρόθυμοι να δεχθούν τη μεσολάβηση του *κράτους* στις εργατικές διαφορές. Ωστόσο, ο Σεγκύ θεωρείται γενικά από τους Ισπανούς αναρχικούς ως μία από τις εξέχουσες προσωπικότητες στην ιστορία του ισπανικού επαναστατικού κινήματος.

113. Τζ. Μπρέναν, *The Spanish Labyrinth*.

αναρχική της ταυτότητα[114] και ανεξαρτησία, πόσο μάλλον όταν τόσοι πολλοί ηγέτες της C.N.T. ήταν επίσης ηγετικά μέλη της F.A.I. Το αποτέλεσμα του διπλού αυτού ρόλου ήταν ότι στα τέλη του 1936, η F.A.I. έπαψε να λειτουργεί ως ειδική αναρχική οργάνωση, έχοντας αποποιηθεί όλες τις αρχές της από το γεγονός και μόνον της συμμετοχής κάποιων μελών της στις Κυβερνήσεις της Καταλωνίας και της Μαδρίτης ως εκπροσώπων της C.N.T. (Σαντιγιάν, Χερρέρα, Ολιβέρ, Μοντσένυ και άλλοι) και εν τέλει, της συγχώνευσης των F.A.I., F.I.J.L. και C.N.T. σε μια ενιαία οργάνωση : το M.L.E..[115]

Τριάντα χρόνια νωρίτερα, ο Μαλατέστα, με αυτήν την βαθιά γνώση για τους συνανθρώπους του, η οποία χαρακτήριζε όλα του τα κείμενα, είχε αντιληφθεί ξεκάθαρα τις συνέπειες της συγχώνευσης του αναρχικού κινήματος με τη συνδικαλιστική οργάνωση, όταν έγραφε: «*Κάθε ανάμιξη ή συγχώνευση του αναρχικού κινήματος και του Συνδικαλιστικού κινήματος, καταλήγει είτε καθιστώντας το τελευταίο ανίκανο να εκπληρώσει το ιδιαίτερο έργο*

114. Βλέπε: Ιλντεφόνσο Γκονθάλες, *Il Movimiento Libertario Spagnuolo*, σελ. 14 του *Tendenze nella FAI*. Μεταξύ άλλων σημειώνει ότι «ορισμένοι παλαιοί αγωνιστές πιστεύουν ότι η περίοδος πριν από την ίδρυση της FAI ήταν πιο λαμπρή για τον ισπανικό αναρχισμό, από την άποψη της αυστηρότατης τήρησης των αναρχικών αρχών».

115. Σε μια Εθνική Ολομέλεια των Περιφερειακών Επιτροπών της CNT, που συνήλθε στις 23 Μαΐου 1937 στη Βαρκελώνη, βρίσκουμε για πρώτη φορά προτάσεις που παρουσιάστηκαν στην Ολομέλεια να φέρουν όχι μόνο τις υπογραφές των Περιφερειακών Επιτροπών της CNT αλλά, επίσης, την υπογραφή της Επιτροπής Χερσονήσου της FAI. «Ήταν η αφετηρία», γράφει ο Πεϊράτς, «για την ίδρυση αυτού που αργότερα θα ονομαζόταν Ισπανικό Ελευθεριακό Κίνημα (MLE), ένα είδος συγχώνευσης του συνδικαλιστικού τομέα, της οργάνωσης των νέων και της ειδικής αναρχικής οργάνωσης, που έμελλε να επιζήσει της τελευταίας πράξης του πολέμου και συνεχίζει να δρα μυστικά και στην εξορία.»

του είτε στην εξασθένιση, την διαστρέβλωση ή την εξάλειψη του αναρχικού πνεύματος.[116]

ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΒΙΑ

Θεωρήσαμε εξ αρχής ότι ξέφευγε από τους σκοπούς αυτής της μελέτης η ανάλυση των στρατιωτικών πλευρών του αγώνα στην Ισπανία, ξέχωρα από το γεγονός ότι ένα τέτοιο θέμα δεν είναι της αρμοδιότητας του συγγραφέα αυτού του βιβλίου. Δεν μπορεί όμως να ολοκληρωθεί το έργο που αναλάβαμε, χωρίς να επιχειρήσουμε να εξετάσουμε ορισμένα ζητήματα αρχών που ανακύπτουν από την εξέλιξη του ένοπλου αγώνα.

Αντίθετα με ό,τι γενικά πιστεύεται, η βία δεν αποτελεί μέρος της αναρχικής φιλοσοφίας. Έχει κατ' επανάληψη επισημανθεί από τους αναρχικούς στοχαστές ότι με την ένοπλη βία ούτε η επανάσταση μπορεί να κερδηθεί, ούτε η αναρχική κοινωνία να εγκαθιδρυθεί και να διατηρηθεί. Η προσφυγή στη βία, λοιπόν, είναι μια ένδειξη αδυναμίας και όχι δύναμης και η επανάσταση που θα έχει τις περισσότερες πιθανότητες να επιτύχει θα είναι αναμφίβολα εκείνη κατά την οποία δεν θα υπάρχει βία, ή στην οποία η βία θα έχει περιοριστεί στο ελάχιστο, διότι μια τέτοια επανάσταση θα υποδήλωνε την σχεδόν ομόθυμη υποστήριξη του πληθυσμού στους στόχους της επανάστασης.

Αν οι αναρχικοί δεν διακηρύξουν ότι η μόνη επανάσταση ή εξέγερση που θα υποστηρίξουν θα είναι αυτή που θα φέρει την ελευθεριακή κοινωνία, τότε θα πρέπει να αντιμετωπίσουν τις καταστάσεις που δημιουργούν αυτές οι εξεγέρσεις, οι στόχοι των οποίων αντιπροσωπεύουν ένα μόνο βήμα προς την κατεύθυνση της επιθυμητής κοινωνίας και να δηλώσουν ποια θέση παίρνουν σ' αυτούς τους αγώνες. Γενικά, η θέση τους υπήρξε ανέκαθεν ξεκάθαρη: κάθε προσπάθεια των ανθρώπων να χειραφετηθούν, πρέπει να έχει την υποστήριξη των αναρχικών ως αναρχικών. Δηλαδή, να είναι ανά πάσα στιγμή έτοιμοι να κάνουν παραχωρήσεις γιά τον κοινό σκοπό, δίχως όμως -ενεργώντας μ' αυτόν τον τρόπο- να χάνουν την ταυτότητά τους. Πιστεύουμε ότι μια τέτοια θέση απαιτεί από τους αναρχικούς να αποκαλύπτουν άφοβα όσα

116. *Pensiero e Volontá* (Ρώμη, 16 Απριλίου 1925).

κατά τη γνώμη τους αποτελούν λάθη μιας επανάστασης και, ταυτόχρονα, διατηρώντας την ελευθερία δράσης τους, να είναι έτοιμοι να αποσύρουν τη συνεργασία τους, απ' τη στιγμή που πιστεύουν ότι οι στόχοι του αγώνα θυσιάζονται στο βωμό της σκοπιμότητας.

Η χρήση της βίας δικαιολογείται τόσο ως αρχή, όσο και ως μέσο για την επίτευξη ενός σκοπού, κάτι που, οπωσδήποτε, δεν έχει γίνει από τους αναρχικούς. Ως επί το πλείστον, οι αναρχικοί έχουν δικαιολογήσει την χρήση της ως επαναστατική αναγκαιότητα ή τακτική. Η παρανόηση είναι, εν μέρει, αποτέλεσμα εννοιολογικής σύγχυσης για την οποία είναι υπεύθυνοι οι ίδιοι οι αναρχικοί. Αναφερόμαστε βεβαίως σ΄ όσους αυτοαποκαλούνται πασιφιστές αναρχικοί, ή μη βίαιοι αναρχικοί, οι οποίοι υπονοούν μ' αυτό ότι όσοι δεν εντάσσονται στις κατηγορίες αυτές, θα πρέπει να είναι βίαιοι αναρχικοί! Κατά τη γνώμη μας, η πλάνη βρίσκεται στη μετατροπή της μη βίας σε αρχή, όταν στην πραγματικότητα η μη βία δεν είναι παρά μια τακτική. Επιπλέον, οι υποστηρικτές της «μη βίας» αδυνατούν να κάνουν διάκριση μεταξύ της βίας που χρησιμοποιείται ως μέσο για την επιβολή της θέλησης μιας ομάδας ή τάξης και εκείνης που είναι καθαρά αμυντική.

Στην Ισπανία, η απόπειρα βίαιης κατάληψης της εξουσίας έγινε από τον Φράνκο και τους στρατιωτικούς και Φαλαγγίτες φίλους του. Για τον σκοπό αυτόν, είχαν προετοιμάσει ένα σχέδιο για την κατάληψη όλων των σημαντικών πόλεων της Ισπανίας. Τι θα έπρεπε να κάνει ο λαός την 19η Ιουλίου; Κατά τη γνώμη του Μπαρτ ντε Λικτ,[117] επιφανούς υποστηρικτή μη βίαιων μεθόδων , ο καλύτερος τρόπος να «πολεμήσει» ο Ισπανικός λαός τον Φράνκο ήταν να τον αφήσει να καταλάβει «προσωρινά» όλη τη χώρα και κατόπιν, να εξαπολύσει ένα μεγάλο κίνημα μη βίαιης αντίστασης (μποϋκοτάζ, μη συνεργασία κ.ο.κ.) εναντίον του .

«*Όμως η τακτική μας*», συνεχίζει ο Μπαρτ ντε Λικτ, «*περιλαμβάνει επίσης -πολύ περισσότερο απ' όσο οι στρατιωτικές τακτικές- μια αποτελεσματική διεθνή συνεργασία. Δεν συμμεριζόμαστε την παραπλανητική ιδέα της μη ανάμιξης: όποτε η ανθρωπότητα απειλείται ή*

117. Στο *Conquest of Violence* (Λονδίνο, 1937).

δέχεται επίθεση, κάθε καλοπροαίρετος άνδρας ή γυναίκα πρέπει να επεμβαίνει προς υπεράσπισή της. Και σ' ετούτη την περίπτωση, θα έπρεπε εξ αρχής να οργανωθεί στο εξωτερικό ένα παράλληλο κίνημα μη συνεργασίας για να υποστηρίζει το αντίστοιχο εσωτερικό, σε μια προσπάθεια να εμποδιστεί ο Φράνκο να προμηθευτεί πολεμικό υλικό ή, τουλάχιστον, να εφοδιαστεί με όσο λιγότερο γίνεται».

Το ότι οι υποστηρικτές της μη βίας δεν μπορεί να είναι δογματικοί, το δείχνει το απόσπασμα που ακολουθεί:

Ακόμη και σε μια κατάσταση σαν τη σημερινή, όλοι όσοι εναντιώνονται ειλικρινά στον πόλεμο, θα έπρεπε να συντάσσονται συστηματικά στο πλευρό του Ισπανικού λαού και ιδίως στο πλευρό της ελευθεριακής επανάστασης, πολεμώντας τον Φράνκο με τις μεθόδους που υποδείξαμε πιο πάνω ...όποιες μεθόδους και αν χρησιμοποιεί ο Ισπανικός λαός για να υπερασπίσει τον εαυτό του, βρίσκεται σε κατάσταση νόμιμης άμυνας και αυτό ισχύει ακόμα περισσότερο για εκείνους τους επαναστάτες που -στη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου- αγωνίζονται να πετύχουν την κοινωνική επανάσταση.
Για μια ακόμη φορά, το διεθνές εργατικό κίνημα εγκατέλειψε ένα από τα ευγενέστερα ιστορικά καθήκοντά του, αποδεχόμενο τα απατηλά μέσα Ιμπεριαλιστικών Κυβερνήσεων, είτε πρόκειται για δήθεν δημοκρατίες, είτε για πραγματικά φασιστικές χώρες και εγκαταλείποντας εκείνους που μάχονταν στην Ισπανία με απαράμιλλο ηρωισμό για την χειραφέτηση της εργατικής τάξης και την κοινωνική δικαιοσύνη. Αν είχε επέμβει έγκαιρα, οι μάζες της Ισπανίας θα ήταν ακόμα σε θέση να απαλλαγούν από την στρατιωτική κλίκα του 1936 και να αφοσιωθούν στην κοινωνική ανοικοδόμηση. Αν γινόταν αυτό, ***η βία θα είχε περιοριστεί στο ελάχιστο και η πιθανότητα για μια αληθινή επανάσταση, που θ' άλλαζε την όψη του κόσμου, θα ήταν πολύ μεγάλη»*** (δική μας η έμφαση).

Σε προηγούμενο σημείο της ανάλυσής του, ο Μπαρτ ντε Λικτ επισήμανε ότι:

«Λαμβάνοντας υπ' όψιν τις ιδεολογικές παραδόσεις και τις κοινωνικές, πολιτικές και ηθικές συνθήκες στις οποίες ξέσπασε ο εμφύλιος τον Ιούλιο του 1936, ***οι Ισπανοί αντιμιλιταριστές δεν***

μπορούσαν να κάνουν τίποτε άλλο από το να πάρουν τα όπλα ενάντια στο στρατό εισβολής. Κάνοντάς το όμως αυτό, βρέθηκαν υποχρεωμένοι να χρησιμοποιήσουν τα ίδια όπλα με τους εχθρούς τους. Ήταν αναγκασμένοι να εμπλακούν σ' έναν καταστροφικό πόλεμο ο οποίος, ακόμη κι αν ήταν νικηφόρος, θα δημιουργούσε τις χειρότερες δυνατές υποκειμενικές και αντικειμενικές συνθήκες για την πραγματοποίηση της κοινωνικής επανάστασης. Αν εξετάσουμε τα πράγματα καλύτερα, θα παρατηρήσουμε πάλι εδώ ένα είδος δικτατορίας· αν οι άνθρωποι επιθυμούν να υπερασπίσουν τον εαυτό τους απέναντι σ' έναν βίαιο εισβολέα, εκείνος που υπαγορεύει στον αμυνόμενο ποιές μεθόδους μάχης θα χρησιμοποιήσει, είναι ο εισβολέας. Απ' την άλλη, αν ο αμυνόμενος μπορέσει ν' αντιπαρέλθει αμέσως την χρήση βίας, είναι ελεύθερος να χρησιμοποιήσει τις δικές του, και πραγματικά ανθρώπινες, μεθόδους.

Είναι αυτονόητο ότι προτιμάμε η νίκη να γείρει, έστω και εν μέρει, προς την μεριά εκείνων που αγωνίζονται για δικαιοσύνη, ειρήνη και ελευθερία, ακόμη κι αν αγωνίζονται κρατώντας όπλα, παρά προς την μεριά εκείνων που το μόνο που κάνουν είναι να παρατείνουν την αδικία, την σκλαβιά και τον πόλεμο. Πρέπει όμως να παραδεχθούμε ότι ο Ισπανικός λαός, στον αγώνα του κατά του φασισμού, επέλεξε την πλέον οδυνηρή και αναποτελεσματική μέθοδο που θα μπορούσε και όντως παρέλειψε ν'απαλλαγεί έγκαιρα από την στρατιωτική κλίκα, δηλαδή, πολύ πριν ξεσπάσει ο Εμφύλιος Πόλεμος...».

Κάθε Ισπανός που θα διαβάσει τα ανωτέρω έχει κάθε λόγο να κουνήσει το κεφάλι του και ν' αναστενάξει για την αφέλεια που χαρακτηρίζει αυτήν την παρουσίαση της υπόθεσης της μη βίας. **Αν** το διεθνές προλεταριάτο είχε υποστηρίξει τους Ισπανούς εργάτες, **αν** η στρατιωτική κλίκα είχε συντριβεί και **αν** είχαν υπάρξει χίλιες δυο άλλες προϋποθέσεις... ποιός ξέρει **τί** θα μπορούσε να είχε συμβεί στην Ισπανία! Ας μην ξεχνάμε όμως την καθ' όλα σημαντική πρόταση στο απόσπασμα που μόλις παραθέσαμε. Αν ίσχυαν όλα αυτά τα **αν**, ο Μπαρτ ντε Λικτ παραδέχεται ότι «**η βία θα είχε περιοριστεί στο ελάχιστο και η πιθανότητα για μια αληθινή επανάσταση, που θ' άλλαζε την όψη του κόσμου, θα ήταν πολύ μεγάλη**». Με άλλα λόγια, η παραδοχή ότι υπό ορισμένες προϋποθέσεις η βία δεν διαφθείρει αναγκαστικά, άποψη την

οποία πολλοί υποστηρικτές της μη βίας απορρίπτουν δογματικά ως αβάσιμη.

Εκεί που συμφωνούμε με τους αναρχικούς οι οποίοι αυτοχαρακτηρίζονται ως μη βίαιοι, είναι όταν παρατείνεται η χρήση της βίας και ο ένοπλος αγώνας παύει να ευθυγραμμίζεται με τους στόχους του και πιστεύουμε ότι, για να είναι δίκαιοι οι αναρχικοί απέναντι στον εαυτό τους και τους συντρόφους τους εργάτες, πρέπει να αμφισβητούν την παράταση του ένοπλου αγώνα. Αυτή η κατάσταση δημιουργήθηκε στην Ισπανία μετά από λίγους μήνες. Η αναβλητικότητα που ακολούθησε τις αρχικές επιτυχίες και η αποτυχία να εμποδιστεί το κατεστημένο να δημιουργήσει προγεφύρωμα στο Μαρόκο, επέτρεψαν στον Φράνκο να αναδιοργανώσει και να ενισχύσει το στρατό του και να εξαπολύσει την μεγάλη του επίθεση από τον Νότο, απειλώντας τη Μαδρίτη με περικύκλωση. Μπροστά σ' αυτήν την κατάσταση, οι ηγέτες των C.N.T.-F.A.I. αποδέχθηκαν την άποψη του Λαϊκού Μετώπου περί στρατιωτικοποίησης. Οι συνέπειες αυτής της αποδοχής εξετάστηκαν σε κάποιο βαθμό στις σελίδες αυτής της μελέτης. Μπορούσαν οι C.N.T.-F.A.I. να ενεργήσουν διαφορετικά; Αυτό είναι ένα ερώτημα το οποίο ίσως κάποια μέρα οι Ισπανοί επαναστάτες θά 'ναι έτοιμοι ν' αντιμετωπίσουν και ν' απαντήσουν.

Εμείς θα περιοριστούμε να εκφράσουμε την γνώμη μας σε γενικές γραμμές. Πιστεύουμε ότι οι αναρχικοί μπορούν να συμμετέχουν μόνο σε εκείνους τους αγώνες που αποτελούν έκφραση της λαϊκής βούλησης για ελευθερία και δικαιοσύνη. Οταν όμως τέτοιοι αγώνες θα πρέπει να οργανώνονται και να διευθύνονται με ένα αδίστακτο πνεύμα ίδιο με του εχθρού, με στρατούς από κληρωτούς, εκπαιδευμένους να υπακούουν τυφλά τους ηγέτες· με την στρατιωτικοποίηση των μετόπισθεν και την λογοκρισία του Τύπου και της έκφρασης· όταν μυστικές φυλακές γίνονται ανεκτές και η άσκηση κριτικής θεωρείται Εσχάτη Προδοσία (όπως στην δίκη των ηγετών του P.O.U.M.)... πριν η κατάσταση φθάσει σ' αυτό το σημείο, οι αναρχικοί, που δεν φοβούνται να γίνουν αντιδημοφιλείς ή «να κριθούν από την Ιστορία», πρέπει να διακηρύσσουν την αδυναμία τους να συμπράξουν σε κάτι τέτοιο και να διεξάγουν τους αγώνες τους ενάντια και στα δύο καθεστώτα, με όποιο τρόπο θεωρούν συνεπή προς τις επιδιώξεις τους και τις αρχές τους.

ΜΕΣΑ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΙ

Αυτό που διαφοροποιεί το ελευθεριακό επαναστατικό κίνημα από το εξουσιαστικό, στον αγώνα τους για την εγκαθίδρυση της ελεύθερης κοινωνίας, είναι τα μέσα που προτίθενται να χρησιμοποιήσουν για την επίτευξη αυτού του σκοπού. Το ελευθεριακό κίνημα υποστηρίζει ότι η πρωτοβουλία πρέπει να προέλθει εκ των κάτω, ότι η ελεύθερη κοινωνία πρέπει να προκύψει από τη θέληση για ελευθερία ενός μεγάλου τμήματος του πληθυσμού. Από την άλλη, το εξουσιαστικό κίνημα πιστεύει ότι η θέληση για ελευθερία μπορεί να ξεπηδήσει μόνον όταν το υφιστάμενο οικονομικό και πολιτικό σύστημα αντικατασταθεί από τη δικτατορία του προλεταριάτου, η οποία, καθώς θα αυξάνεται η επίγνωση και το αίσθημα ευθύνης των ανθρώπων, θα «μαραθεί» και θα αναδυθεί η ελεύθερη κοινωνία.

Τίποτα δεν μπορεί να συμφιλιώσει αυτές τις δύο οπτικές, διότι οι εξουσιαστές πιστεύουν ότι η ελευθεριακή οπτική είναι ευγενής μεν, αλλά «ουτοπική» και καταδικασμένη εξ αρχής σε αποτυχία, ενώ οι ελευθεριακοί υποστηρίζουν, επικαλούμενοι τα παραδείγματα της Ιστορίας, ότι οι εξουσιαστικές μέθοδοι θ' αντικαταστήσουν απλώς ένα καταπιεστικό κράτος μ' ένα άλλο εξίσου δεσποτικό και αποξενωμένο από τους ανθρώπους και το οποίο δεν θα «μαραθεί» περισσότερο από ότι το καπιταλιστικό που αντικατέστησε. Η ελεύθερη κοινωνία μπορεί να δημιουργηθεί μόνον από την ελεύθερη ένωση ελεύθερων ανθρώπων (δηλαδή, ανθρώπων που το πνεύμα τους είναι απαλλαγμένο από προκαταλήψεις και πιστεύουν με πάθος τόσο στην ελευθερία των άλλων όσο και στη δική τους).

Κατά τη διάρκεια της συγγραφής αυτής της μελέτης, ένα από τα συμπεράσματα στα οποία καταλήξαμε είναι ότι **μόνο ένα μικρό τμήμα του Ισπανικού επαναστατικού κινήματος ήταν στην πραγματικότητα ελευθεριακό**, άποψη που δεν την ασπαζόμαστε μόνο εμείς. Η άποψη αυτή εκφράστηκε, λακωνικά, αν και όχι δίχως θλίψη, πιστεύουμε, από έναν παλαιό αγωνιστή που έγραφε με το ψευδώνυμο «**Φάμπιο**» στην αναρχική επιθεώρηση **Tiempos Nuevos** (Απρίλιος 1945). Επισήμαινε ότι:

«Αν η συνεργασία είχε θεωρηθεί λάθος, το πράγμα δεν θά' ταν σοβαρό. Τα λάθη μπορούν να διορθωθούν. Αν δεν συνεχιζόταν η συνεργασία, το ζήτημα θα είχε τακτοποιηθεί. Αυτό όμως που αποκάλυψε η συνεργασία δεν επιδέχεται ίσως λύση· είναι αυτό που ελάχιστοι από εμάς είχαμε εδώ και αρκετό καιρό υποπτευθεί: ότι οι αναρχικοί στην Ισπανία ανέρχονταν σε λίγες και όχι σε πολλές εκατοντάδες».

Επιπλέον, φαίνεται ότι η λατρεία της δράσης τύφλωσε ένα μεγάλο αριθμό έμπειρων αγωνιστών, με καταστροφική συνέπεια τη μετατροπή της δράσης σε αυτοσκοπό. Ήταν και οι ίδιοι θύματα της αυταπάτης, για την οποία τόσο συχνά επέκριναν τους σοσιαλιστές, να πιστεύουν ότι η εξουσία ήταν κακή μόνον όταν βρισκόταν σε «λάθος χέρια» και για «λάθος σκοπό» και όχι ότι «η εξουσία τείνει να διαφθείρει και η απόλυτη εξουσία διαφθείρει απόλυτα» -μη εξαιρετέων των αναρχικών και των συνδικαλιστών. Έτσι, ήταν έτοιμοι να χρησιμοποιήσουν το όπλο του πολέμου, τον οποίο είχαν πολύ πρόσφατα -το Μάιο του 1936- απερίφραστα καταγγείλει τόσο στο όνομα της κοινωνικής επανάστασης, όσο και ως μέσο για την συντριβή του «φασισμού». Πράγματι, όλες οι πολιτικές των C.N.T.-F.A.I. μετά τον Ιούλιο του 1936, βρίσκονταν σε οξεία αντίθεση με ο,τιδήποτε υποστήριξε και διατύπωσε η οργάνωση στις Dictamenes Aprobados por el Congreso (Απόψεις που υιοθέτησε το Συνέδριο) στη Θαραγόθα, το Μάιο του 1936.[118] Αξίζει να εξετάσουμε τις σημαντικότερες από αυτές.
Στην Dictamen Sobre la Situacion Politica y Militar, την οποία έχουμε ήδη παραθέσει στην αρχή του 16ου κεφαλαίου, η θέση της οργάνωσης αναφορικά με την κοινοβουλευτική δημοκρατία, διατυπώνεται με σαφήνεια. Ωστόσο, παρά την αναγνώριση της «χρεωκοπίας» των σημερινών κοινωνικών και πολιτικών θεσμών, οι C.N.T.-F.A.I. επεδίωξαν μετά τον Ιούλιο να τους επανασυστήσουν ως τα πιο αποτελεσματικά μέσα για την αντιμετώπιση της κατάστασης που δημιούργησε η στρατιωτική ανταρσία. Πίστευαν ότι η ένοπλη αντίσταση και η οικονομία της χώρας μπορούσαν να οργανωθούν αποτελεσματικά μόνον εκ των άνω. Η

118. Το οποίο περιελήφθη ολόκληρο στο *El Congreso Confederal de Zaragoza* (Παρίσι {;}, 1955), σελ.179–202.

θέση αυτή εκφράστηκε επανειλημμένα, ποτέ όμως με τόσο απροκάλυπτο τρόπο απ' όσο σε ένα εμφανώς παροτρυντικό πρωτοσέλιδο εκδοτικό σημείωμα στη **Solidaridad Obrera** (21 Φεβρουαρίου 1937), στο οποίο διαβάζει κανείς:

«Όταν η Μαδρίτη βρέθηκε δίχως Κυβέρνηση και ήταν κύρια του δικού της πεπρωμένου, οργάνωσε την δική της άμυνα. Αυτό δείχνει ότι οι κυβερνώντες αποτελούσαν εμπόδιο. Σε κάθε περίπτωση, όταν οι άνθρωποι διευθύνουν τη ζωή τους ακολουθεί η νίκη. Όταν κάποιος αναλαμβάνει την ευθύνη να κυβερνά και να κατευθύνει ένα λαό με τόσο ασυνήθιστο εθνικό και ηθικό υπόβαθρο, εκείνοι που διευθύνουν τον πόλεμο και την Επανάσταση δεν πρέπει να αισθάνονται τέτοιες ενδημικές αμφιβολίες και δισταγμούς. Τίποτα δεν δικαιολογεί κάτι τέτοιο, παρά μόνον η έλλειψη ηγετικών ικανοτήτων.
Όταν κανείς δεν πιστεύει στο λαό που κυβερνά, τότε παραιτείται. Το να κυβερνάς δίχως να πιστεύεις στο μέλλον του έθνους ισοδυναμεί με προετοιμασία για ήττα. Σ' αυτές τις σημαντικότατες στιγμές για τη ζωή της Ισπανίας, μόνον οι άνθρωποι εκείνοι που πιστεύουν απόλυτα στη νίκη μπορούν να κατευθύνουν τις τύχες της, άνθρωποι που συνδυάζουν τόλμη και ευφυία. Η Επανάσταση πρέπει να βιώνεται και με το νου και με την καρδιά. Η αισιοδοξία και η ικανότητα είναι απαραίτητες ιδιότητες για το ξεπέρασμα των τεράστιων δυσκολιών που αντιστρατεύονται τη νίκη. Αυτό πρέπει να γίνει κατανοητό πάση θυσία. Ο Ντουρρούτι μας, που τόσο πολύ θρηνήσαμε γι'αυτόν, συνήθιζε να λέει: «Απαρνιόμαστε τα πάντα εκτός από τη νίκη». Αυτό είναι το σύνθημά μας. Για να καθοδηγούν το λαό, εκείνοι που κυβερνούν τις μάζες είναι επιτακτικό να αφομοιώσουν τον εξής συλλογισμό: «Το πρώτο πράγμα που χρειάζεται κάποιος για να τον υπακούουν είναι η εξουσία». Και ο μόνος τρόπος για να αποκτηθεί αυτή είναι με την ικανότητα. Αυτό συνεπάγεται ταλέντο, ηγετικό χάρισμα, πίστη στο πεπρωμένο του λαού τον οποίο κυβερνά, ενεργητικότητα, διρατικότητα, ικανότητα πρόβλεψης των γεγονότων ώστε να μην γίνεται έρμαιό τους...»

Η ημερομηνία αυτού του εκπληκτικού δείγματος διπλής σκέψης είναι σημαντική, διότι τον Φεβρουάριο του 1937 η C.N.T. είχε 4 υπουργούς στην Κυβέρνηση! Ορισμένοι αναγνώστες όμως, ίσως

δυσκολευτούν να καταλάβουν γιατί -αφού «σε κάθε περίπτωση, όταν οι άνθρωποι ενεργούν με δική τους πρωτοβουλία, η νίκη ακολουθεί»-, η C.N.T. αγωνιούσε τόσο να συμμετάσχει στην Κυβέρνηση, ή πώς γίνεται μια κυβέρνηση που «πιστεύει στον λαό», να χρειάζεται να «επιβάλει την υπακοή».
Και πάλι οι **Απόψεις αναφορικά με τις Επαναστατικές Συμμαχίες**, έχοντας ως απώτερο στόχο την «ανατροπή του υφιστάμενου πολιτικού και κοινωνικού καθεστώτος», διακηρύσσουν ότι:

1. Η U.G.T., υπογράφοντας το σύμφωνο για τις Επαναστατικές Συμμαχίες, αναγνωρίζει σαφώς την κατάρρευση του συστήματος της πολιτικής και κοινοβουλευτικής συνεργασίας. Ως λογική συνέπεια αυτής της αναγνώρισης, θα σταματήσει κάθε είδους ***πολιτική*** *και* ***κοινοβουλευτική*** *συνεργασία με το τωρινό καθεστώς.*

2. Για να καταστεί η κοινωνική επανάσταση πραγματικότητα είναι απαραίτητη η πλήρης καταστροφή του υφιστάμενου πολιτικού και κοινωνικού καθεστώτος που ρυθμίζει την ζωή της χώρας.

Οι απολογητές των πολιτικών των C.N.T.-F.A.I. θα αντιτείνουν ότι για να ηττηθεί ο Φράνκο, ήταν απαραίτητο να αλλάξει η τακτική της οργάνωσης -πόσο μάλλον, αφού η U.G.T. δεν αποδέχτηκε την συμμαχία.
Πρώτα θα απαντήσουμε σ' αυτό το τελευταίο. Από τον Ιούλιο μέχρι τον Σεπτέμβριο του 1936, καμία εργατική οργάνωση δεν εκπροσωπείται άμεσα στην Κεντρική Κυβέρνηση. Κατά την περίοδο αυτή, ποιές ενέργειες έγιναν για την σύναψη μιας Επαναστατικής Συμμαχίας με την U.G.T.; (Και μια Επαναστατική Συμμαχία δεν σημαίνει ένα σύμφωνο μεταξύ ηγετών, αυτό που ήταν, δηλαδή, το σύμφωνο του 1938 μεταξύ C.N.T. και U.G.T., αλλά -όπως υπονοεί και ο όρος- σύμφωνο με τα επαναστατικά τμήματα της U.G.T.)
Το πρώτο επιχείρημα των απολογητών, περί τακτικής, παραγνωρίζει τη σημασία των δύο παραγράφων που παρατέθηκαν πιο πάνω και στις οποίες γίνεται αναφορά στην αναγνώριση της «κατάρρευσης του συστήματος της πολιτικής και κοινοβουλευτικής συνεργασίας», και στο γεγονός ότι η κοινωνική επανάσταση απαιτεί την πλήρη καταστροφή του «πολιτικού και κοινωνικού

καθεστώτος που ρυθμίζει την ζωή της χώρας». Αυτές δεν είναι διακηρύξεις τακτικής αλλά διατυπώσεις που αποτυπώνουν την πραγματικότητα, την εμπειρία όσον αφορά τη φύση της πολιτικής της συνεργασίας, ενσωματωμένες σε μια αρχή. Οι ηγέτες των C.N.T.-F.A.I. δικαίως ίσως πίστευαν ότι δεν ήταν πιθανή η κοινωνική επανάσταση και η ήττα του Φράνκο, όμως κατά την άποψή μας **μέσω της ίδιας αυτής συλλογιστικής** θά 'πρεπε επίσης να συμπεράνουν ότι **πολύ λιγότερα μπορούσαν να περιμένουν** από την κυβερνητική και πολιτική συνεργασία.[119] Γεγονός είναι,

---

119. Ο Χουάν Λόπεθ, πρώην υπουργός εμπορίου και κύριος εκφραστής της αντιαναρχικής και φιλοκυβερνητικής θέσης στη CNT, περιέγραψε τα αποτελέσματα της πολιτικής συνεργασίας σε ένα συνέδριο, στη Μαδρίτη, της προσφάτως συγκροτημένης «Εθνικής Επιτροπής του Ελευθεριακού Κινήματος» (της οποίας ήταν γενικός γραμματέας) με σπάνια ειλικρίνεια (κάτι που μπορεί να εξηγηθεί από το γεγονός ότι η ημερομηνία ήταν 11 Μαρτίου 1939, ο τόπος η Μαδρίτη, ο αγώνας έπνεε τα λοίσθια και οι ηγέτες της CNT σκόπευαν να εξοντώσουν τους κομμουνιστές πριν εξοντωθούν οι ίδιοι):

«Η θέση μας απέναντι στους κομμουνιστές: έχουμε κάθε δίκιο να τους επιτεθούμε και να τους εξολοθρεύσουμε, όμως θα είμαστε εξίσου δικαιολογημένοι αν κάναμε το ίδιο και στους σοσιαλιστές και τους ρεπουμπλικάνους. Οι πολιτικές του Λαϊκού Μετώπου υπήρξαν η αιτία για όλες τις καταστροφές μας και για την τωρινή μας κατάσταση και στο εξωτερικό επίσης.»

Την εξομολόγηση αυτή του Λόπεθ ακολούθησε μια περιγραφή της πολιτικής που θα έπρεπε να υιοθετηθεί στις περιστάσεις εκείνες και τα λόγια του αξίζει να παρατεθούν γιατί αποκαλύπτουν σαφώς την *πολιτική* προσέγγιση που κυριαρχούσε στη σκέψη και τις ενέργειες τόσων πολλών ηγετών της CNT, μια προσέγγιση –θα προσθέταμε– που απειλεί τις δοξασίες μιας οργάνωσης *ελεγχόμενης από τα κάτω και βρίσκεται σε οξεία αντίθεση μ' αυτές*. Τα λόγια του Λόπεθ ήταν:

«Μ' αυτήν την έννοια, μπορούμε να κριτικάρουμε τους κομμουνιστές, αναμένοντας όμως έξυπνα την κατάλληλη στιγμή. Δημοσίως, η θέση μας πρέπει να είναι η ακόλουθη: "Δεν επιδιώκουμε την εξαφάνιση του Κομμουνιστικού Κόμματος ούτε άλλου κόμματος, αλλά, αντίθετα, λέμε ότι θα πρέπει να ενταχθούν στο Λαϊκό Μέτωπο και να προσφέρουν κάθε δυνατή βοήθεια στο Εθνικό Συμβούλιο Άμυνας."

βεβαίως, ότι επέλεξαν να προεξοφλήσουν την ορθότητα της αναρχικής ανάλυσης του κοινωνικού προβλήματος στη βάση του ότι η κατάσταση ήταν τόσο ασυνήθιστη ώστε δεν την είχαν προβλέψει στα γραπτά τους οι αναρχικοί θεωρητικοί και δεν είχαν μεριμνήσει για κάτι τέτοιο! Αυτή η τόσο χαρακτηριστική Ισπανική έπαρση, που συχνότατα είναι το προκάλυμμα της άγνοιας εκφράζεται ξανά σ' ένα άρθρο της **Solidaridad Obrera** (2 Φεβρουαρίου του 1938):

Γνωρίζουμε πάρα πολύ καλά ότι πάνω απ' όλα Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΕΛΕΥΕΙ, δηλαδή πρέπει να αφιερώσουμε όλη μας την προσπάθεια σ' αυτόν τον αγώνα που μας απορροφά τρομερά και ***οι απαιτήσεις του οποίου ασφαλώς δεν είχαν προβλεφθεί από κανένα θεωρητικό κείμενο*** (δική μας η έμφαση).[120]

Μία από τις συνέπειες αυτής της «κατά περίσταση» πολιτικής ήταν ότι τα συνθήματα των προπαγανδιστών των C.N.T.-F.A.I. επιβράδυναν την κοινωνική επανάσταση, χρησιμοποιώντας, αντίθετα, τον πανίσχυρο προπαγανδιστικό μηχανισμό των οργανώσεων αυτών, για να προωθήσουν τον «αντιφασιστικό» αγώνα και να εκμεταλλευθούν τα αυθόρμητα εθνικιστικά και πατριωτικά αισθήματα.. Η χρησιμοποίηση από τον Φράνκο πρώτα των Μαροκινών και έπειτα των Ιταλών και των Γερμανών, λειτούργησε προς όφελος αυτών των προπαγανδιστών. Αυτό, καθώς και η εμμονή των ηγετών των C.N.T.-F.A.I. στη στρατιωτικοποίηση και την **πάση θυσία** συνέχιση του ένοπλου αγώνα, μας φαίνεται ως μία ακόμα επιβεβαίωση της άποψής μας ότι το Ισπανικό επαναστατικό κίνημα εμφάνιζε κάτι περισσότερο από μια απλή χροιά εθνικισμού (καθώς επίσης και τοπικισμού). Η έκτασή του απεικονίζεται σε μία ομιλία της Φεδερίκα Μοντσένυ

Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι οι κομμουνιστές θα έχουν πρόσβαση στην εξουσία...»

120. Παρά το γεγονός ότι τα ισπανικά «προβλήματα» είχαν προβλεφθεί στα γραπτά του Μαλατέστα, του Μπέρκμαν, της Γκόλντμαν, του Μπερτόνι και άλλων.

σε μία μεγάλη συγκέντρωση στη Μαδρίτη, στις 31 Αυγούστου του 1936, δηλαδή, λίγες μόνον εβδομάδες μετά την ανταρσία, όταν ο επαναστατικός ενθουσιασμός ήταν ισχυρότατος και η «στρατιωτική» κατάσταση ήταν κάθε άλλο παρά απελπιστική. Είπε για τον Φράνκο και τους φίλους του:

«...μ' αυτόν τον εχθρό που στερείται αξιοπρέπειας ή συνείδησης, που δεν αισθάνεται διόλου Ισπανός, γιατί αν αισθανόταν Ισπανός, αν ήταν πατριώτης, δεν θα εξαπέλυε στην Ισπανία τον τακτικό στρατό και τους Μαυριτανούς για να επιβάλουν τον πολιτισμό των φασιστών, όχι ως χριστιανικό πολιτισμό αλλά ως μαυριτανικό πολιτισμό, ανθρώπους που πήγαμε να αποικιοποιήσουμε και που έρχονται τώρα να αποικιοποιήσουν εμάς, με θρησκευτικές αρχές και πολτικές ιδέες τις οποίες θέλουν να επιβάλουν στο πνεύμα του Ισπανικού λαού».[121]

Έτσι μιλούσε μια Ισπανίδα επαναστάτρια, η οποία θεωρείτο ένα από τα πλέον ευφυή και προικισμένα μέλη της οργάνωσης (την οποία εξακολουθεί να αντιμετωπίζει ακόμα ως μία από τις εξέχουσες φυσιογνωμίες, η πλειοψηφική πτέρυγα της C.N.T. στη Γαλλία). Διαμαρτυρήθηκε όμως κανείς σ' αυτό το συνέδριο για το ότι σε μια και μόνο πρόταση εκφράζονται εθνικιστικές, ρατσιστικές και ιμπεριαλιστικές απόψεις;
Ας επιστρέψουμε όμως στις Απόψεις του Συνεδρίου της Θαραγόθα, που έγινε τον Μάιο του 1936. Επί του θέματος «Καθήκοντα του Ατόμου απέναντι στη Συλλογικότητα και η Έννοια της Επιμεριστικής Δικαιοσύνης», διακηρύχθηκε ότι:

«Ο Ελευθεριακός Κομμουνισμός δεν έχει τίποτε κοινό με οποιοδήποτε σύστημα καταναγκασμού, πράγμα που συνεπάγεται την εξαφάνιση του υφιστάμενου συστήματος σωφρονιστικής δικαιοσύνης και επιπλέον, των οργάνων τιμωρίας (φυλακές, σωφρονιστήρια κλπ.)».

---

121. Δημοσιεύτηκε επίσης στη *Solidaridad Obrera* (12 Σεπτεμβρίου 1936) μια ομιλία του Χ.Ρ. Φαμπρέγκας (εξέχοντος μέλους της CNT), όπου δήλωνε: «Έχω τυφλή πίστη στο πεπρωμένο της πατρίδας μας διότι πιστεύω στην καθαρή ουσία της φυλής, διότι είμαι απολύτως βέβαιος ότι συμβολίζουμε το δίκαιο, τη δικαιοσύνη και την ελευθερία».

Εκφράζεται η άποψη ότι ο «κοινωνικός ντετερμινισμός» αποτελεί την κύρια αιτία του λεγόμενου εγκλήματος και ότι από τη στιγμή που θα εκλείψουν οι αιτίες, θα εκλείψει και το έγκλημα. Επομένως, οι αιτίες θα εκλείψουν «όταν θα ικανοποιούνται οι υλικές ανάγκες του ανθρώπου και όταν αυτός θα έχει τη δυνατότητα να γίνεται αποδέκτης μιας ορθολογικής και ανθρωπιστικής εκπαίδευσης». Και πιο συγκεκριμένα:

Για το λόγο αυτό, έχουμε την άποψη ότι όταν το άτομο δεν μπορεί να φέρει εις πέρας τα καθήκοντά του ως μέλος της κοινωνίας και ως παραγωγός, εναπόκειται στις λαϊκές συνελεύσεις να βρουν, μ' ένα συμβιβαστικό πνεύμα, την δίκαιη λύση για κάθε ατομική περίπτωση. Έτσι, ο Ελευθεριακός Κομμουνισμός θα βασίζει την «σωφρονιστική αγωγή» του στην Ιατρική και την Παιδαγωγική, τα μόνα προληπτικά μέσα στα οποία η σύγχρονη επιστήμη παραχωρεί ένα τέτοιο δικαίωμα. Όταν ένα άτομο, που είναι θύμα παθολογικών συμπτωμάτων, απειλεί την αρμονία που πρέπει να υπάρχει μεταξύ των ανθρώπων, θα χρησιμοποιηθεί η θεραπευτική παιδαγωγική για να αρθεί η δυσαρμονία και να αφυπνισθεί μέσα σ' αυτό το άτομο ένα ηθικό αίσθημα κοινωνικής ευθύνης, το οποίο του είχε στερήσει μια νοσηρή κληρονομικότητα».

Σε ποιό βαθμό, άραγε, εφάρμοσαν ή έστω υποστήριξαν, οι επαναστάτες ηγέτες τις μεθόδους αυτές στις σχέσεις τους με τους συνανθρώπους τους ή στον Τύπο τους; Μπορούμε πάλι να ακούσουμε τις ενστάσεις των δήθεν «ρεαλιστών» ότι στη συγκεκριμένη κατάσταση που βρισκόταν η Ισπανία ήταν αδύνατο να εφαρμοστούν οι μέθοδοι αυτές -ενδεχομένως ούτε καν κατά την περίοδο που οι Υπουργοί Δικαιοσύνης και Δημόσιας Υγείας ήταν αμφότεροι μέλη της C.N.T.! Και ότι, εν πάση περιπτώσει, οι λιποτάκτες, οι «δειλοί», οι μαυραγορίτες, οι υποστηρικτές και οι στρατιώτες του Φράνκο, οι ουδέτεροι, οι ειρηνιστές, οι «λουφαδόροι», οι απροσάρμοστοι και οι απαθείς, δεν ήταν θύματα αλλά «προδότες που έπρεπε να πάρουν το μάθημά τους»!
Πώς μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι όλοι αυτοί δεν είναι γέννημα της κοινωνίας στην οποία ζουν; Σε μια δίχως βία κοινωνία δεν θα υπάρχουν δειλοί· δίχως πολέμους δεν θα υπάρχουν λιποτάκτες·

όταν δεν υπάρχει έλλειψη αγαθών δεν υπάρχουν και μαυραγορίτες...
Η ουσία είναι ότι τόσο για τους επαναστάτες, όσο και για την Κυβέρνηση, **δικαιολογείται η χρήση όλων των μέσων** για να επιτευχθεί ο σκοπός να τεθεί όλη η χώρα επί ποδός πολέμου. Και στις περιστάσεις αυτές, υποτίθεται ότι όλοι πρέπει να υποστηρίξουν τον «σκοπό». Εκείνοι που αρνούνται, εξαναγκάζονται να το κάνουν: όσοι αντιστέκονται ή δεν ενεργούν με τον τρόπο που επιβάλλεται, διώκονται, εξευτελίζονται, τιμωρούνται ή εξολοθρεύονται.
Χιλιάδες μέλη του επαναστατικού κινήματος κατέλαβαν επίσημες θέσεις σε παρακυβερνητικούς θεσμούς, ως μέλη λαϊκών δικαστηρίων και επίσης ως φύλακες και διευθυντές φυλακών. Δεν υπάρχει καμία μαρτυρία ότι είχαν αντιρρήσεις για την επιβολή τιμωριών και για τις χιλιάδες θανατικές καταδίκες που επέβαλαν τα Δικαστήρια. Ο Τύπος της C.N.T. προσφέρει ένα ζοφερό κατάλογο με θανατικές καταδίκες που επιβλήθηκαν και εκτελέστηκαν δίχως ίχνος έστω αποδοκιμασίας. «Ας χρησιμεύσει για παραδειγματισμό» -μ' αυτόν τον τίτλο αναγγέλλει η **Solidaridad Obrera** (16/9/36) την εκτέλεση ενός στασιαστή ηγέτη στη Μινόρκα.
Ακόμη, θα μπορούσε να πει κανείς ότι η στάση των C.N.T.-F.A.I. απέναντι στη νομιμοποιημένη βία, κατά την περίοδο 1936-39, είναι τέτοια ώστε κάνει να ωχριά μπροστά της η παρέκκλιση της συνεργασίας τους με την κυβέρνηση. Γι' αυτές, η βία δεν ήταν πλέον ένα μέσο άμυνας απέναντι στις ένοπλες επιθέσεις των δυνάμεων του Φράνκο. Ήταν το μέσο εκδίκησης (η εκτέλεση των φυλακισμένων «φασιστών»), εκφοβισμού («δημόσια εκτέλεση των λιποτακτών»), πρόληψης («Θάνατος στον κλέφτη» - **Solidaridad Obrera**, 17/9/36). Δίχως κανένα δισταγμό λέμε ότι ένας αναρχικός δεν μπορεί να δικαιολογεί την εκτέλεση κανενός άοπλου ατόμου, **όποιο κι αν είναι το έγκλημά του** και ακόμα περισσότερο, την εκτέλεση εκείνων που αρνούνται να σκοτώσουν ή που βοήθησαν τον «εχθρό», δίνοντάς του πληροφορίες κλπ. Πιστεύουμε ότι όσο διαρκεί ο επαναστατικός αγώνας, μπορούμε να τον προστατέψουμε επαρκώς από τους πεμπτοφαλαγγίτες, θέτοντάς τους σε περιορισμό, υπό τις καλύτερες δυνατές συνθήκες. «Και μπορούμε άραγε να φεισθούμε της ζωής των ανθρώπων εκείνων που ήταν υπεύθυνοι για την εξόντωση εκατοντάδων

συντρόφων μας;» θα μας ρωτήσουν εκείνοι οι Ισπανοί εργάτες που, όπως ο Γκονθάλο ντε Ρεπάραθ, πιστεύουν στη φιλοσοφία του «Τρομοκρατία αντί τρομοκρατίας»,[122] ή, όπως ο Χουάν Πεϊρό, στην «Εκδίκηση και μάλιστα άγρια εκδίκηση. Οφθαλμόν αντί οφθαλμού και οδόντα αντί οδόντος».[123] Και μόνο μία απάντηση υπάρχει: Ναι!

Υπάρχουν πολλοί τρόποι για να αλλάξει η κοινωνία. Ένας είναι η ηθική ή φυσική εξόντωση όσων διαφωνούν με τον δικό σου τρόπο σκέψης· ο άλλος είναι να πείσεις αρκετούς ανθρώπους για την ορθότητα των ιδεών σου. Μεταξύ των δύο αυτών άκρων υπάρχουν κάποιες παραλλαγές του πρώτου σκέλους αλλά, υποστηρίζουμε ότι δεν μπορεί να υπάρξουν παραλλαγές του δεύτερου σκέλους. Μεταξύ των ελευθεριακών, οι δήθεν «ρεαλιστές» πίστευαν ότι ο συμβιβασμός είναι από ηθική άποψη δικαιολογημένος, αφού φέρνει αποτελέσματα. Αν πρόκειται να κρίνουμε το «αποτέλεσμα» βάσει της ιστορίας του διεθνούς σοσιαλιστικού και κομμουνιστικού κινήματος ή των **Πλατφορμιστών**[124] στο διεθνές αναρχικό κίνημα και των «περιστασιακών» των Ισπανικών C.N.T.-F.A.I., ένα μόνο συμπέρασμα μπορούμε να αντλήσουμε: όπου τα μέσα είναι εξουσιαστικά, οι σκοποί, η πραγματική κοινωνία ή αυτή που ονειρευόμαστε για το μέλλον, είναι εξουσιαστικοί και δεν οδηγούν ποτέ στην ελεύθερη κοινωνία. Η βία ως μέσο γεννάει τη βία· η λατρεία των προσωπικοτήτων ως μέσο γεννάει δικτάτορες -μικρούς ή μεγάλους- και δουλικές μάζες· η διακυβέρνηση -ακόμα και με τη συνεργασία σοσιαλιστών και

---

122. *Solidaridad Obrera* (30 Ιανουαρίου 1938).

123. *Solidaridad Obrera* (6 Σεπτεμβρίου 1936)

124. Η ομάδα Ρώσων εξόριστων αναρχικών που το 1927 δημοσίευσε μια πρόταση για την αναρχική οργάνωση με τίτλο Plateforme d' organization de l' organization de l' Union Générale des Anarchistes (Projet), η οποία φαινομενικά απευθυνόταν στους εξόριστους Ρώσους αναρχικούς, αλλά το γεγονός καθεαυτό ότι δημοσιεύτηκε στα γαλλικά, υποδήλωνε ότι απευθυνόταν επίσης στο διεθνές κίνημα.

αναρχικών- γεννάει περισσότερη διακυβέρνηση. Επομένως, η ελευθερία ως μέσο γεννάει σίγουρα περισσότερη ελευθερία, πιθανόν ακόμα και την Ελεύθερη Κοινωνία!

Σ' όσους ισχυρίζονται ότι αυτό καταδικάζει κάποιον σε πολιτική στειρότητα και εθελούσια απομόνωση, απαντούμε ότι ο «ρεαλισμός» και η «κατά περίσταση» δράση τους οδηγούν αναπόφευκτα στην καταστροφή. Πιστεύουμε ότι υπάρχει κάτι πιο αληθινό, πιο θετικό και πιο επαναστατικό στο να ανθίστασαι στον πόλεμο παρά στο να συμμετέχεις· ότι είναι πιο πολιτισμένο και πιο επαναστατικό το να υπερασπίζεσαι το δικαίωμα ενός φασίστα στη ζωή, παρά το να υποστηρίζεις τα Λαϊκά Δικαστήρια που έχουν την δικαιοδοσία να τον εκτελέσουν· ότι είναι πιο ρεαλιστικό να μιλάς στον λαό από την κατώτατη κοινωνική θέση παρά από τα κυβερνητικά έδρανα· ότι μακροπρόθεσμα, αποφέρει περισσότερα ο επηρεασμός του πνεύματος των ανθρώπων μέσω συζητήσεων, απ' ό,τι η διάπλασή τους μέσω του εξαναγκασμού.

Τελευταίο, αλλά εξίσου σημαντικό, το ζήτημα που τίθεται είναι ζήτημα ανθρώπινης αξιοπρέπειας, αυτοσεβασμού και σεβασμού των συνανθρώπων σου. Υπάρχουν ορισμένα πράγματα τα οποία δεν μπορεί κανείς να κάνει δίχως να χάσει την ανθρώπινη υπόστασή του. Κατά συνέπεια, ως αναρχικοί αποδεχόμαστε πρόθυμα τους περιορισμούς που επιβάλλονται στις πράξεις μας, διότι, με τα λόγια του παλαιού Γάλλου αναρχικού Σεμπαστιέν Φωρ:

«Έχω επίγνωση του γεγονότος ότι δεν είναι πάντοτε εφικτό να κάνεις αυτό που θα έπρεπε, γνωρίζω ωστόσο ότι υπάρχουν πράγματα που σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να κάνεις».

Λονδίνο, Ιούλιος-Δεκέμβριος 1952, Ιανουάριος-Απρίλιος 1957

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (1957)

Κύριες Πηγές:

JOSE PEIRATS. *La C.N.T. en la Revolución Española*. 3 volumes (Toulouse, 1951, 1952, 1953).

D. A. DE SANTILLAN. *Por qué perdimos la Guerra*. Una Contribucion a la Historia de la Tragedia Española (Buenos Aires, 1940).

——— (Editor). *Timón*. Sintesis de Orientacion Politico Social. First Series Nos. 1-6 (Barcelona July-Dec. 1938). Second Series Nos. 1-5 (Buenos Aires, Nov. 1939-Mar. 1940).

——— (with LUCE FABBRI). *Gli Anarchici e la Rivoluzione Spagnuola* (Geneva, 1938).

GERALD BRENAN. *The Spanish Labyrinth*. An Account of the Social and Political Background of the Civil War (London, 1943).

GASTON LEVAL. *Social Reconstruction in Spain* (London, 1938).

———. *Né Franco né Stalin*. Le collettività anarchiche spagnole nella lotta contro Franco e la reazione staliniana (Milan, 1952).

A. SOUCHY & P. FOLGARE. Colectivizaciones. La Obra Constructiva de la Revolucion Española (Barcelona, 1937).

A. SOUCHY. *The Tragic Week in May* (Barcelona, 1937). Also French and Spanish editions of the same pamphlet.

J. GARCIA OLIVER. *Mi Gestion al Frente del Ministerio de Justicia* (Valencia, 1937).

FEDERICA MONTSENY. *Militant Anarchism and the Reality in Spain* (Glasgow, 1937).

JUAN PEIRO. *Problemas y Cintarazos* (Rennes, 1946).

JUAN LOPEZ (Editor). *Material de Discusion para los Militantes de la C.N.T. de España* (Milford Haven-Brighton, 1945-46).

A. ILDEFONSO. *Il Movimento Libertario Spagnolo*, four articles published in Volontà, Vol. 9 nos. 6-9 (Naples, 1952), reprinted as a pamphlet (Naples, 1953).

———. DE JULIO A JULIO, Un Año de Lucha (Valencia, 1937). French edition with title *Dans La Tourmente*, un an de Guerre en Espagne (Paris, 1938).
———. DE COMPANYS A INDALECIO PRIETO, Documentacion sobre las Industrias de Guerra en Cataluna (Buenos Aires, 1939).
———. SPAIN AND THE WORLD, fortnightly anarchist journal 53 issues (London, Dec. 1936-1939).
———. Files of FRAGUA SOCIAL (C.N.T. daily, Valencia), SOLIDARIDAD OBRERA (C.N.T. daily, Barcelona), TIERRA Y LIBERTAD, MUJERES LIBRES and other anarchist and syndicalist journals published in Spain, 1936-1939).
———. C.N.T.-F.A.I. INFORMATION BULLETIN (Spanish, English and Italian editions, Barcelona, 1937-1939).

Δευτερεύουσες πηγές:

CAMILLO BERNERI. *Pensieri e Battaglie* (Paris, 1938).

MAX SARTIN. *Berneri in Spagna* (New York, n.d.).

HENRI RABASSEIRE. *Espagne Creusot Politique* (Paris, n.d.-1938?).

FRANZ BORKENAU. *The Spanish Cockpit* (London, 1937); *The Communist International* (London, 1938).

COL. S. CASADO. *The Last Days of Madrid*, the End of the Second Spanish Republic (London, 1939).

LARGO CABALLERO. *Mis Recuerdos* (Mexico, 1954).

INDALECIO PRIETO. *Como y porque salí del Ministerio de Defensa Nacional* (Paris, 1939).

JESUS HERNANDEZ. *Yo fui un Ministro de Stalin* (Mexico, 1953).

HERNANDEZ & COMORERA. *Spain Organizes for Victory*, the Policy of the Communist Party of Spain (London, 1937).

W. J. KRIVITSKY. *I was Stalin's Agent* (London, 1939), Chapter III.

FRANK JELLINEK. *The Civil War in Spain* (London, 1938).

JOHN MCGOVERN. *Terror in Spain* (London, 1938).

FELIX MORROW. *Revolution and Counter-Revolution in Spain* (New York, 1938). A critical study from the Trotskyist angle.

GEORGE ORWELL. *Homage to Catalonia* (London, 1938).

ALLISON PEERS. *Catalonia Infelix* (London, 1937).

BART DE LIGT. *The Conquest of Violence*, an Essay on War and Revolution (London, 1937).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ (1972)

I

Ο Μπάρνετ Μπολλοτέν στη βιβλιογραφία του έργου του *Το Μεγάλο Καμουφλάζ* (*The Grand Camouflage*) υποστηρίζει ότι για την προετοιμασία αυτού του μεγάλου έργου είχε συμβουλευτεί όχι λιγότερα από 2.500 βιβλία και φυλλάδια πάνω στο θέμα και καταγράφει εκείνα από τα οποία παρέθεσε κάποιο απόσπασμα ή τα οποία θεώρησε χρήσιμα. Η βιβλιογραφία του καταλαμβάνει δεκαεπτά σελίδες, όμως εκείνο που εντυπωσιάζει τον αναγνώστη είναι ο ασήμαντος αριθμός των έργων που έχουν εκδοθεί στην περίοδο 1945–1960. Η Ισπανία υπήρξε ένα μη επικερδές θέμα όσον αφορά τον κόσμο των εκδόσεων. Το έργο του Μπολλοτέν, για παράδειγμα, αν και ολοκληρώθηκε το 1952 δεν εκδόθηκε παρά μόνο το 1961. Κατά την διάρκεια αυτών των χρόνων προτάθηκε σε πολυάριθμους αμερικανούς εκδότες, στους οποίους συγκαταλέγονταν και πέντε εκδοτικοί οίκοι πανεπιστημίων, αλλά απορρίφθηκε απ' όλους. Οι καιροί έχουν βέβαια αλλάξει και κάτι με τον διαρκώς αυξανόμενο αριθμό διδακτορικών μελετών που ερευνούν αυτό το θέμα, κάτι με τις ακόρεστες εκτυπωτικές μηχανές και τις εκδοτικές αυτοκρατορίες που αναζητούν ανατυπώσεις και συγγραφείς, ο Ισπανικός Εμφύλιος Πόλεμος βγήκε από τη λήθη που δεν του άξιζε. Το αν ο αναγνώστης θα είναι περισσότερο κατατοπισμένος μετά το τέλος της ανάγνωσης κάποιων από τα πλέον δημοφιλή έργα που έχουν εκδοθεί από όσο όταν άρχισε να τα διαβάζει, αυτό είναι ένα άλλο ζήτημα.

Υπάρχουν πολλά σημαντικά έργα τα οποία εμφανίστηκαν μετά το 1957 (όταν είχα ολοκληρώσει την αναθεωρημένη εκδοχή του *Διδάγματα από την Ισπανική Επανάσταση* (*Lessons of the Spanish Revolution*) και τα οποία θα μπορούσαν να είχαν χρησιμοποιηθεί για τον εμπλουτισμό αυτού του τόμου, επειδή όμως δεν επιχείρησα να γράψω μια ιστορία αλλά επιζητούσα απλώς να αντλήσω συμπεράσματα από τις επαναστατικές πλευρές του αγώνα, θα είχα υποχρεωθεί ν' ασχοληθώ κυρίως με την προσθήκη υποσημειώσεων που απλώς θα ισχυροποιούσαν τα επιχειρήματα αλλά δεν θα τα άλλαζαν. Πίστευα ότι το όφελος που θα αποκόμιζα θα ακυρωνόταν από ένα συνονθύλευμα επιχειρημάτων με μια πληθώρα λεπτομε-

ρειών, πέρα από το γεγονός ότι υπάρχει ένα όριο στην ποσότητα διορθώσεων και συμπληρώσεων που ένα έργο μπορεί να αντέξει, χωρίς να χρειαστεί να ξαναγραφεί, και δεν σκόπευα να κάνω κάτι τέτοιο. Από την άλλη πλευρά, αισθάνομαι ότι πρέπει να επωφεληθώ από την έκδοση του έργου μου στα αγγλικά για να αναφερθώ σε μερικά από τα σημαντικά έργα τα οποία είναι τώρα προσιτά στον μελετητή της Ισπανικής Επανάστασης.

ΙΙ

Ο Ισπανικός Λαβύρινθος (*The Spanish Labyrinth* – Καίμπριτζ, 1943) του Μπρέναν παραμένει ακόμα το καλύτερο βιβλίο ως προς το κοινωνικό και πολιτικό υπόβαθρο και περιέχει μια πολύτιμη βιβλιογραφία· διατίθεται σε έκδοση τσέπης. *Η Αναρχία διαμέσου των αιώνων* του Μαξ Νεττλάου (*La Anarquia a través de los Tiempos* – Βαρκελώνη, 1935) εκδόθηκε μεταφρασμένη στα ιταλικά με τον τίτλο *Σύντομη Ιστορία του Αναρχισμού* (*Breve Storia dell' Anarchismo*[1] – Edizioni l' Antistato, Τσεζένα, 1964) και περιλαμβάνει κεφάλαια για τις απαρχές του αναρχισμού και για τον κολλεκτιβιστικό και κομμουνιστικό αναρχισμό στην Ισπανία. *Η Α' Διεθνής στην Ισπανία 1868–1888* έργο του Νεττλάου επίσης (*La Première Internationale en Espagne* – Ράιντελ, Ολλανδία, 1969) ένα μνημειώδες βιβλίο αναφοράς 600 σελίδων πάνω στο θέμα, το οποίο επιμελήθηκε υπομονετικά η Ρενέ Λαμπερέ. Πέρα από το γεγονός ότι η αγορά του ξεπερνά το βαλάντιο των περισσοτέρων ανθρώπων δεν έχω καταφέρει, παρά τις προσπάθειες που κατέβαλα, να το διαβάσω - πρόκειται μάλλον για ένα έργο το οποίο δεν γράφτηκε για να το διαβάζουν, αλλά για να το συμβουλεύονται (και μόνον οι μελετητές που έχουν εντρυφήσει στο θέμα των απαρχών της Α' Διεθνούς στην Ισπανία). Το βιβλίο του Κασιμίρο Μάρτι *Απαρχές του Αναρχισμού στη Βαρκελώνη (Origines del Anarquismo en Barcelona – Βαρκελώνη, 1959)* αξίζει να διαβαστεί πολύ περισσότερο, αν και είναι επίσης ένα επιστημονικό έργο, το οποίο θεωρώ ως την πρώτη σοβαρή μελέτη του αναρχισμού που εμφανίστηκε στην φρανκική Ισπανία.

---

1. Max Nettlau: *Ιστορία της Αναρχίας,* ελλ. έκδ. Διεθνής Βιβλιοθήκη, μετ. Σύλβια – Μ. Κορακιανίτης, Αθήνα, 1988. (Σ.τ.Μ.)

Στο πλέον πρόσφατο υλικό τεκμηρίωσης, που καλύπτει τις τρεις πρώτες δεκαετίες του αιώνα μας, ανήκει η ανατύπωση του φυλλαδίου του Μαξ Ντάσαρ *Οι Απαρχές του Επαναστατικού Κινήματος στην Ισπανία*[2] (*The Origins of the Revolutionary Movement in Spain* – Coptic Press), που εκδόθηκε το 1976, ενώ ο Πεϊράτς στο βιβλίο *Οι Αναρχικοί στην Ισπανική Κρίση* (*Los Anarquistas en la Crisis Española* – Μπουένος Άιρες, 1964) αφιερώνει τις πρώτες 100 σελίδες του έργου του στα χρόνια που προηγήθηκαν της 19ης Ιουλίου 1936, όπως είχε κάνει και στα πρώτα έξι κεφάλαια του Α' Τόμου της Ιστορίας του για την CNT, η οποία αναφέρεται τόσο συχνά στο παρόν έργο.
Οι πρώτες 200 σελίδες του βιβλίου του Γκάμπριελ Τζάκσον *Η Ισπανική Δημοκρατία και ο Εμφύλιος Πόλεμος* (*The Spanish Republic and the Civil War* – Πρίνστον, 1965) πραγματεύονται αρκετά εκτεταμένα τη Δημοκρατία του 1931.

III

Το καλύτερο γενικό έργο για τον Εμφύλιο Πόλεμο είναι το βιβλίο των Μπρουέ και Τεμίμ *Η Επανάσταση και ο Πόλεμος της Ισπανίας* (*La Révolution et la Guerre d' Espagne* – 1961). Είναι ένα επιστημονικό και ενδιαφέρον έργο, καθώς οι δύο συγγραφείς ασχολήθηκαν εις βάθος με την διάσωση της αλήθειας για τον πόλεμο και την επανάσταση και είναι ευχάριστο που μεταφράστηκε επιτέλους στα αγγλικά (Λονδίνο, 1972). Αν δεν σαμποταριστεί από τους κριτικούς θα καταστεί το πρότυπο γενικό έργο και θα βοηθήσει στην αντιμετώπιση όλης της ζημιάς που προξένησε το δημοφιλέστερο και ελάχιστα ελκυστικό γενικό έργο που εκδόθηκε τον ίδιο χρόνο: *Ο Ισπανικός Εμφύλιος Πόλεμος* (*The Spanish Civil War* – Λονδίνο, 1961) του Χιού Τόμας. Έχω εξηγήσει αλλού[3] εκτενώς τους λόγους για τους οποίους θεωρώ το τελευταίο ως το πλέον κυνικό βιβλίο για τον Εμφύλιο Πόλεμο που έχω διαβάσει,

2. Περιλαμβάνεται στο: Ρούντολφ Ρόκερ–CNT-FAI, *Ο Ισπανικός «Εμφύλιος» Πόλεμος, ανατομία της Ισπανικής Επανάστασης*, σελ. 18–45, Ελεύθερος Τύπος, Αθήνα, 1996. (Σ.τ.Μ.)

3.Στο *Anarchy* (τόμος 1, τεύχος 5, 1961).

και δεν θα επαναλάβω εδώ τα επιχειρήματά μου. Μια αναθεωρημένη έκδοση του *Ισπανικού Εμφυλίου Πολέμου* εκδόθηκε αργότερα από τον εκδοτικό οίκο *Πένγκουϊν Μπουκς* (1965). Στον «Πρόλογό» του ο συγγραφέας γράφει ότι η νέα έκδοση «ερευνά κάπως περισσότερο τις οικονομικές και κοινωνικές πλευρές του πολέμου. Η εμφάνιση των κομμουνιστών καθώς και των αναρχικών στην Ισπανία έχει ερευνηθεί περαιτέρω. Κατά τα άλλα, το βιβλίο παραμένει σχεδόν ίδιο με την πρώτη του έκδοση». Στην πραγματικότητα η μόνη σημαντική «προσθήκη» – πέρα από μερικές επουσιώδεις αναφορές – είναι το ενδεκασέλιδο κεφάλαιο «Οι Κολλεκτίβες», ένα θέμα το οποίο είχε παραβλέψει ο κύριος Τόμας στην αρχική έκδοση! Ωστόσο απέκτησε κύρος και σήμερα θεωρείται από κάποιους αυθεντία στις κολλεκτίβες μετά την δημοσίευση ενός αρκετά μεγαλύτερου δοκιμίου του στον τόμο για την Ισπανία που επιμελήθηκε ο Ραίυμοντ Καρρ, *Η Δημοκρατία και ο Εμφύλιος Πόλεμος στην Ισπανία* (*The Republic and the Civil War in* Spain – Λονδίνο, 1971).

IV

Για τις κολλεκτίβες έχουν εκδοθεί αρκετά έργα τα τελευταία χρόνια. Σημαντικότερο είναι το κριτικό έργο του Φρανκ Μιντζ *Η Αυτοδιεύθυνση στην Επαναστατική Ισπανία* (*L' Autogestion dans l' Espagne Révolutionnaire* – Παρίσι, 1970) που επιχειρεί να απαντήσει σε πρακτικά ερωτήματα όπως: «Γιατί έγινε η κολλεκτιβοποίηση;», «Πώς επιτεύχθηκε η κολλεκτιβοποίηση;», «Υπάρχουν κάποιες πρωτότυπες πλευρές στην κολλεκτιβοποίηση;» Η αξία αυτού του έργου έγκειται στο ότι ο συγγραφέας επιχειρεί να συγκεντρώσει υλικό από ένα ευρύ φάσμα δημοσιευμένων πηγών και να συνοψίσει τα συμπεράσματα. Είναι βέβαια χαρακτηριστικό πολλών διδακτορικών μελετών να μην μπορούν να διαβαστούν εύκολα, αλλά αυτό αποτελεί μια πολύτιμη συμβολή στην μελέτη του θέματος.

Ένα σημαντικό έργο αναφοράς για τις κολλεκτίβες που εκδόθηκε πρόσφατα είναι το βιβλίο του Γκαστόν Λεβάλ *Ελευθεριακή Ισπανία 1936–1939* (*Espagne Libertaire 1936–1939* – Παρίσι, 1971). Πρόκειται για μια κάπως εκτενέστερη εκδοχή του βιβλίου *Ούτε Φράνκο ούτε Στάλιν (Οι αναρχικές κολλεκτίβες στην Ισπανία στον αγώνα*

ενάντια στον Φράνκο και η σταλινική αντίδραση) [*Né Franco né Stalin (Le Collettivita anarchiche spagnole nella lotta Contro Franco e la reazione staliniana)* – Μιλάνο, 1952] με το οποίο ο αναγνώστης είναι ήδη εξοικειωμένος και μόνον από τα πολλά αποσπάσματα που παρέθεσα από αυτό στο έργο μου.

Το βιβλίο του Άλμπερτ Πέρεθ–Μπάρο *Τριάντα Μήνες Κολλεκτιβισμού στην Καταλωνία* (*30 Meses de collectivisme a Catalunya* – Βαρκελώνη, 1970) αποτελεί την ισπανική συμβολή στο θέμα. Ο συγγραφέας υπήρξε μέλος της CNT από την πριν από το 1936 περίοδο, και είχε ασχοληθεί εκ του σύνεγγυς με τη νομοθεσία για την κολλεκτιβοποίηση στην Καταλωνία. Δεν κατάφερα να βρω ένα αντίγραφο αυτού του έργου, αλλά ο Φρανκ Μινζ το παρουσιάζει στο Δελτίο του CIRA (τεύχος 22, Λωζάνη, 1971) ως «απαραίτητο για την κατανόηση πολλών γεγονότων που σημάδεψαν τον οικονομικό μετασχηματισμό της Δημοκρατικής Ισπανίας». Ο ίδιος συγγραφέας κριτικάρει ακόμα ένα έργο που προέρχεται από την Ισπανία (παρεμπιπτόντως και τα δύο βιβλία είναι γραμμένα στα καταλάνικα), το βιβλίο του Χ. Μ. Μπρικάλλ, *Οικονομική Πολιτική της Χενεραλιδάδ (1936–1939) Πρώτος Τόμος: Εξέλιξη και Μορφές Βιομηχανικής Παραγωγής* [*Política económica de la Generalitat (1936–1939) Volum Primer: evolució i formes de la producció industrial* – Βαρκελώνη, 1970) το οποίο θεωρεί «θεμελιώδες». Περιέχει ντοκουμέντα και στατιστικά στοιχεία πολύ πιο λεπτομερή από ο,τιδήποτε έχει εκδοθεί μέχρι στιγμής στην Ισπανία και στην Καταλωνία» και περιλαμβάνει πλήθος επεξηγήσεων.

Για το θέμα της ισπανικής οικονομίας, ένα έργο το οποίο θεωρώ εντυπωσιακό και διδακτικό είναι το βιβλίο του Ραμόν Ταμάμες, *Οικονομική Δομή της Ισπανίας* (*Estructura Económica de España* – Μαδρίτη, 1960, Γ΄ Έκδοση, αναθεωρημένη και συμπληρωμένη, 1965). Είναι ταυτόχρονα βιβλίο αναφοράς και κριτική μελέτη 800 περίπου σελίδων που καλύπτει όλους τους τομείς της Ισπανικής οικονομίας. Δεν ασχολείται στην πραγματικότητα με τις κολλεκτιβοποιήσεις της περιόδου 1936–1939 παρότι οι λίγες σελίδες για την Αγροτική Μεταρρύθμιση στη Δεύτερη Δημοκρατία αφορούν αυτό το θέμα. Ο συγγραφέας παραθέτει ενδιαφέροντα και σημαντικά στοιχεία για τις απαλλοτριώσεις γης κατά τη διάρκεια της επανάστασης. Μέχρι τον Μάιο του 1938 είχαν καταληφθεί περισσότερα

από 5,7 εκατομμύρια εκτάρια (56 εκατομμύρια στρέμματα) εκ των οποίων: 24 εκατομμύρια στρέμματα απαλλοτριώθηκαν επειδή τα είχαν εγκαταλείψει οι ιδιοκτήτες τους ή για πολιτικούς λόγους, 20 εκατομμύρια στρέμματα λόγω της κοινωνικής τους χρησιμότητας και 12 εκατομμύρια στρέμματα είχαν καταληφθεί μόνο προσωρινά (σελ. 46). Μια άλλη ενδιαφέρουσα "στατιστική", παρουσιάζεται στη σελίδα 11 όπου ο συγγραφέας επισημαίνει ότι το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν δεν αυξήθηκε αναλογικά με την αύξηση του πληθυσμού μετά τον εμφύλιο πόλεμο με συνέπεια «την περίοδο 1939–1950 να σημειωθεί μια αισθητή πτώση του βιοτικού επιπέδου στην Ισπανία».

V

Από τα βιβλία αναφοράς για την επανάσταση η τρίτομη ιστορία του Πεϊράτς, *Η CNT στην Ισπανική Επανάσταση* (*La CNT en la Revolución Española* – Τουλούζη, 1951, 1952, 1953), παραμένει ακόμα το σημαντικότερο έργο που είναι διαθέσιμο στον μελετητή, και είναι ενθαρρυντικό το γεγονός της επανέκδοσής του (Παρίσι, 1971). Αναμφισβήτητα, όμως, το πλέον εντυπωσιακό βιβλίο αναφοράς που παρουσιάστηκε μετά το βιβλίο του Πεϊράτς στα αγγλικά, είναι το βιβλίο του Μπάρνετ Μπολλοτέν, *Το Μεγάλο Καμουφλάζ* που εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1961 με τον υπότιτλο *Η Κομμουνιστική Συνωμοσία στον Ισπανικό Εμφύλιο Πόλεμο* και εξαφανίστηκε μυστηριωδώς από τους καταλόγους των εκδοτών αμέσως μετά, για να ξαναεμφανιστεί το 1968 από άλλον εκδοτικό οίκο με τον υπότιτλο *Ο Ισπανικός Εμφύλιος Πόλεμος και η Επανάσταση 1936–1939* και μια «Εισαγωγή» του Χ.Ρ. Τρέβορ–Ρόπερ που παρουσιάζει ενδιαφέρον λόγω του ότι περιγράφει τις δυσκολίες που συνάντησε ο συγγραφέας στην αναζήτηση ενός εκδότη και τη συνωμοσία σιωπής που ακολούθησε την έκδοση του βιβλίου. Ο καθηγητής Ρόπερ υπαινίσσεται ότι αυτό οφείλεται ίσως «στο αγγλο–αμερικανικό ακαδημαϊκό κατεστημένο, που προσκολλημένο ακόμα σε θέσεις που ήταν της μόδας τη δεκαετία του 1930, πλήττεται αναμφίβολα από τον Μπολλοτέν;» Η σημαντικότερη ένδειξη για το τι εννοεί μ' αυτό βρίσκεται στο δοκίμιο του Οργουελ «Η παρεμπόδιση της λογοτεχνίας» που γράφτηκε στις αρχές του 1946 όταν οι λογοτεχνικές του κριτικές στράφηκαν, από

τους *βδελυρούς* φασίστες, τους πασιφιστές και τους αναρχικούς της εποχής του πολέμου στους Ρώσους και τους τους διανοούμενους συνοδοιπόρους τους και νομίζω ότι το απόσπασμα–κλειδί αυτού του άρθρου στο οποίο αναφέρεται ο καθηγητής Ρόπερ είναι το εξής:

«Πριν από δεκαπέντε χρόνια, όταν κάποιος υπεράσπιζε την ελευθερία της σκέψης έπρεπε να την υπερασπίζει εναντίον των συντηρητικών, εναντίον των καθολικών, και σε κάποιο βαθμό –γιατί δεν είχαν και μεγάλη σημασία στην Αγγλία– εναντίον των φασιστών. Σήμερα χρειάζεται να την υπερασπίζεται εναντίον των κομμουνιστών και των "συνοδοιπόρων" τους. Δεν πρέπει να μεγαλοποιούμε την άμεση επιρροή του μικρού Αγγλικού Κομμουνιστικού Κόμματος,, αλλά δεν υπάρχει αμφιβολία για τη δηλητηριώδη επίδραση του ρωσικού μύθου στην αγγλική πνευματική ζωή. Αυτή είναι η αιτία που γνωστά γεγονότα αποσιωπούνται και διαστρεβλώνονται σε τέτοιο βαθμό ώστε να καθίσταται αμφίβολο εάν μπορεί να γραφεί ποτέ μια αληθινή ιστορία της εποχής μας.»

Δεν πρόκειται να επιχειρήσω εδώ να διαλευκάνω τον πολιτικό *κονφουζιονισμό* του Οργουελ επειδή σε κάθε περίπτωση συμφωνώ ότι όσον αφορά τον Ισπανικό Εμφύλιο Πόλεμο, η «γραμμή» που κατέβαζαν οι κομμουνιστές εκείνη την εποχή –δηλαδή, φασισμός εναντίον δημοκρατίας, με την τελευταία να εκπροσωπείται από την κυβέρνηση του Λαϊκού Μετώπου που είχε αναδειχθεί νικητής στις γενικές εκλογές του Φεβρουαρίου 1936– ήταν «γραμμή-δόλωμα» που το τσιμπούσαν και το κατάπιναν οι αριστεροί που σκέφτονταν δεξιά για να μην αναφέρω τους εκκεντρικούς συντηρητικούς όπως η Δούκισσα του Άθολ. Πιστεύω, όμως, ότι το αριστούργημα του Μπολλοτέν δεν εκδόθηκε στη δεκαετία του 1950 απλώς επειδή κατ' αρχάς δεν υπήρχε «ενδιαφέρον» στον αγγλόφωνο κόσμο γι' αυτό το θέμα και, δεύτερον, επειδή όταν εκδόθηκε σαμποταρίστηκε από τους ακαδημαϊκούς οι οποίοι μονοπωλούν τις κριτικές και χολώνονται όταν ένας απλός δημοσιογράφος παρεισφρύει στο θέμα που έχουν μόλις «ανακαλύψει» ως ένα επικερδές πεδίο εκμετάλλευσης, όπως επίσης και λόγω του γεγονότος ότι ο Μπολλοτέν υπονόμευε ολόκληρο το οικοδόμημα της *ελι-*

τίστικης προσέγγισής τους με την πρώτη παράγραφο αυτού του α-ξιόλογου έργου:

«Παρ' ότι το ξέσπασμα του Ισπανικού Εμφυλίου Πολέμου τον Ιούλιο του 1936, ακολουθήθηκε από μια μεγαλεπήβολη κοινωνική επανάσταση στο αντιφρανκικό στρατόπεδο –βαθύτερη από κάποιες πλευρές από την μπολσεβίκικη επανάσταση στα πρώτα της στάδια– εκατομμύρια οξυδερκών ατόμων εκτός Ισπανίας κρατήθηκαν στην άγνοια, όχι μόνο για το εύρος και την κλίμακά της, αλλά ακόμα και για την ύπαρξή της, λόγω μιας πολιτικής διπροσωπίας και υποκρισίας, που δεν είχαν προηγούμενο στην ιστορία.»

Έχω εκφράσει δύο φορές την εκτίμησή μου για τον Μπολλοτέν και δεν μπορώ να κάνω τίποτα περισσότερο από το να παραθέσω ένα απόσπασμα από όσα είχα γράψει όταν παρουσίαζα τα βιβλία του Τόμας και του Μπολλοτέν στο *Anarchy* (τεύχος 5, Ιούλιος 1961):

«Είναι σημαντικό το ότι ένα άλλο βιβλίο, Το Μεγάλο Καμουφλάζ: Η Κομμουνιστική Συνωμοσία στον Ισπανικό Εμφύλιο Πόλεμο *του Μπάρνετ Μπολλοτέν που εκδόθηκε την ίδια περίοδο με το βιβλίο του κ. Τόμας, είτε αγνοήθηκε είτε, όταν παρουσιάστηκε μαζί με το βιβλίο του Τόμας, του δόθηκε μικρή σημασία. Αυτό είναι κρίμα επειδή πρόκειται για ένα πολύ σημαντικό έργο και, παρά το γεγονός ότι δεν επιχειρεί να παρουσιάσει μια πλήρη εικόνα του Εμφυλίου Πολέμου, ο αναγνώστης θα μάθει περισσότερα από τις 350 σελίδες του για τα πραγματικά ζητήματα εκείνου του αγώνα παρά από τις 700 σελίδες της συνοπτικής "ιστορίας" του Τόμας… Ο λόγος για τον οποίο το βιβλίο του κ. Μπολλοτέν είναι περισσότερο ενδιαφέρον από ό,τι θα μπορούσε να φανταστεί κάποιος μόνο από τον τίτλο του, είναι ότι για να αναλύσει τον αντεπαναστατικό ρόλο των κομμουνιστών έπρεπε πρώτα να δώσει στον αναγνώστη μια εικόνα της κοινωνικής επανάστασης που έλαβε χώρα και αυτό το κάνει κεφάλαιο με κεφάλαιο με παραπομπές που συχνά καταλαμβάνουν περισσότερο χώρο από το κείμενό του. Το κεφάλαιο, για παράδειγμα, "Η Επανάσταση στην Ύπαιθρο" καταλαμβάνει μόνο είκοσι σελίδες από τις οποίες περισσότερες από επτά*

είναι αναφορές στις πηγές. Σ' αυτές όμως τις παραπομπές υπάρχει υλικό για έναν ογκώδη τόμο.»
Οταν χρειάστηκε να γράψω την «Εισαγωγή» στην ισπανική μετάφραση του βιβλίου μου[4] δήλωσα ότι είχα αποφασίσει να μην εμπλουτίσω το κείμενο παρά τα πολλά βιβλία που είχαν εκδοθεί για τον Ισπανικό Εμφύλιο Πόλεμο μετά το 1957,

«επειδή κατά τη γνώμη μου μόνο ένα βιβλίο –Το Μεγάλο Καμουφλάζ *του Μπάρνετ Μπολλοτέν– είναι πολύτιμο βιβλίο αναφοράς όπως επίσης και ένα από τα ελάχιστα που προσεγγίζει ρεαλιστικά το θέμα του. Δεν χρησιμοποίησα εδώ το βιβλίο του Μπολλοτέν επειδή αυτό θα σήμαινε ότι θα έπρεπε να ερευνήσω όλες τις πηγές του, να τις αξιολογήσω και να γράψω πέντε τουλάχιστον τόμους! Συμβουλεύω, ωστόσο, όλους τους σοβαρούς, τους ένθερμους μελετητές του θέματος να μελετήσουν τον Μπολλοτέν* και τις σημειώσεις του. *Δεν είμαι και τόσο μετριόφρων ώστε να υποστηρίξω ότι ο Μπολλοτέν αποσαφηνίζει και τις θέσεις που εκτίθενται στις επόμενες σελίδες.»*

Συμβουλεύω επίσης τους αναγνώστες της «Εισαγωγής» του καθηγητή Τρέβορ–Ρόπερ να μην θεωρήσουν ότι συμπαθεί ή ότι συνοψίζει το έργο για το οποίο έγραψε την «Εισαγωγή», ο,τιδήποτε και αν έχει γράψει. Αποτελεί, στην πραγματικότητα, ένα φωτεινό παράδειγμα της απύθμενης άγνοιας των ακαδημαϊκών –ο καθηγητής Ρόπερ είναι καθηγητής στη βασιλική έδρα σύγχρονης ιστορίας στο πανεπιστήμιο της Οξφόρδης– όταν γράφει:

«Η αναρχική επανάσταση του 1936 έχει περιγραφεί και άλλες φορές, σπάνια όμως, πιστεύω, τόσο ζωντανά όσο από τον κ. Μπολλοτέν. Η περιγραφή που κάνει, τεκμηριωμένη ευρύτατα από άμεσες, επιτόπιες πηγές, είναι ένα από τα πιο γλαφυρά τμήματα του βιβλίου. Ουσιαστικά όμως είναι μόνο η εισαγωγή. ***Γιατί εκείνη η επανάσταση, ενώ στην πραγματικότητα διέλυσε την παλιά Δημοκρατία, δεν προσέφερε τίποτα στον άμεσο στόχο της αντίστασης στην ανταρσία του Φράνκο.»*** (Η έμφαση δική μας.)

---

4. Richard Vernon, *Enseñanzas de la Revolución Española*, Μαδρίτη, Campo Abierto, 1977. (Σ.τ.Μ.)

Ποιος το έκανε; Ο καθηγητής δίνει την απάντηση που έδιναν όλοι οι συνοδοιπόροι στη δεκαετία του 1930: «Αυτή η δύναμη αποδείχτηκε πως ήταν το Κομμουνιστικό Κόμμα.» Και πού στηρίζει αυτούς τους ισχυρισμούς του;

«Η δύναμη του Ισπανικού Κομμουνιστικού Κόμματος ήταν αμελητέα το 1936. Η Ισπανία ουδέποτε καλωσόρισε τον κομμουνισμό, ούτε βέβαια τον φασισμό, ή οποιαδήποτε άλλη ιδεολογία είχε αποκτήσει γερές ρίζες στην Ευρώπη. Οι ευρωπαϊκές ιδέες που είχε ενστερνιστεί ήταν οι αιρέσεις που είχε απορρίψει η Ευρώπη – ή, εάν επρόκειτο για ορθοδοξίες, ορθοδοξίες που είχαν μετασχηματιστεί ριζικά στο πέρασμά τους πάνω από τα Πυρηναία. Όχι ο Μάρξ αλλά ο Μπακούνιν είναι ο προφήτης του Ισπανικού ριζοσπαστισμού. Και έτσι, το 1936, ενώ οι αναρχικοί ήταν ικανοί να πραγματοποιήσουν μια επανάσταση, οι Ισπανοί κομμουνιστές ήταν πολύ αδύναμοι για να εξυφάνουν μια συνωμοσία. Διέθεταν το πολύ 40.000 μέλη, που εκπροσωπούνταν από 16 βουλευτές στο Κορτές. Ωστόσο, μέσα σ' ένα χρόνο, το Κομμουνιστικό Κόμμα ήταν ο ουσιαστικός κυρίαρχος στη Δημοκρατική Κυβέρνηση. ***Μέχρι το τέλος του πολέμου, ο στρατηγός Φράνκο πολεμούσε στην πραγματικότητα όχι εναντίον του Λαϊκού Μετώπου αλλά εναντίον μιας κομμουνιστικής δικτατορίας.*»** (Η έμφαση δική μας.)

Δεν θέλω να υποκύψω στον πειρασμό και να αναλύσω τα αποσπάσματα που έχω τονίσει. Παρέθεσα, ωστόσο, αρκετά αποσπάσματα του καθηγητή Ρόπερ επειδή ο τρόπος με τον οποίο προσεγγίζει τα γεγονότα και η μέθοδος σκέψης του είναι χαρακτηριστικά των ακαδημαϊκών ιστορικών, οι οποίοι, τουλάχιστον στον αγγλόφωνο κόσμο, έχουν «γίνει αυθεντίες» πάνω στον Ισπανικό Εμφύλιο Πόλεμο, αν και υπάρχουν κάποια σημεία αντίδρασης. Ο Νόαμ Τσόμσκυ στο εκτενές δοκίμιό του «Αντικειμενικότητα και Φιλελεύθερη Επιστημονική Σκέψη», που περιλαμβάνεται στον τόμο της σειράς Πένγκουϊν, που εκδόθηκε το 1969 με τίτλο, *Η Αμερικανική Εξουσία και Νέοι Μανδαρίνοι* (*American Power and the New Mandarins*), ασχολείται με την έννοια αυτού που ο ίδιος αποκαλεί «αντεπαναστατική υποτέλεια» στη συγγραφή της ιστορίας και στηρίζει τα επιχειρήματά του αναφέροντας τις θέσεις των ιστορικών για τον Ισπανικό Εμφύλιο Πόλεμο και ιδιαίτερα για τη λαϊκή επανάσταση. Εξετάζει κάπως λεπτομερώς ένα από τα έργα της φι-

λελεύθερης επιστημονικής σκέψης (το βραβευμένο βιβλίο του Γκάμπριελ Τζάκσον *Η Ισπανική Δημοκρατία και ο Εμφύλιος Πόλεμος*) και συμπεραίνει: «Μου φαίνεται ότι υπάρχουν υπεραρκετές αποδείξεις ότι η βαθιά προκατάληψη εναντίον της κοινωνικής επανάστασης και η προσκόλληση στις αξίες και την κοινωνική τάξη πραγμάτων της φιλελεύθερης αστικής δημοκρατίας έχουν οδηγήσει τον συγγραφέα στη διαστρέβλωση κρίσιμων γεγονότων και στην παραγνώριση σημαντικών ιστορικών ρευμάτων».

Μπορούμε να υποθέσουμε ότι η έκδοση, τελικά, του έργου των Μπρουέ και Τεμίμ σε αγγλική μετάφραση οφείλει πολλά στις διασυνδέσεις του καθηγητή Τσόμσκυ με το ΜΙΤ (Ινστιτούτο Τεχνολογίας της Μασσαχουσέτης) που αγόρασε τα δικαιώματα για την αγγλική γλώσσα, και έχει πιστεύω σημασία ότι, αν και παρουσιάστηκε ως έκδοση του πολύ σοβαρού οίκου *Faber & Faber*, φέρει τον ατυχή τίτλο *Η Επανάσταση και ο Εμφύλιος Πόλεμος στην Ισπανία* όπως ακριβώς και το έργο του Μπολλοτέν φέρει τώρα τον υπότιτλο *Ο Ισπανικός Εμφύλιος Πόλεμος και η Επανάσταση 1936–39* ενώ πριν από μια δεκαετία παρουσιάστηκε ως το βιβλίο στο οποίο αποκαλύπτεται η *Κομμουνιστική Συνωμοσία στον Ισπανικό Εμφύλιο Πόλεμο*. Ίσως η ανίερη τριάδα των Τόμας–Τζολ–Ραίυμοντ Καρ, οι οποίοι ξύνουν την πνευματική πλάτη ο ένας του άλλου, τελικά γουργουρίζει ικανοποιημένη. Η επιτυχής κριτική παρουσίαση του βιβλίου των Μπρουέ και Τεμίμ στον *Observer* από τον Καρ, ξεκαθαρίζει πλήρως ότι αντιλαμβάνεται τον κίνδυνο αλλά ταυτόχρονα είναι πεπεισμένος ότι οι εισβολείς είναι δυνατόν να απωθηθούν με επιτυχία. Και δεν είναι πολλοί αυτοί που μπορούν να αγοράσουν έναν τόμο που πουλιέται έξι λίρες. Οι εκδότες θα έπρεπε να πιεστούν ώστε να προχωρήσουν στην έκδοση μιας φτηνής έκδοσης τσέπης.

Ένα βιβλίο αναφοράς το οποίο ο σοβαρός μελετητής δεν θα έπρεπε να αγνοήσει, παρά τις σοβαρές του αδυναμίες, είναι το *Τρεις Ημέρες του Ιουλίου* του Λουΐς Ρομέρο (*Tres Días de Julio* – Βαρκελώνη, 1967). Ο συγγραφέας, που είναι ένας βραβευμένος Ισπανός μυθιστοριογράφος, στο εξακοσίων σελίδων έργο του, με πλούσια εικονογράφηση, επιχειρεί να συνοψίσει τα όσα συνέβησαν σε όλες τις σημαντικές κωμοπόλεις και πόλεις της Ισπανίας τις τρεις αποφασιστικές ημέρες του Ιουλίου του 1936, δηλαδή την 18η, την 19η και την 20ή αυτού του μήνα. Σε ένα επετειακό άρθρο με τίτλο

«Ισπανία 1936», που έγραψα για την *Freedom* το 1963, σκιαγράφησα το είδος της «Ιστορίας» που θα ήθελα να διαβάσω. Ένα έργο που θα περιέγραφε μέρα προς μέρα τη δράση των δύο συνδικαλιστικών οργανώσεων CNT και UGT ξεκινώντας από την εγκαθίδρυση της Δημοκρατίας το 1931. Το πρώτο μέρος θα κάλυπτε την περίοδο μέχρι τις εκλογές του Φεβρουαρίου 1936, το δεύτερο «αλλά με πολύ περισσότερες λεπτομέρειες» θα κάλυπτε την περίοδο από τον Φεβρουάριο μέχρι τη στρατιωτική ανταρσία του Ιουλίου. Και το τρίτο μέρος «θα επιχειρούσε να αναπλάσει τα γεγονότα του πρώτου, ας πούμε, μήνα μετά την ανταρσία, και αυτό θα έδειχνε πόσο μακριά έφτασε το έργο της "καταστροφής" της υπάρχουσας τάξης πραγμάτων και σε ποιό βαθμό οι επαναστάτες ήταν ικανοί να δημιουργήσουν νέους κοινωνικούς και οικονομικούς θεσμούς, που θα αντικαθιστούσαν τους παλιούς, και να αντιμετωπίσουν τόσο την πληθώρα των προβλημάτων που προκάλεσε η στρατιωτική ανταρσία όσο και εκείνα που υπάρχουν σε κάθε πολυπληθή κοινωνία».[5]

Ο *σενιόρ* Ρομέρο αφιέρωσε τρία χρόνια σ' αυτό το έργο και παρότι από διάφορες πληροφορίες είμαι σίγουρος ότι αποτελεί μια σοβαρή συνεισφορά, το γεγονός ότι ο συγγραφέας επέλεξε να παρουσιάσει το υλικό του με λογοτεχνική και όχι ιστορική μορφή και δίχως την παραμικρή παραπομπή στις πηγές, ούτε καν βιβλιογραφία, κανένας σοβαρός μελετητής δεν μπορεί να το χρησιμοποιήσει ως βιβλίο αναφοράς χωρίς περαιτέρω έρευνα, αν και πιστεύω ότι ο πληροφορημένος αναγνώστης θα το διαβάσει με μεγάλο ενδιαφέρον ως δραματικό έργο. Για παράδειγμα, για το γεγονός της συνάντησης των Καταλανών αναρχικών με τον Κομπάνυς στη Χενεραλιδάδ, μετά από πρόσκληση του τελευταίου, ο Ρομέρο γράφει: «Τα αυτοκίνητα σταματούν στο κέντρο της πλατείας της Δημοκρατίας. Στο κεντρικό μπαλκόνι της Χενεραλιδάδ κυματίζει μια τεράστια σημαία της Καταλωνίας. Μια ομάδα Φρουρών Εφόδου φρουρεί την είσοδο. Τα σταυροδρόμια φαίνεται πως έχουν καταληφθεί από τη Φρουρά Εφόδου και οι πολίτες φορούν περιβραχιόνια με τα χρώματα της Καταλωνίας! Οι εκπρόσωποι της CNT και της FAI, οπλισμένοι μέχρι τα δόντια, βγαίνουν από τα αυτοκίνητα·

5. *Freedom,* 20 Ιουλίου 1963, και ανατύπωση στο *Freedom Reprints*, τόμος 13, *Forces of Law & Order* (Λονδίνο, 1965).

οι Φρουροί Εφόδου παραμένουν ήρεμοι. Ένας αξιωματικός, που σίγουρα είναι ο αρχηγός τους, προχωρεί προς την ομάδα που έχει συγκεντρωθεί σ' εκείνη ακριβώς την πύλη: Ντουρρούτι, Γκαρθία Ολιβέρ, Χοακίν Ασκάσο, Ρικάρδο Σανθ, Αουρέλιο Φερνάντεθ, Γκρεγκόριο Χοβέρ, Αντόνιο Ορτίθ και "Βαλένθια". "Είμαστε οι εκπρόσωποι της CNT και της FAI· βρισκόμαστε εδώ μετά από πρόσκληση του Κομπάνυς. Αυτοί που μας συνοδεύουν είναι οι σωματοφύλακές μας".»

Καλό δραματικό υλικό και ιστορικά ακριβές επίσης.

Προφανώς τα όσα ειπώθηκαν ενδιαφέρουν λιγότερο τον *σενιόρ* Ρομέρο ως μυθιστοριογράφο αλλά είναι πολύ πιο σημαντικά για τον Πεϊράτς ή για μένα, που ενδιαφερόμαστε για την επανάσταση, αν και η ατμόσφαιρα στην οποία διεξάγονταν αυτές οι συζητήσεις και λαμβάνονταν οι αποφάσεις μάς αφορά και, απ' αυτήν την άποψη νομίζω ότι το βιβλίο του *σενιόρ* Ρομέρο παρουσιάζει ενδιαφέρον. Αφού όμως δεν αναφέρει τις πηγές του το υλικό του μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο με επιφυλάξεις.

VI

Τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια έχουν εκδοθεί παραδόξως ελάχιστα κριτικά έργα. Ο Χοσέ Πεϊράτς έγραψε μια *Σύντομη Ιστορία του Ισπανικού Ελευθεριακού Συνδικαλισμού* (*Breve Storia del Sindicalismo Libertario Spagnolo* – Edizioni RL, Γένοβα, 1962) που καλύπτει περίπου τα ίδια θέματα που πραγματεύτηκα στο βιβλίο μου *Διδάγματα* και είναι πολύ πιο κριτικός από ό,τι επέτρεψε στον εαυτό του να είναι στην τρίτομη ιστορία του. Το Ισπανικό πρωτότυπο εκδόθηκε αργότερα με τίτλο *Οι Αναρχικοί στην Ισπανική Πολιτική Κρίση* (*Los Anarquistas en la crisis Politica Española* – Μπουένος Άιρες, 1964). Πέρα από το ότι ασχολείται λεπτομερέστερα με τα χρόνια της Δημοκρατίας (1931–1936) είναι πανομοιότυπο με την Ιταλική έκδοση, αν και εν τω μεταξύ ο Πεϊράτς και μερικοί από τους φίλους του διαχώρισαν τη θέση τους από το επίσημο εξόριστο Ισπανικό κίνημα και, όπως σημειώνει κάποιος συγγραφέας, βρέθηκαν «απομονωμένοι και χωρίς καμία υποστήριξη από την βάση». Αυτός ο συγγραφέας, ο τριανταδυάχρονος Θέσαρ Μ. Λορένθο, είναι, σύμφωνα με όσα αναφέρονται στο εξώφυλλο, «γιος αγωνιστών της ισπανικής CNT που κατέφυγαν στη Γαλλία

μετά την κατάληψη της Καταλωνίας» και το βιβλίο του *Οι Ισπανοί Αναρχικοί και η Εξουσία 1868–1969* (*Les Anarchistes Espagnols et le Pouvoir 1868–1969*, Παρίσι, 1969) αποτελεί μια ανεκτίμητη πηγή λεπτομερών πληροφοριών, οι περισσότερες από τις οποίες είναι καλά τεκμηριωμένες. Πάσχει, ωστόσο, από δύο σοβαρές αδυναμίες. Η πρώτη έχει να κάνει με τη δεσπόζουσα θέση που κατέχει ο Οράθιο Πριέτο[6] σ' αυτό το βιβλίο των 400 σελίδων, αποσπάσματα από το έργο του οποίου παραθέτει ο συγγραφέας ή αναφέρεται στις υποσημειώσεις σχεδόν σε κάθε δεύτερη σελίδα, και δεν θα υπήρχε καμιά αντίρρηση γι' αυτό αν αποδεικνυόταν ότι ο Πριέτο δέσποζε πράγματι σε τέτοιο βαθμό στη σκέψη των CNT–FAI τόσο στην Ισπανία όσο και στην εξορία. Αυτό σίγουρα δεν συνέβαινε, αν και δεν μπορούμε να αρνηθούμε ότι υπήρξε αυτό που οι Ισπανοί αποκαλούσαν «εξέχον μέλος» της οργάνωσης – θα μπορούσε κάποιος να του δώσει τον τίτλο του «κατασκευαστή–αναρχικών–υπουργών» γιατί αυτός ήταν που, ως Εθνικός Γραμματέας τότε της CNT, μεθόδευσε την είσοδο των τεσσάρων υπουργών της CNT στην κυβέρνηση Καμπαγιέρο τον Νοέμβριο του 1936. Από πλευράς μου, τον θεωρούσα ανέκαθεν ως έναν από τους πλέον αντιπαθείς πολιτικούς δολοπλόκους που ανέδειξε η CNT και κάθε αναφορά σ' αυτόν στο βιβλίο του Λορένθο επιβεβαιώνει την εντύπωση που είχα σχηματίσει από όσα κείμενά του είχα διαβάσει παλιότερα. Αλλά για να αποδείξω την φιλο-Πριετική του τοποθέτηση άνοιξα το βιβλίο στην τύχη (δεν υπήρχε ευρετήριο, κάτι ανεπίτρεπτο για ένα τόσο καλοφτιαγμένο βιβλίο και απαράδεκτο για έναν τόμο 400 σελίδων τον οποίο ο εκδότης διαφημίζει σαν μια «διαφωτιστική και συνταρακτική ιστορία», κατανοητό όμως, δεδομένου ότι η φιλο-Πριετική τοποθέτησή του, στην οποία έχω αναφερθεί, θα εκφραζόταν με τον πλέον εκνευριστικό

6. Ο οποίος δεν πρέπει να συγχέεται με τον σοσιαλιστή ηγέτη Ινδαλέθιο Πριέτο. Το μοναδικό κοινό τους σημείο ήταν το ότι υποστήριζαν την δεξιά πτέρυγα των αντίστοιχων οργανώσεών τους. Έχω παραθέσει ένα απόσπασμα του Μπρέναν στο οποίο φέρεται να λέει ότι η CNT τα πήγε καλύτερα με τη δεξιά πτέρυγα των σοσιαλιστών, με τον Πριέτο, παρά με τον Καμπαγιέρο. Είναι ολοφάνερο ότι ο Πριέτο της δεξιάς πτέρυγας της CNT συμπαθούσε υπερβολικά τον «Λένιν» των σοσιαλιστών: τον Καμπαγιέρο!

τρόπο!) στη σελίδα 283 και, φυσικά, ο Οράθιο Πριέτο αναφέρεται όχι λιγότερο από τρεις φορές, όπως και στη σελίδα 284, αν και μόνο δύο φορές στη σελίδα 285. Σ' αυτή τη σελίδα, ωστόσο, ο συγγραφέας παραθέτει ένα απόσπασμα από την ομιλία που εκφώνησε ο Πριέτο στην Εθνική Επιτροπή της CNT για τα οικονομικά προβλήματα και την επίλυσή τους. Ο Λορένθο χαρακτηρίζει την ομιλία «υπερβολική σε μάκρος και πολύ εξειδικευμένη» και ότι «στην εισαγωγή του και στο συμπέρασμά του, δήλωσε ότι η πολιτική και οικονομική δράση είναι αδιαχώριστες, ότι ο ελευθεριακός κομμουνισμός ήταν απλώς ουτοπικός, ότι η ίδια η CNT ήταν ένας θεσμός παρόμοιος με το κράτος με τις ατελείωτες εγκυκλίους της, τους κανόνες της, την λειτουργία της που υπόκειτο σε ηθικούς και ιδεολογικούς κανόνες, το διοικητικό της δίκτυο και τα καθοδηγητικά της όργανα. Τόνιζε την σημασία των πολιτικών κλειδιών για τον έλεγχο της οικονομικής εξουσίας (τα αποθέματα χρυσού ιδιαίτερα) και την σημασία της νομοθεσίας, δείχνοντας ότι οι ελευθεριακοί δεν μπορούν να επιτύχουν κάτι αξιόλογο στα οικονομικά ζητήματα αν δεν έχουν προσβάσεις στα κλειδιά αυτά». Θα θεωρούσα αυτά τα επιχειρήματα προκλητικά αν ο Μ. Λορένθο δεν ανέφερε στην συνέχεια αυτολεξεί τα λόγια του Πριέτο όπου απορρίπτει τις προσπάθειες των εργατών να κολλεκτιβοποιήσουν τη γη και τη βιομηχανία ως ό,τι καλύτερο μπορούσαν να κάνουν κάτω από αυτές τις συνθήκες:

«Ο κολλεκτιβισμός όπως τον γνωρίζουμε στην Ισπανία δεν είναι αναρχικός κολλεκτιβισμός αλλά η δημιουργία ενός νέου καπιταλισμού, ακόμα πιο ασυνάρτητου από το παλιό καπιταλιστικό σύστημα που μόλις ανατρέψαμε. Πρόκειται για μια νέα μορφή καπιταλισμού με όλες τις αδυναμίες του, με όλη την ανηθικότητά του, που αντανακλάται στον έμφυτο εγωισμό, στον πανταχού παρόντα εγωισμό των εργατών που διαχειρίζονται μια κολλεκτίβα. Έχει πλήρως αποδειχθεί ότι δεν υπάρχει ανάμεσά μας σήμερα η τήρηση της ελευθεριακής ηθικής ή η αγάπη ή ο σεβασμός γι' αυτήν, την οποία ισχυριζόμαστε ότι προασπίζουμε ή προπαγανδίζουμε...»

και συνεχίζει για τρεις σελίδες. Δεν πρέπει να φοβόμαστε την κριτική, αλλά δυσπιστούμε απέναντι σ' εκείνους οι οποίοι επικρίνουν τους αναρχικούς και τους αναρχοσυνδικαλιστές γιατί

δεν είναι καλοί αναρχικοί ενώ ταυτόχρονα ισχυρίζονται ότι οι μη-εξουσιαστικές μέθοδοι δεν θα οδηγήσουν ποτέ στην επικράτηση του αναρχισμού. Ο Πριέτο, ο κατασκευαστής αναρχικών υπουργών, πίστευε ακόμα και κατά τη διάρκεια του αγώνα στην περίοδο 1936–39 ότι μόνο αν οι αναρχικοί πάρουν μέρος στο παιχνίδι της εξουσίας θα καταφέρουν να προχωρήσουν και συνεχίζει μέχρι σήμερα υπερασπίζοντας το αναρχικό κόμμα. Αυτό μας οδηγεί στο δεύτερο ελάττωμα, ή αδυναμία του βιβλίου του Μ. Λορένθο, στο ότι δηλαδή ο ίδιος δεν έχει άλλες ιδέες και έτσι, αφού ξεσκεπάζει σε 400 ολόκληρες σελίδες την πολιτική αδυναμία ακόμη και των αναρχικών όταν γεύονται τους γλυκούς καρπούς της εξουσίας, το συμπέρασμά του ότι δεν υπάρχει καμιά αντιεξουσιαστική εναλλακτική λύση στην πάλη για την εξουσία, είναι του Πριέτο. Και σ' αυτήν την περίπτωση δεν υπάρχει μέλλον για τον αναρχισμό, παρά μόνον ως μία προσωπική φιλοσοφία προορισμένη για μια *ελίτ*.

Θα μπορούσε να είναι ένα πολύ σημαντικό βιβλίο αν ο Μ. Λορένθο δεν είχε παραμείνει τόσο πιστός στον πατέρα του... τον Οράθιο Πριέτο!

VII

Δεν έχω παρακολουθήσει σε τακτική βάση τον τύπο των εξόριστων Ισπανών ελευθεριακών για σχεδόν έξι χρόνια, αν και ό,τι έχω δείχνει ότι εκείνοι που ασχολούνται με τις διάφορες εκδόσεις ενδιαφέρονται περισσότερο να κρατήσουν το γηράσκον εξόριστο κίνημα ενωμένο με βάση τις ψευδαισθήσεις για το παρελθόν και τις υπερτροφικές ελπίδες για το μέλλον, από το να αποκομίσουν κάποια διδάγματα από την απαράμιλλη εμπειρία τους. Ένα περιοδικό που έδωσε κάποιες ελπίδες ότι αυτό το πρότυπο επρόκειτο να εγκαταλειφθεί ήταν η *Presencia (Tribuna Libertaria)* [*Παρουσία (Ελευθεριακό Βήμα)*] που εκδόθηκε για πρώτη φορά στο Παρίσι, τον Νοέμβριο/Δεκέμβριο του 1965. Εκδόθηκαν μάλλον μόνο δέκα τεύχη τα οποία, ωστόσο, περιείχαν κάποιο πρωτότυπο υλικό. Ιδιαίτερου ενδιαφέροντος ήταν η πρόταση για σειρά άρθρων με θέμα: «Το Ισπανικό ελευθεριακό κίνημα της περιόδου 1936–39 αρνήθηκε να συνεχίσει την επανάσταση μέχρι τέλους;». Στο πρώτο άρθρο της σειράς (τεύχος 5) οι εκδότες προτείνουν να τεθεί το

ζήτημα απλούστερα με τους ακόλουθους όρους: «Αν επρόκειτο να επαναληφθεί η 19η Ιουλίου 1936 –αν, ως δια μαγείας, επρόκειτο να συμβεί πάλι με τον ίδιο τρόπο και στο ίδιο πλαίσιο– το ελευθεριακό κίνημα θα δρούσε με τον τρόπο που έδρασε;» Αλίμονο! Παρά το ότι προσκλήθηκαν να συμμετάσχουν τέτοιοι αστέρες του ισπανικού ελευθεριακού κινήματος όπως οι Γκαρθία Ολιβέρ, Φεδερίκα Μοντσένυ και Σαντιγιάν, μόνο ο Πεϊράτς και ο Θιπριάνο Μέρα συμμετείχαν.
Το άρθρο του Πεϊράτς παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον επειδή σ' αυτό είναι πολύ περισσότερο επικριτικός από ό,τι ήταν στο βιβλίο, στο οποίο αναφερθήκαμε ήδη, και το σημαντικότερο σημείο του κειμένου είναι σίγουρα το ότι,

«Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι υπήρξε μια απάρνηση της επανάστασης μετά την κατάπνιξη της στρατιωτικής ανταρσίας στη Βαρκελώνη και την Καταλωνία. Και αυτό συνέβη παρά το γεγονός ότι η επανάσταση δεν θα μπορούσε να είχε λάβει χώρα κάτω από καλύτερες συνθήκες… Είναι αλήθεια ότι το δυσκολότερο μέρος αυτού του έργου θα ήταν να αναλάβουν αυτό το έργο οι πιο αποφασιστικές μειοψηφίες. Ιδιαίτερα οι πλέον έμπειροι αγωνιστές των CNT–FAI. Οι λαϊκές μάζες, όμως, που κατανοούσαν την βαρύτητα των σύνθετων προβλημάτων, επωμίστηκαν μαζικά την ευθύνη, εμποδίζοντας οποιαδήποτε ανατροπή της κατάστασης. Η απάρνηση έλαβε χώρα τη στιγμή ακριβώς που μια ομάδα διακεκριμένων μελών των CNT–FAI πήγαν στην Χενεραλιδάδ για να ακούσουν τις κολακείες με τις οποίες τους κατέκλυσε ο πρόεδρος Κομπάνυς. Για τον ιστορικό, αυτοί οι διακεκριμένοι άνδρες μπήκαν σαν κατακτητές και πολύ σύντομα έφυγαν σαν κατακτημένοι…»

Ο Πεϊράτς δίνει έμφαση σ' αυτήν την κατηγορία όταν παρακάτω γράφει: «Για να είμαστε ειλικρινείς δεν επρόκειτο για απάρνηση αλλά, μάλλον, για παράδοση της επανάστασης». Δεν υπάρχει καμία δικαιολογία για τους αναρχικούς, οι οποίοι γνωρίζουν περισσότερα από όλους για τις δολοπλοκίες του πολιτικού και κρατικού μηχανισμού, όταν προφέρουν δικαιολογίες όπως ότι δεν γνώριζαν ή ότι υπήρξαν αφελείς όσον αφορά την πολιτική «λαμβάνοντας υπ' όψη την ευκολία με την οποία μερικοί από αυτούς προσαρμόστηκαν στο πολιτικό πρωτόκολλο και στην κατάσταση». Πράγματι, ο Πεϊράτς παρατηρεί ότι «στην περίοδο 1936–39 αναδύ-

θηκε μια νέα τάξη, η οποία κληρονόμησε όλα τα καθήκοντα που προηγουμένως επωμιζόταν η τάξη που είχε εξαφανιστεί και αυτή περιλάμβανε και κάποια τμήματα του ελευθεριακού κινήματος». Στα συμπεράσματά του ο Πεϊράτς κατηγορεί επίσης τους αστέρες των CNT–FAI ότι ήταν στενόμυαλοι επαναστάτες χωρίς φαντασία, «δίχως μια πραγματικά αναρχική ηθική» και ότι σε εκείνες τις συνθήκες έκαναν ό,τι θα έκανε οποιοσδήποτε άλλος, διάλεξαν τον εύκολο δρόμο και «επέλεξαν την μικρότερη δυνατή προσπάθεια». Για τον Πεϊράτς όμως οι αναρχικοί *δεν μπορούν* να κάνουν ό,τι «θα έκανε οποιοσδήποτε άλλος σε εκείνες τις συνθήκες». Έτσι όταν θέτει το ερώτημα «τι θα μπορούσε να κάνει το ελευθεριακό κίνημα;» είναι υποχρεωμένος να συμπεράνει ότι το ερώτημα θα μπορούσε, εν μέρει, να απαντηθεί με ένα άλλο ερώτημα: «Τι θα έπρεπε να *μην* είχαν κάνει;» Γυρίζουμε λοιπόν, πάλι, στο ζήτημα «Μέσα και Σκοποί» και ο Πεϊράτς αναπτύσσει μερικές ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις ως προς αυτό. Στο επόμενο τεύχος της *Presencia* (τεύχος 6, Νοέμβριος/Δεκέμβριος 1966) ο Θιπριάνο Μέρα συμμετείχε στην συζήτηση με την μορφή μιας συνέντευξης που δυστυχώς δεν ήταν μεγάλης αξίας, επειδή ήταν πολύ σύντομη και επιφανειακή. Τουλάχιστον η συνέντευξη δίνει μερικά ερεθίσματα για μια μελλοντική διεξοδική συζήτηση. Κι αυτό επειδή ο Μέρα δείχνει ότι ενδιαφέρεται πράγματι για την τεκμηρίωση των γεγονότων και την εξαγωγή συμπερασμάτων, και δεν ενδιαφέρεται καθόλου να δικαιολογήσει τον ρόλο του στον «λαϊκό στρατό» το 1937, μετά τη στρατιωτικοποίηση των πολιτοφυλακών (Βλ. Κεφάλαιο 16ο). Αναγνωρίζει ότι: «είχαμε όλοι ίσο μερίδιο ευθύνης» όσον αφορά την πολιτική της συνεργασίας της CNT, και προσθέτει ότι πέρασε πια ο καιρός για να αποδοθούν ευθύνες στους ενόχους, αλλά παρ' όλα αυτά «θέλω να δηλώσω ότι η πολιτική των **τετελεσμένων γεγονότων** και οι διοικητικές αποφάσεις ήταν ορθές στις αρχές του πολέμου».

Ένα άλλο περιοδικό στο οποίο θα ήθελα να αναφερθώ σ' αυτό το «Υστερόγραφο» είναι το *Noir et Rouge* (*Μαύρο και Κόκκινο – Παρίσι*), το τελευταίο τεύχος του οποίου, το 46, εκδόθηκε τον Ιούνιο του 1970. Είναι αναμφίβολα ένα από τα καλύτερα αναρχικά περιοδικά των μεταπολεμικών χρόνων και αξίζει να μελετήσει κάποιος το κριτικό υλικό του για την Ισπανική Επανάσταση. Στα τεύχη 36 και 38 δημοσιεύονται, μεταφρασμένα στα γαλλικά, τα άρθρα των

Πεϊράτς και Μέρα που εμφανίστηκαν για πρώτη φορά στην *Presencia*, όπως επίσης και τα σχόλια των εκδοτών για το άρθρο του πρώτου και μια ενδιαφέρουσα απάντηση του Πεϊράτς. Ο μελετητής θα βρει επίσης αξιόλογα άρθρα για το ζήτημα της αυτοδιεύθυνσης με ειδικές αναφορές στην εμπειρία της Αλγερίας και την Γαλλική «επανάσταση» του Μάη του 1968.

Τέλος, θα παραπέμψω τον αναγνώστη στο ειδικό τεύχος του περιοδικού *Government and Opposition* (*Κυβέρνηση και Αντιπολίτευση*) με θέμα «Ο Αναρχισμός Σήμερα» (Τόμος 5, τεύχος 4, Φθινόπωρο 1970), το οποίο δημοσιεύει ένα καλά τεκμηριωμένο άρθρο του Χ. Ρομέρο Μάουρα με τίτλο: «Το Ισπανικό Παράδειγμα». Ο συγγραφέας επιχειρεί να διατυπώσει «μια υποθετική εξήγηση των λόγων για τους οποίους το αναρχικό κίνημα γνώρισε τέτοια επιτυχία μόνο στην Ισπανία όπου κατόρθωσε να οικοδομήσει μια **μαζική οργάνωση**, βασισμένη σε μεγάλο βαθμό στους βιομηχανικούς εργάτες, με τόσο ισχυρή και διαρκή επαναστατική ορμή». Ο κ. Μάουρα αναφέρει τις πέντε σημαντικότερες ερμηνείες που συνήθως προβάλλονται για να εξηγήσουν αυτό το φαινόμενο. Η πρώτη «επικεντρώνεται στην ιδιαιτερότητα του Ισπανικού χαρακτήρα», αλλά ο κ. Μάουρα ορθά απορρίπτει αυτή την «ρομαντική άποψη» επισημαίνοντας, ότι «η μεσαία τάξη της Ισπανίας ουδέποτε στράφηκε προς τον αναρχισμό και δεν φαίνεται να ήταν λιγότερο προσκολλημένη στα υλικά αγαθά της και τα συμφέροντά της από όσο η μεσαία τάξη άλλων χωρών». Η δεύτερη εξήγηση «στηρίζεται στην υπανάπτυξη της ισπανικής οικονομίας». Η τρίτη στηρίζεται στην ιδέα «ότι πρέπει να υπάρχει κάποιο είδος αιτιακής σχέσης ανάμεσα στο γεγονός ότι ο αναρχισμός της βιομηχανικής εργατικής τάξης ήταν ισχυρότερος στην Καταλωνία και την εμφάνιση εκεί ενός ισχυρού εθνικιστικού κινήματος της μεσαίας τάξης». Η τέταρτη εξήγηση «διατείνεται ότι ο αναρχισμός ήταν το εκρηκτικό αποτέλεσμα της έλλειψης πολιτικής ελευθερίας». Και η τελευταία αποδίδει το φαινόμενο του αναρχισμού στην Ισπανία στην «απογοήτευση των εργατών από το φιλελεύθερο–δημοκρατικό σύνταγμα το οποίο δεν παραχώρησε πραγματική εξουσία στους εργάτες».

Ο κ. Μάουρα δεν συναντά δυσκολία στο να απορρίψει αυτές τις εξηγήσεις. Θεωρεί ότι η πραγματική εξήγηση πρέπει να αναζητηθεί κατ' αρχάς «στην ίδια τη φύση της αναρχικής αντίληψης της

κοινωνίας και στο πώς θα πραγματοποιηθεί η επανάσταση». Στο δοκίμιό του επιχειρεί να εξηγήσει πώς γεννήθηκε αυτή η αντίληψη «και τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό, πώς η αυστηρή προσήλωση στις αρχικές αντιλήψεις για θέματα οργάνωσης επέτρεψε στο κίνημα να διατηρήσει την ορμή του για μια μακρόχρονη περίοδο». Θα παρατηρούσα ότι ο κ. Μάουρα σ' αυτό το δοκίμιο δεν ενδιαφέρεται για τα γεγονότα της περιόδου 1936–39 και γι' αυτό είναι κρίμα που αμαύρωσε αυτήν την καλά τεκμηριωμένη μελέτη με μια συμπερασματική παράγραφο, όπου προχωρεί σε αρκετές γενικεύσεις για εκείνα τα γεγονότα, γενικεύσεις τις οποίες δεν μπορούμε να πάρουμε στα σοβαρά, όχι περισσότερο από όσο τα λόγια «ενός από τους ηγέτες της FAI». Μπορούμε να πάρουμε στα σοβαρά την «υποθετική εξήγηση» του κ. Μάουρα μόνο μέσα στο πλαίσιο των «Απαρχών και του Υπόβαθρου» *και* **επιπλέον** των γεγονότων της περιόδου 1936–39 και υπό την προϋπόθεση ότι η τελευταία του φράση γι' αυτά τα γεγονότα: «Αλλά αυτό είναι μια άλλη ιστορία» δεν ισχύει!

Παρ' όλα αυτά όμως πρέπει να προσθέσω ότι θεωρώ πως το δοκίμιο του κ. Μάουρα διεγείρει το πνεύμα, πως οι απόψεις του είναι αντιφατικές και ενδιαφέρουσες (παρότι δεν είμαι σίγουρος για τις προθέσεις του) και μερικά από τα συμπεράσματά του είναι εξαιρετικά ενδιαφέροντα. Για παράδειγμα: «Αν και πολύ λίγα είναι γνωστά σήμερα για την ανάπτυξη και την παρακμή του γαλλικού και του ιταλικού συνδικαλισμού, ένα πράγμα είναι σαφέστατο, δηλαδή ότι η αντίληψή τους περί επαναστατικής γενικής απεργίας ήταν ένας επικίνδυνος μύθος». Ο κ. Μάουρα επεκτείνεται σ' αυτό το θέμα προσθέτοντας ότι «η ιδέα της γενικής απεργίας ξεκίνησε ως εναλλακτική λύση στην ένοπλη εξέγερση» η οποία μετά την Παρισινή Κομμούνα θεωρήθηκε ότι είχε ηττηθεί «άπαξ διά παντός... από τον στρατό του αστικού κράτους. Οι Γάλλοι και οι Ιταλοί συνδικαλιστές πίστευαν ότι η γενική απεργία, διασπείροντας την βία και εμποδίζοντας με δολιοφθορές τον συντονισμό της κρατικής μηχανής, θα καθιστούσε αδύνατη την χρήση τακτικού στρατού εναντίον των εργαζομένων». Συμφωνώ με τα λόγια του κ. Μάουρα ότι «αυτό ήταν μια αυταπάτη». Γι' αυτόν τον λόγο, αναφέρει το παράδειγμα των «αναρχοκομμουνιστών της ιταλικής USI (Συνδικαλιστικής Ένωσης) οι οποίοι αντιλήφθηκαν τους κινδύνους αυτού του λάθους», προσθέτοντας ότι «παρόλες τις

προσπάθειες του Αρμάντο Μπόργκι δεν μπορούσαν να επιβάλουν τις απόψεις τους σε ένα κίνημα το οποίο δεν έλεγχαν». Θεωρεί, ωστόσο, ότι στην Ισπανία

*«αυτή η παρανόηση δεν κέρδισε ποτέ έδαφος... Οι ιδρυτές της **Solidaridad Obrera** και της CNT είχαν αναρχοκομμουνιστικό υπόβαθρο, σε τέτοιο βαθμό ώστε –σε αντίθεση με το πρόγραμμα του επαναστατικού συνδικαλισμού σε άλλες χώρες– ο διακηρυγμένος στόχος τους ήταν μέχρι τέλους ο **ελευθεριακός κομμουνισμός**. Ουδέποτε εγκατέλειψαν την αναρχοκομμουνιστική αντίληψη της τελικής μάχης η έκβαση της οποίας θα κρινόταν μόνο με την βία.»*

Θα συμφωνούσα με τον κ. Μάουρα αλλά, εξαιτίας της τελευταίας του πρότασης η οποία μου φαίνεται ότι είναι ωμή και πεζή και, σε κάθε περίπτωση, αντίθετη με όσα γράφει για το Ιταλικό κίνημα που παρατέθηκαν παραπάνω. Αυτό που θεωρώ πρωτότυπο στις «υποθέσεις» του και χρήζει περαιτέρω έρευνας είναι ότι η «επιτυχημένη ιστορία», συγκριτικά με την υπόλοιπη Ευρώπη, της CNT, οφείλεται στο γεγονός ότι δέχτηκε πολύ βαθύτερες αναρχικές επιρροές παρά μαρξιστικές ή ρεφορμιστικές· ότι «ο διακηρυγμένος στόχος της ήταν μέχρι τέλους ο ελευθεριακός κομμουνισμός».

VIII

Στους αναγνώστες του βιβλίου *Η ζωή και οι ιδέες του Μαλατέστα* (*Malatesta–Life and Ideas*, Freedom Press, 1965) δεν χρειάζεται να θυμίσω το θέμα «Γενική Απεργία ενάντια στην Εξέγερση» που πραγματεύτηκα εκτενώς στο Τρίτο Μέρος αυτού του βιβλίου, στο κεφάλαιο «Η Σημασία του Μαλατέστα για τους Αναρχικούς σήμερα». Σε ένα εδάφιο που παραθέτω ο Μαλατέστα ισχυρίζεται ότι η ιδέα της Γενικής Απεργίας ξεκίνησε και «έγινε δεκτή με ενθουσιασμό από εκείνους οι οποίοι δεν πίστευαν στην κοινοβουλευτική δράση και διέκριναν σ' αυτή μια νέα και ελπιδοφόρα πορεία που οδηγούσε στην λαϊκή δράση». Το πρόβλημα όμως ήταν ότι οι περισσότεροι από αυτούς θεωρούσαν την Γενική Απεργία ως «υποκατάστατο της εξέγερσης, έναν τρόπο "για να πεθάνει της πείνας η μπουρζουαζία" και να υποχρεωθεί να συνθηκολογήσει χωρίς να πέσει ούτε ένας πυροβολισμός». Αυτό που υπονοεί ο

Μαλατέστα μ' αυτό το σχόλιο είναι ότι πολύ πριν πεθάνει της πείνας η μπουρζουαζία «θα πεθαίναμε της πείνας εμείς οι ίδιοι». Νομίζω ότι ο κ. Μάουρα καταλήγει σε λανθασμένα συμπεράσματα σχετικά με την αντιπαράθεση Μοννάτ–Μαλατέστα στο αναρχικό συνέδριο του Άμστερνταμ, επειδή δεν διαχωρίζει την Γενική Απεργία, η οποία κατά βάση είναι μια εξουσιαστική πράξη ενός κοινωνικού στρώματος –των οργανωμένων παραγωγικών εργατών– από την εξέγερση, που είναι ένας ξεσηκωμός του λαού ενάντια στην άρχουσα τάξη και τότε μόνο είναι εφικτή, για να μην πούμε επιτυχής, αν περιλαμβάνει ένα πολύ μεγάλο αντιπροσωπευτικό δείγμα της κοινωνίας. Συμφωνώ ανεπιφύλακτα με τα προηγούμενα –την αρχή της γενικής απεργίας ως «τελικής μάχης... που θα κριθεί μόνο από την βία» η έκβαση της οποίας θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από τον αριθμό των οργανωμένων εργατών και την φύση της εργασίας τους. Η εξέγερση είναι, εξ ορισμού, «η εμφάνιση της ανοιχτής αντίστασης ενάντια στην κατεστημένη εξουσία» **από τον λαό** και η επιτυχία της δεν έγκειται στο να κρατήσει όμηρο την κοινωνία αλλά στο να αποτελέσει την έκφραση της κοινωνίας και συνεπώς να είναι ευπρόσδεκτη. Η ιδέα ότι ο αναρχισμός καθορίζεται «μόνο από την ωμή βία» όπως την υπαινίσσεται ο κ. Μάουρα είναι ξένη με όλα όσα υποστηρίζουν οι αναρχικοί.
Ο κ. Μάουρα ως μελετητής του ισπανικού αγώνα θα έχει σίγουρα παρατηρήσει ότι ενώ τα επαναστατικά στοιχεία στην Ισπανία, παρά τις αναρίθμητες γενικές απεργίες από τον Φεβρουάριο μέχρι τον Ιούλιο του 1936, **δεν μπόρεσαν** να προκαλέσουν μιαν επανάσταση για να ανατρέψουν την κυβέρνηση του Λαϊκού Μετώπου και τους θεσμούς της (στους οποίους συμπεριλαμβάνονται οι ένοπλες δυνάμεις). Ήταν ωστόσο η πρωτοπορία η οποία ενέπνευσε άλλους να αντισταθούν και να καταπνίξουν την στρατιωτική ανταρσία του Φράνκο στα δύο τρίτα της Χερσονήσου και να θέσουν σε κίνηση μια κοινωνική επανάσταση που μετέβαλε ριζικά το υπάρχον οικονομικό σύστημα και στην οποία συμμετείχαν μερικά εκατομμύρια εργάτες και αγρότες.

IX

Νομίζω ότι πρέπει να περιμένουμε έναν αυξανόμενο όγκο υλικού για τις διάφορες πλευρές του Ισπανικού Εμφυλίου Πολέμου, που

θα προέρχεται κυρίως από την Ισπανία. Και όπως επισήμανε ένας συγγραφέας υπάρχει μια τάση για λεπτομερέστερες καταγραφές συγκεκριμένων γεγονότων όπως, για παράδειγμα, το βιβλίο του Μανουέλ Κρούελς *Els fets de Maig* (*Τα γεγονότα του Μαΐου*– Βαρκελώνη, 1970) που είναι ένα τόμος 140 σελίδων για τις Μέρες του Μάη του 1937, γραμμένο από έναν δημοσιογράφο της Βαρκελώνης που ήταν αυτόπτης μάρτυρας των γεγονότων. Μια άλλη πηγή υλικού πιστεύω ότι θα αποτελέσουν οι ανατυπώσεις εντύπων εκείνης της εποχής που για πολύ καιρό ήταν εξαντλημένα. Μια τέτοια ανατύπωση είναι το βιβλίο του Καμίλλο Μπερνέρι, *Guerra di Classe (1936–1937)* [*Ταξικός Πόλεμος (1936–1937)* – Πιστόια, 1971], μια συλλογή δώδεκα άρθρων τα οποία δημοσιεύτηκαν στη *Guerra di Classe*, την Ιταλική εφημερίδα την οποία εξέδιδε στη Βαρκελώνη το 1936–37 και η οποία περιλαμβάνει τόσο αμφιλεγόμενα όσο και σημαντικά άρθρα όπως τα: «Ανοιχτή Επιστολή στη Συντρόφισσα Φεδερίκα Μοντσένυ», «Πόλεμος και Επανάσταση» και «Η Επερχόμενη Αντεπανάσταση» (το τελευταίο δημοσιεύτηκε μία ημέρα προτού δολοφονηθεί από τους σταλινικούς).

Είναι σαφές ότι όσο περισσότερο υλικό εμφανίζεται τόσο το καλύτερο, και από όλες τις τάσεις της αριστεράς (για παράδειγμα ανατυπώθηκε το βιβλίο του Φέλιξ Μόρροου *Revolution and Counter Revolution in Spain* (*Επανάσταση και Αντεπανάσταση στην Ισπανία)* όπως επίσης και το βιβλίο του Φραντς Μπορκενάου *Spanish Cockpit* (*Ισπανική Αρένα*). Όμως για τους αναρχικούς έχει ήδη εκδοθεί κάτι παραπάνω από αρκετό υλικό για να αντλήσουν σαφή και αναμφισβήτητα διδάγματα από αυτόν τον επικό αγώνα.

Μετάφραση: Χρήστος Μόρφος

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΣΤΟ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ (1983)

I

Αυτές οι σημειώσεις περιορίζονται στο να εφιστήσουν την προσοχή των αναγνωστών σε όλες τις νέες εκδόσεις των βιβλίων που αναφέρονται στο «Βιβλιογραφικό Υστερόγραφο», και σε οποιουσδήποτε σχετικούς νέους τίτλους που εμφανίστηκαν τα δέκα τελευταία χρόνια.

II

Βιβλία αναφοράς. Έχουν κυκλοφορήσει τρία χρήσιμα έργα. *Οι Ισπανοί αναρχικοί.Τα Ηρωικά Χρόνια 1868–1936* (*The Spanish Anarchists. The Heroic Years 1868–1936*, Free Life Editions, Νέα Υόρκη, 1977) του Μάρραιη Μπούκτσιν. Αν και είναι ένα ενδιαφέρον και πολύτιμο βιβλίο ασχολείται στην πραγματικότητα μάλλον με το συνδικαλιστικό κίνημα παρά με τους αναρχικούς. Ο Μπούκτσιν χωρίς να θέτει στον εαυτό του στα σοβαρά το θεμελιώδες ερώτημα «Ποιοι ήταν πραγματικά οι Ισπανοί αναρχικοί;» συναντά προφανώς κάποιες δυσκολίες όταν προσπαθεί να κατατάξει κάπου μερικά από τα υπό εξέταση άτομα. Ο Χουάν Πεϊρό ο οποίος πάντοτε δήλωνε στα κείμενά του ότι ήταν αναρχικός, και τον οποίο έχουν επικρίνει μερικοί Ισπανοί επαναστάτες, περιγράφεται από τον Μπούκτσιν με ποικίλους τρόπους ως «κεντρώος», «μετριοπαθές μέλος της CNT» και «δεξιός συνδικαλιστής». Η Φεδερίκα Μοντσένυ περιγράφεται ως μία από τους «αστέρες της FAI» και ως «η γνωστότερη γυναίκα μέλος της FAI» παρά το γεγονός ότι είχε δηλώσει δημόσια ότι η μόνη οργάνωση στην οποία ήταν μέλος ήταν η CNT. Και αν ο συγγραφέας είχε μελετήσει τα αξιοπρόσεκτα κείμενά της στη *Rivista Blanca* (την οποία εξέδιδε πρώτα ο πατέρας της και κατόπιν η ίδια στη Βαρκελώνη την περίοδο 1923–1936) θα είχε σίγουρα καταλήξει στο συμπέρασμα ότι ήταν πέρα για πέρα μια αναρχοατομικίστρια, αν όχι στιρνερική.
Ο συγγραφέας προφανώς έθεσε το ερώτημα, αλλά προειδοποιεί τον αναγνώστη ότι η απάντησή του αποτελεί μέρος του «ανορθόδοξου» τρόπου συγγραφής αυτού του βιβλίου. Από την μια πλευρά

χρησιμοποίησε τους όρους «αναρχικός» και «αναρχοσυνδικαλιστής», «σχεδόν διαισθητικά, κατατάσσοντας συνήθως τους ελευθεριακούς όλων των τάσεων κάτω από τον τίτλο του "αναρχικού" όταν φαινόταν ότι θεωρούσαν τους μαρξιστές, την κρατική εξουσία και τους ταξικούς τους αντιπάλους ως μία σαφώς ενιαία τάση στην ισπανική κοινωνία και από την άλλη χαρακτήριζε ως "αναρχοσυνδικαλιστές" εκείνους τους ελευθεριακούς οι οποίοι λειτουργούσαν σε μεγάλο βαθμό ως συνδικαλιστές». Θεωρώ, λοιπόν, ότι με τον τρόπο αυτό συνέβαλε στην υπάρχουσα πολιτική σύγχυση, παρότι αυτό δεν τον εμπόδισε να γράψει ένα βιβλίο που αξίζει να διαβαστεί. Αν είχε αποδεχθεί τα συμπεράσματα ενός σημαντικού Ισπανού αναρχικού, ο οποίος το 1945 έγραψε ότι εκείνα τα χρόνια της «συνεργασίας» είχαν αποκαλύψει «αυτό που πολύ λίγοι από μας είχαν υποπτευθεί εδώ και καιρό: ότι υπήρχαν μερικές μόνο, όχι πολλές, εκατοντάδες αναρχικών στην Ισπανία», ίσως είχε μεταπειστεί και δεν έγραφε αυτό το βιβλίο. Και αυτό θα ήταν κρίμα.

Το βιβλίο του Χοσέ Πεϊράτς *Οι Αναρχικοί στην Ισπανική Πολιτική Κρίση*, υπάρχει πια μεταφρασμένο στα αγγλικά με τον τίτλο *Οι Αναρχικοί στην Ισπανική Επανάσταση* (*Los Anarquistas en la Crisis Politica Española – Anarchists in the Spanish Revolution,* Solidarity Books, Τορόντο, 1977). Αυτή η έκδοση, αντίθετα προς την αρχική, περιλαμβάνει ένα 35σέλιδο «Γλωσσάρι Ονομάτων» όχι όμως και «Ευρετήριο», και αυτό υποθέτουμε ότι συντάχθηκε από την εκδοτική ομάδα και όχι από τον Πεϊράτς. Δεν μπορώ ποτέ να φανταστώ ότι ο Πεϊράτς θα χαρακτήριζε τον Αρμάντο Μπόργκι ως «Ιταλό συγγραφέα αφοσιωμένο στην προπαγανδιστική δημοσιογραφία», ή τον συνταγματάρχη Κασάδο ως «διάσημο για την συγκρότηση της **χούντας** που έφερε το όνομά του και η οποία ανέτρεψε τον δικτάτορα Νεγκρίν, στο τέλος του πολέμου».

Το τρίτο έργο ασχολείται αποκλειστικά με αυτό που κατά μία άποψη ήταν ένα επουσιώδες περιστατικό στην ταραγμένη δεκαετία του 1930 στην Ισπανία. Όπως κάθε ιστορικός που σέβεται τον εαυτό του και γράφει για την Α' Διεθνή στην Ισπανία αναφέρει οπωσδήποτε τον Τζιουζέπε Φανέλλι, σαρκάζοντάς τον συνήθως (ο Μπούκτσιν αποτελεί εξαίρεση και έχει συμπεριλάβει επιπλέον στο βιβλίο του δύο φωτογραφίες του Φανέλλι) έτσι και όλοι οι ιστορικοί που ασχολούνται με την Δημοκρατία της δεκαετίας του 1930 αναφέρονται οπωσδήποτε στην σφαγή του Κάσας Βιέχας

στα τέλη του 1933, και στον γέρο *Seisdedos* (*εξαδάχτυλος*) ο οποίος υποτίθεται ότι ήταν ο αναρχικός αρχηγός, ο υποκινητής της τοπικής εξέγερσης που κατέληξε στη «σφαγή». Ε, λοιπόν όλοι έκαναν λάθος, επειδή ο Μπρέναν και ο Χομπσμπάουμ έκαναν λάθος και αφού όλοι οι άλλοι ιστορικοί δανείστηκαν και εμπλούτισαν τις αφηγήσεις αυτών των δύο ιστορικών θα πρέπει επίσης να ταπεινωθούν. Το βιβλίο του Τζερόμ Ρ. Μιντς *Οι Αναρχικοί του Κάσας Βιέχας* (*The Anarchists of Casas Viejas*, University of Chicago Press, 1982) ασχολείται με την ανάπτυξη του αναρχικού κινήματος σε μια πόλη της Ανδαλουσίας (όχι μακριά από το Γιβραλτάρ), από τις απαρχές του το 1914 και την εξέγερση τού 1933, μέχρι τις προσωπικές εμπειρίες όσων επέζησαν στους ταραγμένους καιρούς που ακολούθησαν, όπως τις αφηγήθηκαν στον συγγραφέα κατά την διάρκεια μιας περιόδου δύο χρόνων στα τέλη της δεκαετίας του 1960. Εκτός από την τεκμηρίωση των γεγονότων της εξέγερσης και του ρόλου που έπαιξε ο *Seisdedos*, ο καθηγητής Μιντς ξεσκεπάζει εκείνους που χρησιμοποιούν την θρησκεία ως «έννοια–κλειδί» για την κατανόηση του Ισπανικού αναρχισμού. Στην «Εισαγωγή» του βιβλίου του σημειώνει:

«Εκ πρώτης όψεως φαίνεται ότι το θρησκευτικό μοντέλο καθιστά ευκολότερη την κατανόηση του αναρχισμού, ιδιαίτερα όταν δεν υπάρχουν λεπτομερείς παρατηρήσεις και στενές επαφές. Το μοντέλο, ωστόσο, χρησιμοποιήθηκε για να εξυπηρετήσει τους πολιτικούς στόχους των αντιπάλων του αναρχισμού. Η χρήση εδώ των όρων "θρησκευόμενος" και "χιλιαστικός" χαρακτηρίζει τους αναρχικούς στόχους ως μη ρεαλιστικούς και ανέφικτους. Ο αναρχισμός απορρίπτεται κατ' αυτόν τον τρόπο ως εφαρμόσιμη λύση για τα κοινωνικά δεινά. Η υπεραπλούστευση αυτή διαστρέβλωσε σοβαρά τις αναρχικές πεποιθήσεις και την αναρχική πρακτική. Οι Τζέραλντ Μπρέναν, Έρικ Χομπσμπάουμ και Ραίυμοντ Καρ, για παράδειγμα, υποστήριξαν όλοι τους ότι υπήρχε μια στενή σχέση ανάμεσα στις επιθέσεις των αναρχικών και τις ερωτικές τους συνήθειες».

Και παραθέτει την πιο πρόσφατη περιγραφή, από το βιβλίο του Ραίυμοντ Καρ *Ισπανία* (*Spain*), στο οποίο οι αναρχικοί παρουσιάζονται ως εξής: «Αυστηροί πουριτανοί, ήθελαν να επιβάλουν την χορτοφαγία, την σεξουαλική εγκράτεια και τον αθεϊσμό σε μια α-

πό τις πιο καθυστερημένες αγροτικές τάξεις της Ευρώπης... Έτσι οι επιθέσεις ήταν στιγμές ανάτασης όπως και διεκδικήσεις καλύτερων συνθηκών επίσης...». Ο καθηγητής Μιντς σχολιάζει: «Οι πιο συνειδητοποιημένοι αναρχικοί εξεπλάγησαν από αυτές τις περιγραφές που έκαναν οι υπερενθουσιώδεις ιστορικοί για τον υποτιθέμενο ισπανικό πουριτανισμό». Ο «θρησκευτικός» μύθος οφειλόταν κυρίως στην επίδραση του Χουάν Ντίαθ ντελ Μοράλ, ενός δικηγόρου και ιστορικού που ήταν επίσης και γαιοκτήμονας και ο οποίος είχε γράψει μια ογκώδη ιστορία για τις αγροτικές εξεγέρσεις στην Ανδαλουσία[7]. Οι Άγγλοι ιστορικοί με πρώτο τον Μπρέναν θεώρησαν έγκυρα τα λεγόμενα του Μοράλ. Έτσι ο Μπρέναν στο βιβλίο του *Ο Ισπανικός Λαβύρινθος* (*The Spanish Labyrinth*) γράφει στο κεφάλαιο για τους αναρχοσυνδικαλιστές: «Σ' αυτό το σημείο είναι απαραίτητο να διακόψουμε για λίγο την αφήγησή μας για την εξέλιξη του αναρχοσυνδικαλισμού στις βιομηχανικές πόλεις και να πούμε μερικά πράγματα γι' αυτά που συνέβαιναν στην επαρχία. Οι σημαντικότερες περιοχές αγροτικού αναρχισμού στην Ισπανία είναι η Ανδαλουσία και το Λεβάντε. Με την βοήθεια της εξαιρετικά αντικειμενικής και λεπτομερούς ιστορίας του κινήματος στην Κόρδοβα την οποία έγραψε ο Ντίαθ ντελ Μοράλ θα καταστεί δυνατό να σχηματίσουμε μια αρκετά σαφή ιδέα γι' αυτό» (σελ. 173). Αργότερα, ο καθηγητής Μιντς υπογραμμίζει ότι οι Ραίυμοντ Καρ, Χομπσμπάουμ και Τζολ «αποδέχθηκαν τον χαρακτηρισμό του Ντίαθ ντελ Μοράλ και επιπλέον ταύτισαν την κατάσταση στην Ισπανία με μια εποχή και έναν λαό τους οποίους θεωρούσαν συγκρίσιμους – την Αγγλία του 17ου αιώνα με τους Αναβαπτιστές της και τους ανθρώπους της Πέμπτης Μοναρχίας». Ο Φραντς Μπορκενάου προχώρησε ακόμα περισσότερο στο βιβλίο του *Η Ισπανική Αρένα* (*The Spanish Cockpit*) όταν υποστήριζε ότι «ο αναρχισμός είναι μια θρησκεία», αλλά και ο Τζωρτζ Γούντκοκ στην *Ιστορία του Αναρχισμού* έπεσε επίσης θύμα της ερμηνείας του ντελ Μοράλ μέσω του Χομπσμπάουμ. Όχι μόνο παραθέτει αποσπάσματα του ντελ Μοράλ τα οποία είχε παραθέσει και ο Χομπσμπάουμ στο βιβλίο του *Πρωτόγονοι Εξεγερμένοι* (*Primitive Rebels*) και από το βιβλίο του Μπρέναν *Ο Ισπανικός Λαβύρινθος*

7. Juan Díaz del Moral, *Historia de las Agitaciones Campesinas Andaluzas* (Μαδρίτη, 1967). (Σ.τ.Μ.)

για να τεκμηριώσει την άποψή του ότι «ο αναρχισμός στο σύνολό του έχει, φυσικά, ένα ηθικοθρησκευτικό στοιχείο το οποίο τον διακρίνει από τα συνηθισμένα πολιτικά κινήματα, και αυτό το στοιχείο έχει αναπτυχθεί πολύ πιο έντονα στην Ισπανία παρά αλλού», αλλά στην επόμενη σελίδα αναφέρεται στον «αναρχικό χιλιασμό» που σαρώνει την επαρχία «σαν μια μεγάλη θρησκευτική αναγέννηση» και στους εξτρεμιστές που καθοδηγούνται από φανατικούς όπως τον Ντουρρούτι και τον αχώριστο σύντροφό του τον Ασκάσο, που ήταν πρόθυμοι να χρησιμοποιήσουν κάθε μέσο για να επισπεύσουν τον ερχομό του επαναστατικού χιλιασμού τους» (σελ. 354–355).
Ο καθηγητής Μιντς προχώρησε περισσότερο από την τεκμηρίωση των γεγονότων σχετικά με την εξέγερση στο Κάσας Βιέχας. Γράφει στον πρόλογό του:

«Αυτή η μελέτη της αναρχικής εξέγερσης αποτελεί και η ίδια μέρος μιας επανάστασης στην ιστορική έρευνα, μια από τις όψεις της οποίας είναι η επανεξέταση της ιστορίας, χρησιμοποιώντας στοιχεία που δίνουν οι καταφρονεμένοι – προσωπικές αφηγήσεις και εξιστορήσεις ζωής των σκλάβων και των κολίγων στον αμερικάνικο Νότο, για παράδειγμα και σ' αυτήν την περίπτωση, τις περιγραφές των αγροτών για τις συνθήκες στην Ανδαλουσία. Τα νέα στοιχεία είναι κυρίως προφορικά· οι αφηγητές είναι αμόρφωτοι, συχνά αναλφάβητοι. Αυτές οι προφορικές ερμηνείες αντικρούουν την ιστορία που στηρίζεται τόσο συχνά, σχεδόν αποκλειστικά, στις απόψεις των μορφωμένων και ανώτερων τάξεων. Η εισαγωγή αυτών των νέων πηγών στην μελέτη της κοινωνικής και πολιτικής ιστορίας μπορεί να προκαλέσει μια τόσο ριζική αλλαγή στις αντιλήψεις όσο εκείνη που προκάλεσε το ιμπρεσιονιστικό κίνημα στην ζωγραφική – και τώρα, όπως και τότε, η εικόνα του κόσμου πλημμυρίζει από νέο φως, το οποίο προσδίδει στις καταστάσεις μια διάσταση και μια εμβέλεια που δεν γίνονταν αντιληπτές προηγουμένως.»

III

Το βιβλίο των Μπρουέ και Τεμίμ *Η Επανάσταση και ο Πόλεμος της Ισπανίας* (*La Revolution et la Guerre d' Espagne*) το οποίο είχα χαρακτηρίσει ως την καλύτερη γενική ιστορία του Εμφυλίου Πολέ-

μου, μεταφράστηκε στα αγγλικά (Λονδίνο, 1972) εξαντλήθηκε όμως και δεν ξαναεκδόθηκε. Η ίδια μοίρα επιφυλάχθηκε και για την δεύτερη έκδοση του σημαντικού έργου του Μπολλοτέν, αλλά όχι και για το έργο του Χιού Τόμας *Ο Ισπανικός Εμφύλιος Πόλεμος* (*The Spanish Civil War*), το οποίο επανεκδόθηκε το 1977 σε μια επηυξημένη και βελτιωμένη έκδοση από τον οίκο Penguin Books. Θα προτιμούσα να αγνοήσω αυτό το έργο αλλά έχει γίνει προφανώς η επίσημη ιστορία του Εμφυλίου Πολέμου στα αγγλικά, και όταν ακόμα και ο Τζωρτζ Γούντκοκ στη *δική* του πρότυπη ιστορία του αναρχισμού δικαιολογεί την συντομία με την οποία πραγματεύεται τα γεγονότα της περιόδου 1936–39 παραπέμποντας τους αναγνώστες του για περαιτέρω λεπτομέρειες στην «πρόσφατη θαυμάσια ιστορία του Χιού Τόμας», δεν χρειάζομαι δικαιολογίες για να αναδημοσιεύσω εδώ την κριτική που είχα γράψει στη *Freedom* (Ιανουάριος 1978) γι' αυτήν την επανέκδοση:

Η ΩΡΙΜΟΤΕΡΗ ΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΧΙΟΥ ΤΟΜΑΣ

Τα μέσα ενημέρωσης, στις αρχές του 1977, ασχολήθηκαν αρκετά με τον καθηγητή Χιού Τόμας λόγω της νέας έκδοσης της περιβόητης ιστορίας του για τον Ισπανικό Εμφύλιο Πόλεμο. Με τον έναν ή τον άλλο τρόπο ο άνθρωπος και καθαυτή η κίνησή του να διορθώσει το κείμενο και μερικές από τις ερμηνείες του, μετά από δεκαέξι χρόνια, ήταν περισσότερο σημαντικά για τα μέσα ενημέρωσης από το να εξακριβώσουν αν πραγματικά αυτή η «Τρίτη επηυξημένη και βελτιωμένη έκδοση» διαφέρει τόσο πολύ από την πρώτη έκδοση του 1961 ή την πρώτη έκδοση του 1965 από τον οίκο Penguin.

Θα έλεγα ότι δεν είναι. Πρώτα όμως δυο λόγια για το ίδιο το βιβλίο. Ολα έχουν μεγαλώσει σ' αυτό. Το σχήμα είναι λίγο μεγαλύτερο, οι στήλες είναι λίγο φαρδύτερες, το διάστιχο είναι μεγαλύτερο και τα τυπογραφικά στοιχεία μεγαλύτερα απ' ό,τι στην προηγούμενη έκδοση του *Πένγκουϊν* – και αυτό βοηθά γιατί οι σελίδες σ' αυτό το βιβλίο δεν είναι λιγότερες από 1100, συμπεριλαμβανομένης μιας πληθώρας σημειώσεων. Το βάρος του βιβλίου αυξήθηκε επίσης κατά μισή λίμπρα και έφτασε την μιάμιση λίμπρα, το πάχος του αυξήθηκε κατά μισή ίντσα και, πρέπει να το πω, η τιμή ανέβηκε επίσης από τις 75 πένες στις τρεισήμισι λίρες. Αναφέρω

αυτές τις λεπτομέρειες όχι χάριν αστεϊσμού αλλά επειδή ο σοβαρός μελετητής του θέματος ο οποίος έχει ήδη την πρώτη έκδοση θα μπορούσε κάλλιστα να ρωτήσει αν θα έπρεπε να αγοράσει αυτήν την πολυδιαφημισμένη νέα έκδοση και πιστεύω ότι ένας τίμιος κριτικός πρέπει να απαντήσει «Όχι», δεν θα έπρεπε να το κάνει. Το γεγονός ότι έχει 200 σελίδες επιπλέον δεν σημαίνει ότι ο συγγραφέας έχει προσθέσει τόσο πολύ νέο υλικό επειδή, όπως έχω τονίσει ήδη, τα τυπογραφικά στοιχεία είναι μεγαλύτερα, και επομένως υπάρχουν λιγότερες λέξεις στην σελίδα. Για κάποιον όμως ο οποίος δεν έχει ήδη το βιβλίο, αυτή η έκδοση τσέπης που κοστίζει τρισήμισι λίρες είναι με τα σημερινά πρότυπα αυτό που οι επαγγελματίες φυλλαδιογράφοι θα αποκαλούσαν μια «καλή αγορά».

Το κατά πόσον είναι καλή ιστορία εξαρτάται μάλλον από το τι περιμένετε από μια ιστορία για ένα στρατιωτικό πραξικόπημα το οποίο, αν δεν υπήρχε η αντίσταση του λαού στους δρόμους, θα είχε εδραιωθεί από τους στρατιωτικούς και τους πολιτικούς σε λιγότερο από μια εβδομάδα. Το ότι η καλοσχεδιασμένη στρατιωτική ανταρσία ενάντια σε έναν άοπλο λαό όχι μόνο απέτυχε, αλλά ένα μήνα αργότερα –όπως δείχνει ένας από τους εξαιρετικούς χάρτες (σελ. 402) αυτού του τόμου– πάνω από το πενήντα τοις εκατό της χερσονήσου δεν βρισκόταν υπό στρατιωτικό έλεγχο, θα θεωρηθεί, πιστεύω, από τους κοινωνικούς ιστορικούς του μέλλοντος ως η πλέον σημαντική όψη του Εμφυλίου Πολέμου, και όχι οι στρατιωτικές εκστρατείες που ακολούθησαν ούτε η πολιτική μοίρα όσων βρίσκονταν στην κορυφή, πράγματα από τα οποία βρίθει η ιστορία του Τόμας. Διότι αν και μπορεί, σωστά, να αμφισβητηθεί το ότι ο εμφύλιος πόλεμος δεν θα καρκινοβατούσε για άλλα δύο χρόνια χωρίς την στρατιωτικοποίηση των πολιτοφυλακών, την προσφυγή στην πολεμική οικονομία, την στρατολογία, την λογοκρισία -εν ολίγοις, όλες τις απαραίτητες προϋποθέσεις του συμβατικού πολέμου και που αποτελούν το υλικό των στρατιωτικών ιστορικών– αυτό που καθιστά μοναδικό τον Ισπανικό Εμφύλιο Πόλεμο ήταν η πρώτη εβδομάδα, ο πρώτος μήνας, σχεδόν ακόμα και οι πρώτοι *δέκα* μήνες που κορυφώθηκαν στις Μέρες του Μάη του 1937, αλλά στο επίπεδο δρόμος–εργοστάσιο–χωράφι–συνδικάτο–δήμος–πόλη–χωριό και όχι στο επίπεδο κυβέρνηση–κόμμα–πολι-

τική–στρατιωτική–διεθνής πολιτική. Σ' αυτό το επίπεδο ήταν α-πλώς αυτοεπαναλαμβανόμενη ιστορία.
Στον νέο «Πρόλογο», ο Χιού Τόμας θέλει να μας κάνει να πιστέψουμε ότι γράφοντας για πρώτη φορά το βιβλίο είχε ως κίνητρο την επιθυμία –μολονότι μια «ήπια» επιθυμία!– να αντιδράσει στη φρανκική προπαγάνδα η οποία εξέδιδε την σειρά φυλλαδίων των δύο πεσετών *Temas Españolas*, τα οποία περιέγραφαν τον τρόπο με τον οποίο ο Φράνκο και οι σύμμαχοί του έσωσαν την Ισπανία πραγματοποιώντας μία «Σταυροφορία απελευθέρωσης από τον κομμουνισμό, τον αθεϊσμό και την μασονία». Ο Τόμας υποστηρίζει ότι:

«Αυτή η προπαγάνδα κυριαρχούσε.Σίγουρα όμως κάποιο είδος γνώσης του παρελθόντος ή ειλικρινούς αναπαράστασής του είναι επιθυμητά αν θέλουμε να αντιμετωπίσουμε το μέλλον με σιγουριά. Μια ιστορική μελέτη θα μπορούσε ίσως να παίξει κάποιο ρόλο σ' αυτό αν ήταν ήπια; Έτσι στο βιβλίο μου επιχείρησα να αποφύγω τις πολεμικές, να καταγράψω τα γεγονότα, στο βαθμό που μπορούσα, με όση νηφαλιότητα διέθετα και, στο μέτρο του δυνατού, να αποφύγω τις αντεγκλήσεις.»

Σίγουρα είναι κανείς δικαιολογημένος αν θεωρήσει τα προηγούμενα ως ευσεβείς πόθους, ή ακόμα και σαν μια περίπτωση μεσήλικης ματαιοδοξίας (που δεν προκαλεί καθόλου έκπληξη λαμβανομένης υπ' όψιν της εντελώς δυσανάλογης σημασίας που αποδόθηκε σ' αυτό το βιβλίο διεθνώς για σχεδόν είκοσι χρόνια) γιατί δεν υποστηρίζονται στην πρώτη παράγραφο του «Προλόγου» της πρώτης έκδοσης –που αποτελείται σχεδόν αποκλειστικά από ευχαριστίες– στον οποίο ο καθηγητής Τόμας είχε γράψει: «Ήρθε η ώρα (1961) να γίνει μια χρήσιμη μελέτη του Ισπανικού Εμφυλίου Πολέμου».
Η πρόταση έχει προφανώς νόημα μόνο αν μπορέσουμε να αποσαφηνίσουμε το τι εννοεί ο συγγραφέας με τη λέξη «χρήσιμη». Στην συνέχεια, γράφει ότι «πέραν του τεράστιου όγκου του δημοσιογραφικού υλικού και των φυλλαδίων που εμφανίστηκαν εκείνη την περίοδο, έχει δημοσιευθεί και αρκετά αξιόλογο υλικό το οποίο μπορεί να οδηγήσει στην εξάλειψη πολλών υφιστάμενων προκαταλήψεων σχετικά με τον πόλεμο». Από ποιόν; Το 1960 οι μο-

ναδικοί άνθρωποι σ' αυτήν την χώρα που ενδιαφέρονταν ακόμα, έστω και ελάχιστα, για τον Ισπανικό Εμφύλιο Πόλεμο ανήκαν στην «αριστερά». Και ποιό νέο «πολύτιμο» υλικό έλαβε υπ' όψιν του ο κύριος Τόμας αν όχι, και πάνω απ' όλα, την επίσημη ιστορία της ισπανικής κυβέρνησης; Θα επιστρέψω σ' αυτό το σημαντικό ζήτημα των πηγών. Πρώτα όμως ας παραθέσουμε ακόμα ένα απόσπασμα από την επόμενη παράγραφο:

«Πολλές από τις ηγετικές φυσιογνωμίες έχουν καταθέσει τις δικές τους μαρτυρίες για όσα συνέβησαν. Άλλοι, πιο ώριμοι σήμερα, είναι πρόθυμοι να μιλήσουν με την γλώσσα της ιστορίας στον δίχως πάθη παρατηρητή. Μια νέα και περισσότερο αντικειμενική γενική εικόνα μπορεί να σχηματιστεί τώρα στην θέση εκείνης που επικρατούσε παλαιότερα.»

Ο τρόπος με τον οποίο ο συγγραφέας προσεγγίζει τα γεγονότα και την ιστορία συνοψίζονται σ' αυτήν την παράγραφο και αυτό που εννοεί με την λέξη «χρήσιμη» μπορεί, πιστεύω, τώρα να εξηγηθεί από τα συμφραζόμενα. Η πρότασή του, συνεπώς, στην τελευταία έκδοση της ιστορίας του –ότι ξεκίνησε για να αποκαταστήσει την ιστορική ισορροπία που διαταράχθηκε από τις βρωμοφυλλάδες των δύο πεσετών του Φράνκο– δεν αντέχει σε κριτική. Ο κύριος Τόμας γράφει επίσης:

«Γνωρίζω ότι, αν αυτό το βιβλίο στη νέα του μορφή διαβαστεί, οι άνθρωποι θα επισημάνουν αλλαγές οι οποίες πιστοποιούν ότι και ο συγγραφέας έχει αλλάξει επίσης – μετακινήθηκε, για παράδειγμα, προς τα δεξιά, καθώς γερνούσε ή μετακινήθηκε προς τα αριστερά, για να συμβαδίσει με τους νέους.»

Αυτό θα μπορούσε να παρατεθεί ως ένα εύστοχο σχόλιο ειδικά λαμβάνοντας υπ' όψιν τα συμπεράσματα του συγγραφέα: «Ίσως και να άλλαξε η δική μου οπτική γωνία, αυτό δεν το γνωρίζω». Ωστόσο, τώρα που γράφω αυτό το κείμενο ο *Guardian* αναφέρει ότι ο Τόμας προσχώρησε στο Συντηρητικό Κόμμα. Οταν εξέδωσε την πρώτη έκδοση της ιστορίας του ήταν μέλος του Εργατικού Κόμματος. Αν υπονοεί ότι οι φιλοσοφίες των Τόρυδων και των Εργατικών είναι ίδιες, τότε με την ίδια δικαιολογία επίσης παραθέτω αρ-

κετά αποσπάσματα του συγγραφέα μας αρκεί να στηρίζουν τα δικά μου συμπεράσματα ότι δεν μπορείτε να εμπιστεύεστε αυτούς τους «αντικειμενικούς» ακαδημαϊκούς καθηγητές περισσότερο από όσο, όπως παραδέχονται, εμπιστεύονται οι ίδιοι τον εαυτό τους.
Για να είμαι δίκαιος με τον καθηγητή Τόμας, ας τον αφήσουμε να εξηγήσει ο ίδιος στον αναγνώστη τις διαφορές της νέας έκδοσης από την αρχική, πέρα από τα τυπογραφικά στοιχεία, τον όγκο και την τιμή. Γράφει:

«Υπήρξα περισσότερο σκληρός, είναι αλήθεια, με την Σοσιαλιστική Νεολαία όσον αφορά τους μήνες που προηγήθηκαν του πολέμου από ό,τι ήμουν το 1961, και πιθανώς περισσότερο σκληρός με την έλλειψη μεγαλοψυχίας του νικητή μετά τον πόλεμο. Πιστεύω τώρα, περισσότερο από ό,τι το 1960, ότι οι ιδέες των αναρχικών για την αναγέννηση της κοινωνίας ήταν περισσότερο πρωτότυπες, δεδομένου ότι τέθηκαν σε εφαρμογή σε μια μικτή κοινωνία.»

Συνεχίζει, αναγνωρίζοντας ότι οι πολιτικοί ηγέτες αντιμετώπισαν δυσκολότερα προβλήματα από ό,τι πίστευε ο ίδιος όταν έγραψε το βιβλίο του αν και «ως επί το πλείστον ισχύουν ακόμη οι κρίσεις μου για τα άτομα». Και προσθέτει: «Ίσως είμαι περισσότερο και όχι λιγότερο επικριτικός για τον στρατηγό Φράνκο.» Και στο εξώφυλλο του βιβλίου του Τόμας εμφανίζεται μια έγχρωμη αφίσα του 1936 της UGT (του ελεγχόμενου από τους σοσιαλιστές συνδικάτου), η οποία απεικονίζει έναν νεαρό, ένοπλο πολιτοφύλακα, που κρατάει ένα σωρό σημαίες, από τις οποίες ξεχωρίζει η κόκκινη σημαία της UGT. Σε πρώτο πλάνο είναι η λέξη UNIFICACION (Ενότητα).
Ασφαλώς δεν είναι κάποιος κυνικός όταν αποδοκιμάζει τον καθηγητή που ανακαλύπτει αργοπορημένα ότι δεν ήταν αρκετά σκληρός στην κριτική του για τη «Σοσιαλιστική Νεολαία» (που καθοδηγούνταν από εκείνον τον πολιτικό αρουραίο, τον Σαντιάγο Καρίγιο, που ξεπουλήθηκε στους σταλινικούς το 1936 και ο οποίος το 1977, πιστός στην παράδοση, αναδείχθηκε στον κατ' εξοχήν ευρωκομμουνιστή αρουραίο) ή όταν κάποιος τονίζει την ανακάλυψη του καθηγητή, *μετά τον θάνατο του Φράνκο*, ότι δεν ήταν αρκετά «σκληρός» όσον αφορά την «έλλειψη μεγαλοψυχίας του νικητή μετά τον πόλεμο» και ότι «Ίσως είμαι περισσότερο και όχι λι-

γότερο επικριτικός απέναντι στον στρατηγό Φράνκο». Νιώθει επίσης «δικαιότερος» απέναντι στον Μανουέλ Αθάνια και πιστεύει ότι «οι ιδέες των αναρχικών για την αναγέννηση της κοινωνίας ήταν περισσότερο πρωτότυπες, δεδομένου ότι τέθηκαν σε εφαρμογή σε μια μικτή κοινωνία, από ό,τι πίστευα το 1960». Στην πραγματικότητα προχώρησε ακόμα περισσότερο σε μια συνέντευξη που έδωσε στον Ρίτσαρντ Γκοτ[8] και δημοσιεύτηκε στον *Guardian* (9 Φεβρουαρίου 1983) όπου δήλωσε ότι η μεταχείριση που επιφυλάχθηκε στο POUM και στους αναρχικούς «τώρα φαίνεται πράγματι πολύ αποτρόπαιη» αλλά συνεχίζει απαλλάσσοντας τους Ισπανούς κομμουνιστές από τις ευθύνες τους κατηγορώντας κατ' αρχάς τους «ξένους» κομμουνιστές για όλα τα εγκλήματα –ενώ ο ισπανικός θίασος «μη γνωρίζοντας και μην τολμώντας να μαντέψει την αλήθεια, παρατηρούσε αυτά που συνέβαιναν και δειλά χειροκροτούσε»– και στη συνέχεια επισημαίνοντας, σωστά, ότι «πρέπει να θυμόμαστε ότι οι Φιλελεύθεροι ήταν εξ ολοκλήρου με το μέρος των Κομμουνιστών σ' αυτό το ζήτημα και το ίδιο ήταν στην πράξη η αυτονομιστική κυβέρνηση της Καταλωνίας. Θεωρούσαν την υπόθεση του POUM ως ένα πολύ ατυχές και αρκετά ασήμαντο περιστατικό».

Για το τελευταίο, ο Τόμας είπε στον δημοσιογράφο: «Πιστεύω πως δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι μνήμες για αυτό το έγκλημα δεν έχουν σβήσει με την πάροδο του χρόνου» και αυτό, θα μπορούσε να προσθέσει κάποιος, συνέβη όχι χάρις στην *Ιστορία* του κ. Τόμας, αλλά στην πραγματικότητα παρά την *Ιστορία* του κυρίου Τόμας.

---

8. Ένας εντελώς άκριτος θαυμαστής ο οποίος το μόνο που έδειξε ξεκάθαρα είναι το πόσα λίγα, αυτός και ο επιμελητής του *Guardian*, γνωρίζουν για την προέλευση του βιβλίου όταν ένα από τα "βασικά" συμπεράσματα του Γκοτ χρησιμοποιείται από τον επιμελητή ως επτάστηλος βασικός τίτλος: «Είναι ένα γενναίο βήμα για κάθε συγγραφέα να εξετάσει με την αμεροληψία της μέσης ηλικίας τα πάθη της νεότητάς του», αφού όλοι γνωρίζουμε ότι στην πρώτη έκδοση ο Τόμας περιέγραφε τον εαυτό του ως έναν «απαθή παρατηρητή» και στην τωρινή έκδοση υποστηρίζει ότι δεν «γνωρίζει» εάν έχει «αλλάξει» την «οπτική του γωνία». Άποψη με την οποία συμφωνώ απολύτως.

Οσο για τους Ισπανούς κομμουνιστές που χειροκροτούσαν «δειλά» τις διώξεις των επαναστατών από τους Ρώσους και από άλλα ξένα στοιχεία, δηλώνει τώρα, ότι «προκαλούσαν έτσι την εξαχρείωση της δημοκρατικής υπόθεσης με έναν τρόπο που ίσως ποτέ δεν συνειδητοποίησαν». Το ότι ο κύριος Τόμας πρέπει ακόμη να απαλλάσσει από τις ευθύνες τους τούς Ισπανούς κομμουνιστές μετά από όλα όσα έχουν γραφεί από μερικούς από τους ίδιους τους αστέρες του Κόμματος, απέχουν αρκετά από όλες τις μαρτυρίες που ήταν διαθέσιμες από την αρχή και τις οποίες αγνόησε επιλεκτικά, δεν προκαλεί και τόσο την κατάπληξη. Αν είχε κάνει κάτι διαφορετικό, αυτό θα σήμαινε ότι δεν θα είχε κάνει αυτήν την προχειροδουλειά αλλά μια συνολική επανεξέταση και ανάπλαση του βιβλίου του, εγκαταλείποντας τον μύθο της κομμουνιστικής «αποτελεσματικότητας και πειθαρχίας» και επιζητώντας να κατανοήσει και να ερμηνεύσει την αντίσταση του λαού παρά την απροθυμία της κυβέρνησης του Λαϊκού Μετώπου και του τελείως ανίκανου Κομμουνιστικού Κόμματος. Αυτό θα απαιτούσε πολύ μεγάλη διανοητική προσπάθεια από έναν ακαδημαϊκό του οποίου οι *παθιασμένες* πολιτικές σκέψεις, όταν εκδόθηκε για πρώτη φορά το βιβλίο του το 1961, ήταν υπέρ του Εργατικού Κόμματος και ο οποίος τώρα, στα 1977, νιώθει υποχρεωμένος να ενώσει τις δυνάμεις του με εκείνες της Σιδηράς Κυρίας του Κόμματος των Τόρυδων[9].

Τι μπορούμε να ελπίσουμε λοιπόν ακόμα και όταν ο Τόμας παραδέχεται στη συνέντευξη προς τον *Guardian* ότι:

«Το αναρχικό κίνημα αποτέλεσε ένα αναγεννητικό κίνημα για την Ισπανία το οποίο είχε κάτι να συνεισφέρει. Διαστρεβλώθηκε από την τρομοκρατία, φυσικά, όμως η δυσπιστία του προς τον συγκεντρωτισμό,

---

9. [Σημείωση του 1982] Το πόσο επιτυχημένος υπήρξε μπορούμε να το εκτιμήσουμε από την έκδοση ενός φυλλαδίου του το οποίο προλόγισε η Μάργκαρετ Θάτσερ. Και τον Οκτώβριο του 1982 δημοσιεύτηκε ότι είχε μετατραπεί σε ένα είδος πνευματικού *γκουρού* της Μητέρας-των-Πολέμων της Βρετανίας και προς τιμήν της οποίας παρέθεσε ένα φιλολογικό *soireé* στο οποίο παραβρέθηκαν ένα σωρό μεροκαματιάρηδες του πνεύματος που ανήκουν στο κατεστημένο και ένα σωρό ανερχόμενοι φερέλπιδες νέοι.

και προς το κράτος, οι φαντασιακές ιδέες του για τον εργατικό έλεγχο, τόσο της γης όσο και των εργοστασίων, στην Βαρκελώνη ήταν σημαντικά στοιχεία. Πιστεύω ότι δεν το ανέλυσα αυτό αρκετά καλά στην πρώτη έκδοση.»

Δεν προτείνω την σελίδα προς σελίδα σύγκριση των δύο εκδόσεων, καθώς μπορώ να αξιοποιήσω καλύτερα τον χρόνο μου. Πάντως δεν θα λείψουν οι τελειόφοιτοι φοιτητές που θα ψάχνουν ένα θέμα για διδακτορικό και θα είναι πρόθυμοι και έτοιμοι να αφιερώσουν αρκετές γοητευτικές ώρες στην καταγραφή και την ερμηνεία αυτών των παραλλαγών.

Πιστεύω ότι αυτό που οι αναρχικοί αναγνώστες δικαιούνται να ρωτήσουν είναι αν η νέα έκδοση διορθώνει όχι μόνο κάποια ουσιαστικά σφάλματα που αφορούν τις επαναστατικές πλευρές του Ισπανικού Εμφυλίου Πολέμου αλλά και την ιστορική οπτική του αγώνα, λαμβανομένων υπ' όψιν των όσων έχει γράψει και δηλώσει για την νέα έκδοση του *Εμφυλίου Πολέμου στην Ισπανία.*

Ο συγγραφέας έχει κάνει αναρίθμητες επουσιώδεις αλλαγές στο κείμενο και θα αναφέρω μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα. Η δομή του βιβλίου ωστόσο παραμένει ως είχε, παρά τον ισχυρισμό του συγγραφέα ότι έχει «αναπλάσει μερικά κεφάλαια και επιπλέον έχει ξαναγράψει κάποια άλλα. Αυτό που προέκυψε είναι αναμφισβήτητα ένα νέο βιβλίο», διότι ισχυρίζεται επίσης ότι προσπάθησε να διατηρήσει «την μορφή του παλιού όσο αυτό ήταν δυνατόν. Πράγματι ένιωσα κάπως υποχρεωμένος στους παλιούς μου αναγνώστες να διατηρήσω την ίδια δομή που είχε και στα τέλη της δεκαετίας του 1950 αν και, έχοντας ξεκινήσει πάλι από την αρχή, θα μπορούσα να προσεγγίσω διαφορετικά και αυτό το ζήτημα». Ο καθηγητής τα θέλει όλα δικά του.

Έχοντας παραδεχθεί ότι δεν εξέτασα πολύ σχολαστικά την νέα έκδοση προτίθεμαι να συμπληρώσω τις δικές μου εντυπώσεις με εκείνες δύο άλλων κριτικών οι οποίοι και γνωρίζουν αλλά και ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για τα γεγονότα της περιόδου 1936–1939. Ο σύντροφός μας Φρανκ Μιντζ, γράφοντας για την νέα έκδοση στην *Black Flag* λέει ότι «η μεγαλύτερη βελτίωση αφορά τα θέματα της αυτοδιεύθυνσης. Είναι επίσης σαφές ότι ο Τόμας προσπάθησε πράγματι να εκσυγχρονίσει την μελέτη του και το έχει καταφέρει αρκετά καλά». Στο ερώτημα κατά πόσον αξίζει να διαβαστεί το βι-

βλίο απαντά: «Αλίμονο, ναι! Επειδή είναι ένας θησαυρός πληροφοριών». Ασχολείται επίσης με το κύριο πρόβλημα το οποίο παραμένει: «Ο Τόμας παρουσιάζει έναν ογκώδη τόμο γεμάτο πληροφορίες αλλά φαίνεται ότι αποφεύγει επιμελώς οποιαδήποτε ανάλυση των κοινωνικών προβλημάτων».

Η δεύτερη κριτική που θα αναφέρω είναι του Πωλ Πρέστον και δημοσιεύτηκε, αν είναι ποτέ δυνατόν, στο *The Times Educational Supplement* (11 Μαρτίου 1977). Ο κριτικός, πανεπιστημιακός και ο ίδιος και για κάποια περίοδο συνάδελφος του Χιού Τόμας στο Πανεπιστήμιο του Ρέντιγκ[10], κρίνει την νέα έκδοση χρησιμοποιώντας τις επικρίσεις που διατυπώθηκαν εναντίον του βιβλίου αυτού αρχικά. Απορρίπτει αμέσως εκείνες που προέρχονταν από το φρανκικό «Κέντρο Μελετών του Εμφυλίου Πολέμου» που επιτέθηκαν στο βιβλίο λόγω των «δημοκρατικών προκαταλήψεων» του κυρίου Τόμας, ασχολείται όμως περισσότερο με εκείνες που προέρχονταν από μετριοπαθείς δημοκράτες, παραθέτοντας ένα απόσπασμα από το έργο κάποιου Ισπανού ο οποίος έγραψε ότι «αυτό που βρίσκουμε σ' αυτό το βιβλίο είναι μάλλον αδιαφορία και ακατανοησία παρά αντικειμενικότητα και αμεροληψία». Πρόκειται πράγματι για μια αριστουργηματική σύνοψη του βιβλίου. Τα σχόλια του κυρίου Πρέστον είναι εξίσου ενδιαφέροντα και εύστοχα:

«Μια σχολαστική προσπάθεια καταγραφής των απόψεων και των δύο πλευρών είναι ορατή σ' ολόκληρο το βιβλίο. Το αν αυτή η κλασική φιλελεύθερη προσέγγιση είναι η πλέον κατάλληλη είναι ζήτημα γνώμης. Είναι μία μέθοδος που δίνει περισσότερο βάρος στην περιγραφή παρά στην ανάλυση. Έτσι, ενώ δεν υπάρχει σχεδόν καμία όψη της ισπανικής σύγκρουσης που να μην καλύπτεται από την ευρύτατη και λεπτομερή έρευνα του Χιού Τόμας, μερικές φορές είναι δύσκολο να διακρίνεις το δέντρο μέσα στο δάσος, τα πραγματικά γεγονότα μέσα σ' όλες αυτές τις συναρπαστικές λεπτομέρειες.»

10.Ο Πρέστον επιμελήθηκε έναν ενδιαφέροντα τόμο, *Η Ισπανία σε κρίση: Η εξέλιξη και η παρακμή του καθεστώτος του Φράνκο* [*Spain in Crisis: The Evolution and Decline of the Franco Regime* (Harvester Press, 1976)] στο οποίο δεν δόθηκε η δέουσα προσοχή από τον αναρχικό τύπο, ειδικά το κείμενο του ίδιου του Πρέστον: «Η αντιφρανκική αντιπολίτευση. Η μακρά πορεία προς την ενότητα».

Ο κύριος Πρέστον λαμβάνει επίσης υπ' όψιν του τις αναρχικές επικρίσεις: «το βιβλίο πάσχει από σοβαρή έλλειψη ισορροπίας, αφιερώνοντας υπερβολικό χώρο στην προσωπικότητα των πολιτικών και των στρατηγών εις βάρος των μεγάλων επαναστατικών γεγονότων του πολέμου» και θεωρεί ότι «η προσθήκη είκοσι επιπλέον σελίδων για την επαναστατική εμπειρία, σε ένα έργο που ξεπερνά τις χίλιες σελίδες, δεν εξουδετερώνει εντελώς αυτές τις επικρίσεις». Παραδέχεται, ωστόσο, ότι βελτιώθηκε κάπως η δομή του βιβλίου, επαινεί τη νέα έκδοση, πάνω απ' όλα, για το πρόσθετο υλικό για «τις στρατιωτικές και διπλωματικές πλευρές του πολέμου» και συμπεραίνει: «Επαναβεβαιώνεται ότι το βιβλίο του Χιού Τόμας αποτελεί την σωστότερη και λεπτομερέστερη θεώρηση του Ισπανικού Εμφυλίου Πολέμου που είναι διαθέσιμη σήμερα». Αναρωτιέμαι πώς αντιμετώπισε ο κύριος Τόμας αυτό το συμπέρασμα. Ωστόσο, ακόμα και γι' αυτήν την «λεπτομερέστερη θεώρηση», πιστεύω ότι οι ακαδημαϊκοί του μέλλοντος θα δημοσιεύσουν, μετά από λίγα χρόνια, εμπεριστατωμένες μελέτες για να δείξουν ότι ο καθηγητής Τόμας δεν είναι ούτε καν σοβαρός ιστορικός και μακάρι να αναλύσουν τις αλλαγές που έκανε και που αφορούν υποτιθέμενα *γεγονότα*.
Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα των διορθώσεων που έγιναν είναι η ακόλουθη παράγραφος (σελίδες 193–194 της παλιάς έκδοσης και σελίδες 227–228 της νέας): «ένα μεγάλο κύμα βίας» γίνεται «ένα κύμα βίας»· «στο οποίο όλες οι έριδες και οι έχθρες τόσων πολλών γενεών θα έβρισκαν διέξοδο» γίνεται «στο οποίο οι έριδες αρκετών γενεών θα έβρισκαν διέξοδο»· «μέσα σε ένα μήνα χάθηκαν σχεδόν εκατό χιλιάδες άνθρωποι» γίνεται «μέσα σε ένα μήνα χάθηκαν χιλιάδες άνθρωποι» και δύο προτάσεις, στις οποίες υπαινισσόταν ότι ο Ισπανικός λαός εν γένει διψούσε για αίμα τον Ιούλιο του 1936, εξαφανίστηκαν εντελώς από τη νέα έκδοση!
Στη σελίδα 195 της παλιάς έκδοσης έγραφε ότι στις 18–19 Ιουλίου «πραγματοποιήθηκαν νέες συσκέψεις μεταξύ των Αθάνια, Μαρτίνες, Μπάρριο και των σοσιαλιστών ηγετών Πριέτο και Λάργκο Καμπαγιέρο. **Ο τελευταίος ισχυριζόταν ότι δεν υπήρχε εναλλακτική λύση στο ζήτημα του εξοπλισμού των συνδικάτων**». Στη νέα έκδοση το απόσπασμα που υπογράμμισα αφαιρέθηκε. Γιατί; Ποιά νέα γεγονότα προέκυψαν που να δικαιολογούν αυτήν την αφαίρε-

ση; Και ποιά ήταν πραγματικά η πηγή που συμβουλεύτηκε για να συμπεριλάβει αυτό το απόσπασμα στην αρχική έκδοση;
Μπορούμε να θέσουμε τα ίδια ερωτήματα σε σχέση με όλα τα παραδείγματα που ακολουθούν. Συγκρίνετε το απόσπασμα της σελίδας 210 της αρχικής έκδοσης: «Το βράδυ της 20ής Ιουλίου, η ανταρσία στη Βαρκελώνη βρισκόταν υπό πλήρη έλεγχο. Το στρατόπεδο Αταραθάνας είχε παραδοθεί στη μιάμιση, μετά από παρατεταμένη μάχη», με το απόσπασμα της σελίδας 148 της νέας έκδοσης: «Το βράδυ της 20ής Ιουλίου, η ανταρσία στη Βαρκελώνη βρισκόταν επίσης υπό έλεγχο. Το στρατόπεδο Σαν Αντρές, το σημαντικότερο οπλοστάσιο της Βαρκελώνης, παραδόθηκε στους αναρχικούς κατά την διάρκεια της νύχτας και πέρασαν στα χέρια τους 30.000 τουφέκια (την προηγούμενη ημέρα είχαν μόνο 200). Κατόπιν το στρατόπεδο Αταραθάνας παραδόθηκε στους αναρχικούς στη μιάμιση, μετά από παρατεταμένη μάχη». Το ίδιο ισχύει και για το απόσπασμα της σελίδας 547 της αρχικής έκδοσης: «Στο μεταξύ, η CNT δεν έκανε τίποτα για να προλάβει την επιδείνωση της κατάστασης», που γίνεται στη σελίδα 656 της νέας έκδοσης: «Στο μεταξύ, οι εκπρόσωποι της CNT επισκέφθηκαν τους Ταρραδέγιας και Αϊγκουαδέ. Οι δύο σύμβουλοι υποσχέθηκαν ότι η αστυνομία θα εγκατέλειπε το κτίριο της Τελεφωνικής Εταιρείας».
Για τον διωγμό του POUM και την στάση των αναρχικών σ' αυτό το ζήτημα έγραφε στη σελίδα 580 της αρχικής έκδοσης: «Η Εθνική Επιτροπή της CNT έστειλε μια διαμαρτυρία στην κυβέρνηση, στις 28 Ιουνίου, για την μεταχείριση του POUM αλλά φαίνεται ότι *θεωρούσαν ακόμα την όλη υπόθεση ως υπόθεση των μαρξιστών με τους οποίους, μετά τις ταραχές του Μαΐου, "δεν είχαν καμιά σχέση"*» και μας παραπέμπει στην *Ιστορία* του Πεϊράτς, τόμο Β', σελίδα 334. Στην νέα έκδοση, παραλείπει το υπογραμμισμένο κείμενο και στην θέση του βάζει ένα απόσπασμα ενός ντοκουμέντου από την ιστορία του Πεϊράτς, για να δείξει ότι όλοι οι αναρχικοί ήταν κατηγορηματικά αποφασισμένοι να μην αφήσουν να περάσει η κομμουνιστικής έμπνευσης δίωξη του POUM!
Το τελευταίο μου παράδειγμα, το οποίο θα μπορούσε να ονομάζεται «Ποιός–ήταν–ο–δολοφόνος–του–Μπερνέρι», δείχνει παραστατικότατα την επιπολαιότητα της έρευνας και του συγγραφέα της του οποίου, η μοναδική αναφορά που κάνει στον Μπερνέρι, σε έναν τόμο χιλίων σελίδων, αποτελείται από δυο σειρές και μια ση-

μείωση. Η αναφορά αυτή και στις τρεις εκδόσεις, ήταν πολύ πρόχειρη και του διαφεύγουν ακόμη και τα ίδια τα γεγονότα. Ούτε σκέφτηκε επίσης ότι άξιζε να διαβάσει τα όσα έλεγε ο Μπερνέρι εκείνους τους πρώτους ζωτικούς μήνες του εμφυλίου πολέμου, παρά τη Νέα Οπτική του για τους αναρχικούς. Μπορούμε να παραθέσουμε τα σχετικά αποσπάσματα και από τις τρεις εκδόσεις χωρίς να χρειαστούμε πολύ χώρο.

Α' Έκδοση: «Μια ηγετική φυσιογνωμία, ο Ιταλός αναρχικός διανοούμενος και καθηγητής, ο Καμίλλο Μπερνέρι δολοφονήθηκε».
Α' Έκδοση Πένγκουϊν: «Δύο ηγετικές φυσιογνωμίες, οι Ιταλοί αναρχικοί διανοούμενοι, ο καθηγητής Καμίλλο Μπερνέρι και ο συνεργάτης του Μπαρμπιέρι, δολοφονήθηκαν».
Β' Έκδοση Πένγκουϊν: «Δύο ηγετικές φυσιογνωμίες, οι Ιταλοί αναρχικοί διανοούμενοι, Καμίλλο Μπερνέρι και ο συνεργάτης του Μπαρμπιέρι, δολοφονήθηκαν κάτω από μυστηριώδεις συνθήκες».
Και οι σημειώσεις:
Α' Εκδοχή: «Από ποιούς; Παρά τους ισχυρισμούς ότι η δολοφονία ήταν έργο της OVRA, της μυστικής αστυνομίας του Μουσσολίνι, όλα δείχνουν ότι ένοχοι ήταν οι κομμουνιστές. Οι δολοφόνοι ήταν ίσως Ιταλοί κομμουνιστές αφού, όπως φαίνεται, χαιρέτησαν στα ιταλικά τον Μπερνέρι καθώς επέστρεφε στο σπίτι του.»
Β' Εκδοχή: «Από ποιούς; Οι δύο Ιταλοί συνελήφθησαν ως "αντεπαναστάτες" από δώδεκα άνδρες, που πιθανώς ήταν μέλη του PSUC ή αστυνομικοί της Χενεραλιδάδ, γύρω στις έξι μ.μ. Δεν τους ξαναείδε ποτέ κανείς. Ο Μπερνέρι λέγεται ότι εργαζόταν πάνω σε έναν ογκώδη φάκελο καταγράφοντας τις σχέσεις μεταξύ του Ιταλικού φασισμού και του Καταλάνικου εθνικισμού (Πεϊράτς, Β' τόμος, σελ. 198). Είχε καταστεί ένα είδος διανοητικού πόλου έλξης για τους υποστηρικτές της "άμεσης επανάστασης"».
Γ' Εκδοχή: «Από ποιούς; Παρά τους ισχυρισμούς ότι η δολοφονία ήταν έργο της OVRA, της μυστικής αστυνομίας του Μουσσολίνι, όλα δείχνουν ότι ένοχοι ήταν οι κομμουνιστές. Οι δολοφόνοι ήταν ίσως Ιταλοί κομμουνιστές αφού, όπως φαίνεται, χαιρέτησαν στα ιταλικά τον Μπερνέρι καθώς επέστρεφε στο σπίτι του»..

Αυτή η μικρή συλλογή φημών, υποθέσεων, εικασιών και γεγονότων θα κάνει κάποιους ερασιτέχνες ακαδημαϊκούς να τα ερευνή-

σουν ευχαρίστως στο μέλλον. Ωστόσο, αν μπούν στον κόπο να αναζητήσουν στοιχεία στο βιβλίο του Πεϊράτς, θα ανακαλύψουν ότι δεν υπάρχει καμιά αναφορά στον «ογκώδη φάκελο κ.λπ...» όπως αναφέρει ο Τόμας. Θα διαπιστώσουν, όμως, ότι ο Μπερνέρι και ο Μπαρμπιέρι συνελήφθησαν στην πραγματικότητα στα σπίτια τους και ότι τα πτώματά τους βρέθηκαν αμέσως μετά. Τα μετά θάνατον ευρήματα δημοσιεύτηκαν επίσης. Τα στοιχεία αυτά αναφέρονται εν συντομία στο βιβλίο, *Καμίλλο Μπερνέρι: Σκέψεις και Αγώνες* (*Camillo Berneri: Pensieri e Battaglie*, Παρίσι, 1938) και με αξιοσημείωτες λεπτομέρειες στο «Παράρτημα: Η περίπτωση Μπερνέρι» που περιέχεται στον τόμο με κείμενά του, *Πέτρογκραντ 1917– Μπαρτσελόνα 1937* (*Pietrogrado 1917 – Barcellona* 1937, Μιλάνο, 1964). Κανένα από αυτά τα έργα δεν εμφανίζεται στην βιβλιογραφία του Τόμας.
Ουδέποτε υπήρξε κάποιο μυστήριο σχετικά με την δολοφονία του Μπερνέρι. Το μυστήριο υπάρχει μόνο στα μυαλά ηλιθίων ιστορικών όπως ο Τόμας. Έφτασε πια η ώρα να αποκαλυφθεί τι πνευματικές μετριότητες είναι.

IV

Το 1975, ο εκδοτικός οίκος *Freedom Press* εξέδωσε, σε δική μου μετάφραση, το μνημειώδες έργο του Γκαστόν Λεβάλ *Ελευθεριακή* Ισπανία *(1936–1939)* με τίτλο, *Οι Κολλεκτίβες στην Ισπανική Επανάσταση* (*Espagne Libertaire – Collectives in the Spanish Revolution*) που περιείχε έναν «Πρόλογο» και δώδεκα σελίδες βιβλιογραφικών σημειώσεων του μεταφραστή.
Η πρωτότυπη μελέτη του Φρανκ Μιντζ, του 1970, επανεκδόθηκε εμπλουτισμένη στα Ισπανικά με τίτλο, *Η Αυτοδιεύθυνση στην Επαναστατική Ισπανία* (*La Autogestión en la España Revolucionaria*, La Piqueta, Μαδρίτη, 1977). Ο συγγραφέας αναφέρεται στην εισαγωγή του σε εκείνους τους κριτικούς οι οποίοι επαίνεσαν το γαλλικό πρωτότυπο για την πληρότητά του αλλά το επέκριναν ως δύσπεπτο για τον μέσο αναγνώστη. Μιας και ήμουν ένας από αυτούς τους κριτικούς, παραθέτω την απάντηση ενός φίλου μου: «Δεν γνωρίζω τι είναι ο μέσος αναγνώστης και προτιμώ οι άνθρωποι να σκέφτονται πριν καταπιούν μια γάτα πιστεύοντας ότι είναι λαγός (ακόμα κι όταν εγώ ο ίδιος έχω μαγειρέψει την γάτα)». Η Ισπανι-

κή έκδοση περιέχει καινούργια παραρτήματα και νέο υλικό που ανακάλυψε ο συγγραφέας στα στρατιωτικά αρχεία της Σαλαμάνκα, τον Ιούλιο–Αύγουστο 1975. Αυτή η νέα έκδοση είναι ένα ανεκτίμητο βιβλίο αναφοράς και περιλαμβάνει τριάντα έξι σελίδες βιβλιογραφίας αλλά, αλίμονο, όχι ευρετήριο.

Στο βιβλίο του Ρόναλντ Φρέιζερ, *Το Αίμα της Ισπανίας, η Εμπειρία του Εμφυλίου Πολέμου 1936–1939* (*Blood of Spain, The Experience of Civil War 1936*–1939, Allen Lane, 1979), που στηρίζεται σε προφορικές μαρτυρίες, υπάρχουν αρκετά κεφάλαια που πραγματεύονται τις αγροτικές και αστικές κολλεκτιβοποιήσεις. Ο συγγραφέας πήρε συνεντεύξεις από άνδρες και γυναίκες που είχαν συμμετάσχει ενεργά στον αγώνα και ζούσαν ακόμα μετά τριάντα πέντε χρόνια στα χωριά όπου είχαν λάβει μέρος στην κοινωνική επανάσταση. Στην περίπτωση του Μας δε λας Μάτας (Τερεούλ) μπορεί κανείς να συγκρίνει τα όσα πιστεύουν και λένε οι κάτοικοί του για την κολλεκτιβοποίηση με την εξιστόρηση του Γκαστόν Λεβάλ για τα όσα διαδραματίστηκαν εκείνη την περίοδο και είναι ένα εξαιρετικό ανάγνωσμα. Ένας μάρτυρας είπε στον συγγραφέα: «Δεν ήμουν και τόσο ενθουσιώδης, τόσο φανατικός όταν πήρα τα πάντα από το σπίτι των γονιών μου –όλα τα αποθέματα σπόρων, δώδεκα πρόβατα, ακόμα και τα ασημένια νομίσματα– και τα παρέδωσα στην κολλεκτίβα». Προερχόταν από μια ευκατάστατη αγροτική οικογένεια η οποία κατείχε δύο σπίτια και περισσότερη γη από όση μπορούσαν να καλλιεργήσουν τα μέλη της οικογένειας. «Βλέπετε δεν είχα γίνει μέλος της CNT για να προασπίσω το καθημερινό μου μεροκάματο, βρισκόμουν εκεί για ιδεαλιστικούς λόγους. Οι γονείς μου δεν ήταν τόσο ιδεολόγοι όσο εγώ, αυτό είναι σίγουρο...» Αυτός ο νεανικός ιδεαλισμός μάς φέρνει στο νου κάποια ανάμνηση του Μαλατέστα από την ζωή των αγωνιστών εκείνες τις ημέρες του «ενθουσιασμού», όταν οι διεθνιστές ήταν «πάντα έτοιμοι να θυσιάσουν τα πάντα για τον σκοπό και εμπνέονταν από τις πιο αισιόδοξες ελπίδες». Πολλά χρόνια αργότερα, έγραψε ότι «όλοι προσέφεραν για την προπαγάνδα ό,τι μπορούσαν και ακόμα περισσότερα. Και όταν υπήρχε οικονομική στενότητα ευχαρίστως πουλούσαμε τα πράγματα του νοικοκυριού, αντιμετωπίζοντας καρτερικά τις αυστηρές επιπλήξεις των οικογενειών μας».

V

Οπως αναφέρθηκε ήδη, η λονδρέζικη ανατύπωση του βιβλίου του Μπολλοτέν, *Ο Ισπανικός Εμφύλιος Πόλεμος και η Επανάσταση 1936–39*, εξαφανίστηκε από τους καταλόγους των εκδοτών, αλλά μια νέα και συμπληρωμένη αμερικανική έκδοση κυκλοφόρησε από τον εκδοτικό οίκο The University of North Carolina Press το 1979. Ο τίτλος είχε αλλαχθεί πάλι, αυτήν την φορά σε *Η Ισπανική Επανάσταση. Η Αριστερά και ο Αγώνας για την Εξουσία κατά τη Διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου* (***The Spanish Civil War and Revolution 1936–39 – The Spanish Revolution. The Left and the Struggle for Power during the Civil War***) και η πολιτικά αφελής «Εισαγωγή» του Τρέβορ Πόπερ αντικαταστάθηκε από έναν μικρό, χαμηλών τόνων, πρόλογο του Ραίυμοντ Καρ, ο οποίος, όπως ίσως πίστευαν οι εκδότες, θα βοηθούσε να πουληθούν μερικά ακόμα αντίτυπα.

Αφού έχω ήδη αξιολογήσει τις εκδόσεις του βιβλίου του Τόμας για να συμβουλεύσω τον «καταναλωτή», θα αποτύγχανα στη συνηγορία μου υπέρ του Μπολλοτέν ξεχωρίζοντάς τον απ' όλους τους μελετητές της Ισπανικής επανάστασης, αν δεν αναφερόμουν, κάπως λεπτομερώς, στην αναθεωρημένη έκδοση. Το κείμενο καταλαμβάνει 477 σελίδες πολύ ενδιαφέροντος ανέκδοτου υλικού, ακολουθούν 100 σελίδες σημειώσεων που αναφέρονται στις σελίδες του κειμένου, καθιστώντας έτσι εύκολο το διάβασμα των σημαντικών σημειώσεων κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης του κειμένου. Ακολουθεί η βιβλιογραφία που καλύπτει τριάντα σελίδες, η οποία δυστυχώς όμως σε αρκετές περιπτώσεις δεν είναι ενημερωμένη όσον αφορά τις νέες εκδόσεις ή τις μεταφράσεις στα αγγλικά. Τελευταίο και σημαντικότερο, είναι ένα ανεκτίμητο ευρετήριο πενήντα σελίδων. Πολλές από τις υποσημειώσεις στην αρχική έκδοση έχουν, σωστά, ενσωματωθεί στο κείμενο. Έχουν προστεθεί δύο κεφάλαια: «Καταλωνία: Επανάσταση και Αντεπανάσταση στην Βαρκελώνη: Τα γεγονότα του Μαΐου» και «Επίλογος: Το κληροδότημα της επανάστασης», ο οποίος καλύπτει την περίοδο από την άνοδο του Χουάν Νεγκρίν μετά τις Μέρες του Μάη του 1937 μέχρι το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου τον Μάρτιο του 1939, περίοδος που δεν μπορεί ασφαλώς να μελετηθεί επαρκώς μόνο σε

είκοσι σελίδες. Ο συγγραφέας έχει δίκιο, ωστόσο, όταν εστιάζει στα γεγονότα της περιόδου πριν από τις Μέρες του Μάη του 1937. Ένα κεφάλαιο από την αρχική έκδοση παραλείφθηκε, αν και καταλάμβανε μόνο μία σελίδα. Ωστόσο, εκείνη την περίοδο πίστευα ότι ήταν ένα από τα πιο ενδιαφέροντα κεφάλαια του βιβλίου και με είχε κάνει να συμπαθήσω τον συγγραφέα από την αρχή. Έγραφε στην πρώτη παράγραφο: «Παρότι μετά το ξέσπασμα του Ισπανικού Εμφυλίου Πολέμου τον Ιούλιο του 1936, ακολούθησε μια μεγαλεπήβολη κοινωνική επανάσταση στο αντιφρανκικό στρατόπεδο -βαθύτερη από κάποιες πλευρές από την μπολσεβίκικη επανάσταση στα πρώτα της στάδια- εκατομμύρια οξυδερκών ατόμων εκτός Ισπανίας κρατήθηκαν στην άγνοια, όχι μόνο ως προς το εύρος και την κλίμακά της, αλλά ακόμα και για την ύπαρξή της, λόγω μιας πολιτικής διπροσωπίας και υποκρισίας, που δεν είχαν προηγούμενο στην Ιστορία.»

Όταν διαμαρτυρήθηκα για την αφαίρεση αυτού του σύντομου κεφαλαίου, ο συγγραφέας απάντησε ευγενικά: «Συμφωνώ απολύτως μαζί σας ότι ήταν λάθος μου που αφαίρεσα τις πρώτες παραγράφους του βιβλίου, *The Grand Camouflage*. Μόλις μου δοθεί η ευκαιρία να αναθεωρήσω το βιβλίο, θα προσθέσω αυτά τα αποσπάσματα». Και ο λόγος για τον οποίο εύχεται να πραγματοποιηθεί κάτι τέτοιο είναι σημαντικός: «Γιατί από τότε έμαθα ότι παρόλο που αυτές οι παράγραφοι γράφτηκαν πριν από είκοσι χρόνια, οι άνθρωποι, στο σύνολό τους, δεν γνωρίζουν ακόμη τη δίχως προηγούμενο επανάσταση που έλαβε χώρα στην Ισπανία».

Πιστεύω ότι το νέο υλικό αντιμετωπίζει τον σοσιαλιστή, συνδικαλιστή ηγέτη Λάργκο Καμπαγιέρο πολύ ευνοϊκά -σαν θύμα δολοπλοκιών- δεδομένου ότι ήταν μια γριά αλεπού, όπως όλοι οι ηγέτες των συνδικάτων - όχι λιγότερο από τους διάφορους αναρχοσυνδικαλιστές όπως οι Χουάν Λόπεθ, Πεϊρό και Πεστάνια. Διαφωνώ επίσης με την σημασία που αποδίδει στο βιβλίο του Λορένθο, για τους λόγους που περιέγραψα στο «Βιβλιογραφικό Υστερόγραφο». Αυτές όμως είναι ήσσονος σημασίας επικρίσεις. Το βιβλίο του Μπολλοτέν, *Η Ισπανική Επανάσταση* αποτελεί σίγουρα την σημαντικότερη καταγραφή και το σπουδαιότερο βιβλίο αναφοράς που υπάρχει στα αγγλικά και πρέπει να τύχει καλύτερης διανομής σ' αυτήν την χώρα.

Δύο ακόμα βιβλία αναφοράς διατίθενται ήδη στην Αγγλία. Το βιβλίο του Άμπελ Παθ, *Ντουρρούτι: Ο Ένοπλος Λαός*[11] (Black Rose Books, Μόντρεαλ, 1976), που αν και κακομεταφρασμένο από τα γαλλικά είναι ιδαίτερα χρήσιμο για το υλικό που προσφέρει για τον Ντουρρούτι και την ομάδα του, υλικό το οποίο δεν υπάρχει πουθενά αλλού. Μοναδικό του μειονέκτημα το γεγονός ότι δεν ασκεί καμία κριτική στον Ντουρρούτι. Ίσως σαν αντίδοτο, ο αναγνώστης θα έπρεπε να διαβάσει όσα αναφέρει ο Γκαρθία Ολιβέρ για τον Ντουρρούτι στα απομνημονεύματά του *Η Ηχώ των Βημάτων* (*El Eco de los Pasos*, Ruedo Ibérico, Βαρκελώνη, 1978). Στο κάτω–κάτω ήταν και οι δύο μέλη της ομάδας άμεσης δράσης «Los Solidarios». Τα σχόλιά του κάθε άλλο παρά κολακευτικά είναι. Όμως πόσο αξιόπιστα είναι τέτοιου είδους απομνημονεύματα που γράφτηκαν σχεδόν σαράντα χρόνια μετά τα γεγονότα; Αρκετές ακόμα ηγετικές φυσιογνωμίες του αναρχοσυνδικαλιστικού και αναρχικού κινήματος στην Ισπανία, μεταξύ των οποίων οι Χουάν Λόπεθ και Θιπριάνο Μέρα[12], έχουν δημοσιεύσει τα απομνημονεύματά τους την τελευταία δεκαετία.

Για τους Άγγλους αναγνώστες το βιβλίο του Ρόναλντ Φρέιζερ, *Το Αίμα της Ισπανίας*, που αναφέρθηκε εν συντομία στην προηγούμενη υποσημείωση, είναι πολύ σημαντικό επειδή, όπως αναφέρεται στο εξώφυλλο, πρόκειται για ένα «ψηφιδωτό» περισσότερων από 300 προσωπικών αφηγήσεων που καταγράφηκαν την περίοδο 1973–1975, το 95 τοις εκατό των οποίων καταγράφηκαν στην Ισπανία και οι υπόλοιπες στη Γαλλία. Και ο συγγραφέας δηλώνει: «Δεν συνάντησα προβλήματα στο έργο μου. Πέρα από κάποιες επιφυλάξεις στις αγροτικές περιοχές, οι άνθρωποι μιλούσαν ανοιχτά». (Σύμφωνα με την δική μου εμπειρία, που περιορίζεται στην Καταλωνία και χρονολογείται πολύ νωρίτερα –από το 1958– στις αγροτικές περιοχές οι άνθρωποι μιλούσαν ανοιχτά επειδή γνώριζαν ποιό μέλος της κοινότητας δεν μπορούσαν να εμπιστευτούν, ενώ στη Βαρκελώνη, για παράδειγμα, δεν γνώριζαν ποιός ήταν αυ-

---

11.Abel Paz, *Ντουρρούτι, Η Κοινωνική Επανάσταση στην Ισπανία*, ελλ. έκδ., Ελεύθερος Τύπος, Αθήνα, 1978. (Σ.τ.Μ.)

12.Cipriano Mera, *Guerra, Exilio y Cárcel de un anarcosindicalista*, Παρίσι, Ruedo Ibérico, 1976. (Σ.τ.Μ.)

τός που καθόταν στο διπλανό τραπέζι του καφενείου και συνεπώς, μιλούσαν ανοιχτά μόνο στο σπίτι ή στην ύπαιθρο, μακριά από το πλήθος.) Για εκείνους οι οποίοι επιθυμούν πράγματι να αντλήσουν τα δικά τους συμπεράσματα, να διδαχθούν από την Ισπανική Επανάσταση, ως ανθρώπινα όντα που προσπαθούν να βρουν κάποιο νόημα στη ζωή τους σήμερα, στην Βρετανία, αυτό το βιβλίο σε καθεμία από τις 600 σελίδες του έχει κάποια πολύτιμα πετράδια που θα ερεθίσουν την σκέψη και τον στοχασμό. Υπάρχουν τόσες πολλές συνεντεύξεις που θα ήθελα να παραθέσω αυτολεξεί! Η Μαργαρίτα Μπαλαγκέρ, μια δεκαοχτάχρονη μοδίστρα σε έναν οίκο υψηλής μόδας «τον οποίο είχε προσπαθήσει ανεπιτυχώς να κολλεκτιβοποιήσει, θεωρεί την απελευθέρωση των γυναικών ως την σημαντικότερη από όλες τις επαναστατικές κατακτήσεις. Επειδή από τότε που θυμόταν τον εαυτό της, αγωνιζόταν ενάντια στην κυρίαρχη ιδέα ότι "οι άνδρες και οι γυναίκες δεν μπορούν ποτέ να είναι φίλοι". Τώρα έβρισκε ότι είχε πολύ καλύτερους φίλους ανάμεσα στους άνδρες παρά ανάμεσα στις γυναίκες. Μια νέα συντροφικότητα είχε αναδυθεί». Και ο συγγραφέας παραθέτει τα δικά της λόγια: «Ήταν σαν να ήμασταν αδελφοί και αδελφές. Ανέκαθεν με ενοχλούσε που οι άνδρες αυτής της χώρας δεν θεωρούσαν τις γυναίκες ως όντα με πλήρη ανθρώπινα δικαιώματα. Τώρα όμως υπήρχε αυτή η μεγάλη αλλαγή. Πιστεύω ότι αναδύθηκε αυθόρμητα μέσα από το επαναστατικό κίνημα...»
Ο Φράνκο κέρδισε τον πόλεμο το 1939. Πόσοι ακόμα σαν την Μαργαρίτα Μπαλαγκέρ είχαν, ως τότε, κάνει τη *δική τους* επανάσταση και επιβίωσαν ως ανθρώπινα όντα σ' εκείνα τα τριάντα έξι χρόνια της δικτατορίας και του θρησκευτικού σκοταδισμού; Αυτές οι απαντήσεις δεν βρίσκονται στα ιστορικά βιβλία των ακαδημαϊκών, μπορεί ωστόσο κάποιος να πάρει μια ιδέα για το πόσο εποικοδομητική μπορεί να είναι για κάποια άτομα ακόμα και μια εξέγερση που απέτυχε σ' αυτό το συγκινητικό και σπουδαίο έργο.

VI

Πριν από δέκα χρόνια, ανέφερα ότι «εντυπωσιακά λίγα κριτικά έργα» είχαν εκδοθεί τα δεκαπέντε χρόνια που μεσολάβησαν μεταξύ των δύο εκδόσεων του βιβλίου μου. Αυτό ισχύει ακόμα, παρά το γεγονός ότι ο Φράνκο έχει πεθάνει εδώ και επτά χρόνια και ο ε-

λεύθερος πολιτικός και συνδικαλιστικός αγώνας έχει, την εποχή που γράφω αυτό το κείμενο, οδηγήσει στην συντριπτική νίκη του Σοσιαλιστικού Κόμματος του Γκονθάλεθ , το οποίο έχει ένα τυπικά βρετανικό σοσιαλδημοκρατικό πρόγραμμα. Δεν είναι ίσως απαραίτητο να αντλήσουμε διδάγματα από την εμπειρία της περιόδου 1936–39. Τα γεγονότα μιλούν από μόνα τους. Πού είναι σήμερα η CNT και η FAI;

Το βιβλίο του Πεϊράτς μεταφράστηκε στα αγγλικά και πέρα από το λεπτομερειακό του υλικό (στο οποίο αναφέρθηκα ήδη) αποτελεί και μια δριμύτατη κριτική των ηγεσιών των CNT–FAI, πολύ οξύτερη από όσα έχω γράψει στο βιβλίο μου. Και ο «Πρόλογος» που γράφτηκε το 1974, πριν από τον θάνατο του Φράνκο, είναι απαισιόδοξος για το μέλλον του κινήματος. Το μικρό υστερόγραφο που γράφτηκε μετά τον θάνατο του Φράνκο, είναι ευνόητα αισιόδοξο. Δεν προτίθεμαι όμως να στρέψω εναντίον του Πεϊράτς την παρατήρησή του ότι «ένα ελπιδοφόρο νέο πεδίο δράσης ανοίγεται για τον αναρχισμό στην Ισπανία». Αυτό που πιστεύω ότι μπορώ δικαιολογημένα να αναφέρω χάριν εκείνων των αναρχικών οι οποίοι επιθυμούν σοβαρά να διδαχθούν κάτι από την ισπανική εμπειρία, είναι το γεγονός ότι ακόμα και ο Πεϊράτς, όταν εκδόθηκε το 1953 το βιβλίο μου, *Διδάγματα,* αναφέρθηκε συγκαταβατικά σ' αυτό στην CENIT (Τουλούζη) αποκαλώντας το «esta obrita» (παρά το γεγονός ότι την ιδέα για την έκδοση αυτού του «ελάχιστα σημαντικού έργου» την είχα εμπνευστεί από τη δική του μνημειώδη *Ιστορία*!) και εκτός αυτού, επέκρινε το βιβλίο γιατί ήταν πολύ «severo» (αυστηρό) όχι μόνο απέναντι στο «κίνημα» αλλά και στα «άτομα». Προφανώς, όταν κάποιος προπαγανδίζει την ιδέα ότι οι αναρχοσυνδικαλιστικές ενώσεις διαφέρουν από τις αντίστοιχες σοσιαλιστικές επειδή οργανώνονται από τα κάτω προς τα πάνω και όχι το αντίθετο, τότε δεν υπάρχουν ηγέτες τους οποίους να μπορεί να κατηγορήσει, όταν τα πράγματα πάνε στραβά. Στην πράξη, όμως, οι αναρχοσυνδικαλιστικές οργανώσεις τόσο πιο πολύ επιτυχημένες είναι όσο περισσότερο έχουν την τάση να αντιμετωπίζουν άμεσα το είδος εκείνο των προβλημάτων που είναι ενδημικά στα ρεφορμιστικά συνδικάτα. Εφόσον οι αναρχοσυνδικαλιστές προπαγανδιστές δεν αναγνωρίζουν αυτά τα προβλήματα, η εμπειρία της CNT στην Ισπανία την περίοδο 1936–39, δεν έχει καμιά αξία γι' αυτούς.

Ο Πεϊράτς έλεγε τότε (το 1954) ότι, αν και μόνο ένα μικρό μέρος των ντοκουμέντων που αφορούσαν τα γεγονότα της περιόδου 1936–39 είχε εκδοθεί, «μπορούμε να πούμε ότι το βασικό υλικό προς εξέταση είναι διαθέσιμο στον μελετητή. Και είναι πια καιρός να πραγματοποιηθεί η ολοκλήρωση μιας αντικειμενικής ανάλυσης. Είναι πολύ σημαντικό για τους αναρχικούς να αντλήσουν τα διδάγματά τους από τα γεγονότα και τα έργα του κινήματός τους». Και υπογραμμίζει ότι αυτό το έκανα εγώ, πέρα από το ότι ήμουν πολύ «severo» και όπως είπε αργότερα, «demasiado lateral» (υπερβολικά προκατειλημμένος) και αρκετά επιλεκτικός. Συμπεραίνει: «κανένας από τους ισχυρισμούς του δεν θα διαψευστεί από την Ιστορία. Όταν όμως γράφει για το κοινό, τότε το κριτήριο της δικαιοσύνης και όχι της επιείκειας, είναι αυτό που δίνει στα γεγονότα την σχετική τους σημασία». Πιστεύω ότι οι αναγνώστες του βιβλίου του Πεϊράτς, *Οι Αναρχικοί στην Ισπανική Επανάσταση*, θα συμφωνήσουν μαζί μου ότι ο ιστοριογράφος της CNT άντλησε με μεγάλη καθυστέρηση τα δικά του διδάγματα που ήταν περισσότερο «αυστηρά» και λιγότερο «επιεική» για τους ηγέτες, από ότι τα δικά μου στο βιβλίο *Διδάγματα*. Και τα απομνημονεύματα των Λόπεθ, Ολιβέρ Μέρα και Οράθιο Πριέτο (μέσω του γιού του Θέσαρ Λορένθο) είναι, από πολιτική άποψη, τόσο αποκαλυπτικά για τους συγγραφείς τους (δείχνοντας ότι η εξουσία, ο υπουργικός θώκος, δεν διαφθείρουν μόνο τους άλλους αλλά και τους αναρχικούς υπουργούς και τους αναρχικούς συνταγματάρχες) όσο και για την ηθική και πολιτική αδυναμία των παλιών συντρόφων τους.

Η έλλειψη βιβλίων που θα επιχειρούσαν να αντλήσουν συμπεράσματα από την Ισπανική εμπειρία (αναφέρομαι μόνο σε ό,τι είναι διαθέσιμο στα αγγλικά, βέβαιος ων ότι αυτό δεν ισχύει στην Ισπανία, παρότι διαβλέπω ότι η μεγάλη εκδοτική άνθηση της μεταφρανκική εποχής έχει τελειώσει) παρά το γεγονός ότι περισσότερα ιστορικά βιβλία εμφανίζονται από καιρού εις καιρόν, επιβεβαιώνει την παρατήρηση του Μπολλοτέν ότι «οι άνθρωποι εν γένει δεν γνωρίζουν ακόμα την δίχως προηγούμενο επανάσταση που έλαβε χώρα στην Ισπανία». Αυτό που προφανώς απολαμβάνουν είναι «ένα καλό ανάγνωσμα» για τον *πόλεμο* ή για τους Κόκκινους που καίνε εκκλησίες και σκοτώνουν παπάδες. Εκεί που συναντούμε περιστασιακά κάποιο υλικό που αντλεί συμπεράσματα από μια αναρχική–επαναστατική σκοπιά, είναι στον εναλλακτικό Τύπο. Το

Telos, για παράδειγμα, μια «Αμερικανική τριμηνιαία επιθεώρηση ριζοσπαστικής σκέψης» (τεύχος 43, Χειμώνας 1977–78) με αφορμή την έκδοση της Ιστορίας του Μάρραιη Μπούκτσιν, δημοσίευσε μια εκτενή κριτική ανασκόπηση του Μάικλ Σκρίβενερ γι' αυτό το βιβλίο, το βιβλίο του Σαμ Ντόλγκοφ για τις κολλεκτίβες[13] και για το βιβλίο μου, *Διδάγματα*. Το *Social Alternatives* (τόμος Β΄, τεύχος 3, Φεβρουάριος 1982) που εκδίδεται στην Αυστραλία δημοσιεύει ένα μεγάλο δοκίμιο του Γκρέγκ Τζωρτζ με τίτλο: «Κοινωνικές Εναλλακτικές Λύσεις και Κράτος: μερικά Διδάγματα από την Ισπανική Επανάσταση» το οποίο δείχνει πόσο σημαντική θα μπορούσε να είναι αυτή η εμπειρία για τους αναρχικούς, αν η σκέψη και η προπαγάνδα τους στρέφονται προς τον 21ο αιώνα και όχι προς τον 19ο.

Μετάφραση: Χρήστος Μόρφος

13.Sam Dolgoff, *Αναρχικές Κολλεκτίβες. Η Εργατική Αυτοδιεύθυνση στην Ισπανική Επανάσταση*, Διεθνής Βιβλιοθήκη, μετ. Νίκος Ποταμιάνος, Αθήνα, 1982. (Σ.τ.Μ.)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'

ΕΚΕΙΝΟΝ ΤΟΝ ΜΑΗ ΣΤΗ ΒΑΡΚΕΛΩΝΗ

Πρόλογος

«Οι πράκτορες του Φράνκο, της Όβρα και της Γκεστάπο, συσπειρώθηκαν υπό την σκέπη του POUM, ενός αυτοαποκαλούμενου Εργατικού Κόμματος Μαρξιστικής Ενοποίησης. Πέρα απ' αυτούς οι σύμμαχοί τους στρατολογούνται μεταξύ των εξτρεμιστικών στοιχείων του αναρχισμού, τα οποία με μια εκστρατεία ψεύδους και μίσους, διέγειραν τα πιο αντιδραστικά στοιχεία, στα οποία η πολεμική περίοδος επέτρεψε να παραμείνουν στην επικράτεια της Δημοκρατίας... Όταν στο μέτωπο του Ευρουάδι, άρχισε η ιταλογερμανική επίθεση, η Πέμπτη Φάλαγγα ενεργοποιήθηκε για να προκαλέσει την ανταρσία στα μετόπισθεν... Η ανταρσία εκδηλώθηκε στη Βαρκελώνη στις 3 Μαΐου, με πρωτοβουλία των οπαδών του POUM, της Πέμπτης Φάλαγγας και κάποιων εξτρεμιστών αναρχικών. Αλλά παρά την προετοιμασία της και την έξωθεν βοήθεια, η ανταρσία κατεπνίγη.»

Λουΐτζι Λόγκο, *Οι Διεθνείς Ταξιαρχίες στην Ισπανία*

«Συνεχίζω να διατηρώ την πεποίθηση ότι αντί να πιστέψουμε ότι η επέμβαση των συντρόφων από το μέτωπο της Αραγωνίας θα έθετε τέλος σ' έναν πόλεμο ήδη χαμένο, κάναμε το λάθος να σταματήσουμε τον πόλεμο στη Βαρκελώνη, επειδή βόλευε τον Στάλιν και τα σκοτεινά σχέδιά του, τις δυνάμεις του ολοκληρωτισμού και τις χωλές δημοκρατίες. Το αίμα που χύθηκε με τυραννούσε και ο χαμός τόσων ανθρωπίνων ζωών σε μια ανώφελη θυσία, δεν ήταν δυνατόν να περάσει έτσι.»

Ντιέγκο Αμπάντ ντε Σαντιγιάν, *Γιατί Χάσαμε τον Πόλεμο*

«Οι διώξεις ενάντια στους τροτσκιστές, τους αγωνιστές του POUM, τους επαναστάτες αναρχικούς και τους αριστερούς σοσιαλιστές, οι ξεδιάντροπες συκοφαντίες, τα πισώπλατα μαχαιρώματα, δίχως όλα αυτά, η αστική σημαία – που κρύβεται πίσω από τη σημαία της Δημοκρατίας– δεν θα κυμάτιζε μεσίστια ούτε για δυο μήνες.»

Λέων Τρότσκυ

«Όσοι κάνουν μισές επαναστάσεις σκάβουν απλώς τον ίδιο τους τον τάφο.»

Σαιν Ζυστ

Τα γεγονότα του Μάη στη Βαρκελώνη, δεν αποτελούν ένα απλό επεισόδιο του Ισπανικού Εμφυλίου. Οι συνέπειές τους δεν περιορίζονται στην εκατόμβη θυμάτων που προκάλεσε στους δρόμους της Βαρκελώνης η ένοπλη αναμέτρηση αναρχικών–Πουμιστών

από τη μια μεριά και σταλινικών–Καταλάνων εθνικιστών από την άλλη – άλλοι μιλούν για 600, άλλοι για 800 και άλλοι για περισσότερους από 1000 νεκρούς. Παρότι απετράπη τελικά ένας εμφύλιος πόλεμος μέσα στον Εμφύλιο, χάρη στον ενδοτισμό των ηγετών των CNT–FAI, που προσηλωμένοι στην πολιτική της συνεργασίας με τα πολιτικά κόμματα –χάριν της «αντιφασιστικής ενότητας»– κατρακυλούσαν από τον έναν συμβιβασμό στον άλλο. Ο τερματισμός των συγκρούσεων σήμανε και το τέλος της Επανάστασης, συμβάλλοντας περαιτέρω, στη δυσμενή τροπή του πολέμου. Έτσι, ενώ «...οι Μέρες του Μάη θα μπορούσαν να έχουν γεννήσει μια "Καταλάνικη Κομμούνα", μια φωτεινή κληρονομιά στην οποία ο Ισπανικός λαός θα μπορούσε να εναποθέσει τις ελπίδες μελλοντικών αγώνων και που, επιπλέον, θα μπορούσε ν' αποτελέσει ακόμα και πηγή έμπνευσης για τα ριζοσπαστικά κινήματα σ' όλο τον κόσμο...»[1], έκλεισαν τον ιστορικό κύκλο που είχε ανοίξει στις 19 Ιουλίου 1936. Ο επαναστατημένος λαός γίνεται για μια ακόμα φορά απλός κομπάρσος μέσα στην πορεία του ιστορικού γίγνεσθαι –προς δόξα του αόρατου πρωταγωνιστή: του Στάλιν– καθώς όλη η πρωτοβουλία και ο έλεγχος περνάνε στο κράτος και τα πολιτικά κόμματα. Και η Αντεπανάσταση δεν θα αργήσει να χτυπήσει: διώξεις κατά του POUM, συλλήψεις και δολοφονίες αναρχικών, συντριβή των κολλεκτίβων της Αραγωνίας και της Καταλωνίας κ.λπ.

Το χρονικό που ακολουθεί (τόσο αυτό όσο και το «Παράρτημα Β'» δεν υπήρχαν στα *Διδάγματα*, αλλά προστέθηκαν από εμάς), είναι βασισμένο σε εφημερίδες και περιοδικά της εποχής και έχει συνταχθεί από τον Μ. Σινιορίνο. Επιλέξαμε να παρουσιάσουμε αυτό, αντί κάποιας «ορθοδόξου» αναρχικής εκδοχής (για παράδειγμα, των Ρόκερ, Σούχυ κ.λπ.), διότι το θεωρήσαμε εν γένει πιο αποστασιοποιημένο (χρησιμοποιούμε αυτόν τον όρο διότι θεωρούμε εντελώς απρόσφορη την χρήση του όρου «αντικειμενικό» στην ιστορία...). Οι σύντροφοι και οι φίλοι αναγνώστες ας βγάλουν τα δικά τους συμπεράσματα...

Νίκος Β. Αλεξίου

[1] Βλ. Μάρραιη Μπούκτσιν, *Η Ισπανική Επανάσταση του 1936*, εκδ. Ελεύθερος Τύπος, μετ. Εύα Πέππα, επιμ. Νίκος Β. Αλεξίου, Αθήνα, 1995.

Δευτέρα, 3 Μαΐου

Το Τηλεφωνικό Κέντρο στην Πλατεία Καταλωνίας είναι μία από τις νησίδες εξουσίας που παραμένουν στα χέρια των αναρχικών, ενώ η κατάσταση ελέγχεται όλο και περισσότερο από τους μετριοπαθείς και τους κομμουνιστές. Ήδη τον Ιούλιο του 1936, η αμερικανικής ιδιοκτησίας ΙΤΤ κατελήφθη από τους άνδρες του Ντουρρούτι και τώρα διευθύνεται από μια επιτροπή, αποτελούμενη από αντιπροσώπους των συνδικάτων και της καταλάνικης κυβέρνησης. Στην πράξη, αυτός που διατάζει είναι η CNT, μια και το προσωπικό αποτελείται σχεδόν εξ ολοκλήρου από αναρχικούς.

Το επεισόδιο άρχισε γύρω στο μεσημέρι. Στις 14.45, σταματούν μπροστά στο Κέντρο τρία φορτηγά, από τα οποία εξορμούν ένοπλοι οι οποίοι, αφοπλίζοντας τους αναρχικούς φρουρούς, τρέχουν προς τις σκάλες. Επικεφαλής τους είναι ο αρχηγός της αστυνομίας, ο κομμουνιστής Ροντρίγκεθ Σάλας. Όμως ο αιφνιδιασμός πέτυχε μόνο κατά το ήμισυ· υπάλληλοι και εργάτες σπεύδουν να πάρουν όπλα, ενώ από τον τελευταίο όροφο αρχίζει να βάλει ένα μυδραλιοβόλο. Ο Σάλας τους καλεί να παραδοθούν, αλλά μην μπορώντας να προχωρήσει, καθηλώνεται με τους δικούς του στον πρώτο όροφο.

Η είδηση κυκλοφορεί σ' όλη την πόλη, φθάνοντας μέχρι τα πιο απομακρυσμένα προάστια. Ενώ η Πλατεία Καταλωνίας γεμίζει κόσμο, τα μέλη των διαφόρων παρατάξεων οπλίζονται, τα εργοστάσια παραλύουν, οι αναρχικοί κάνουν περιπολίες, ενώ συνεδριάζουν οι στρατιωτικές επιτροπές τους στις γειτονιές. Μέσα σ' ένα λεπτό, ενώ πέφτουν οι πρώτοι πυροβολισμοί, οι δρόμοι αδειάζουν και εμφανίζονται οδοφράγματα. Τι ακριβώς γίνεται τέλος πάντων, κανείς δεν ξέρει, όλοι όμως καταλαβαίνουν ότι ξέσπασε η παλιά έχθρα μεταξύ των αναρχικών και «των άλλων»: αστυνομικών, κομμουνιστών, Καταλάνων αυτονομιστών.

Έπρεπε να είχε συμβεί εδώ και μήνες, το περίμεναν όλοι. Κι όμως όλοι αιφνιδιάστηκαν. Η αντίδραση των αναρχικών υπήρξε άμεση και γινόταν λόγος για ένα επαναστατικό σχέδιο. Η αλήθεια όμως είναι πιο απλή: η ενέργεια αυτή των αστυνομικών δυνάμεων πυροδότησε την οργή των αναρχικών, που μήνες ολόκληρους υπέμεναν τα συνεχή πλήγματα.

Η ιδέα της κατάληψης του Τηλεφωνικού Κέντρου ανήκε στον Σάλας, αρχηγό της καταλάνικης αστυνομίας από τις 24 Δεκεμβρί-

ου, έναν πρώην αναρχικό που προσχώρησε στους Ρεπουμπλικάνους μετά την εγκαθίδρυση της Δημοκρατίας και μετά στο PSUC τον Ιούλιο του 1936, για να μετατραπεί τώρα σ' έναν από τους σφοδρότερους πολέμιους των αναρχικών. Ο Σάλας είχε συζητήσει το σχέδιό του με τον ανώτερό του, τον υπουργό Εσωτερικών Αϊγκουαδέ και ήταν και οι δύο σίγουροι ότι οι αναρχικοί θα συντριβούν. Αντίθετα, οδήγησαν την Δημοκρατία στα πρόθυρα ενός δεύτερου εμφυλίου, εμπλέκοντας όλα τα κόμματα.

Εκείνοι που αντέδρασαν πρώτοι ήταν οι ηγέτες των CNT–FAI πετυχαίνοντας κατ' αρχήν να αποσπάσουν από τον Ταραδέγιας, πρόεδρο της καταλάνικης κυβέρνησης, την υπόσχεση ότι θα αποσυρθούν από το Τηλεφωνικό Κέντρο οι αστυνομικές δυνάμεις. Ωστόσο, δεν άλλαξε τίποτα, ενώ κάποια επεισόδια μεταξύ αστυνομικών και εργατών, ανέβασαν ξανά την ένταση. Οι αναρχικοί ζήτησαν τότε την αποπομπή των Σάλας και Αϊγκουαδέ, όμως η καταλάνικη κυβέρνηση δεν αμφιταλαντευόταν πια. Έτσι, κηρύχθηκε γενική απεργία.

Η νύχτα σκεπάζει μια πόλη σε εμπόλεμη κατάσταση. Τα προάστια και το μεγαλύτερο μέρος του κέντρου της πόλης ελέγχονται από τους αναρχικούς, με τους οποίους έχουν ενωθεί και οι αγωνιστές του POUM. Από την άλλη πλευρά των οδοφραγμάτων, υπάρχει μια ετερόκλητη συμμαχία: κομμουνιστές, αστυνομικοί, σοσιαλιστές και Καταλάνοι εθνικιστές. Ελέγχουν τα στρατηγικά σημεία του κέντρου, κυρίως γύρω από τα κυβερνητικά κτίρια, αλλά βρίσκονται σαφώς σε μειονεκτική θέση. Το μόνο που μπορεί να τους βοηθήσει είναι η σύγχυση που κυριαρχεί στα κεφάλια των αναρχικών.

Τη νύχτα, ο Βαλέριο Μας, Περιφερειακός Γραμματέας της CNT και ο Αλφρέδο Μαρτίνεθ, γραμματέας του Μετώπου Επαναστατικής Νεολαίας (συγκροτημένου από αναρχικούς και τροτσκιστές, μέλη του POUM), είχαν μια συνάντηση με τους ηγέτες του POUM, Γκόρκιν, Πέδρο Μπόνετ και τον γραμματέα Αντρές Νιν. Οι τελευταίοι είπαν: «Ούτε εμείς ούτε εσείς παρασύραμε τις μάζες της Βαρκελώνης σ' αυτήν την περιπέτεια: δεν ήταν παρά μια αυθόρμητη απάντηση στην προβοκάτσια των σταλινικών. Τώρα όμως δεν έχουμε πλέον κανένα περιθώριο επιλογής, ή μπαίνουμε επικεφαλής του κινήματος ή μας εκτοπίζουν όλους στο περιθώριο». Όμως οι αναρχικοί ηγέτες δεν έδωσαν βάση σ' αυτά τα λόγια· ένας

δεύτερος εμφύλιος, είπαν, θα εξυπηρετούσε μόνο τον Φράνκο· αντίθετα, είναι ανάγκη να τερματιστεί η σύγκρουση και να περιμένουμε το τέλος του πολέμου – οι αναρχικοί έλπιζαν τότε να ξαναπάρουν την πρωτοβουλία, όντας το ισχυρότερο κίνημα. Η συνάντηση τελείωσε μ' αυτόν τον τρόπο.

Καθ' όλη τη διάρκεια της νύχτας συνεχίζονταν οι διαπραγματεύσεις στο κτίριο της Καταλάνικης Κυβέρνησης, χωρίς όμως αποτέλεσμα.

Τρίτη, 4 Μαΐου

Η μάχη ξανάρχισε το πρωί, υποχρεώνοντας τους κατοίκους που είχαν βγει έξω προς αναζήτηση τροφίμων, να ξανακλειστούν στα σπίτια τους. Πολεμούσαν από δρόμο σε δρόμο, από σπίτι σε σπίτι. Στα παράθυρα του Τηλεφωνικού Κέντρου ανεμίζει η μαυροκόκκινη σημαία των αναρχικών, ενώ στον πρώτο όροφο η κιτρινοκόκκινη της Καταλωνίας. Καταλήγοντας σε μια συμφωνία, εργάτες και αστυνομικοί διατηρούν τις θέσεις τους, ενώ τα τηλέφωνα επαναλειτουργούν. «Επιστρέψαμε στις 19 Ιουλίου», ψιθυρίζει χαρούμενος ένας γεράκος, κοντά στην Πλατεία Καταλωνίας. Σήμερα όμως τα πράγματα είναι διαφορετικά· κλεισμένη στα σπίτια της, η μεγάλη πλειοψηφία του πληθυσμού αφουγκράζεται το παρών ενός πολέμου που της είναι ξένος.

Η μάχη είναι παραδόξως στατική, κανείς δεν επιτίθεται. Καταλάνοι αυτονομιστές και σοσιαλκομμουνιστές αντιλαμβάνονται ότι δεν θα μπορούσαν να αντέξουν σε ένα αποφασιστικό πλήγμα των αναρχικών – είχαν ήδη ξεπεράσει την αντοχή τους. Ελπίζουν πάντως ότι, τελικά, η κυβέρνηση της Βαλένθια θα κινηθεί. Αλλά οι αναρχικοί, όντας κύριοι της πόλης, θα μπορούσαν να εξοντώσουν τους εχθρούς τους, αφού στην Καταλωνία και στην Αραγωνία ήταν ακόμα οι ισχυρότεροι. Επιπλέον, μπορούσαν να βασιστούν στους στρατιώτες του Ρικάρδο Σανθ και, στη χειρότερη περίπτωση, στις τέσσερις μεραρχίες που έδρευαν στη Θαραγόθα. Θέλουν όμως να εμπλακούν σ' αυτήν την περιπέτεια;

Το POUM πιέζει προς αυτή την κατεύθυνση. Η καθημερινή εφημερίδα του, κυκλοφορεί με δύο συνθήματα στην πρώτη σελίδα: «Επαναστατικό Εργατικό Μέτωπο» και «Επιτροπές Υπεράσπισης της Επανάστασης». Οι ηγέτες του, όμως, περιορίζονται στο να καθησυχάζουν τους αναρχικούς. Ο φόβος τους μήπως απομονω-

θούν και υποσκελίσουν από τα αριστερά την ίδια την FAI, είναι μεγάλος.

Το πρωί, οι αντιπρόσωποι των CNT–FAI, όρισαν μια επιτροπή, επιφορτισμένη να διαπραγματευτεί την εκεχειρία με την καταλάνικη κυβέρνηση. Αμέσως μετά, έκαναν μια έκκληση στους αστυνομικούς: «Ούτε η CNT ούτε η FAI είναι εναντίον σας. Είστε, όπως και εμείς, στρατευμένοι στον αντιφασιστικό αγώνα. Παραδώστε στον λαό τα όπλα σας και γυρίστε στα σπίτια σας όπως στις 19 Ιουλίου». Μια ακόμα έκκληση θα γίνει από το ράδιο CNT–FAI: «Πολίτες! Οι CNT–FAI δεν θέλουν να κυλήσει το αίμα των προλετάριων αδελφών μας στους δρόμους της Βαρκελώνης. Δεν μπορούν όμως να ανεχθούν προβοκάτσιες εκ μέρους οποιουδήποτε επιβουλεύεται τα δικαιώματά τους, υπό την κάλυψη κάποιας επίσημης αρχής».

Από εκείνη τη στιγμή, οι ηγέτες των CNT–FAI το μόνο που είπαν, μέσω ραδιοφώνου, μανιφέστων και εφημερίδων ήταν: «Παύσατε πυρ!». Ένα άλλο μανιφέστο της CNT απευθυνόταν στους «άνδρες και τις γυναίκες, τους ανθρώπους του λαού, τους εργαζόμενους»: «...Δεν είμαστε υπεύθυνοι για ό,τι συμβαίνει, δεν βρισκόμαστε στην επίθεση, αλλά στην άμυνα... Τι θέλουν να πετύχουν επιδιώκοντας την εξαφάνισή μας; Εργάτες της CNT και της UGT, καταθέστε τα όπλα, αγκαλιαστείτε σαν αδέλφια. Πόλεμος μέχρις εσχάτων κατά του φασισμού!».

Τα λόγια όμως δεν σταμάτησαν τη μάχη. Οι αναρχικοί αγωνιστές δεν είχαν εμπιστοσύνη, ήθελαν εγγυήσεις και δεν εγκατέλειπαν τα οδοφράγματα.

Στη Βαλένθια, οι αναρχικοί Γκαρθία Ολιβέρ και Φεδερίκα Μοντσένυ, υπουργοί Δικαιοσύνης και Υγείας, αντίστοιχα, προσφέρθηκαν να πάνε στη Βαρκελώνη για να μεσολαβήσουν. Ο Λάργκο Καμπαγιέρο συμφωνεί, υποσχόμενος να μη στείλει στρατεύματα, αν δεν του το ζητήσουν εκείνοι, δηλαδή, μόνο σε έσχατη περίπτωση.

Ο Γκαρθία Ολιβέρ φθάνει στη Βαρκελώνη, λίγο μετά τις 17.20., συνοδευόμενος από τον Εθνικό Γραμματέα της CNT, Μαριάνο Βάσκεθ. Επιπλέον, έρχονται από τη Βαλένθια δύο εθνικοί ηγέτες της UGT, ο Θανθάιο και ο Μουνιόθ. Η Φεδερίκα Μοντσένυ φθάνει λίγο αργότερα με αυτοκίνητο, και καθώς κατευθύνεται προς το κτίριο της Χενεραλιδάδ, γλυτώνει παρά τρίχα, καθώς το αυτοκίνη-

το δέχεται πυρά αστυνομικών. Μετά από ατέλειωτες ώρες διαβουλεύσεων γίνεται δεκτή η πρόταση των αναρχικών να γίνει μια έκκληση προς όλους για ανακωχή. Και το βράδυ, μιλούν από τον ραδιοφωνικό σταθμό της καταλάνικης κυβέρνησης, οι αρχηγοί των αντιπάλων παρατάξεων. Για περισσότερο από μια ώρα οι εκκλήσεις τους αναμιγνύονται με τον θόρυβο των συμπλοκών. Ύστερα, εμφανίζεται στο μικρόφωνο ο Γκαρθία Ολιβέρ, ο πρώην τρομοκράτης σύντροφος του Ντουρρούτι.

«Ένα κύμα τρέλας», φωνάζει, «έχει παρασύρει την πόλη. Είναι ανάγκη να σταματήσει αμέσως αυτή η φατριαστική πάλη. Όλοι θα διατηρήσουν τις θέσεις τους, δίχως να επωφεληθεί κανείς από την ανακωχή. Η κυβέρνηση μάς κάλεσε για να λάβουμε τα αναγκαία μέτρα.»

Όμως κάτι άλλο περίμεναν απ' αυτόν οι αναρχικοί αγωνιστές. Πώς ο Γκαρθία Ολιβέρ θεωρεί αδελφό εκείνον που θέλει να τους πάρει τα όπλα και την εξουσία; Μια φωνή ακούγεται στον δρόμο: «Είναι αιχμάλωτος του Κομπάνυς και των κομμουνιστών και μιλά υπό την απειλή των όπλων». Είναι μια φωνή επικίνδυνη, διότι θα μπορούσε να πυροδοτήσει μια γενική επίθεση των αναρχικών, κάτι που οι ηγέτες είχαν έως τότε καταφέρει να αποτρέψουν.

Ο Ολιβέρ ξαναπαίρνει το μικρόφωνο: «Σύντροφοι», κραυγάζει, «δεν είναι οι νεκροί, η οργή για τους νεκρούς, τα αδέλφια μας τα οποία έπεσαν, εκείνο που αυτή την στιγμή σας εμποδίζει να προχωρήσετε στην κατάπαυση του πυρός. Αυτό που σας λέω το εννοώ. Με γνωρίζετε πολύ καλά για να καταλαβαίνετε ότι αυτή τη στιγμή ενεργώ εντελώς ελεύθερα. Με γνωρίζετε πολύ καλά ώστε να είστε σίγουροι ότι δεν θα εκστόμιζα ποτέ μια λέξη που δεν αισθάνομαι. Ναι, λέγοντας αυτό οφείλω να προσθέσω: όλοι αυτοί που σήμερα είναι νεκροί είναι αδέλφια μας· υποκλίνομαι μπροστά τους και τους ασπάζομαι. Είναι θύματα του αντιφασιστικού αγώνα και τους φιλώ όλους το ίδιο».

Η εκεχειρία επετεύχθη, η νύχτα περνά ήσυχα. Οι διαπραγματεύσεις όμως προσκρούουν στο ζήτημα της αποπομπής των Σάλας και Αϊγκουαδέ. Τελικά, βρίσκεται μια συμβιβαστική λύση: η παραίτηση της Καταλάνικης Κυβέρνησης, η οποία είχε ήδη ανατραπεί από την πορεία των γεγονότων και ο σχηματισμός μιας κυβέρνησης κοινής αποδοχής, μέχρι την τελική εξομάλυνση. Έτσι, ο Σάλας

και ο Αϊγκουαδέ αφ' ενός δεν είναι αποδεκτοί, αφ' ετέρου όμως δεν αποπέμπονται.

Ωστόσο, αυτές οι ενέργειες δεν είναι οι πλέον πρόσφορες για να σταματήσει η σφαγή στους δρόμους. Η αναμέτρηση δεν είχε τελειώσει και πολλοί πιστεύουν ότι στην έδρα του στρατηγού Φράνκο, θα γυαλίζουν ήδη τις μπότες για την παρέλαση της νίκης.

Τετάρτη, 5 Μαΐου

Το πρωί, η μάχη επαναλαμβάνεται με μεγαλύτερη σφοδρότητα απ' ό,τι την προηγούμενη μέρα. Οι κάτοικοι κλείνονται ξανά στα σπίτια τους, οι ελάχιστοι διαβάτες σέρνονται από πόρτα σε πόρτα στη Ράμπλας, ανεμίζοντας άσπρα μαντίλια, καθώς δεν είχε αρχίσει ακόμη εκεί η ανταλλαγή πυροβολισμών, ενώ παιδιά ξεφυλλίζουν εφημερίδες των παρατάξεων. Το ραδιόφωνο αναγγέλλει τον σχηματισμό της νέας καταλάνικης κυβέρνησης, στην οποία συμμετέχουν ο Βαλέριο Μας, από τη CNT, ο Αντόνιο Σεσέ, περιφερειακός γραμματέας της UGT, ο Μαρτίν Φάδεθ, από την Esquerra και ο Χ. Πονς, από τους Ραμπασάρες.

Τις πρωινές ώρες σκοτώνεται ο αναρχικός Φρανθίσκο Φερέρ, ο επονομαζόμενος «Κίκο», εγγονός του φημισμένου αναρχικού παιδαγωγού που εκτελέστηκε το 1909.

Ο «Κίκο», εικοσιοκτάχρονος πολιτοφύλακας, που βρισκόταν στην πόλη για να αναρρώσει από ένα τραύμα του κατά τις μάχες στο μέτωπο, δολοφονήθηκε στην οδό Πάρις από αστυνομικούς οι οποίοι ερευνώντας τον, βρήκαν επάνω του την ταυτότητα της CNT.

Η εξέλιξη των συγκρούσεων ευνοεί τους αναρχικούς. Οι εχθροί κατέχουν μόνο την Πλατεία Καταλωνίας και το Πασέο ντα Γκράθια: αν αυτό συνεχιστεί, οι ώρες της καταλάνικης κυβέρνησης είναι μετρημένες. Στη Χενεραλιδάδ, όλοι –από την Esquerra μέχρι τους κομμουνιστές– φοβούνται το χειρότερο και ζητάνε την βοήθεια της Βαλένθια. Η απάντηση δεν αργεί: η εθνική κυβέρνηση καταργεί το Συμβούλιο Άμυνας και αναθέτει την στρατιωτική διοίκηση της Καταλωνίας και του μετώπου της Αραγωνίας στον στρατηγό Πόθας –πρώην αρχηγό της Γκουάρντια Θιβίλ, που πρόσκειται στο Κ.Κ.– ο οποίος, στη συνέχεια, διατάζει 5.000 άνδρες από το μέτωπο της Χαράμα να βαδίσουν κατά της Βαρκελώνης. Η απόφαση αυτή είναι κρίσιμη. Ή η μάχη θα τερματιστεί

πριν από την επέμβαση ή, διαφορετικά, η επέμβαση θα υποχρεώσει τις αναρχικές ταξιαρχίες, που βρίσκονται στο μέτωπο της Αραγωνίας, να αποχωρήσουν και να σπεύσουν να υπερασπίσουν τους συντρόφους τους.

Μόλις η είδηση φθάνει στη Βαρκελώνη, οι αναρχικοί ηγέτες βυθίζονται σε περισυλλογή. Η Περιφερειακή Επιτροπή έχει κυριευτεί από πανικό και στέλνει αμέσως αντιπροσώπους στο μέτωπο της Αραγωνίας, με την εντολή να συγκρατήσουν με κάθε τρόπο τους πολιτοφύλακες. Στο μέτωπο, επικρατεί ήδη αναταραχή, οι ειδήσεις που φθάνουν από τη Βαρκελώνη ενσπείρουν ανησυχία στους αναρχικούς και στους οπαδούς του POUM, που φοβούνται ότι οι κομμουνιστές και η Esquerra θέλουν να καταλάβουν την εξουσία. Η οργή είναι μεγάλη: «Εμείς βρισκόμαστε στο μέτωπο για να σταματήσουμε τους φασίστες και οι άλλοι αυθαιρετούν απέναντι στους συντρόφους μας». Οι ειδήσεις είναι όμως συγκεχυμένες και οι πολιτοφύλακες, στην πλειοψηφία τους, δεν πιστεύουν ότι πρέπει να εγκαταλείψουν το μέτωπο. Μόνο μερικά τμήματα της *Ταξιαρχίας Μαύρο και Κόκκινο*, που επικεφαλής της είναι ο Χοβέρ και μερικά αποσπάσματα της 29ης Ταξιαρχίας του POUM, φεύγουν για τη Βαρκελώνη. Οι απεσταλμένοι των CNT–FAI τους σταματούν 70 χιλιόμετρα από τη Λέριδα. Ένα απόσπασμα, υπό τον Μάξιμο Φράνκο, δεν υπακούει και συνεχίζει την πορεία του. Τριάντα όμως χιλιόμετρα μακρύτερα, στο Μπινέφερ, σταματά κι αυτό με διαταγή του Μολίνα, απεσταλμένου της Περιφερειακής Επιτροπής της CNT.

Στο μεταξύ, στη Βαρκελώνη, η έκβαση της μάχης δεν έχει ακόμα κριθεί, ωστόσο έχει ήδη αρχίσει το ξεκαθάρισμα των λογαριασμών. Στις 18.00, μια ομάδα κομμουνιστών συλλαμβάνει στο σπίτι του, στην Πλάθα ντελ Άνχελ, τον Ιταλό αναρχικό Καμίλλο Μπερνέρι και τον σύντροφό του, Αντόνιο Μπαρμπιέρι, για να τους δολοφονήσει στη συνέχεια. Ο θάνατος του Μπερνέρι, δεδομένης της φήμης του, θα μπορούσε να οξύνει την κατάσταση, θα γινόταν όμως γνωστός δύο ή τρεις μέρες αργότερα.

Το βράδυ, στην έδρα των CNT–FAI, κυριαρχούσε στην ατμόσφαιρα εν μέρει η απόγνωση και εν μέρει το παράλογο. Οι αναρχικοί ηγέτες θα αποδεχθούν οποιονδήποτε συμβιβασμό προκειμένου να τερματιστεί η αναμέτρηση προτού φθάσουν τα στρατεύματα από την Χαράμα. Αυτό θα μπορούσε να θεωρηθεί απολύ-

τως έντιμο, δεν είναι όμως λίγοι εκείνοι που πιστεύουν ότι πρόκειται για πολιτική αυτοκτονία. Άρχισε μια έντονη συζήτηση, η οποία χρειάστηκε να διακοπεί πολλές φορές, για να υπερασπίσουν την έδρα τους από τις επιθέσεις, αλλά τελικά επικράτησε η μετριοπάθεια.

Αργά τη νύχτα, η UGT δέχτηκε να κάνει, το επόμενο πρωί, από κοινού με τη CNT μια έκκληση για επιστροφή στην εργασία. Είχαν αρχίσει τώρα να φοβούνται ότι θα επακολουθούσε γενική σφαγή.

Πέμπτη, 6 Μαΐου

Οι εφημερίδες αποτολμούν έναν απολογισμό: 500 νεκροί και περισσότεροι από 1500 τραυματίες στα νοσοκομεία. Εφημερίδες και ραδιόφωνο μεταδίδουν την κοινή έκκληση των CNT και UGT: «Όλοι στη δουλειά». Καταπονημένοι και απογοητευμένοι οι αναρχικοί εγκαταλείπουν τα οδοφράγματα. Οι δρόμοι ζωντανεύουν, πού και πού κυκλοφορεί κάποια άμαξα, ενώ ομάδες εργατών επισκευάζουν τις ηλεκτρικές εγκαταστάσεις των τραμ. Και το POUM, επίσης, αποδέχεται την έκκληση: «Το προλεταριάτο πέτυχε μια νίκη κατά της αντεπανάστασης. Εργάτες, επιστρέψτε στην εργασία, αλλά επαγρυπνείτε».

Όμως στα οδοφράγματα κυκλοφορεί ένα άλλο σύνθημα: «Συνεχίστε τον αγώνα». Το ρίχνουν «Οι Φίλοι του Ντουρρούτι», αλλά δεν βρίσκουν αρκετούς αποδέκτες. Αρχίζει πάλι η ανταλλαγή πυροβολισμών, για μια ακόμα φορά τα ρολά των καταστημάτων κατεβαίνουν βιαστικά. Αλλά κανείς δεν γνωρίζει πια για τι αγωνίζεται.

Ωστόσο, για μια ακόμα φορά η κατάσταση είχε ανατραπεί πλήρως: ο Αντόνιο Σεσέ, Περιφερειακός Γραμματέας της UGT και μέλος της κυβέρνησης κοινής αποδοχής, σκοτώνεται ενώ κατευθυνόταν με το αυτοκίνητό του προς το κτίριο της Χενεραλιδάδ. Αναθερμαίνεται η πολεμική, κομμουνιστές και αναρχικοί αλληλοκατηγορούνται. Η αλήθεια είναι όμως ότι ούτε ένα αυτοκίνητο δεν προσπερνούσε κάποιο άλλο, δίχως να σημειωθεί ανταλλαγή πυροβολισμών και ότι ο Σεσέ σκοτώθηκε τυχαία. Το ατύχημα αυτό διακόπτει τις διαπραγματεύσεις σχεδόν μία ολόκληρη μέρα. Στο μεταξύ, οι αναρχικοί αρχίζουν να αισθάνονται έντονα την απουσία μιας κεντρικής καθοδήγησης. Το μεσημέρι υφίστανται δυο σημαντικές απώλειες: απωθούνται από τον σιδηροδρομικό σταθμό της

Γαλλίας, τον σημαντικότερο της πόλης και χάνουν το Τηλεφωνικό Κέντρο. Για να το ανακαταλάβουν τώρα οι αναρχικοί, θα πρέπει να χρησιμοποιήσουν κανόνια και τεθωρακισμένα οχήματα, δηλαδή, κάτι που εξαρχής οι CNT–FAI ήθελαν να αποφευχθεί. Έτσι, το Τηλεφωνικό Κέντρο παραμένει στα χέρια της αστυνομίας, ενώ οι συγκρούσεις συνεχίζονται στο κέντρο της πόλης.

Δολοφονείται ο φημισμένος Ντομίνγκο Ασκάσο, αδελφός του γνωστού Φρανθίσκο που κι εκείνος είχε σκοτωθεί στη Βαρκελώνη στις 20 Ιουλίου 1936, κατά την διάρκεια της εφόδου στους στρατώνες Αταραθάνας. Από τα τρία φημισμένα αδέλφια, ζεί τώρα μόνο ο Χοακίν, επικεφαλής του Συμβουλίου της Αραγωνίας, αντιπροσωπευτικού οργάνου των κολλεκτίβων της περιοχής.

Στο μεταξύ, καταφθάνει στο διοικητήριο ο στρατηγός Πόθας προκειμένου να αναλάβει την στρατιωτική διοίκηση της πόλης, με εντολή της κυβέρνησης της Βαλένθια. Επίσης, φθάνουν ειδήσεις για την επικείμενη άφιξη των στρατευμάτων από την Χαράμα, κάτι που είναι ελάχιστα ενθαρρυντικό για τους αναρχικούς. Αργά το απόγευμα, οι επιτροπές των CNT–FAI συνεδριάζουν στην έδρα της οργάνωσης και στέλνουν μια νέα αντιπροσωπεία στη Χενεραλιδάδ για την επανάληψη των διαπραγματεύσεων, προβαίνοντας σε μια επιπλέον έκκληση για ενότητα. Ύστερα, εν όψει της κρισιμότητας των περιστάσεων και φοβούμενες το χειρότερο, εκδίδουν μια διακήρυξη «Προς την παγκόσμια κοινή γνώμη, το παγκόσμιο προλεταριάτο, τις δημοκρατικές χώρες». «Οι εργάτες», υποστηρίζουν οι CNT–FAI, «προσέφυγαν στα όπλα, απλώς και μόνο για να αμυνθούν. Οι CNT–FAI δηλώνουν ότι ούτε στο παρελθόν ούτε τώρα θέλουν να καταλάβουν την εξουσία, αλλά, αντίθετα, είναι διατεθειμένες να συνεργαστούν ειλικρινά με όλες τις αντιφασιστικές δυνάμεις... Η ιστορία της οργάνωσής μας αποδεικνύει ότι δεν θέλουμε να γίνουμε κύριοι της πολιτικής εξουσίας... Αντιφασίστες, εργάτες και αγρότες όλου του κόσμου, μην επιτρέψετε να δολοφονηθούν οι εργάτες της Βαρκελώνης».

Επίσης, στέλνουν απεσταλμένους σ' όλες τις τοπικές επιτροπές της περιοχής με την εντολή να παραμείνουν όλοι ήρεμοι και να μην απαντούν στις προκλήσεις. Οι απεσταλμένοι αυτοί αποπροσανατολίζουν παντού τους αγωνιστές, ενώ κομμουνιστές και συντηρητικοί, γνωρίζοντας ότι βρίσκονται κοντά τα στρατεύματα της Βαλένθια, προχωρούν σε απηνείς διώξεις κατά των αναρχικών. Τα

πιο σοβαρά επεισόδια σημειώθηκαν 'στην Ταραγώνα και στην Τορτόσα, αλλά οι επιθέσεις διαδέχονταν παντού η μια την άλλη και στρέφονταν κυρίως κατά των αγροτικών κολλεκτίβων: Αμέτλα ντε Μαρ, Βιγιαδάλαν, Αμπόστα, Μπίχα· φυλακίσεις, δολοφονίες, λεηλασίες στο Βις, το Μοντεσκίν, στην Λα Φάργκα ντε λος Γιόσας, στο Μανίγιε, στη Μπισούρα ντε Τορ και σε άλλα χωριά του νότου, ενώ έγιναν ακόμα βαρύτερα αντίποινα στη Χερόνα.

Οι ειδήσεις αυτές κάνουν τους ηγέτες των CNT–FAI να επιζητούν ακόμα πιο εναγώνια ένα συμβιβασμό. Ελπίζουν να προλάβουν το χειρότερο. Παράλληλα, γνωρίζουν ότι τα στρατεύματα της Χαράμα διοικούνται από τον συνταγματάρχη Εμίλιο Τόρες, διοικητή της αναρχικής ταξιαρχίας *Γη και Ελευθερία*, πράγμα το οποίο εξέλαβαν ως χειρονομία καλής θέλησης εκ μέρους του Λάργκο Καμπαγιέρο. Στις 22.00, ενώ τα στρατεύματα βρίσκονται σε απόσταση μικρότερη των 100 χιλιομέτρων από τη Βαρκελώνη, οι αναρχικοί ηγέτες προτείνουν μια νέα ανακωχή: εγκατάλειψη των οδοφραγμάτων, απελευθέρωση των αιχμαλώτων και τερματισμό των αντιποίνων. Δίνουν στη Χενεραλιδάδ δίωρη προθεσμία για να τους απαντήσει. Η απάντηση όμως δεν θα έρθει. Στις 2.00, οι αναρχικοί ηγέτες κάνουν απολογισμό, συζητούν για την αποκατάσταση της ταχυδρομικής επικοινωνίας στην πόλη. Στις 3.30, φθάνει ένα μήνυμα από την επαρχία: τα στρατεύματα πλησιάζουν, να τα χτυπήσουμε; Αμέσως δίνεται η εντολή: Καμία αντίσταση. Ωστόσο, από ολόκληρη την Καταλωνία καταφθάνουν εκκλήσεις να δοθούν οδηγίες· η καταστολή είχε αρχίσει να βάφει στο αίμα όλη την περιοχή: ο αναρχισμός, το ισχυρότερο κίνημα, πλήττονταν από παντού.

Στις 4.05, η αναρχική πρόταση γίνεται δεκτή. Σαράντα πέντε λεπτά αργότερα, το ράδιο CNT–FAI δίνει εντολή στους αγωνιστές να εγκαταλείψουν τα οδοφράγματα. «Επιστρέφουμε στην ομαλότητα», η μάχη τελείωσε.

Παρασκευή, 7 Μαΐου

Πλήθη ξεχύνονται στους δρόμους, περνώντας σε μικρές σειρές μέσα από τα εγκαταλειμμένα οδοφράγματα. Κάποιος ανεύθυνος ακροβολιστής πυροβολεί σποραδικά, από κάποια στέγη, αλλά τα καταστήματα είναι ανοικτά, τα τραμ κυκλοφορούν ξανά, ο κόσμος συζητάει στα καφενεία και τα παιδιά παίζουν την επανάσταση στα

έρημα οδοφράγματα. Από στιγμή σε στιγμή αναμένεται η άφιξη των στρατευμάτων.

Αυτό όμως τους κάνει όλους να αδημονούν και προς το βράδυ, οι απερίσκεπτοι ελεύθεροι σκοπευτές εντείνουν τη δράση τους, τα ατυχήματα πολλαπλασιάζονται, ενώ το ράδιο CNT–FAI συνεχίζει τις εκκλήσεις του: «Γκρεμίστε τα οδοφράγματα, όλοι στη δουλειά».

Τα στρατεύματα εμφανίζονται ξαφνικά, στις 20.20. Εκατόν είκοσι καμιόνια σταματούν στην οδό Ντουρρούτι, αποβιβάζοντας έναν ετερόκλητο στρατό. Οι στρατιώτες παρατάσσονται μπροστά στην έδρα της αστυνομίας. Λίγο αργότερα, ένα μέρος τους βαδίζει προς τις έδρες των CNT–FAI, ενώ άλλοι φωνάζουν «Ζήτω η FAI». Είναι ένας μεγάλος όχλος: δείχνουν αμήχανοι και συγχυσμένοι, μη γνωρίζοντας καλά-καλά τι συμβαίνει. Ενώ οι στρατιώτες περιπολούν στους δρόμους της πόλης, φθάνει με αεροπλάνο ο συνταγματάρχης Τόρες, για να αναλάβει την τήρηση της δημόσιας τάξης.

Ο πρόεδρος Κομπάνυς είναι ικανοποιημένος: «Δεν υπάρχουν ούτε νικητές ούτε ηττημένοι», λέει κυνικά. Αλλά πολλοί σκέπτονται ήδη το ξεκαθάρισμα των λογαριασμών.

Σάββατο, 8 Μαΐου

Κατάσχονται τα όπλα που υπάρχουν στις έδρες των CNT και FAI, γίνονται έρευνες στους εργαζόμενους και οι φυλακές γεμίζουν για μια ακόμη φορά με αναρχικούς και οπαδούς του POUM. Η παραβίαση της νομιμότητας είναι εντελώς απροσχημάτιστη. Ακόμη και ο συνταγματάρχης Τόρες υποχρεώνεται να διατάξει να σταματήσουν οι έλεγχοι στους δρόμους και να μην παρακολουθείται κανείς. Παρ' όλα αυτά, οι αναρχικοί ηγέτες εξακολουθούν να ελπίζουν ότι θα περιορίσουν τις ζημιές. Στο κάτω–κάτω, ο πρόεδρος της κυβέρνησης, Λάργκο Καμπαγιέρο, δεν είχε κανένα συμφέρον να κόψει τις γέφυρες με τη CNT, ιδίως τώρα που οι σχέσεις του με το Κ.Κ. ήταν τεταμένες. Καθώς η έξαψη καταλάγιαζε, θα έπρεπε να αποδοθεί στους αναρχικούς η ιστορική τιμή ότι απέτρεψαν έναν δεύτερο εμφύλιο.

Οι αναρχικοί ηγέτες ενέτειναν την εκστρατεία τους για ειρήνευση. Το ράδιο CNT–FAI μετέδιδε συνεχώς μέχρι το πρωί: «Το τραγικό συμβάν έλαβε τέλος... Να βοηθήσουμε όλοι στην αποκα-

τάσταση της τάξης... Ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις για όλες τις αντιφασιστικές δυνάμεις».

Η **Solidaridad Obrera** κυκλοφορεί με μια βεντάλια συνθημάτων στο πρωτοσέλιδο, τα οποία καλούν τους αγωνιστές να γκρεμίσουν τα οδοφράγματα και να επιστρέψουν στην εργασία και μιλά για μια «αξιομνημόνευτη γιορτή». Δεν όφειλε όμως να είχε ήδη διαμαρτυρηθεί για τη σωρεία των φυλακισμένων και την «εξαφάνιση» ηγετικών στελεχών; Φυλακισμένοι ή νεκροί; Αργότερα, έγινε γνωστό ότι πολλοί δολοφονήθηκαν από τους αστυνομικούς ή τους κομμουνιστές. Εδώ εμπίπτει η περίπτωση του Αλφρέδο Μαρτίνεθ, γραμματέα του Μετώπου Επαναστατικής Νεολαίας και ενός ηγέτη της Αναρχικής Νεολαίας, του Χουάν Ρούια.

Όσο για το ποιός ευθυνόταν για τις συγκρούσεις, οι εφημερίδες του PSUC άρχισαν μια μανιώδη εκστρατεία κατά του POUM και της FAI: αυτοί είναι αποκλειστικά υπεύθυνοι για την αιματοχυσία στη Βαρκελώνη, αυτοί είναι που εξύφαναν την συνωμοσία μαζί με τους πράκτορες του Φράνκο.

Επίσης, οι αναρχικοί ηγέτες δέχτηκαν επιθέσεις μέσα στην οργάνωσή τους επειδή εγκατέλειψαν τους αγωνιστές στην τύχη τους. Εκείνοι που εξέφρασαν με τρόπο απλό τη δύσκολη αυτή κατάσταση ήταν «Οι Φίλοι του Ντουρρούτι». Σ' ένα μανιφέστο τους διακηρύσσουν: «Γνωρίζουμε καλά ότι οι υπεύθυνες επιτροπές της CNT, δεν μπόρεσαν να ανακόψουν την προέλαση του προλεταριάτου. Είμαστε "Οι Φίλοι του Ντουρρούτι" και έχουμε αρκετό σθένος για να ξεσκεπάσουμε αυτά τα άτομα τα οποία, εξαιτίας της ανικανότητας και της δειλίας τους, πρόδωσαν την εργατική τάξη. Αφού δεν υπήρχαν πλέον εχθροί μπροστά μας, παραδώσαμε την εξουσία στον Κομπάνυς, τη δημόσια τάξη στην αντιδραστική κυβέρνηση της Βαλένθια και την διεύθυνση της άμυνας στον στρατηγό Πόθας. Και η προδοσία δεν έχει τέλος...».

Η μάχη της Βαρκελώνης έκλεισε με έναν δραματικό απολογισμό: 850 νεκροί και περισσότεροι από 2000 τραυματίες, αριθμοί, ωστόσο, που εν μέρει μόνο αντικατοπτρίζουν την πραγματικότητα.

Αλλά το δράμα δεν τελειώνει εδώ: λίγους μήνες αργότερα, το αναρχικό κίνημα θα δεχτεί συντριπτικό πλήγμα σε ολόκληρη την Καταλωνία και την Αραγωνία.

Μ. Σινιορίνο

Μετάφραση: Νίκος Β. Αλεξίου

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'

Η ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΚΑΜΙΛΛΟ ΜΠΕΡΝΕΡΙ

«... ένας κόσμος εφιαλτικός στον οποίο ο αρχηγός ή η συμμορία της εξουσίας ελέγχουν όχι μόνο το μέλλον, αλλά και το παρελθόν. Αν ο αρχηγός πει για το τάδε ή το δείνα γεγονός: "Δεν συνέβη ποτέ", έχει καλώς, δεν συνέβη ποτέ...»

Τζωρτζ Όργουελ, *1984*

Ο Καμίλλο Μπερνέρι δολοφονήθηκε το βράδυ της 5ης Μαΐου 1937. Κατοικούσε στην Πλάθα ντελ Άνχελ αριθμός 3, στη Βαρκελώνη, κοντά στην έδρα της Περιφερειακής Επιτροπής της CNT. Στις 3 Μαΐου, αιφνιδιασμένος από τις συγκρούσεις, προτίμησε να παραμείνει στο σπίτι του, μαζί με μια νεαρή αγωνίστρια που μόλις είχε φθάσει στην πόλη, τον φίλο του Μπαρμπιέρι και την συντρόφισσα του τελευταίου. Το ίδιο βράδυ, το ραδιόφωνο μετέδιδε έναν επικήδειο λόγο του για τον Αντόνιο Γκράμσι, που είχε πεθάνει λίγες μέρες νωρίτερα στη Ρώμη. «Αποχαιρετούμε από το ράδιο CNT–FAI της Βαρκελώνης, τον διακεκριμένο διανοούμενο, τον ακλόνητο αγωνιστή που ήταν ο αντίπαλός μας Αντόνιο Γκράμσι, πεπεισμένοι ότι έχει βάλει κι αυτός το δικό του πετραδάκι στην οικοδόμηση της νέας τάξης πραγμάτων...»

Οι κομμουνιστές αποποιήθηκαν πάντα οποιαδήποτε ευθύνη. Θα παραθέσουμε εδώ στοιχεία από την διαλεύκανση της υπόθεσης Μπερνέρι, που έγινε από τους Πιέρ Κάρλο Μασίνι και Αλμπέρτο Σόρτι, στον επίλογο μιας συλλογής κειμένων για τον Μπερνέρι: στις 20 Μαΐου 1937, η παρισινή εφημερίδα «Φωνή του Λαού», όργανο του ΚΚΓ, έγραφε: «Ο Καμίλλο Μπερνέρι, ένας από τους ηγέτες της ομάδας "Οι Φίλοι του Ντουρρούτι", την οποία έχει αποκηρύξει η ίδια η ηγεσία της FAI και η οποία προκάλεσε την αιματηρή ανταρσία ενάντια στην κυβέρνηση Λαϊκού Μετώπου της Καταλωνίας, εκτελέστηκε από την δημοκρατική επανάσταση, στην οποία κανείς αντιφασίστας δεν μπορεί να αρνηθεί το δικαίωμα της νόμιμης άμυνας».

Στις 19 Αυγούστου 1937, κατά την διάρκεια δημόσιας εκδήλωσης, προς τιμήν των αντιφασιστών που έπεσαν στην Ισπανία, η ο-

ποία έγινε στο Παρίσι, ένας αναρχικός φώναξε ότι έπρεπε να αποτίσουν φόρο τιμής και στον Μπερνέρι. Ο Ντε Βιτόριο απάντησε: «Δεν μπορούμε να τιμήσουμε εκείνον που χτυπούσε πισώπλατα τους καλύτερους αγωνιστές».

Στις 15 Ιανουαρίου 1950, η εβδομαδιαία κομμουνιστική εφημερίδα *Vie Nuove*, απαντώντας σε μιαν επιστολή, εμφανίζει τον Μπερνέρι ως αγνοούμενο: «Δεν έχουμε ακριβείς πληροφορίες για τον θάνατο του Καμίλλο Μπερνέρι· δεν γνωρίζουμε να σας πούμε αν πέθανε στο μέτωπο, εν ώρα μάχης ή κατά την διάρκεια της ανταρσίας του Μαΐου 1937, στη Βαρκελώνη».

Δυο μήνες αργότερα, τον Μάρτιο του 1950, μέσα από τις σελίδες της *Rinanscita*, οργάνου του ΚΚΙ, ο Ροδρίγο, δηλαδή ο Τολιάτι, εξαπέλυε ύβρεις, κατά του Γκαετάνο Σαλβεμίνι, επειδή θυμήθηκε ότι ο Μπερνέρι είχε δολοφονηθεί από τους σταλινικούς. «Ή ο άνθρωπος αυτός έχαψε, στ' αλήθεια, τα αμερικάνικης και αντικομμουνιστικής προέλευσης παραμύθια ή είναι ανέντιμος. Ο Καμίλλο Μπερνέρι ήταν αναρχικός και ανήκε σ' εκείνη την τάση των αναρχικών της Βαρκελώνης των οποίων οι απόψεις προσέγγιζαν τις απόψεις των σοσιαλιστών, των Καταλάνων εθνικιστών και των Ρεπουμπλικάνων, ενώ στο μέτρο που διαφωνούσε, προκαλούσε έντονες αντιπαραθέσεις μέσα στην κοινότητα των περίφημων "ανεξέλεγκτων". Εδώ βρίσκεται η αιτία της ανταρσίας του Μάη στη Βαρκελώνη: μια συγκεχυμένη κατάσταση, με αιματηρές μάχες στους δρόμους, από σπίτι σε σπίτι, από στέγη σε στέγη κ.λπ. Ο Μπερνέρι έπεσε σε κάποια απ' αυτές τις συγκρούσεις, αυτό είναι όλο...»[2]

Φυσικά, δεν έχει διαφύγει της προσοχής μας το ότι έκτοτε, οι κομμουνιστές υποστηρίζουν αυτήν ακριβώς την άποψη για την «υπόθεση Μπερνέρι».

Μ. Σινιορίνο
Μετάφραση: Νίκος Β. Αλεξίου

---

2. Σ.τ.Μ. Ο Μάρραιη Μπούκτσιν, στο βιβλίο του *Η Ισπανική Επανάσταση του 1936* (εκδ. Ελεύθερος Τύπος), γράφει (σελ. 40): «... Και στη δική του περίπτωση υπάρχουν αδιάσειστες αποδείξεις για το γεγονός ότι μέλη του "Τάγματος Γκαριμπάλντι" των Διεθνών Ταξιαρχιών, είχαν ανάμιξη στην δολοφονία του, στις Μέρες του Μάη».

1936 Ο «Ένοπλος Λαός» κέρδισε την Επανάσταση

1939. Ο «Λαϊκός Στρατός» έχασε τον πόλεμο

ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Το παρόν έργο είναι από τα σημαντικότερα κριτικά βιβλία για την Ισπανική Επανάσταση στη διεθνή βιβλιογραφία. Ο συγγραφέας εξετάζει τις διάφορες φάσεις του αγώνα με οξυδερκή και ενδελεχή τρόπο και επισημαίνει τις αιτίες της αποτυχίας της Επανάστασης, υποστηρίζοντας ότι η σημαντικότερη ήταν εσωτερική. Η σύμπραξη των CNT και FAI είχε ως αποτέλεσμα την απώλεια της αναρχικής ταυτότητας της δεύτερης. Η συνακόλουθη «συνδικαλιστικοποίηση» του αναρχικού κινήματος είχε ως συνέπειες την αύξουσα γραφειοκρατικοποίησή του και την ανάδειξη ισχυρών ηγετών που μεταμορφώθηκαν γρήγορα σε πολιτικούς «αστέρες» οι οποίοι, μεθυσμένοι από την αίγλη τους, υιοθέτησαν μια πολιτική άκρως αντίθετη με τις πάγιες αναρχικές αρχές, αποπροσανατολίζοντας – συνειδητά ή όχι – το κίνημα και υπονομεύοντας όχι μόνον αυτό, αλλά και την ίδια την Επανάσταση και, κατ' επέκταση, τον πόλεμο – υιοθέτηση γραφειοκρατικών οργανωτικών δομών, αδιαφανείς διαδικασίες, αλλεπάλληλοι συμβιβασμοί με τους πολιτικούς χάριν της «αντιφασιστικής ενότητας», γραφειοκρατικοποίηση του κολλεκτιβοποιημένου βιομηχανικού τομέα, αποδοχή της στρατικοποίησης κλπ. Ο συγγραφέας τεκμηριώνει ακλόνητα τα συμπεράσματά του βάσει αυθεντικών ντοκουμέντων της εποχής. Για αυτονόητους λόγους, το βιβλίο αυτό σπάνια αναφέρεται στη βιβλιογραφία αναρχικών βιβλίων – ιδιαίτερα Ισπανικών – για την Ισπανική Επανάσταση.